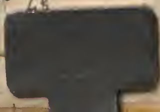

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
8 N
7

ARS MEDICA EX HIPPOCRATIS GALENIQVE THESAVRIS POTISSIMVM DEPROMPTA,

Ac singulari quodam & perspicuo sententiarum ordine exposita,

PER THEODORVM ANGELVTIVM MEDICVM.

Cum Indice rerum, & verborum copioso.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,
Apud Paulum Meiettum. MDLXXXVIII.

ALEXANDRO MASSARIÆ

VIRO PROBITATE, DOCTRINA, ET GENERIS NOBILITATE CLARISSIMO,

atque in Schola Patauina primario Professori practicæ Medicinæ:

THEODORVS ANGELVTIVS S. D.

B eo tempore, quo Lutetiæ Parisiorum Logicæ, et Philosophiæ sacris sum initiatus; hæc mihi arte, & facultate quacumque paranda consuetudo fuit; (Præceptor Clarissime) vt ex alieni fundi pinguissima, & feracissima vbertate optima quæq; in agellum meum importarem; illaq; iterum sata sentibus diligentissime (quoad per me fieri posset) euulsis, subactisq; cespitibus, dissipatis lapidibus & occato probè solo, aut meliora redderem; aut si id ob ariditatem, & sterilitatem terræ minus liceret, saltem agricolatione quadam mea laboris, & impensæ plenissima, (cuius ope soleo ingratam macri soli naturam superare) non facerem admodum dete-

riora. Huius instituti per se valde frugiferi partes singulatim omnes recensere si velim; longior sim, quam epistolæ magnitudo postulat: nam libandis, legendis, iterumq́; atq; iterum legendis, notandis, exscribendis, contrahendis, diuidendis, disponendis, diducendis, comparandisq́;, & pro ingenioli mei tenuitate perficiendis antiquissimorum, & doctissimorum hominum decretis tot modis exerceo me; ut cogar credere mortalium omnium tardissimo, et muccidissimo esse ingenio; qui plurimum vigilando, et procul à uillarum amœnitatibus, ab amicorumq́; congressibus in ædium recessu pertinacissime contabescendo minus alijs proficiam in studio sapientiæ. Non tamen deterret me, neque ab incœpto auocat hæc opinio; quoniam in arduis rebus etiam uelle dignissimum laude censetur; atq; hæc mihi vna causa fuit, cur præter susceptos hactenus labores alia quoque ratione sapientiæ viam tentare mihi in animũ induxerim; cõgressu nempe dialectico de Arte Medica, quæ tamquam princeps quædã sapientiæ pars tũ de hominum genere optime merita; tum diuinissimæ cognitionis, & sollertissimæ prudentiæ laudibus celebratissima omnium scientiarum maxime digna est; quæ à cunctis cupidissime expetatur: sic enim futurum spero, vt squalidi et ignaui, qui animo insident igniculi è profundo desidiæ somno excitentur;

& ad

& ad prosequendum asperum, ac longum inclytæ facultatis iter alacriores, atque expeditiores fiant; quoniam natura comparatum est, vt non homines modo, & rationis expertia animantia, sed elementa quoq; ipsa contrariarum, & pugnacissimarum rerum obiectu magnopere exacuantur, ad agendumq; fortiora, & alacriora euadant. Mihi certe lectione quamquam, & vigilijs defesso rei tamen veritatem lubricissime etiamnum, & veluti auribus lupum tenenti sæpissime contigit; vt ex breui aliqua, cum quopiam docto viro disputatione aut deambulatiunculis, aut familiaribus visitationibus, aut modis alijs quæsita multo quàm antea doctior, & de re dubia certior fierem; tametsi ingenue fateor indaganda, inuenienda, & intelligenda veritate mihi ipsum numquam satisfacere solere: neque vero pudet abiectioris nomine potius quàm ambitionis vulgo me suspectum esse; modo per inertiam, & animi ignauiam non distrahar à studio veritatis, quod vita ipsa mihi est carius, & optabilius. Speciosos gloriæ, & iactatæ doctrinæ titulos lubens alijs concesserim; modo illi mihi vicissim non negent ardentissimum quoddam veritatis noscendæ desiderium; pro qua vel minima ex parte assequenda nulla quamuis longissima itinera, nulla vitæ incommoda, nulli labores mihi difficiles forent. atq; huius propositi

posìti

positi constantia mihi alioqui pauido, et in pugna literaria valde meticuloso ingentes animos addidit ad facinus meis viribus longe maximum audendum: quippe difficiliores quasque de tota Medicina theses contexui, quas vos Patauini Gymnasii Proceres, & clarissima Asclepiadeæ gentis lumina pro vestra summa in studiosum veritatis humanitate subtilissimorum argumentorum momentis oppugnaretis; vos inquam, quorum tela non vmbratiles, & domi præmonitos, sed acutos; & cruentos (ut sic dicam) ictus habent. Hoc certaminis, & exercitij genere indubitatam spem habeo coruscam, & luciferam ad veritatis è tenebrarum visceribus effossionem, per vos mihi facem comparare; pro qua tantum vobis profectò debebo, quantum persoluere mihi erit semper difficile; neque id quidem immerito; quia post Deum Optimum Maximum ueritas (vt sapientes quidam prodiderunt) colenda præcipue est; quæ sola nos Deo proximos facit; proindeq; præmonstratæ, aut differendo repurgatæ ueritatis beneficium sacratissimo quodam iure homines obstringit; vt nisi Deum ipsum dono accipiant, præstantius vllum veritate bonum accipere non possint: quamquam, quid dico? Deus ipse veritas & ad veritatem via est, vt sacræ literæ testantur: nihil igitur vetat vniuersim pronunciare summum, & omnium

diui-

diuinissimum illud beneficij esse, quod ignorantiæ nubibus dispellendis, et ignaris animis doctrinæ fulgore illustrandis in homines confertur. id ego postquam attentius considerassem, communissimi illius decreti memor, quod ab ipsa Natura hausimus, debere s. vnumquemque non ad suam ipsius tantum, sed ad aliorum quoq; vtilitatem quæ potest omnia, referre; statui præuertere meo in plurimos officio maiora illa, quæ dixi vestrum in me merita, de industria corollam hanc Medicarum positionum contexens ita; vt præter differendi materiam, aliosquoque, eosq; non contemnendos haberet vsus: docet.n. ordine satis congruo vniuersam facultatem de medendis corporibus humanis, non ijs modo compendiose declaratis, quæ in Arte Medica communiora sunt & magis obuia; quod Fuchsius etiam, & Valeriola viri clarissimi olim præstiterunt; sed penitioribus quoque, & grauioribus de medendo controuersiis recensitis, ex doctissimorum hominum opinione iudicatis, & sub vnum veluti aspectum positis; de quibus acres admodum, & contentiosæ inter Hippocratem, Aristotelem, Galenum, Auicennam, Mesuæum, Auerroem, Vesalium, Fernelium, Argenterium, & alios lites, digladiationesq; extiterunt. His intermiscentur nonnulla à me nũc primum inuenta de elementorum formis, de pilorum ab augmento

mento

mento cessatione, de calido innato, de morbi essentia, de putredine, de pica, de apoplexia, de febribus, de contagij vi, de scopis mittendi sanguinem, de Medicamentorum diuisione; & alia quædam; quæ mihi magna spes est Medicinæ studiosos non inuite esse approbaturos: tametsi strictim, sine apparatu orationis, & sine momentis demonstrationũ scripta sint; quòd theses, neq; eas omnes, sed præcipuas, ac selectiores, non commentarios literis mandare animus fuerit: Dabitur verò aliàs locus de his rebus fusius, & copiosius differendi. Hanc opellam, qualis qualis illa sit, tibi Præceptor humanissime, hoc est numini meo præsentissimo, tamquam iustissima vota persoluens consecro, dedicoq; vt diuini tui erga me beneficij testimonium perpetuum existat: quicumque .n. fructus è studio nostro Medico, cui amice beneuole, doctissimeq; præfuisti; aut nunc emergit, aut postea est emersurus: huius tibi vni gratia, & laus maxime debetur. Vtinam vero vberrimi illi incomparabilis tuæ doctrinæ fontes nullo cœno turbidi, sed purissimi, sed liquidissimi, sed largissime fluentes, et vastæ illæ, grauissimæq; de Hippocratis, & Galeni Medicina restituenda cogitationes minutiora hæc nostra non negligant; dum nihil à me prætermittitur; vt clarissimæ tuæ de nobis expectationi maiora aliquando, doctiora, & limatiora respondeant. Vale.

IN-

INDEX RERVM.
ET VERBORVM
QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

Calor

D

E

F

Febri-

I

Lachry-

L

M

Medico-

N

O

P

S

Sin-

T

V

Visio

FINIS.

Erratorum correctio.

Pag. 3. b. lin. 37. quam quoniam. pag. 4. a. lin. 9. intentionem grad. intentionem octo grad. pag. 4. b. lin. 32. grauitate grauitatem. pag. 6. b. lin. 8. illi, vsque illiusque. pag. 6. b. lio. 25. vbi illud vbi vbi illud. pag. 6. b. lin. 36. quoniam quàoi. pag. 7. a. lin. 10. acutis abacutis. pag. 7. a lin. 20. ficuti ficubi. pag. 7 a. lin. 22. tales talis. pag. 8. a. lin. 20. humoris humores. pag. 8. a. lin. 28. hac lac. pag. 11. a. lin. 7. intestino intestini. pag. 11. a. lin. 28. quod quot. pag. 11. b. lin. 17. sesamoidem sesamoideon. pag. 12. a. lin. 12. iam verum tam verum. pag. 15 b. lin. 16. aliqui illi qui. pag. 17. a. lin. 8. efficientes efficientis. pag. 17. b. lin. 24. procedentibus procidentibus. pag. 18. a lin. 18. constructionis constrictionis. pag. 18. b. lin. 26. vniuersæ voiuersæ. pag. 19. b. lin. 14. sobolis soboles. pag. 20. b. lin. 19. in quod in que. pag. 20. b. lin. 21. quod ob. pag. 21. b. lin. 18. partes partis. pag. 21. b. lin 25. vesicæ vesica. pag. 23 a. lin. 19. illesio scissio pag. 24. a. lin. 32. omogenæ omogonæ. pag. 25 a. lin 10. referuntur feruntur. pag 26. b lin. 22. accedere accidere. pag. 29. a. lin. 26 quo quod. pag. 31. a lin. 28. Tousbertus Ioufbertus. pag. 31. b. lin. 14. idropathiam Idiopathiam. pag. 32. b. lin. 28. abdomen pag. 33. b. lin. 24. scribente scribenti. pag 34. a. lin. 13. indorulentos nidorulentos. pag. 35. a. lin. 29. fine fiue. pag 37. a. lin. 4. reseccatis resiccatis. pag. 39. a. lin. 23. à se intestina à se ad intestina. pag 39. b. lin 21. tumores tumoris. pag. 48. a. lin. 31. obstructiones obstructionis pag. 49. b. lin. 33. delerium delirium. pag. 50. b. lin. 4. continetur plus continentur foras. pag. 50. b. lin. 5. ductus rimo spiritu ductus plurimo spiritu. pag. 51. a. lin 14. non læditur læduntur. pag. 51. b. lin 9. tumor vt tumor aut. pag. 53. b. lin. 32. helexdria helcydria. pag. 55. b. lin. 10. contusis conclusis. pag. 58. a. lin. 24. motu seruato motum seruato. pag. 60 a. lin. 7. propositis proptosis. pag. 61. a. lin. 8. oculoruo osculorum. pag. 63. a. lin. 10. efficere officere. pag. 64. a. lin 18. sæpius se prius. pag. 65. b. lin 33. calidiorum calidiorem. pag. 68. a. lin 31. recensior recentior. pag 70. b. lin. 7. constitutio constrictio. pag. 71. b. lin. 5. diuersasque diuersosque. pag. 72. b. lin. 3. color calor. pag. 74. a. lin. 2. ægritudines ægritudinis. pag. 74. b. lin. 26. ex excretionis & excretionis. pag. 75. a lin. 25. diuerisa diuersa. pag. 84. a. lin. 5. nephriticumque nephriticumque. pag. 84. a. lin 19. aut altera noo aut altera vncia non. pag. 90. b. lin. 5. exeant exuant. pag 91. a. lin. 19. expellenturque expelluntur que. pag 91. b lin 17. ægrotes ægrotis. pag. 92. a. lin. 13. si singulis singulis. pag. 94. b. lin. 18. recipere respicere. pag. 96. b. lin. 5 eucrasia eucrasia. pag. 97. a. lin. 12. recedunt recedit. pag. 101. a. lin. 22. quorum ouorum. pag. 103. b. lin. 30. niota mora. pag. 104. b. lin. 13. modicæ modice. pag. 104. b. lin. 26. eenibus renibus. pag 106 a. lin. 25. tot sol. pag. 106. a. lin. 33. habituve halituve. pag. 108. a. lin. 2. & 4. apotherastia apotherapia. pag. 108. b. lin. , vacuatione vacatioue.

DE ARTE MEDICA BREVIBVS, CONCISISQVE SENTENTIIS EXPLICATA.

Libri duo.

Præfatio in Artem Medicam.

EDICINA est [a] ars factiua [b] ratione, & experimento inuenta, quæ [c] deficientium adiectione, & subtractione redundantium à morbis liberat, ſanumque tuetur humanum corpus.

Qua ex diffinitione ſatis cōſtat [d] Medicinam omnium artium præclarisſimam, & humano generi vtilisſimam exiſtere.

Ob id ex omnibus artibus nullius niſi Medicinæ Deus Optimus Maximus, proprio quodam iure inuentionem ſibi vni vendicat, vt ſacris literis proditum eſt. [e]

Hinc Reges, & Imperatores aliqui longe maximi, & potentisſimi medendo ſe exercuerunt; de Medicinaque doctisſima monimenta poſteritati reliquerunt, quod multis

a Gal. in lib. de conſt. artis Medic. circa fine.
b Auerr libr. 6. colliget cap. .
c Hip. in lib. de flatibus, & Gale lib. 11. meth.
d Gal. in exhortatione ad bonas artes, & in lib. de partibus Artis Medicæ.
e Eccleſiaſtici capite 38.

exemplis adductis demonstrat Marsilius Ficinus libro primo epistolarum.

Auicenna [a] sine ratione à Galeni dogmate desciuit, scribens, Medicinam proprie scientiam esse, eandemque in duas partes theoricam, & practicam diuidi.

Confundit vero Auicenna Medicinam secundum habitum, & secũdum vsum, quas Philotheus [b] spectatiuam, & actiuam vocat, cum theorica, & practica Medicina.

Duplex Medico materia proposita est; [c] pxima quod est humanum corpus quatenus rebus naturalibus ornatum sanitatis, & curationis capax existit; & [d] remota quæ sunt res aliæ aut [e] non naturales, aut [f] præter naturam appellatæ.

In rerum naturalium numero sunt [g] elementa, temperamenta, humores, partes humani corporis, facultates, actiones, & spiritus; non naturalia appello aerem, ea quæ assumuntur; Motum, & quietem; Somnum & Vigiliam; ea quę excernuntur, & ea quæ retinentur, ac præterea animi perturbationes: Præternaturam sunt [h] causa, quæ morbum præcedit; morbus ipse; & symptoma, quod morbum sequitur.

Medicus [i] vt vtiliter versetur circa sanitatem humani corporis primum sibi futuræ operæ finem constituit; naturalem scilicet hominis constitutionem: Secundo loco deliberat de medijs, quæ ad finem propositum conducere possunt, consideratis primum impedimentis, nimirum morbis, & rebus alijs præter naturam; deinde diligenti animaduersione facta num ad finem propositum peruenire possit, necne; Tertio loco præsidia adhibet curatoria, quæ sanitatis recuperandæ media sunt; Quarto demum, & postremo loco in id totus incumbit, vt homo è finis (vt ita dicam) possessione, hoc est è sanitate nullis occasionibus deturbari possit.

Quinque igitur sunt Medicinæ partes, Physiologia de fine ipso Medici per se: Pathologia de ijs, quæ finis restitutionem impediunt: Simiotica de præuidendo successu ægritudinis, & curationis: Therapeutica de medijs quibus finis restituitur, & de ineunda proximè opera, nimirum curatione: Conseruatrix de retinendo fine.

Conseruatrix Therapeuticam, & reliquas Medicinę partes

a Lib. 1. fen. prima doctr. prima in præfatione.

b In principio commentariorum in aphorismos Hippo. c Gal. prima parte aph. 1. 2. de crisibus cap. 9. in Thrasybulo, & in libr. num ars tuendæ sanitatis ad medicinalem artem spectet an ad exercitatoriã? d Gal. in Thrasybulo, & in arte Medicinali capite 85. e In arte Medicinali cap. 8. f Gal. lib. 2. meth. cap. 3. & lib. de symptomatum differentijs cap. 1. g Gal. passim. h Gal. in lib de diff. symptom. & lib. 2. methodi cap. 1. i Colligitur ex Gal. in libr. de partibus artis Medicæ.

tes ob id subsequitur; quoniam ingruentes ægritudines vitari satis nequeunt nisi ratione cognita, qua fieri possunt; & qua tollerentur, si adessent; quæ causa est, vt [a] vtraque opera curandi scilicet, & conseruandi sub vno, & eodem genere contineatur, quod appellare possumus sanationem.

Chyrurgia, Pharmacia, & Dieta partes sunt non quantæ, sed quales genericæ sanationis: proindeque [b] non minus pertinent ad conseruatricem, quàm ad curatricem.

Gymnastica, & Cosmœtica Medicinæ partes non sunt, nisi impropriè: subalternantur tamen illa [c] cōseruatrici, hęc [d] curatrici.

Quum Montanus in disponendo Medicinæ corpore partem illam, quæ est de tuenda valetudine inter physiologicā & prognosticatricem collocauit contra Galenum in libro de partibus Artis Medicæ; & contra Methodi rationem fecit, quod didicimus à Bernardino Paterno, viro ad miraculum vsque doctissimo, & Medicorum omnium nostræ ætatis Coryphæo.

Medicina hominis naturæ cum primis congruit, quod declarat summa illa propensio, quam ad medendum cuncti homines habent etiam illi, qui medendi sunt imperitissimi.

Cum plurimi in medendo contingere errores possint; nisi firmè, & constanter Artis præcepta teneantur; stulte Romani ante sexcentesimum, & eò amplius annum conditæ Vrbis, vt ab Andrea Alciato scribitur, [e] Medicos omnino neglexerunt.

Ex tribus Medicorum sectis Empyrica, Methodica, & Dogmatica empyricam non colit nisi seruile hominum genus, sicut à Platone scribitur in lib. tertio de legibus, quod idem ad Methodicos accommodatissimè transferri potest, sola Dogmatica [f] veram, & germanam de medēdis humanis corporibus doctrinam continet.

Dogmaticæ sectæ præcipuus auctor fuit [g] Hippocrates Cous Medicorum omnium citra controuersiam Princeps, de cuius laudibus plurima Plato in Phędone.

Futuro Dogmatico [h] Rhetoricā, Dialecticam, Naturalem

[a] Gal. in Thrasybulo.

[b] Gal. in lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, & in Thrasybulo cap. 20.

[c] Gal in Thrasybulo. cap. 3[illegible].

[d] Colligitur ex Gal. in primo de comp. medicam. sec. locos cap. 2.

[e] Præfatione in Cornelium Tacitum.

[f] Gal. in lib. de methodo medendi, & in lib. de sectis passim

[g] Gal. in lib. 5. de decretis Hippo & Plat. lib. de diebus decre primo, & comm. primo in prognosti. Hipp.

[h] Gal. in lib. de subfiguratione empirica, & alibi passim.

Philosophiam, ethicem, anatomem, herbarum notitiam Cosmographiamq; & Astronomiã ante didicisse est necessariũ.

a Gal. comm. 3. in prognostic. Hipp. tex. 10.

Peritia omnis è bonis disciplinis eruta [a] cum vsu ipso in Medicina est coniungendus, ita vt Medicus mente, & opere exercitatissimus fiat.

b Frãciscus Valesius præfatione in octauum librum controuersiarum.

Hinc plerisque senectus in Medico magnopere probatur: crediderim tamen [b] iuuenem in medicinæ præceptis mente exercitatissimum, & medicis operibus mediocriter assuetũ præstare in medendo annoso seni, qui multos quidem calceos detriuerit, ægrosque homines sæpissimè viserit, ingenio tamen sit ad ratiocinandum, & iudicandum tardo, planeque inexercitato.

c Hip. in lib. de Medico.

Magis assentior Platoni disputanti in libris de Republica medicos maxime idoneos euadere, si ab ineunte ætate vltra discendæ artis studium inter plurimos corpore male affectos conuersarentur: ipsiq; omni morborum genere laborarent, naturaque essent imbecilla, quàm Hippocrati [c] medicum corpore valido, & optimo habitu expetenti.

Finis Præfationis.

LIBRI PRIMI DE ARTE MEDICA.

Pars Prima.

De Elementis. Cap. I.

ORPVS hominis ficut & cæterarũ rerum, quæ infra cœlum funt, quatuor elemētorũ [a] Ignis, Aeris, Aquę & Terræ concretione genitum eſt; vnoquoquetotis reliquis per partes ſingulas perfuſo non ſubſtantia quidē & actu, ſed [b] materia, & qualitatibus; qđ ex Hippocrate, Ariſtotele, & Galeno non obſcure colligitur.

Ex ſenſu, & dolore bene arguit Galenus [c] animalium corpora ex contrarijs, & patibilibus elementis fieri.

In ſubſtantijs, quæ ex quatuor elementis coaluerunt, terra, aut aqua reliquis tribus elemētis, vtplurimum [d] prædominatur, non qualitatibus quidem; ſed materia, & materialibus accidentibus.

Aer eſt [e] humidisſimũ in humano corpore, & in cæteris rebus elementum, at aere aqua humectat [f] magis: vere vt dici poſſit

a Hip. in lib de nat humana.
b Gal lib. de natur. facultatum ſubſtantia, & lib. octauo, de decretis Hipp. & Platonis. Ariſt. primo, de ortu & interitu ti. 84. & lib. 2. de partibus animal. cap. 1.
c Gal. com. primo, in libr. de nat hum. ti. 5.
d Ariſto. lib. 4. metheorolog. textu 3. D. Tho. 2. ſent. diſt. 11.
e Ari. lib. de ortu, & inter 2. & Gale. prima de natu. hominis comm. 3.
f Gal. li. primo de ſimpl. medicam. facul. c. 8.

per est alterius generatio.

Cum contrariæ qualitates æqualibus gradibus in subiecto sunt à neutra denominationem illud accipit, quòd deno minatio à summa, aut præualente qualitate semper accipiatur.

Stolide igitur dixerunt aliqui calidum, vt vnum habere septem gradus frigoris,& vnum duntaxat caloris;tametsi illud,quod ex philosophorum placitis accipiunt, verissimum esse concedatur, cuiusuis qualitatis summam intentionem graduum esse;quod tamē Galeni doctrinæ aduersatur, qui [a] nullam qualitatem ad summum auctam quatuor gradus excedere putauit.

Qualitas quælibet [b] aut primi,aut secūdi,aut tertij gradus esse dicitur,ex eoque substantiam denominat non pro gradibus,quibus seipsam temperatam hoc est ad quatuor gradus cum totidem contrariæ qualitatis reductam vincit. sed pro gradibus,qui ex qualitate superante, & ex qualitate superata ab æqualitate per contrarias vias pari passu recedentibus fiunt; vt calidum vno gradu est non quod habet quinque gradus caloris,& tres frigoris, sed quatuor & dimidiatum caloris,tres autem, & dimidiatum frigoris,vbi perspicuum est numeri supra æqualitatem appellationem semper tribui vincenti,& prædominanti qualitati.

a Gal. 5 de simp. medicam. fac. cap. secundo,& lib. 1. de comp. medic. secundū genera cap. 4.

b Frācifcus Valesius lib. 9. cō trouersiarum, cap. 9.

In homine [c] calor,& humor frigore,ac siccitate maiores, valentiores, & viuidiores sunt; nempe hoc est animalis vita. at enimuero non habet homo caliditatis summum gradum: quoniam quemadmodum animalia cætera in omnium entium nostrorum medio, ita homo in medio animalium situs est.

c Iulius Cæsar Scaliger exercitat. contra Gardanū 253.

Non ergo absolute,sed secundum quid, & secundum ana logiam quandam gradus qualitatum medicamentorum describuntur,& accipiuntur; cùm Medici dicunt primo gradu calidum,aut frigidum, aut humidum,aut siccum esse,quod [d] alterat quidem corpus hominis inter humana corpora tem peratum,non tamen euidenter; sed ita vt opus sit ratiocina tione aliqua ad percipiendam alterationem; secundo gradu esse, quod alterat manifeste: tertio gradu, quod vehemen-

d Gal. li. quinto de simplicium medica. facult. cap. vltimo.

ter

ter alterat, quarto gradu, quod summe alterat.

Id verissimum esse, vel inde colligas, quòd ignem absolutè, & reuera summè calidum nemo non dixerit caliditate sua multis partibus excedere, illorum medicamentorum calorem, quæ quarto gradu calfacere Medici dictitant: hæc eo adducere volui, vt cuncti intelligerent loqui me de gradibus elementarium qualitatum absolutè, & longè alia ratione, quâm de ijs oratio habeatur in tractatu de gradibus alterantium medicamentorum.

Compertum est perenni, contestataque experientia eorũ quæ Medici in curando humano corpore animaduerterunt, elementarium qualitatum eam in agendo consuetudinem esse, vt [a] illarum quælibet sub quouis gradu in cõtrariã qualitatem agat, cum illi proxima est, ab eaque quantumuis debili vicissim repatiatur, antiperistasi excepta, in qua per accidens fit; vt qualitas ex obiectu contrariæ qualitatis non modo nihil perpetiatur, sed contra fortior, & intensior fiat.

[a] Ari. lib. 4. de gen. animal. c. 4. & Gal. lib. 3. de symptoma. causis c. secundo, & lib 1. de locis affectis c. primo.

Antiperistasis fit impedito à contrarij præsentia leuioris vaporis, aut halituosæ substantiæ è corpore effluxu.

Fallitur Gal. cum scribit in lib. tertio de simplicium medicamentorum facultatibus aquas puteales non esse reipsa æstiuo tempore frigidas, sed tales videri, quòd manibus calidis attrectentur.

Agere in contrarium ita proprium est primarum qualitatum, vt ridiculum omnino sit, quod philosophi [b] nõnulli asserunt frigus, & siccitatem aliud non esse, quàm caloris, & humoris absentias quasdam: quid enim agerent entia per hominum opinionem?

[b] Inter hos è recentioribus est Card. lib. secundo, de subtilit.

Non me latet sæpissimè Aristotelem [c] frigus appellasse caloris priuationem, sed respexit is ad caloris nobilitatem; priuationemque eo modo accepit, quo, cum dixit grauitatem esse priuationem quandam leuitatis.

[c] Lib. duodecimo, met. titulo vigesimosecundo, & lib secundo, de generat. tit. 32 & lib. 1. de ge. ti. 8. & alibi passim.

Differunt in pugna contrariarum qualitatum hæc; agere, repugnare, & resistere: agere notat simplicem affectionem, & alterationem; repugnare addit præterea contrarij labefactationẽ, & euersionem; resistere idẽ est, quod cohibere contrarij-

trarij actionem materia ad patiendum hebeti, & inepta reddita.

Agere conuenit qualitatibus primis per se, repugnare vero, & resistere non nisi ex accidenti: hallucinantur etenim quicunque credũt [a] naturali quodam odio, & inimicitia impetere mutuo se contrarias qualitates.

Tametsi vero intendantur, remittanturque primæ qualitates, ac plerisque corporibus, elementorum materiam egressæ aduentitiæ sint; hoc est, accidentia, vt Peripatetici loquũtur, id tamen non impedit, quominus formæ substantiales sint; nam intendi, & remitti elementorum formas, quæcunque illæ sint, vt negare audebunt illi, qui primas qualitates formarum elementarium proprietates faciunt, si semel admiserint, quod necessario debent admittere non intendi, aut remitti formales proprietates nisi formis ipsis, aut intensis, aut remissis?

Nihil item impedit, quod vni substantia est, alteri accidens existere: exemplo sint formæ ipsæ viuentium corporũ, quas aliqui, iíque nobilissimi Peripatetici non inficiantur manere simul posse, vna tantum dante esse rei; reliquis illi obsequium, & famulitium præstantibus, atque ab informandi munere vacantibus tunc.

Mitto, quòd pleraque entia mutant modum essendi, & inhærescendi, essentia, naturaque minime mutata; sic distinguunt aliqui lucem à lumine, & obiecta sensilia à sensilibus speciebus, à quibus representantur, inter hos est Empedocles, cuius hæc sunt carmina.

Sentimus terram tellure, liquore liquorem;

Aere aeream substantiam, ignem quoque cernimus igne.

Galenus certe doctissimorũ hominũ [b] interpretatione recubantem viatorem sub arbore aliqua cum aer splendet censuit virore eodem secundum speciem perfundi, quo arbor ipsa perfusa est, quæ sententia manifestam ab ipsis sensibus fidem accipit.

Non tamen dici potest elementorum formas esse qualitates primas, nisi intensissime, & in summo gradu acceptas. Quamquam dubium non est supra aerem ignis elemen-

a Hunc errorẽ primus subolfecit Hiero. Fracast. 6. de sympath. & antip.

b Frã.sc.i Valesij lib. secundo, controuersiarũ cap. 28.

a Arist. lib. 4 de cœlo text. 39. & alibi passim.

tum extare,[a] minus lucidum, & minus adurẽs nostrati igne, ob materiæ tenuitatem: in mistionibus tamen elementorũ ignis vice sunt Sol, & Terra, is quidem vt calorem indat, hęc autem vt idoneam calori materiam præbeat.

Materiæ proprietas potissimum facit, vt ex calore, qui minor igne est, & ex elemento frigido, quæ est terra, fiat calor efficiente calore maior, qui ignis est, citissimè, & expeditissimè.

De Temperamentis. Cap. II.

b Hipp. lib. de natur. humana, Gale. 2. aphor. comm. 51 & 3. aphor commẽ. 2. & libro 3. de temper.

TEMPERAMENTVM haud dubium est cõcentum [b] quẽdam esse mistorum in composita substantia elementorum.

Non mistio, sed mistionis proportio est temperamentum.

Non est verum quintam qualitatem primarum qualitatum effectione mutua emergentem, quæ vna superstes reliquis in congressu pereuntibus omnium vires potestate compleat; esse & appellari à Medicis temperamẽtum, sicut creditum est ab Auicenna lib. primo, fen prima, doct. 2. cap. 1.

c Inter hos sũt Comes Montanus libro 1. de morbis, & Erastus in vita anatome librorum Comitis Montani.

Non scite afferunt aliqui[c] latius diffundi nomẽ mistionis, quàm temperamenti, mistionemque de corporibus etiam efferri, temperationem autem de solis qualitatibus accipi, quoniam vtrunque nomen a [d] corpora, & ad qualitates ex æquo traducitur ex Galeni dogmate.

Cum Auicennæ sententiam improbo, nihil Aristoteli aduersum scribo, ex cuius doctrina in fine septimi libri metaphys. & in cap. septimo, septimi libri physicorum apertè colligitur temperamentum non plures, sed vnam ex pluribus compositam qualitatem esse.

Nihil repugnat rem eandem, quæ patibilis qualitas est specie integra, & perfecta, alio modo consideratam illius qualitatis, quod temperamentum nominatur partem quandam esse: quoniam temperamentum non in patibilium, sed in di

sposi-

ſpoſitionum albo reponitur.

Cum dictum fuerit materia, & qualitatibus remanere in miſtis elementa: in materialibus elementorum portionibus certa ratione attemperatis conſiſtit natiuum rei cuiuſque temperamentum, quod ſcribit diſertis verbis Galenus lib. 6. de placitis Hipp. & Platonis.

Primatum qualitatum harmonia, quòd leuisſimis de cauſis ad omnem horam in quocunque corpore mutetur, non tam temperamentum eſt, quàm diſpoſitio corporum temperatorum.

Nec tamen recte quis inde inferat, fore ex hoc verisſimo dogmate, vt diſpoſitio diſpoſitioni per ſe accidat, accidensque accidente afficiatur.

Illius, quod verè eſt rei cuiuſque natiuum temperamentum tot formæ ſunt, quot rerum ex elementis compoſitarũ ſpecies exiſtunt: ac ſicut ſub vnaquaque ſpecie innumera eſſe poſſunt indiuidua: ita forma quæuis temperamenti plurimos gradus, & modos comprehendit.

Nec Galenus igitur, [a] neq; alij propriè loquuti eſſent cũ aut nouem, aut quatuor temperamenti ſpecies eſſe ſtatuerunt; ſi quidem id phyſice, & generatim dixiſſent, ac nõ medice, & accommodate ad humanam naturam.

[a] Gal lib primo, de temper & lib ſecundo, de temp. lib 1. aphoriſ comm. 2 & lib 5 commen 62.

Quòd ſi diſpoſitio corporum temperatorum pro temperamento ſit accipienda; neuter à veritate aberrauit.

Nam ex quatuor humoribus quatuor fiunt diſponendi temperamenti per illos modi. atque ex primis qualitatibus inſitum temperamentum afficientibus nouem complexionis genera ſumuntur, quatuor cum exceſſu vnius qualitatis, alia quatuor cum exceſſu duarum qualitatum, & vnum qualitatibus omnibus æquabilitate quadam, & mediocritate ad pondus, vel ad iuſtitiam temperatis.

Non aſſentior Auicennæ [b] credenti eam intemperiẽ, quæ vnius qualitatis ſupra alias exceſſu fit, non poſſe in compoſito corpore diutius hærere.

[b] Lib. primo, fen prima, doctri. 3. cap. 1.

Quòd ſcribit Gal. lib. 6. de tuenda valetudine fieri non poſſe, vt intemperies quælibet ſola diu duret, quando ipſa ſibi alteram neceſſario adſciſcit, non abſolutè de omni intem-

perie, sed de ea tantum, quæ ætatum permutatione fit, id est intelligendum.

Principium, auctio, consistentia, & inclinatio sunt in vno quoque homine differentiæ natiui temperamenti, quod tẽporibus diuersis variç ex primis qualitatibus conflatç dispositiones certa quadam ratione consequuntur, nisi aut victus, aut exercitium immoderatum, aut quidpiam aliud immodicè hominem afficiat, illi vsque ætatum cursum interturbet.

Iubet tamen primarum qualitatum certa ratione constãtem comprehensionem temperamenti nomine cum Galeno plerisque in locis [a] deinceps intelligere, quòd in illa potissimum versetur Medicus; atque in illam, potius quàm in natiuum temperamentum curandis ægris mentis oculos defixos habeat, eritque duplex humani corporis temperamentum, alterum absolute, quod natiuum appellatur: medicũ alterum, quod hominis est, quatenus is curationis capax existit.

a Lib 5 de sanitate tuenda, lib 2 de semine lib 8. meth 2. & alibi passim.

Temperamentum solet interdum Galenus [b] appellare naturam, & substantiam: neque sine magna ratione; quoniam qualitates varie corpus afficiunt pro varijs modis, quibus illud ex elementis coagmentatum est.

b Tertio apho. 2. comment. 1 de morbis vulgar. tit. & libro 2. de dig. pulsibus cap 3.

Temperamentum ex primis qualitatibus illud, quod ad pôdus æquale dicitur, impossibile est, [c] vt in homine inueniatur; extra humanum corpus non nisi momentum breuissimum stare, vbi illud sit, potest, quo in dogmate mirifice consentiunt Gal. Auicenna, & Auerroes.

c Gal. lib. 1 de tuenda valetudine. Auice lib. 1. fen 1. cap 3.

Ad iustitiam temperatum dici potest humanum corpus bifariam, [d] vel quod membra, quibus constat, singula in suo genere temperata sunt: vel quod ex illis præcipua, vt cor, cerebrum, & hepar contrarijs excessibus æque intemperatissima existunt; ita vt nullum illorum possit corpus totum ex propria intemperie denominare.

d Valesius lib. 1 controuersiarum cap 11.

Temperamentum ad iustitiam æquale, quod secundo modo accipitur, non admodum salubre est: at primo modo acceptum æquale temperamẽtum, saluberrimum est: [e] quoniam iniurijs omnibus, tametsi non singulis facilius resistit, quoniam corpus intemperatum, & functiones humanæ naturæ

e Gale. in arte medicinali cap 8 lib 1 de temper. cap vltimo & in libello de optima corporis constitutione.

propria s

proprias perfectius obit.

Idem est etiam longæuum maxime non quidem per se, sicut calidius, humidiusque temperamentum, sed ex accidenti; quatenus scilicet iniurias omnes, quæ vitæ detrahunt, facilius potest superare.

Cutis ea maxime, quæ in vola manus est [a] omnium partiũ humani corporis longisfime abest à quocunque excessu, quę causa est, vt ex illius comparatione reliquæ partes, vel calidæ, vel frigidæ, vel humidæ, vel siccæ denominentur.

Nerui [b] in quamcũque abeant exuperantiam, a cutis mollitie, & duritie parum semper distant, & quoniam membrũ quodcunque [c] quo mollius est, eo est etiam humidius, & quo durius, eo siccius; hinc fit vt molles nerui cute nonnihil sint molliores; duri autem ijsdem nonnihil videantur duriores, cum tamen vtrique parum absint a natura cutis.

Cor [d] omniũ particularum intẽsissimum calorem habet; estque cute humidius, pulmonum caro ipsa quoque cutem naturali, & insita humiditate vincit, quidquid cõtra magnus Auicenna clamitet.

Sicuti à Galeno scribitur [e] pulmonem sumere alimentum ex elaborato ad vnguem, flauo, subtili, spirituoso, ac puro sanguine; non is sanguis flauus est intelligendus, qui tales est ex permistione bilis flauæ, sed is qui flauus est ex permistione spiritus ad bullarum album splendorem protrahentis ruborem sanguinis propter externi, & plurimi aeris collectionem.

Mares, [f] si cætera sint paria, nunquam non sunt fęminis calidiores, membris præsertim genitalibus; nisi aut sola materiæ penuria fœminam, aut sola materiæ redundantia marẽ genuerit, quod ipsum tamen raro accidit.

Fœminæ propter viarum arctitudinem [g] sentius emittunt semen, quàm viri; qua ex re vehementius illæ irritantur, emittuntque difficilius quod symptoma multis imponit putantibus id calore fieri.

[a] Gal. lib. 1. de temp:ram cap. 9 & lib 2 de tẽperam cap 1 & Auic. lib 1 fen 1. doctr. 3. cap 1.

[b] Galen. lib de temperam 1: c. 5. & 2. de temp. cap. 3

[c] Gal lib 1. de tempera

[d] Gal. lib. 1. de temp. cap 9.

[e] Gal. lib. 4. de vsu partium c. 15.

[f] Gal. in lib. de tempe lib. 3. de causis pulsuum cap. 1. lib 14. de vsu partium c. 7. & in libello de dissectione vuluæ

[g] Gal. in libello de dissectione vuluæ capi. 9. & Auice. lib. 3. fen 21 tracta. 1. cap. 1.

De Aetatibus. Cap. III.

a Colligitur ex Galeno in libro 5. de tuenda valetudine cap. 3.
b Gal. 3. apho. 27.
c Hip. 5. aph. 7.
d Hippo. lib. 3. prognost.
e Gale. lib. 1. apho. 13.
f Hippo. lib. 1. apho. 13.
g Galen. lib. 3. aphor. 27.

NIHIL aliud est ætas, [a] quàm vitæ curriculũ, quo manifeste corporis temperamentum im mutatur.

Quinque sunt hominis ætates, pueritia, [b] pubertas, [c] iuuentus, [d] seu vigens ætas; ætas consistens, [e] & senectus, [f] quæ nõ annorũ spa cijs: sed temperamentorum [g] certa in vnoquoq; duratione circunscribuntur.

Aetatem consistentem appello illam, in qua sedato caloris impetu, corpus definit augescere, quod sumptum est ex Hippocrate in 1. lib. de victus ratione.

Varias ætates percurrendi, temperamentumque subinde mutandi necessitas ex ipsis generationis nostræ principijs oritur, sicut docte demonstratur à Galeno lib. 1. de sanitate tuenda cap. 2.

Licet ætatum differentiæ quinque sint, tria tamen in ijs ex primarijs temperamenta solum inueniuntur: calida & humida, calida & sicca, & frigida & sicca.

h Galen. 4. de morb. vul. sect. 3. titu. 15. 4. de morb. vul. sect. 1. tit. 5. & 3 de causis pulsuũ 4.
i Hippo. lib. 1. de victus ratione in morbis acutis.
K Galen. locis proxime citat.
l Gale. libello de salubri victus ratione ti. 7. & libr. 6. de tuenda val.

Iuuẽtus [h] calida est, & sicca: senectus [i] frigida, & sicca: pueritia item vt iuuentus [k] calida est; ac præterea humida: Adolescentia non secus ac ver [l] inter anni tempora ætatum omnium maxime temperata existit, consistens ætas medium duarum ętatum, inter quas labitur, temperamentũ possidet.

Quod si cui mirum videatur in anni temporibus facilius posse quatuor primaria temperamenta, quæ quatuor humoribus respondent, inueniri, quàm in hominum ætatibus; consideret is, & secum ipse animo reputet hominis ætates secundum rectam lineam procedere; anni autem tempora circulari cursu reflecti.

m Galen. 6. de morb. vul. sect. 3. textu 15.

Calidi ingeniti plus [m] est in puero; adscititij plus in iuuene, ac tametsi in iuuẽtute tantũ sit comparatum adscititij calor is, quantum ingeniti perierat, non tamen toto illo curriculo, quod à pueritia ad iuuentutem est adscititius, calor recens acquisitus ad vnguem respondet calori ingenito, qui

perijt

perijt; quoniam à principio pueritiæ vſque ad medium adoleſcentiæ plus calidi ingeniti abſumitur, quàm adſcititij ſuccreſcat; à medio adoleſcentiæ vſque ad finem iuuentutis cõtra plus efflorefcit adſcititij, quàm conſumatur ingeniti, præſtãte ſiccitate, vt adſcititius calor efflorefcat, quæ nulla propemodum eſt ante medium curſum adoleſcentiæ.

Diuiniſsime Galenus pronunciauit parte tertia aphoriſ. 27. in pubertate conſtitutis ſanguinem copia maiori abundare, nõ quia ętate illa plus ſanguinis generetur, quàm prius ſed quia tunc ſanguinis minus abſumitur propter augmentum, quod ætate hac minus eſt, quàm priori.

De humoribus. *Cap. IIII.*

VATVOR ſunt [a] humores in humano corpore cibis, & vltimis alimentis interpoſiti, ijq; ſecundum naturam omnes, pituita, ſanguis, bilis flaua, & ſuccus melancholicus, quos concoctione quadam generari cum in alimentis ante nullatenus continerentur, vel inde perſpicuum eſt, quòd ex eodem melle in iuuenis ventriculo bilis, in ventriculo ſenis bonus ſuccus proueniat. Chylus autẽ non tam humor eſt, quàm ad humoris diſpoſitio quædam.

Cum tres ſint [b] cõcoctiones, quarum prima in ventriculo, ſecunda in hepate, & venis; tertia in ſingulis membris fieri ſolet, ſola pituita coctione interdũ prima [c] ſeparatim à chylo, & ſecunda coctione gigni poteſt: humores autem reliqui, ſiquidem naturales ſint, non niſi ſecunda [d] concoctione generantur.

Non tamen inficias eo pituitam tenere mediam quãdam naturam inter chylum, & ſanguinem eo modo, quo hac inter ſanguinem, & pituitam mediam naturam tenet, ſed hoc vnum contendo progredi naturam ſæpiſsimè inter ea extrema medijs huiuſmodi haudquaquam naſcentibus.

Ineptè creditum eſt ab Ariſtotele [e] ſanguinem, ſolum nutriendis humani corporis partibus idoneum eſſe, cũ & chylus

[a] Hipp. lib. de natura hum. & libr. 4. de morbis ad initium. Galen. 2. lib. de elem. libr. 2. de natu. facult. & lib. 4. de vſu partium.

[b] Gal. lib. 3. de cauſis sympto. cap. 1.

[c] Galen. lib. de atra bile, & 1. de nat. huma. 39.

[d] Gal. lib. 2. de nat. facul. c. 1.

[e] Lib. 2. de par. animal. cap. 1.

lus [a] vētriculū nutriat,& reliqui tres humores, [b] vel ſoli, vel permixtim cum ſanguine alēdo corpori omnes apti exiſtāt.

Impermixta bilis non nutrit, quia amariſſima eſt,eadem à ſanguine nōdum ſecreta, [c] nutrit, quia dulcedinis penitus expers non eſt.

Ex quatuor humoribus in humani corporis nutrimentū ſimul abeuntibus,ſenſimque elaboratis, & varie commutatis alij plurimi humores fiunt,[d] vt ſemen,ros, lac,medulla,& reliqua id genus, qui tamen inter principes humores nullo modo ſunt connumerandi.

Errauit non minus Ariſtoteles cum ſcripſit lib.2. de partibus animal.cap.3.ſanguinem ſua natura frigidum eſſe,ſed & Celſus hallucinatus eſt in illorum numerum ſanguinem adſcribens,quæ celerrimè caleſcunt, & refrigeſcunt: eſt enim ſanguis natura ſua,& per ſe calidus.

Sanguine lōge calidior eſt [e] flaua bilis, quæ humor eſt ex tenuiſſima ſanguinis portione immodico calore factus, tenuiſſimus,leuiſſimus,calidiſſimus,amarus,ſiccus, & flauus.

Cum Galenus lib.1.de temperam.cap.vltimo ſcribit ſanguinem eſſe calidiſſimum, quod eſt in corpore noſtro; illa tantum comparat,quæ hominem per ſe,& impermixtim accepta nutrire poſſunt,qualia ſunt chylus,medulla, ſemen, & ſimilia.

Flaua bilis in vitellinam bilem, qui humor eſt minimè naturalis,degenerat,[f] cum ex ingenti ichoris vſtione,& cōſumptione craſſeſcit; coloremque veterum ouorum vitellis ſimilem acquirit.

Ichorem voco [g] ex Platonis,& Galeni interpretatione ſeroſum,ac tenuem ſucci cuiuſlibet liquorem.

Non aſſentiēdum igitur Auicennę,[h] qui bilem vitellinam craſſæ pituitæ permiſtione fieri ſcribit.

Porracea, & æruginoſa bilis, ſi quidem in ventriculo gignantur,ex cibis corruptis fiunt; at ſi in venis, ex vitellina magis vſta originem habent.

Multis modis peccant illi,qui bilem zinariam in humoribus numerant; eandemque in venenis ponunt.

Cum veritate, & ſecum ipſa pugnantia ſcribit Auicenna

cum

a Valeſius lib. 1. contr. ouer. capit. 15.
b Galen lib. 5. aphori. comm. 39 & alibi paſſim, vt 1. de nat. hum. 39.
c Gal. lib. 2. de nat. facultat. & libro 4. de vſu partium.
d Gal. lib. 5. de ſimp. med. fac. capi. 2. & paſſim alibi.
e Gale. lib. 10. de ſimpl medi. facult cap. 12. & libello de inæquali intemperie.
f Gal. in libello de atra bile.
g Plato in Timæo, & Galen. paſſim, item Hippoc. 6. epid. ſect. 2. cap. 38.
h Ariſt. lib. 1. fen 1. doc. 4. c. 1.

tũ de Zinaria bile ſic philoſophatur; [a] Zinaria videtur mihi, quòd generetur ex praſina, cum tantum aduritur, donec eius humoroſitas ſiccatur,& ad albedinẽ redire incipit propter ſui ſiccitatem; calor namque in humido corpore imprimis nigredinem efficit; deinde denudat ipſam nigredinẽ,quando eius omnino finit humiditatem,& quãdo ſuperfluit in eo,ipſum albificat; & hoc quidem in lignis attende, quæ prius in carbones vertuntur,deinde in cinerem.

Ego certè mente non poſſum aſſequi humorem aliquem reperiri; è quo humoroſitas tota abierit, vt ipſomet vtar Auicennæ vocabulo.

Naturalis melancholia ę liene in medium ventriculum reiecta [b] illum aciditate ſua,& frigore cõtrahit;atque ad cibos bene complectendos,& retinendos donec fuerint cocti plurimum iuuat.

Eadem præter dictos vſus à Galeno obſeruatos ventriculi inſuper appetentiam excitat; idque naturaliter facit, non ſymptomatice; quod primus non ſine laude pronunciauit [c] Auicenna.Naturalis melancholiæ,ſanguinis,& flauæ bilis vſtione tres [d] fiũt formæ melancholiæ minimè naturalis vna atræ bilis appellatione à Galeno comprehenſæ; quarũ pernitioſisſima eſt,quæ ex flaua eſt bile, non autem quæ ex naturali melancholia,quod Auerroes credidit.

Atra bilis,quæ fit ex vſto ſanguine non admodum exitioſa eſt;quod vel inde conijcere poſſumus, quoniam ea neque muſcas abigit,neque terram fermentat.

Non probo ſententiam Auicẽnæ [e] exiſtimantis ex pituitę aduſtione melancholiam aliquam fieri poſſe.

Pituitæ quatuor tãtum [f] ſunt ſpecies dulcis,acida,ſalſa, & vitrea,quam appellatione acidæ Galenus comprehendidit com.14.quarti.de rõne victus in morbis acutis; ea vero pituita,quam gypſeam vocant tophis,& calculis verius,quàm humoribus finitimam naturam habet.

Iure igitur merito Praxagoram laudat Gal.cap.9.libri ſecundi de naturalibus facultatibus,quòd is congruenter Hippocratis doctrinæ decem maxime ſuccos in humano corpore præter ſanguinem fieri dixerit.

a Auic.loco citato.

b Gal.lib.5.de vſu partium.

c Auicen.lib.1, fen 1. doctr.4. c.1.

d Partim Gal, in libr. de atra bile, & partim Auic. loco citato ex Gale. tamen libr.2. de differ. feb. cap. 9.& in libr. de tum.præter naturam.

e Contra Auicennam diſputat Manardus lib.9.ep 2.

f Gal.lib.2. de differ febrium cap.6.

a Auice fen 1. primi doct. 4. cap. de humoribus

b Gale. lib. 7 methodi c. 6.

Sine causa Auicéna [a] secúdas illas suas humiditates quas vocat rorem, cambium, glutinem, & humorem in extremitatibus exilium venarum repertum à quatuor humoribus distinxit; cum illas humoris gradus putare potius [b] debuisset.

Ros est humor per omnia transiens membra, qui aptus est, vt in nutrimentum conuertatur: Cambium est, quod parum ante congelatum est, & nondum integre ad similitudinem completæ substantię transmutatum: Gluten est humor, per quem partium continuitas existit.

De partibus constituentibus humanum corpus. Cap. V.

c Realdus Columbus lib. 7.

d Realdus Columbus lib 8. & Gab Fallopius lib de instit. anatomic.

e Realdus Columbus lib. 8.

f Aristo lib 1. d hist. animal. cap. 7.

g Realdus Columbus lib. 8.

h Andreas Vesalius libr. 7. c. 11.

i Realdus Columbus lib. 7.

k Vesalius libro 3.

l Realdus Columbus lib. 10.

GALENVS mirabilis retis situm [c] ignorauit cum scripsit illud supra sphęnoidem esse; vb i glandula illa adest omne id excrementum suscipiens, quod in cerebro gignitur.

Falso [d] Vesalius credidit in cauitatibus illis, quæ inter duræ matris quadruplicitatem reperiuntur sanguinem existere, qui extra propria vasa secundum naturam fit.

Non vere [e] affirmauit Arist. [f] partē capitis posteriorem cerebro carere.

Neque cerebellum [g] duriorem cerebro substantiam habet: neque vllus à cerebello neruus originem ducit, tametsi secus de re vtraque Galenus asseuerauerit.

Quod Galenus scripsit sphœnoidē os sua base multis foraminibus cribri instar pertusum esse, procul [h] abest ab oī veritate.

Ramus insignior soporalis arteriæ, quæ & Carotis dicitur in cerebrum [i] assurgit per id foramē, quod inter sphœnoidē, & os temporis situm est; quo loco pars tertij neruorum paris descēdit; quidquid Vesalius [k] optimum Galenū acriter mordens contra scribat.

Decipitur idem Vesalius [l] existimās christallinum humorem in centro oculi exquisitè situm esse, humoremq; aqueū magnitudine humori vitreo respondere.

Galenus

Galenus contra [a] veritatem affirmauit in optico neruo porum videri manifeste.

Cum ratione, & experientia nō [b] conuenit, quod ab eodē scribitur neruos sensum deferentes ab anteriori cerebri parte exoriri, motiuos vero dictos à posteriori.

Superior gena [c] neque solida est; neq; ab osse frōtis deorsum continuo ductu iuxta nares per medium dentium, qui incisorij vocantur, defertur, sicut Gal. putauit.

Idem Galenus contra [d] veritatem credidit genam inferiorem bifossem esse.

Falsum est capitis cutem omnium tenuissimam esse.

Excusari [e] Galenus nō potest, qui locis aliquot scriptum reliquerit temporalem musculum tendinem habere in medio sui vtrinque partem carneam.

Duo frontis musculi [f] sunt, non vnus; quorum fibrę neutiquam rectæ sunt, quemadmodum à Vesalio assertum est.

Nasi musculos sine ratione Vesalius quatuor esse asseruit; cum duo [g] tantum sint.

Latus, neruosus, & membranosus tendo in quem primi duo abdominis musculi descendentes dicti degenerant, reliquę parti appendicis ossis ilij, & pubis adhæret. nō autem [h] coxendici, vt Leonardus Fuchsius male opinabatur.

Spinalis medulla à thoracis summitate vsque ad summitatem ossi sacri æquali [i] crassitiæ cernitur: quidquid Vesalius, & Galenus contra scripserint.

Falsum [k] illud est, quod à Galeno [l] scriptū fuit spinalē medullam esse molliorem ea medulla, qua ossa nutriuntur.

Nullæ sub coccyge neruorum coniugationes prætereūt; tametsi id à Galeno fuerit existimatum.

Falsò [m] scribit Gal. vertebras nō medio proprio ligamēto, sed à tertia duntaxat tunica, quæ spinalem medullam inuestit; & illius iudicio media per uertebras fertur; coniungi inuicem, connectique.

Cū ratione [n] pugnat, quod Vesalius [o] literis mādauit musculos aliquos reperiri, qui neruis careant.

Cor neque [p] dimidiatum thoracem occupat, neque in medio corporis situm est; tametsi ita Aristoteli [q] placet.

a Andreas Vesalius lib. 4. c. 4.

b Andr. Vesal. lib. 4. capit. 14. sub finem.

c Andr. Vesal. lib. 1. cap. 9.

d Idem Vesal. eodem lib.

e Realdus Columbus libr. 5. cap. 11.

f Realdus Columbus libr. 5. cap. 5.

g Columbus lib. 5. cap. 4.

h Realdus Columbus libr. 5. cap. 22.

i Realdus Columbus libr. 8. cap. 4.

K Columbus ibidem.

l Lib. 2 de temperamentis.

m Columbus loco citato.

n Columbus lib. 5. cap. 1.

o Lib. 2. cap. 3.

p Anatomici î simp.

q Aristo. lib. 3. de partib. animal. cap. 3.

a Hipp. in lib de corde.
b Columbus lib. 7. Vesal. li. 1 cap. 1.
c Recentiores Anatomici passim, & maxime Vesalius lib. 6. cap. 8.
d Vesalius lib. 6. cap. 11.
e Aristo. lib. 3. de partib. animal cap. 4.
f Ibidem.

Cor non potest ratione vlla musculus dici; tametsi illud appellatione hac diuinus Hippocrates [a] donauerit.

Nullum os in hominis corde [b] inuenitur, quidquid Galenus dicat veteres irridens.

Inter cor, & pericardium [c] nō parua nascitur pinguedo, quæ manifeste conspicitur cordi adhærescere; tametsi Aris. & Galenus asserant circa cor nullam pinguedinem posse reperiri propter summum huius particulæ calorem.

Cordis ventres [d] non sunt tres, vt credit Aristoteles, [e] sed duo tantum.

Illud æquè falsum est, quod ab Aristotele [f] eodē scribitur in dextro cordis ventre sanguinem adesse calidissimum; in sinistro frigidissimum; cum contrà se res habeat: etenim sinister venter sanguinem continet calidissimum; dexter vero tepidum.

g Lib. 3. de humani corporis fabrica.

Vesalio facultatis anatomicæ restauratori, & illustratori docti omnes eo nomine plurimum debent, quòd ex tribus arterijs caluariam ingredientibus duarum series primus omnium obseruauerit, [g] ordineque, & methodo explicatas posteritati reliquerint.

h Andr. Vesal. lib. 6. cap. 7.

Quod à Galeno scribitur Pulmonem quinque lobis præditum esse; ex quibus tres in dextro latere sint; in brutis quidem animātibus verissimum existit; in homine [h] nequaquā.

Membrana, quæ sub ala est, musculosa minime existit; sicut Galenus notauit, tametsi carnea à veteribus appellata fuerit.

i Vesalius lib. 1. cap. 19.

Pectoris ossa septem esse [i] falso Galenus prodidit, quæ in adultis, vt plurimum tria; in minoribus natu interdum quinque, nonnunquam quatuor, raro sex; nonnunquam septem conspiciuntur.

k Vesalius lib. 5. cap. 3.
l Realdus Columbus lib. 11. cap. 4.

Ventriculus medio penè corpore inter vtrunque hypochondrium transuersim collocatur; maior tamen eius pars sinistrum præcordiū [k] occupat; licet Galenus secus sentiat.

Inferius orificium ventriculi in decliuiori [l] regione sitū neutiquam est; quemadmodum aliqui pinxerunt; sed superiora versus spectat; neque glandula vlla illud circumplectitur, sicut à Galeno scribitur.

Eidem

Eidem Galeno fides tribuenda [a] nō est affirmanti ventriculi fundum crassius,& carnosius cæteris illius membri partibus esse.

[a] Andre.Vesalius lib.

Tertia,& interna ventriculi tunica fibris [b] caret; & inuolucri duntaxat vice fungitur;tametsi Galenus,& post eum Vesalius rectas illi inesse fibras crediderint.

[b] Realdus Columbus lib. 11. cap.4.

Cœci intestino nomine veteres [c] intellexerūt quidquid à tenuiorum intestinorum insertione ad colon vsque porrigitur;carent vero homines cœco intestino.

[c] Columbus libro 11.c.5.

Humanum iecur, [d] aut lobis caret,aut certe minimis,paucissimisque,& quæ in loborum censum merito non veniant, rimulis finditur.

[d] Andr.Vesal. lib.5.c 7.

Quæ iecoris caua parte vena oritur, & porta appellatur cum vena vmbilicali [e] continua est; licet secus visum fuerit Vesalio.

[e] Realdus Columbus lib.6.

Hallucinatur [f] Galenus venas quasdam mesenterio exporrectas,nec ortas ab Hepate inueniri [g] scribens.

[f] Vesal.libr.5. cap.4.
[g] Gal.lib.6.de anatomic. administ.

Falsum est [h] ex emulgētibus venis in renum cauitate cribrum confici, per quod lotium percoletur, sicut Galenus existimauit.

[h] Columbus lib.11 cap.9. & Vesal libr 5.c. 10.

Frustra Galenus causas quærit,cur Natura dextram emulgentem sinistra altiorem voluerit esse; cum sensus [i] contrarium prorsus attestetur.

[i] Columbus ibidem.

Ineptè [k] Cicero Mesenterij nomine credidit mediū intestinum significari; ac non potius membrum,quod inter intestina medium collocatur.

[k] Columbus lib 11.cap 6.

Peritoneum [l] multis quidem in locis perforatum est.non tamen tot in eo foramina cernūtur;quod Vesalius credidit.

[l] Realdus Columbus lib. 11. cap. 11

Galenus renem dextrum sinistro altiorem esse literis mādauit;cum contra scribere debuisset,sinistrū renem dextro [m] superiorem esse.

[m] And. Vesal. lib.5.cap.10.

In humano pene [n] non vnus concauus neruus, aut ligamētum à pubis osse enatum, quemadmodum Galenus docuit: sed duo corpora sunt,quæ non vacua, & sanguine indiga, vt Galenus boum perè delusus scribit; sed fungosa, & carnea existunt:ac vt Aristoteles [o] rectè innuit, materia,& nigricāte sanguine plurimo instar farciminum implentur.

[n] Andr. Vesal lib.5.de huma corp. fab.c.14.
[o] Lib.1 de hist. animal.

Meatum

Meatum esse eundem tum semini, tum vrinæ communem verissimè Galenus [a] & Vesalius affirmarunt.

Propriæ testium membranæ [b] tres sunt; quamuis Vesalius duas tantum agnoscat.

Procul est à vero, quod à Galeno [c] scribitur, muliebrem vterum capræ, & vaccæ vteri persimilem esse.

Fabula est [d] quod Mundinus narrat in mulierum vtero septem cellulas adesse.

Bini illi processus, qui à matricis lateribus constituuntur, haud [e] perueniunt ad summum os pubis, sicut Vesalius existimauit.

Mirandum [f] est sedes humeri anteriores, & exteriores, gibbas; posteriores verò atque interiores simas à Galeno [g] describi; atque ab eodem [h] brachium extrinsecus gibbum; intus magis simum dici, quod cum ipsa autopsi minimè consentit.

Sesamoidem certum situm, & numerum primus omnium Vesalius [i] magna sui cum laude notauit.

Contra [k] veritatem est quod à Galeno [l] scribitur; digitorum ossa solida esse; omnisque medullæ expertia.

Os sacrum magna ex parte sex, interdum quinque; coccyx quatuor semper ossibus extruitur; errauitque [m] Galenus, qui vtrunque ternûm esse ossium scriptis reliquit.

Ossis sacri, lumborumque processus [n] non sursum, vt Galenus censuit; sed deorsum vergunt.

Sicut multis modis Galenus [o] peccauit, (quod penè oblitus eram scribere) in ijs, quæ de vena azygo scripsit. ita sine ratione Vesalius [p] de Galeno narrat, illum credidisse à caua vena in ventriculum, omentum, lienem, & intestina surculos, & propagines aliquot venarum deriuare.

Hæc mira esse cuiquam non debent, quòd Galeni [q] anatomes brutalem non humanam magna ex parte constitutionem profiteatur.

Illud verò summa dignum est admiratione potuisse Galenum brutis solum animantibus secandis tot, & tanta de re anatomica scribere; brutorumque proprietates ad humanã fabricam traducere; erroribus etiam interdum agnitis, & repudia-

a Gale. lib. 15. de vsu partium & Vesalius loco citato
b Columbus lib. 11. c. 14.
c In lib de anatom vteri, de spermate, & de vsu partium c. 14. & 15
d Columbus lib. 11. cap. 16.
e Columbus ibidem.
f Vesalius lib. 1. cap 23.
g In libro de ossibus.
h In libr. 2. de vsu partium.
i Libr 1. c. 59. & 60
K Vesalius li. 1. cap. 1.
l In 1. de vsu partium, & 2. 1. com. in Hip. li. de fracturis.
m Vesalius li. 1 c 18.
n Recentiores anatomici passim
o Lib. 5. de locis affectis c 2. lib 2 de victus rat. in morbis acutis, & lib. 6. de vsu partium in fine
p Lib. 3. c. 7.
q Recentiores Anatomici passim, & inter cæteros Renatus Henorus in apologia cõtra Iacobum Syluium.

repudiatis; quibus detentus fuerat.

Capilli,& vngues,quoniam vita penitus [a] carent,atque in anima sunt; humani corporis partes censeri haud quaquam debent. a Gale. in arte medicinali c.9

Hieronymus Fabritius ab Aquapendente,qui rem Anatomicam in Patauino gymnasio doctisſimè, diligẽtisſimeque, & cum maxima sui nominis celebritate profitetur; primus omnium in venarum cauitatibus disperſa quædam hinc inde hostiola notauit; plantarum internodijs cum primis similia.

De facultatibus. Cap. VI.

IAM verum est facultatem idem esse, quod temperamentum, quàm est verum idem esse hominem,quod equus aut lupus est.

Temperamenta etenim diſpoſitiones quędam sunt materiæ, & ad primam qualitatis speciem referuntur; at facultates nemo negauerit referri inter [b] potentias naturales, quæ spectant ad secundam qualitatis speciem. b Plato in 1.&8 Rep.& Gale. in lib.1. de facult. nat.

Si quis tamen diceret rem eandem diuersa ratione consideratam,& temperamentum, & facultatem, seu naturalem potentiam esse rem non valde absurdam diceret.

Aristotelem [c] nemo negauerit salubritatem, & insalubritatem, quæ diſpoſitiones quædam sunt, illa quidem bona; hæc mala inter naturales potentias, & impotentias recensuisse. c In prædicamentis cap.4.

Sic quoque Galenus [d] sanitatem, & morbum credidit nõ aliud esse,quàm integram,vel impeditam facultatem. d Montanus Vicentinus lib. 1.cap.18.

Quoniam verò illa,quæ temperamenta,& facultates constituunt [e] prius ad formam,& compositum, quàm ad materiam referuntur; statuendum omninò est facultates ex natura rei præcedere temperamenta. e Ex Aristotele lib. 2.physic. tit.81.

Sic enim habendum est actionem quamcunque generatim,& indefinitè sumptam fieri ab anima; determinatè autem

tem a facultate; at quatenus naturæ conueniens est, vel inconueniens; bonaque, vel mala à partis, seu instrumenti cōgrua, vel incongrua dispositione, hoc est, vel à sanitate, vel à morbo proficisci; quod enim modificatum producitur, ab efficiente producitur, quatenus modificatum est.

Quòd si illa, quæ temperamenta, & facultates constituunt, secundum se considerentur; & non quatenus a fine, id est à forma, & composito trahuntur; haud dubium est citius in illis repertam iri rationem dispositionis, quàm rationem facultatis; quæ res nos potissimum impulit, vt ante de temperamentis, quàm de facultatibus ageremus.

Sicut triplex est in homine actionum genus naturalium, vt nutritio, & generatio; animalium, vt sentire, & moueri; & vitalium vt cordis, & arteriarum pulsatio, calorisque in toto corpore conseruatio; ita [a] tres sunt vniuersales in homine facultates; quarum [b] naturalis in hepate maxime viget, non in ventriculo, vt perperam censuit Mesueus, qui ventriculum naturalis facultatis fontem appellauit. animalis in cerebro, vitalis in corde primam sedem habet.

a Galen lib 1. meth. & 3.5. 6. & 8. de decretis Hippo. & Plat.
b Gal. in lib. 8. de decr Hippo. & Plato.

Animalis, & vitalis vis in reliqua humani corporis membra influit, illa per neruos, hæc per arterias; non spirituū transmissione vim deferentium, sed [c] sola illustratione.

c Gal lib 7 de cret. Hippoc. & Plato.

Non igitur aut arterijs pulsandi, aut neruis mouendi, & sentiendi vis vlla à natura est insita; quoniam si ita esset, frustra perennis illa illustratio fieret.

Naturalis facultas [d] non illabitur ab hepate in alia mēbra; sed membro cuique à natura indita est.

d Gal. lib. 1. de locis affectis, c. vlti. & lib. 1. de caus sympt.

Vena igitur [e] ex se, atque ex propria virtute sanguinem efficit; quidquid alij tunicarum candore decepti contra scripserint.

e Gal. lib. 4. de vsu part. c. 17.

Hepar tamen facultatis naturalis principium dicitur; [f] & quòd venarum omnium origo sit, & quòd materiam præstet nutritionis membrorum omnium.

f Gal lib 8. de decr. Hippo. & Plato.

Hepar venarum origo dicitur non ratione substātiæ, sed ratione administrationis, & vsus illarum venarum: etenim substantia prius formari in fœtu incipit, quàm hepar, totaq; è primordijs humanæ generationis ortum habet.

Naturalis

Naturalis facultas [a] triplex est, generandi scilicet, nutriendi, & augendi. — a Gal. passim.

Eadem facultas generandi in fœtu remanet, [b] quæ illum ante conformauerat; non amplius semini tanquam subiecto inheresscens, vtpote corrupto, sed membris singulis ex semine genitis. — b Colligitur ex Gale. lib. 1. de semine cap. 13. & lib 6. methe. cap. 5

Virtus generans non differt à virtute nutriente; quemadmodum nec augens vis à nutriente, & generante virtute diuersa est.

Tribus hisce præcipuis naturalibus facultatibus quatuor aliæ facultates [c] quasi ministræ famulantur; quæ hisce nominibus vocantur trahens, retinens, alterans, & excernens. — c Gale. in lib. de facult natu. passim.

Ad has quatuor facillime reducuntur, vel proprio, vel cõmuni iure distribuendi, separandi, appetendi, dilatandi, affigendique facultates.

Animales virtutes rectrices appellatæ non quinque sunt, vt censuit Auicenna; sed tres tantum, [d] imaginatio, ratio, & memoria. — d Gale. lib. de differ. lymptomatum.

Imaginatio rerum formas ab externis sensibus oblatas componit, seu præsentes, seu absentes res illæ sint.

Ratio, seu æstimatrix facultas formarum complexionem examinat; disponitque modo aliquo, vt secernat vtilia ab inutilibus.

Memoria iudicata reponit; visaque retinet.

Quod à Galeno scribitur lib. 2. de motu musculorum partem animæ, quæ imaginatur; quæcunque ea sit hanc eandẽ recordari; hunc sensum habet: pro ratione imaginationis, quæ præcessit; firma sit vel debilis recordatio.

Non est [e] necessarium rectrices virtutes subiecto inter se differre, vt Aetius, & Auicenna crediderunt imaginationi anteriorem cerebri partem, rationi medium ventriculum, memoriæ postremum tribuentes. — e Colligitur ex Gale. lib 8. de vsu partium cap. 8. lib. 3. metho. c. 21 & lib. 2. de motu musculorum.

Haud tamen negauerim [f] vigere illas maxime in postremo ventriculo; minimum valere in anteriore; mediocriter in medio. — f Colligitur ex Gale. lib. 8. de vsu partiũ.

Sicut in toto ventriculo sunt retinendi, trahendi, alterandi, & expellendi virtutes; potestque illarum quælibet lędi-

alijs illęsis : ita quamquam rectrices virtutes eodem subiecto contineantur omnes ; possunt tamen singulæ insigne detrimentum pati, alijs duabus nihil perpetientibus.

Eadem virtus animalis per eosdem neruos, & eadem illustratione communicata pro instrumentorum diuersitate, & motus, & sensus causa existit, quod colligitur ex Galeno lib. 1. de causis symptomatum cap. 5.

a In libr 2 de anima c. 9.

Non verum est, quod ab Aristotele [a] scribitur sensum tactus non vnum, sed pro diuersitate oppositionum calidi, & frigidi, humidi, & sicci; duri, & mollis multiformem esse.

b Lib. 3. de anima, & lib. de sensu, & sensili.

c Plato in Timæo, & Galen. lib. 7. de decretis Hip. & Pla.

Non bene Aristoteles [b] visum aquæ ; auditum aeri ; tactum, & gustatum terræ ; odoratum nunc igni, nunc terræ, vel aquæ respondere dixit ; Cum verissima [c] sit Platonis, & Galeni sententia visum igni, auditum aeri, tactum terræ ; gustatum aquæ, odoratum halitui respondere asserentiũ.

Cum Galenus lib. 2. prognost. comm. 36. scribit naturalẽ facultatem esse magis robustam in pueris, quàm in alijs ętatibus ; parte autem 3. aphorism. comm. 27. naturalem facultatem in pueris imbecillam esse ; ipse sibi pugnantia non dicit; quoniam sicut scribitur in lib. de pulsibus ad Tyrones cõcoctrix in pueris maximè, expultrix, & attractrix mediocriter robusta est : retentrix autem in ijs infirmissima est, & impotentissima.

De vsu partium. Cap. VII.

VAE dicta fuerunt de partibus constituentibus humanum corpus è materia illarum deprompta sunt, quoniam ęquè pertinent ad cadaueris, & viuentis corporis anatomẽ; quæ sequuntur, è formæ penu depromẽtur ; constat etenim ex Aristotele in 2. de generatione animalium cadaueris, & viuentis hominis partes ęquiuocè habere eandem appellationem ; formaque, & natura penitus differre ; at vsus potissimum [d] partium nostri corporis vitam ostendit.

d Gal. lib. 17. de vsu part. c. 1.

Humani

Humani corporis partes quædam sunt simplices,seu homogeneæ,quædam etherogeneæ; atque etherogeneas appello illas [a] quę aut propriam solum habent circũscriptionem,aut perfectam etiam edere operationem possunt.

Partes homogeneæ, seu similares carent propria circumscriptione; & non valent edere perfectã vllam operationẽ.

Aristoteles longe secus similares, & dissimilares partes diffiniuit; vt videre est ex capite 1.libri 2. de partibus animalium,& ex capite 2.eiusdem libri; nã in appellationem, vel similem, vel dissimilem componentium particularum; & in figuræ circumscriptionem, vel interminationem potissimum Aristoteles respexit.

Vena, arteria,neruus,& id genus alia similaria appellantur ab Aristotele, [b] & Galeno, [c] non quia sint vere talia, sed quoniam talia à sensibus primo obiectu iudicantur.

Quæ perfectas edunt operationes instrumenta [d] dicuntur semper,constantque certa quadam temperie,figura, numero,magnitudine,& situ cuiuscunque sint illæ generis: nõ tamen operantur nisi ratione simplicium partium; [e] quid quid de operationibus ad motum spectantibus contra scripserit Aristoteles. [f]

Magnitudo,numerus,figura, & situs tametsi principia agendi non sunt; facultate tamen impulsa [g] coagunt; nam & manus non interficeret sine cultro; & acutus gladius penitius adigitur in corpus,quàm obtusus.

Operationes perfectæ sunt, [h] quæ toti homini attribuuntur; vt incedere, comedere, audire: imperfectæ, quæ singulis partibus, vt trahere alimentum; illud retinere, & similia.

Differunt non parum operatio publica,perfecta,& priuata; ex instrumentis carent aliqua operatione publica; ea scilicet,quæ subordinatur manifestè ad alios vsus compositi,vt cutis iudicio Galeni, [i] quæ tamen operationem exercet perfectam; quoniam cum sentit cutis,totus homo sentire dicitur,at priuata actione nullum instrumentum carere potest.

Ex instrumentis [k] aliqua dicuntur secunda, vt manus,

D 2 pes,

a Ex Gale lib. 1.de vsu partiũ in principio,& lib de differentia morborum cap.3.

b Aristo.lib.2. de part. anima. cap.2.

c Galen.lib.de differ. morborum cap.3

d Galen lib.1. methodo c 6.

e Gal.lib. 3. de loc. affect. cap. 4.& lib.de dif. morborum.

f Aristo.lib.2. de partibus animal.cap.1.

g Gale. lib de dif.morborum cap 2.

h Colligitur ex Gale. in lib. de causis morborum c.6.lib. 1.meth. cap.5.

i Gal. loco citato lib.de causis morborum cap.6.

K Gal.in libro de differentijs morborum c.4.

pes,caput,& similia: aliqua autem prima,vt vena,& arteria: illa necessario iudicantur dissimilaria à sensibus; hæc non item.

Gale lib. 17 de vsu partiũ c. 1.

Nulla pars est in humano corpore simplex adeo, [a] vt omni penitus careat operatione.

Non omnia membra eadem necessitate,& dignitate à natura tributa sunt homini; suntque alia alijs præstantiora,& magis præcipua.

b Plato in Timeo,& Galen. lib 6. de decre tis Hip & Pla. c Lib.3. de par tibus anim c.5.

Necessaria maximè omnium sunt [b] cor, cerebrum, & hepar; proindeque non credendum Aristoteli [c] scribenti vnum cor animalis principale membrum esse.

Nihilo plus credendum alijs,qui aut ventriculum, aut testes in membris principalibus id est vitæ maxime necessarijs numerant.

d Gale.in lib. de artis medicinalis.

Testes ratione speciei [d] membrum principale, seu absolutè necessarium sunt,& ipsi; at ratione indiuidualis necessitatis,& vsus tametsi principale membrum neutiquam sunt; dignitate tamen [e] cordi longe præstant.

e Gal.lib.1.de semine cap. 15.

Cor arteriarum; Hepar venarum: Cerebrum neruorum primum principium existunt. [f]

f Gal. passim.

Ex cerebri principatu non rectè inferat aliquis cũ Auerroe [g] propter cerebrum,non propter oculos caput à natura fuisse fabricatum: tametsi vtriusque finis causa dici potest illud factum esse,vt [h] Galenum Platoni conciliemus.

g Lib.2. colle ctaneorum.

h Gal.lib.8.de vsu parr. Plato in Timę.

Vt enim egebant oculi capitis sublimitate è qua tanquã ex alta specula commodius prospicerent; ita rectrices virtutes cerebro insidentes hac ipsa sublimitate opus habebant; quo à thorace longius dissitæ à turbulentis, & inordinatis affectionibus minus conturbarentur.

Cerebrum parum sentit; non tamen omninò nihil sentit.

Non prudenter Fernelius mouentem facultatem in cerebri medulla; sentientem in meningibus residere pronunciauit; cum ex Galeni dogmate [i] vna cerebri medulla motui,& sensui sufficiat.

i In libr. 7. de decretis Hipp. & Plat. & lib. 1.de caus.sym ptomatum

Instrumentum arbitrarij motus primum, & proximum est [k] musculi caro; sicut vel auris auditus, vel lingua gustatus primum & proximum instrumentum est.

K Colligitur ex Gal lib. 2. de vsu par. c.3.

Ad

Ad productionem arbitrarij motus caro sic neruis indiget; sicut auris ad auditionem,& lingua ad gustationem iisdem eget.

Caro musculosa tendine tunc solum opus habet ad motū cum ossa,& grauiores partes mouendæ sunt.

Primus [a] spondylus motui,quo caput antrorsum, & retrorsum flectimus; secundus spondylus motui, quo caput in gyrum circumducitur,famulatur.

[a] Andr. Vesalius lib.1.c.16.

Vsus quarti musculi hyoidis est,vt hyoidem deorsum obliquè trahat,motu opposito illi, quem tertius edit musculus; non autem vt scapulam attollat; sicut Galeno [b] visum est.

[b] Lib.de ossibus cap.7. & libro 12. de vsu partium.

Scapulæ secundus musculus in hunc vsum à natura genitus fuit, vt scapulam ad anteriora versus sternon adducat; non autem vt humero famuletur,quod Galenus credidit.

Si vera esset Aristotelis opinio, vt septum transuersum ideo genitum esset à natura; ne qui vapores a corde attollūtur,cor lęderent; quo pacto se volatilium corda haberent, quæ septo carent?

Hallucinatur [c] Ioannes Manardus, & cum eo Fernelius credens perfectam,& completam visionem,sicut & aliorum sensuum operationes in cerebro fieri,non autem in proprijs a Natura operationi cuique destinatis instrumentis.

[c] Ioannes Manardus lib.6. epist.vltim.

Cum scribit Galenus in hunc modum 8. de vsu partium 6.nihil est plus alterari illud quidem,nisi alterationem sentiat imaginatio, ratiocinatio, & memoria; nihil significat aliud nisi videre oculum pro ratione, vel attentæ, vel auersæ imaginationis.

Obstructis neruis opticis non fit visio, quia via est interclusa spiritibus à cerebro ad oculum:quòd si pupilla tum distendatur; vel flatu distenditur non spiritu; vel spiritu quidem; sed qui fulgorem solitum amiserit.

Odoratus instrumentum [d] non sunt vel nasi nares, vt Plato & Aristoteles credidit; neque ventriculi anteriores cerebri,vt Galenus censuit; sed processus quidam cerebri; qui mammillares nominantur.

[d] Andreas Vesalius lib.4.capit.3. & libr.7. cap.13.

Neruus quintæ coniugationis ad aurem veniens est instrumentum

a Li.3.de cauf. fymptom.c.3. b Lib.2. de anim.cap.8. c Libr..c.15.7

ſtrumentum auditus,vt Galenus [a] cenſuit; non aer inſitus intra pelliculam aliquam cõcluſus,vt Ariſtoteles credidit;[b] neq; oſsicula duo, quæ ſunt in foramine oſsis lapidei, quod porus auditus eſt,illi tunicæ adnata, quæ fit ex neruo quintæ coniugationis,vt Veſalius [c] exiſtimauit.

Miror vero non parum Veſalium doctrina alioqui, & iudicio egregium virum oſsibus, in quibus nerui nulli ſunt, vim ſentiendi tribuiſſe.

d Andr Veſal. lib.4 c 6.& li. 7.cap 15,

Nouem linguæ [d] muſculorum vſus eſt, vt ſapores guſtẽt neruorum ope,non quidem eorum, qui recurrentes, & reuerſiui appellantur; ſed illorum, qui ſunt tertiæ coniugationis,& à cerebro ſtatim oriuntur.

e Andr. Veſal. lib.4.in principio,& lib.7 capit.17.

Nerui omnes [e] pari,& communi iure vim tactu percipiẽdi cunctis particulis tribuunt, in quas illi inſeruntur.

Cum cutis neruis non careat optimo ſenſu præditam eſſe, quid vetuit? quamuis contrarium ſenſerint aliqui ſenſum tactus in carne tanquam in proprio,& peculiari inſtrumento poſuerunt.

f Lib.7. de re anatomica.

Non probo Realdi Columbi [f] ſententiam,ſcribentis vitales ſpiritus non in corde, ſed in pulmonibus primum generari.

g Gal.lib.3,de facult.natural. cap.6.

Renes,& veſicæ ſerum, fel, & lotium per ſe [g] trahunt tametſi illis minimè aluntur.

Hæc membra in vſum ſunt generationis vaſa ſeminaria; teſtes,penis,ſcrotum,& vterus.

Duplex genus eſt eorum vaſorum,quæ ſeminaria appellãtur; quorum alterum materiam ad teſticulos defert,ex qua ſemen elaboratur: alterum vero quod iam elaboratum eſt in teſtibus ſemẽ ab ipſis ſuſcipit,& ad penis radicem defert.

h Columbus lib.11.c.13.

Falſa [h] eſt Anatomicorum opinio venam ſiniſtram ſeminalem ab emulgente ob id originem trahere; quòd neceſſe ſit ſalſum humorem ad teſtes deferri, cuius titillatu in coitu homines commoueantur.

i Realdus Columbus ibidẽ.

Nihil mirum [i] ſi taurus,cui teſtes execti fuerant, nihilominus genuerit, vt Ariſtoteles refert; quoniam poteſt in chypſoide anfractuoſo tantũ ſeminis ſeruari quantum etiã poſt exectos teſtes generationi ſufficiat.

De functionibus. Cap. VIII.

ONCOCTIO est reductio exuberantis humidi ad eam consistentiam, vt victum ab innato viuentis calore contineatur; quæ diffinitio nihil ab Aristotelis [a] obscura diffinitione diuersum habet. a In lib 4. metheorolog. textu 14.

Humidum contineri naturali calore est, illud huic agenti facile, & non pugnaciter cedere.

Agit verò in concoctam materiam calor, illam aut in substantiam viuentis per nutritionem conuertendo; aut tanquam inutilem à se abigendo, & expellendo.

Succi igitur omnes, ac nō sola alimenta concoctionē propriè [b] recipere apti sunt; vt mirum sit Medicos à Philosophis nonnullis reprehendi, quòd excrementa Hippocratis imitatione cocta, vel incocta appellent. b Colligitur ex Gal. 2 de ratio. victus in morb. acut. 44.

Negari tamen haud potest multis partibus perfectiorem alimentorum, quàm excrementorum concoctionem esse; quam concoctionem sine dubio intellexit Galenus; cum scripsit [c] pituitosos tantum succos propriè crudos, & idoneos ad concoquendum esse. c Lib. 4 de tuēda valetudine.

Biliosa excrementa, & atra bilis [d] tametsi non conuertūtur in hominis substantiam, vt pituita; coquuntur tamen eo modo quo pus. d Gal. 2. de ratio. vict. in morbis acutis com men. 44.

Humores quidam tenues, & aquei, qui hidropis ascitis materia sunt; neutro modo idonei existunt, [e] vt concoquātur in humano corpore. e Colligitur ex Ga. en. libr. quos, & quando purgare oporteat cap. 5.

Nulla concoctio nisi sicci cum humido permixtione fieri potest; ac propterea quæ concoquuntur, crassescunt omnia vt Aristoteles [f] censuit; tametsi secus fuit ab Auicenna, & alijs existimatum. f Aristo lib. 4. metheorolog. cap. 2.

Cum enim concoctio fiat humidi perpessione quadā, dubium non est, humorem calore domitum, & imminutum à siccitate citius peruadi.

Tres sunt [g] concoctionis species maturatio, elixatio, & g Aristo locis citatis.

assatio

assatio; quarum prima fructuum, qui ex plantis decerpuntur, propria est; reliquæ duæ nomen ab arte ad naturam metaphoricè traductum habent; animaliumque propriæ sunt, elixatio quidem absolutè; assatio autem respectiuè, vt dicunt.

Concoctioni opponuntur cruditas, & interdum putredo diuersa tamen ratione; illa quia multum humidum resistēs, & pugnax habet; hæc quia dispergit, violentoque calore euocat naturalem calorem, quo humidum debebat prohiberi; ne vagum, & incertum dilaberetur; sed de cruditate, & putredine post.

a Franciscus Valesius lib. 2. controuersiarū cap. 18.

Accretio [a] non est per se motus, quòd solo concursu mutationum aliarum citra nouum motū animal augeatur.

Quod igitur Aristotelici dictitant ad qualitatem, quantitatem, & vbi per se motum esse; ad reliqua prædicamenta ex accidenti veritati minime est consentaneum.

Libro decimotertio methodi scribitur, lienis substantiā crasso nutriri sanguine; at liber quartus de vsu partium habet splenis corpus ali ex tenuiori sanguinis portione. Respō deo splenem nutriri illum quidem atro sanguine, sed subtiliori, paulatim misso, & ab arterijs proprijs elaborato.

Cur pili suam assequuti longitudinem vlterius non proueuntur? Fernelius credit quæstionem esse difficilem adeo, vt illius nulla ratio reddi possit. dicimus nos huius rei causam esse mora contractam siccitatem, quæ materiæ pilos efficientis ductibilitatem cohibet; inimica qualitate radicibus pilorum propter continuationem communicata.

b In libr. 2. de gener. animal. cap 3. libr. 1. de genera. animal. cap 2.

Credidit Aristoteles [b] virile semen solam efficientiam in generatione hominis præstare; fœmineum autem solam materiam; ita vt illud huic occurrat, eique energiam, vim & actionem infigat; deinde in flatus abeat.

c In libello de genitura.

Sed Hippocratis, [c] Platonis, & Galeni opinio longe verior est, vtrumque scilicet semen vicem vtriusque causæ subire: efficientis inquam, & materiæ menstruo sanguine nihil omnino efficiente.

Nec tamen hinc rectè colligas fore ex Hippocratis opinione, vt fœmina sua ipsius ope sine mare concipere possit: quoniam

quoniam copiosum fœminæ semen necessario est frigidius, quàm vt formare fœtum possit; illud vero, quod calidũ est, parcius existit, quàm vt generationis moli, & materiæ sufficiat; ex imperfectis tamen fœminæ conceptionibus molæ matricis, & informia carnis frusta generantur.

Spermaticæ [a] partes vt fiunt ex semine ita ex eodẽ nutriuntur, admodum tamen illaborato.

Non igitur defectu, aut virtutis efficientes aut materiæ confracta in adultis ossa non regenerantur; sed ob alias causas.

a Plato in Timæo, & colligitur ex Gal. passim, vt lib. 1. de semine c. 13. & lib. 6. methodi cap. 5.

Semen seu maris, seu fœminæ quo calidius est, [b] eo natos, & natas sibi similes faciendi maiorem vim habet; non tamen inficias eo copiam seminis ad similitudinem huiusmodi ipsam quoque plurimum valere.

b Hipp. in lib. de genitura.

Rectè Aristoteles, [c] & Gal. ab omnibus corporis partibus defluere in coitu semen contra Hippocratem [d] negarunt; proindeque mentiuntur illi, qui affirmant ob id filium membro aliquo parentibus similem esse; quia semen ex mẽbro parentum simili defluxerit.

c Lib. 1. de generatione animalium cap. 8. & Gal. lib. 2. de sem. c. 5.

d In libello de genitura, & in libello de aere, locis, & aquis.

Non [e] rectè Arist. in solis anfractibus vasorum seminariorum, ac non item in testibus generari, & elaborari semen scripsit.

e Gal. in loco citato

Nisi semen [f] viueret etiam excisum; non posset gignendi vim vllam habere; non tamen semen totum viuit, sed illius tantum spirituosa pars; quidquid vero corrumpitur seminis in generatione vitæ omnino est expers.

f Iulius Cęsar Scaliger exerci. 6. cõtra Gardanum cap. 9. 10. & 11.

Humani corporis membra [g] non simul, sed naturali quodam ordine alia post alia nascuntur; ita vt hepar primum, deinde cor, postremo cerebrum formetur.

g Hipp. in lib. de genitura.

Dum præcipua membra generantur; simul cum illis fiũt partes aliæ; quæ aut ijs famulantur, aut eorum custodiæ dicatæ sunt.

Fœminæ, si cætera sint paria, quàm viri [h] tardius semper figurantur.

h Hipp. in lib. de septimestri partu

Septimo, nono, vndecimo, duodecimo, & quartodecimo, à conceptione mense vitales partus eduntur: octomestres autem vt plurimum [i] non diu viuunt: quod fit ex ratione

i Hippo. loco citato, & Arist. in problem.

dierum iudicantium; & ex proportione agentis ad id quod patitur: non ex proportione temporis quo fœtus conformatur, cum temporibus, quibus idem vt moueatur, & vtero excludatur opus habet.

Pulsus, & respiratio [a] eundem vsum, & finem habent; conseruationem nimirum innati caloris, & spirituum refectionem: ac vtrumque duplici motu, & duplici quiete constat: quorum dilatatio cum externa quiete ad tractionem frigidæ aëræ, constrictio cum quiete interna ad expulsionem excrementorum refertur.

[a] Hipp. lib. de alimento, & Galen. lib. de vtilitate respirationis.

Non tamē pulsus ita necessarius est, vt [b] respiratio, quoniam quod respiratio cordi præstat aere ad pulmonē vsque transmisso; vnde cor eundem per arteriam venalem excipit; id præstat pulsus membris reliquis; quorum calor cordis calori multis partibus cedit; proindeque citissima ventilatione minus habet opus.

[b] Gal. loco citato & Franciscus Valesius libro 3 controuersiarum c. 2.

A diuersa facultate prodeunt pulsatio, & respiratio; quòd hæc motus omninò sit voluntarius, [c] solis musculis factus; illa motus sit vitalis: hoc est partim naturalis quatenus hominis arbitrio non editur; & partim voluntarius, quatenus non pro ratione agentis ad patiens, sed pro ratione indigentiæ exercetur.

[c] Gale. libello de causis respirationis, & lib. 2. de motu musculorum.

Expiratio, & interna quies in respiratione ea, quæ simplex est efflatio; cessationes sunt à voluntaria actione procedentibus ipso pondere sine vi vlla facultatis, & ad naturalē statum redeuntibus musculis: at in ea quæ conatu aliquo maiori fieri solet, vt cum loquimur, clamamus, vociferamur, actiones sunt omninò voluntariæ musculorum intercostalium ope factæ.

Inspiratio, & externa quies nunquam non sunt actuosi motus.

Rythmi ratio nos cogit confiteri in pulsu vtrumque motum à facultate actuosa fieri; nisi infra proprium cauum arteriæ pulsando comprimantur: quod in pulsu naturali [d] nūquam contingit.

[d] Gal. libello, quòd sanguis in arterijs secū dum naturam contineatur.

Externa quies in pulsu facultatis opus est: at quies interna merum est otium, & cessatio.

Respi-

Respiratio citra omnem vim facta, & pulsatiò ea re plurimum conueniunt; [a] quòd vtraque post dilatationem breuiori, post constrictionem autem longiori quiete oriantur.

[a] Galen. lib. de difficultate respirationis capit. 4.

Propter similem vsum fit, vt pulsus, & respiratio à similibus causis (si cætera sint paria) eodem modo alterentur; ita tamen vt motuum numero sibi haud necessario respondeant.

Cor & arteriæ [b] simul dilatantur, & simul constringuntur in pulsibus; nec tamen ad trahendum, & expellendum impediunt se mutuo; quod ex Aristotele colligo in libello de spiratione, & ex Galeno varijs in locis, præsertim vero libro 4. de differentijs pulsuum cap. 6.

[b] Gal. lib. 8. de differ. pulsuum cap 6.

Contra hanc sententiam ita argumentantur aliqui: illud, quod cor compressum, & constrictum expellit; in arterias mittitur: corde igitur compresso arterias dilatari necessum est. Respondeo, cuncta in humano corpore communē confluxum habere; omniaque ex omnibus posse accipere, & in omnia demandare sine vsu aut dilatationis, aut constructionis.

His addo arterias non omninò obstrui cum constringuntur: sed [c] sua caua libera habere; proindeque posse illas simul ab altera parte recipere; & in alteram motu vno, & perpetuo remittere; vt fieri cernimus in prælongis vasculis cū vndequaque pariter comprimuntur.

[c] Gal. libello, quòd sanguis in arterijs contineatur.

Videmus ex Galeni sententia [d] receptis in pupillam oculi simulachris visilium rerum; & omissa ad magnitudinem, & distantiam dimetiendam in coniunctum aerem videndi facultate; vnica in aere & oculo visione facta.

[d] Gal. lib. 7 de decretis Hipp. & Platonis lib. 10. de vsu part. cap. 4.

Non tamen [e] ita nos aere videre; sicut baculo sentimus cum Stoicis Galenus est arbitratus.

[e] Valesius lib. 2. controuersiarum c. 18.

Species, & simulachra, quę vidēdo in oculum recipiuntur eiusdem naturæ sunt; cuius res ipsæ visiles.

Externum lumen non ad colorum species diffundendas modò; sed & ad videndi facultatem tum adiuuandam; tum in longinquum vsque aerem producendam ex Galeni opinione [f] necessarium est.

[f] Francis. Valesius ibidem.

Quod ab Aristotele scriptum est, nihil sine medio senti-

ri; & sensum non affici immediatè à re sensili non est perpetuæ veritatis: Tactus enim, & gustus neque medio, aut externo, aut interno, neque speciebus sentiendo vtuntur.

a Gal. lib. 7. de decretis Hipp. & Platon

Sentire est quid diuersum haud dubie [a] à passione, qua sensus instrumentum à re sensili, seu mediatè, seu immediatè afficitur.

De spiritu, & innato calido.
Cap. IX.

b Colligitur ex Gale lib. de tremore, lib. ad uersus Lycum c. 7 lib. 1. de sanitate tuenda c. 2. & 4. in 6. de morbis vulga. com. 17.

c Colligitur ex Gal. locis citatis, & maxime ex libro de tremore c. 6.

d Gale. lib. 5. de simpl. medicam. facultat. cap. 9.

INNATVS calor est is, [b] qui humore, & reliquis qualitatibus ita est contemperatus; vt humanæ vitæ obeundis functionibus idoneus existat.

Naturalem calorem eiusdem formæ [c] putamus esse, cuius est elementaris.

Naturalis calor primum quidem solidis partibus insidet; cordique maximè: post autẽ [d] erranti spiritui, & sanguini.

Calidum innatum nihil est aliud, quàm sanguis, & semen, sicut scribit Gal. in comm. aduersus Lycum cap. 7. quod suam essentiam, & substantiam habet antequam membra facta sint.

e Colligitur ex eodem Gal. locis citatis.

Idem est calidum ingenitum post formata membra, quod erat ante; [e] tametsi quod ante membrorum formationem calidi ingeniti temperamentum appellabatur; nunc appelletur membrorum temperamentum.

Calidum innatum post formata membra extranei suscepit aliquid; estque leui quodam modo immutatum; quæ mutatio temporis progressu semper fit maior; Hinc Hippocrates vniuersæ pronunciauit in pueris calidi ingeniti plurimum esse.

f Galen. lib. de tremore c. 6.

Calidum ergo ingenitum ex quatuor constat elementaribus qualitatibus, calore, frigore, humore, & siccitate; à calore possidens motum ad exteriora, & superiora; à frigore autem motum ad inferiora, & ad interiora, sicut scribit [f] Gale. lib. de tremore cap. 6.

Cordis

Cordis calor ſpiritibus,& ſanguine per totum corpus diffuſus,qui alio nomine influens vocatur; ingenitus quidem & ipſe eſt,ſicut Gal.oſtendit,Gal.cap.9.libri quinti,de ſimplicium medicamentorum facultatibus; quod conuenit cũ aphoriſmo illo Hippocratis Ventres hyeme calidisſimi &c. caret tamen perfectione ea, quam calidum ingenitum in membris ipſis habet.

Quod Galenus [a] dixit,calidum innatum eſſe eſſentiam ſeipſam mouentem,ſemperque mobilem ridicule ab aliquibus ad ſolum ſpiritum,qui citisſime diſcurrit, refertur. a Gal. lib.de tremore.

Calor.n.vbi vbi conſertus ſit,præſertim vero fluxo,& pro fluenti corpori motus alicuius cauſa exiſtit; ac ſi quidem ſic citate ad naturam igneam accedat, ſuperna petit; humidæ autem ſubſtantiæ inhæreſcens in orbem tum ſeipſum, tum quoque motum diffundit.

Calidi innati pars quædam eſt humidum primigenium,ingeniti caloris ſedes; quod pingue exiſtit, & oleo multis partibus tenuiorem,ac magis aeream naturam posſidet.

Ineptè Fernelius [b] primigenium humidum ab elementari ſimilarium partium humido diſtinxit. b Lib.4.de phiſiologiæ c.4.

Diuinisſimè Hippocrates calor (inquit) nos occidit,qui corpora produxit; quoniam is per accidẽs depopulatur primigeniũ humanæ naturæ humidũ; vnaque cum eo ſeipſum perdit; ſicut ſcribitur à Gal.in lib.1.de tuenda vale. cap.2.

Alia quoque ratione innatus calor atterẽdæ humidæ ſubſtantiæ cauſa eſt; dum enim illius fluorem excitat; magis obnoxiam reddit iniurijs externarum cauſarum.

Hæ verò duæ cauſæ ſunt,quibus fit vt animal perenni humidæ ſubſtantiæ per alimentorum ingeſtionem reparatione indigeat.

Sicut in lucerna duo ſunt,quæ accenſam flammam fouẽt; lichnus,& oleum: ita in humano corpore duo ſunt humida, quibus calor innatus retinetur; radicale abſolute, à parentibus contractum,incorruptéque transfuſum, quòd proportione quadam lichno reſpondet: & adſcititium,ſeu alimentale,quod nutritionis ope innatus calor in primordijs generationis ex parte ſeminis corrupta ſibi comparauit; cùm ex

reliquo

reliquo corrupto femine,& ex menftruo fanguine membrorum formationem aggrederetur.

Humidum primigenium alimentale reftaurari,addo etiã auctionem recipere valet reparatione ea, quæ ab alimentis eft: res enim omnes facile conferuantur, & augentur ijs,qui bus fiunt: at radicale,feu implantatum humidum,fi quando iacturam accepit; minime valet refarciri : fecus fi effet;poffent homines vitam deducere in omnem æternitatem.

Quod dictum eft de duplicis humidi primigenij iactura, & reparatione, idem dicendum omninò eft de duobus calo ribus,quorum vterque naturalis eft ; nam calor abfolutè innatus,& radicali humido infidens, cum femel illius pars aliqua perijt; nunquam deinde reficitur : at calor naturalis, idemque adfcititius,qui fobolis quædam eft, & veluti effufio innati primitus caloris nõ folũ reficitur; fed fit etiã auctior.

Spiritus eft [a] calida, tenuisfima, & leuisfima fubftantia ex aere,atque ex tenuisfima,leuisfima, ac fincerisfima parte halituofi fanguinis,feu feminis genita.

Non ad tranfmittendam virtutem,fed ad functiones exercendas [b] fpiritus funt inftrumenta facultatum.

Vitalis,& animalis fpiritus animalibus, & vitalibus facultatibus inferuiunt: [c] ipfique inanimi funt.

Spiritus naturalis,qui & implantatus dicitur naturali facultati famulatur; fitque è vitali in feminarijs vafibus,perficitur in tefticulis,vitã habet, & [d] cũ albo femine permifcet.

Non bene à Galeno [e] fcriptum eft; fi aliquis fpiritus na turalis eft ; hic in hepate,aut venis generatur.

Spiritus vitalis [f] primo motu,& per fe tum foras, tũ furfum; fecundo motu, frigore nonnihil adminiculante tum deorfum tum intro ducitur.

Idem fpiritus triplicem ab aere vtilitatem recipit: refrigerationem; fuligines excernendi commoditatem; & pabulũ.

Spiritus animalis è vitali fit in cerebri ventriculis; [g] potisfimum autem in medio.

Animalis fpiritus quo ad videndum animal vtitur [h] nõ eft ab eo diuerfus; quo idem vtitur,aut ad audiendum, aut olfaciendum,aut denique alio modo fentiendum.

a Galen. lib.1. aphor. 15. lib. an fanguis natura in arterijs contineatur, & comm. 5 in 6. de morb.vul. 5.

b Galen.lib 5. aphor 53.& li. 7 de placitis Hipp.& Plato.

c Gal lib 7.de decretis Hipp. & Platonis, & pasim alibi.

d Gal lib.5.aphorif. 53.

e Libr.12. methodi cap. 5.

f Galen.lib.de tremore c 6.

g Gal. pasfim.

h Colligitur ex Gale.lib.1. de caufis fymptom.cap 5 & lib.7 de decretis Hipp & Platonis.

LIBRI

LIBRI PRIMI DE ARTE MEDICA,

Pars Secunda.

QVAE EST DE REBVS PRÆTER NATVRAM.

Quid sit Morbus. Cap. I.

ORBVS est [a] dispositio præter naturam in corpore viuente; quæ per se, & primo functiones ita lędit, vt noxa sentiri possit.

Morbum appellaui dispositionē, non autem affectionem, aut affectum; vt nominis ambiguitatem effugerem; hæc enim duo Latinis nomina interdum significant motum; interdum vero qualitatē post motum derelictam.

Morbum vocauit nonnunquam Galenus [b] passionem; quoniam ab Aristotele scribitur in hunc modum.

Passio vno quidem modo dicitur qualitas, secundum quā alterari contingit, vt album, nigrum, dulce, amarum: alio vero modo harum actiones, & alterationes; quid igitur miri, si passio pro dispositione accipiatur?

In diffinitione morbi dispositionis nomen haud sumitur æquiuocè, & impropriè; ita vt in diuersis cathegoriis, hoc est in

[a] Gal. lib. 1. de differ. symptomatum c. 1.

[b] Lib. 1 de locis affectis capit. 1. lib 2 methodi cap 3 & passim alibi, vt 3. de præsagio ex pulsibus c. 3. commē 1. in lib. 1. Hipp. de ijs, quæ in Medicatrina fiunt comm 1. in lib. 1 epide & lib. 2. de symptomatum causis c. 2.

in substantia, quantitate, qualitate, & alijs morbus reperiatur, sicut & Fernelius, & quidam alij crediderunt; sed pro illa tantum re, quæ vnà cum habitu prima species est cathegoriæ qualitatis.

Dispositionem eiusmodi bifariam Arist. diffiniuit in quinto lib. metaphysicorũ; primum sic, Dispositio est ordo partes habentium aut secundum locum, aut secundum potentiam, aut secundum speciem; dispositionem etenim omnẽ positionem quandam partium significare.

Deinde sic. Dispositio appellatur secundum quam bene, vel male disponitur dispositum, aut secundum se; aut ad aliud: quæ duæ diffinitiones non differunt inter se, & ad eandem rem pertinent.

Morbus dispositio dicitur cum ob partium positionem, & ordinem; tum etiam quia male hominem afficit.

Positio partium in morbo organico, & in continui solutione perspicua est: In morbis similaribus positio cernitur penes patibiles qualitates corpus nostrum alterantes, & à morbo determinatas; in quod statu aliquo positas; ita vt illarum ratione iam male habere incipiat homo.

[a] Galen. lib. 1. method. c. 5.

Male affectum esse hominem, quòd morbum [a] cognoscimus ex vitiatis actionibus; quarum continens causa morbus est; sed non sine facultate.

Galenus lib. 2. de caus. symptomatum scribens palpitationem, & conuulsionem à solo morbo sine facultate fieri sententiæ huic neutiquam contradicit; quod colligo ex lib. 1. de motu musculorum cap. 8.

[b] Apud Galenum lib. de tremore, palpitatione, conuulsione & rigore cap. 6.

Interdum palpitatio accipitur [b] pro flatu exitum quærente; proindeque continuitatem partium, soluente; quomodo morbus proprie non est; sed potius antecedens morbi causa.

Cum nerui ob repletionem, vel siccitatem contrahuntur in spasmo, (quæ cõuulsio est nõ epileptica, vt dicetur post) contractio ea fit sine ope vlla facultatis; atque à solo morbo originem habet; hoc est à neruorum obstructione: at quis neget contractionem eiusmodi, vel morbum, vel morbi causam esse, non autem læsam actionem? quis non similem

em dicat incisioni, excoriationi, & similibus?

Actio læsa dicitur, cum ea in materia habili, & idonea pręter naturam fit: non enim concoctio læsa appellabitur, [a] cum osficula cerasorũ, & vinacea ventriculus non coquet, quòd hęc naturaliter coqui nunquam valeant.

a Gal. lib. 1. de locis affectis.

Errat autẽ toto cœlo Erastus, [b] cùm scribit, corpus quiescere per se ratione dispositionum; alterarique ab illis per accidens; ratione videlicet eorum, in quibus dispositiones primò insunt: si quidem talia sint, quæ ipsum mouere possint: ita vt læsa actio accidat intemperiei propter qualitates primas, quarum ipsa est affectio quædam.

b In Anatome in Comitẽ Montanum Vicentinum pag 80.

Quis etenim virtutes morales neget, habitusque intelligentiæ proprios, vt artem, scientiam, & sapientiam efficiendi vllam vim habere? certum vero ex Aristotele est habitũ, & dispositionem ad eandem speciem pertinere; differreque sicut album diale, & album, quod diuturnius est.

Ex Erasti item opinione absurdi illud deducitur non ipsos morbos; sed ea, quorum ratione morbi corpori insidet, corpus fatigare; quod à veritate est alienissimum: tametsi id sponte concedat Erastus.

Fieri potest, vt quemadmodum ab vna, & eadem alicuius membri sanitate diuersæ functiones prodeunt; ita morbo vnico plures functiones [c] lædantur; symptomatibus ordine quodam se consequentibus.

c Galen. lib. de differ. sympto. cap. 5. & 6.

Nemo tamen rectè dixerit, functionem lædi à functione, sine noui morbi interuentu; quoniam veritas est constantissima; quicquid actionem per se, & primo lædit; id morbũ, & prauam dispositionem esse; vt colligitur manifestè ex Galeno lib. 1. de loc. affectis cap. 2.

Actio læsa non vno accipitur significato; quòd morbi aliqui actionem lædant noxa illata facultati; nonnulli verò morbi illi sint duntaxat impedimento, quominus agere secũdum naturam possit.

Quamquam morbus relatio non est, sed absoluta qualitas; quia tamen refertur secundum dici, vt logici loquũtur, non potest [d] ad illum esse motus.

Quamquam item sanitas, cui morbus contrarius est; tem-

d Aristotel. 7. physi. 3.

F peries

peries eſt quædam, aut conformatio membrorum; hoc eſt pluribus partibus conſtans diſpoſitio, aut ſimilaribus, aut organicis partibus inhæreſcens; non ideo [a] negandum eſt qualitatem in intemperie reliquas vincentem verè, & propriè morbum eſſe.

Non enim pro ratione temperiei, & intemperiei; ſed pro ratione prauæ, & bonę diſpoſitionis morbus ac ſanitas contraria ſunt; fitque ſæpisſime, vt in vitioſa temperie ſuperās qualitas diſpoſitionis naturam induat.

Nec tamen concludere hinc rectè aliquis poteſt pariter fore, vt in bona, & ſana temperie vincens qualitas diſpoſitio ſit; quoniam ad congrue diſponendum non niſi plurima; ad praue diſponendum etiam paucisſima ſufficere poſſunt.

Fit autem ex diuerſa ratione, vt res eadem & ſit patibilis qualitas, & ad genus diſpoſitionis referatur; morbuſque appelletur.

Quòd ſi morbus omnis diſpoſitio eſt; ineptè dicunt aliqui partes alicuius vel mutatam magnitudinem, vel variatam figuram, vel ſitum corruptum propriè, & verè inſtrumētalem morbum eſſe.

Quòd ſi diſpoſitio eiuſmodi viuentis corporis propria eſt; non minus ineptè ſubdunt alij [b] aut humores corruptos, & putres (ſiue in tumoribus illi coacti fuerint, ſiue minimè; & ſiue vt confluentes ad tumorem faciendum conſiderentur; ſiue vt qui iam influxerint) aut calculum veſicę contentum appellatione propria morbum eſſe.

Ex morbi hactenus declarata diffinitione perſpicuum eſt fientes morbos, hoc eſt partim actu, & partim potentia tales nullos eſſe; cum quia quod actionem ita lædit, vt noxa ſentiri poſſet, actu exiſtit; tum quia quibuſdam motis morbus, & ſanitas [c] reſultant: ipſa autem propriè neque fiunt, neque mouentur.

Meminit quidem Galenus [d] fientium morborum, ſed lōge alio ſenſu, quàm eo, quo negatum eſt illos repetiri; fientes etenim morbos Gal. vocat eos, qui ſublata cauſa, ſtatim, aut breui poſt tempore tolluntur.

Quoniam ſanitas, & morbus cauſæ ſunt proximæ omniū actio-

a Comes Montanus ex Gale. libr. 1. de morbis cap. 1. loci autem Galeni ſunt lib. de morborum dif. c. 4. & lib. 2. metho. cap vlt.

b Leonardus Fuchſius, & Comes Montanus, qui tamen apertè contradicūt Galen in lib. de dif morb. c. 7.

c Ariſtot. in libros phyſicorum.

d Lib 1. de locis aff. c. 2. & 3. lib. 4. meto. c. 1. lib. 8 meth. c. 1. & 2. lib. 10. metho. c. vltim. lib. 11. meth. cap. 2. lib. 15 methodi c. 2. lib. 2 apho. 22. libr contra Iulianum c. 6. & in libr. de optima ſecta c. 23. & 25.

actionum; imposſibile [a] eſt actionem aliquam fingere, quæ neque congruens, neque incongruens id eſt, quæ nec bona, nec mala ſit.

Quocirca non poteſt fieri, vt pars viuens, & animata ſecundum naturam affecta ſit, atque actionem ædat malam: ſicut è contra fieri nequit; vt actio aliqua ſit vitiata; quamdiu eius inſtrumentum aptè, congruenterque diſpoſitum eſt.

Ridicule [b] Theophraſtus Paracelſus credidit morbum quemuis integrum hominem eſſe; corpuſque habere inuiſile; & corpus eſſe microcoſmi; immo microcoſmum exiſtere; in quo dogmate magis ridicule credunt alij abdita, & arcana ſapientiæ myſteria latere.

a Colligitur ex lib de locis aff. c. 2. & lib. de palpitat. rigore, tremore cap. 5.

b Eraſtus parte 3. diſputationũ Paracelſicarũ

De Morborum differentijs. Cap. II.

QVEMADMODVM ſanitas ex propria eſſentia non eſt [c] vnica, & infima ſpecies; ſed in plures formas diuiditur: ita morbus non paucas eſſentia differentes ſubiectas ſibi ſpecies habet.

c Franciſ. Valeſius lib 4. c 2.

Communis regula ex qua tum ſanitatis moderationem, tum deflectentium ab ea morborum exceſſus, aut defectus metimur è natiuo temperamento petitur, quod ex elementorum portionibus conflatur: quæ enim illi congruunt, ſanitatem faciunt; quæ non congruunt, morbum inducunt.

At humanum temperamentum vel eſt in partibus ſimilaribus, vel in diſſimilaribus; vel in vtriſque, non quatenus ſimilares ſunt, vel diſſimilares, ſed quatenus ſunt in vnum coagmentatæ.

Morbi igitur omnes ſunt [d] aut ſimilares; aut organici; aut ſpectant ad ſolutionem continuitatis; quæ quia ſimilaribus, & inſtrumentalibus partibus accidere pariter poteſt; communis ambarum eſt morbus.

d Galen. lib. de diffe. morborũ, cap. 3.

Omnes morbi ſimilares in intemperie conſiſtunt prima-

a Galen.lib.7. meth.c.3.

rum qualitatum; cuius [a] octo species numerantur; atque ex ijs quatuor vnam tantum qualitatem; reliquæ quatuor duas coniugatim qualitates in excessu habent.

Intemperies, quæ cum materia, sine vllo tumore fit, non tam natura, & essentia, quàm accidentibus distinguitur ab illa intemperie, quæ materiam comitem non habet; ex vsu tamen medicorum est, propter methodum curationis, vt intemperies diuidatur [b] in eam, quæ est cum materia, & in eam, quæ est sine materia.

b Galen.lib.de diff. morborum cap 5.

Non minus præter naturam est intemperiei, vt ea diuidatur [c] in illam, quæ æqualis est; hoc est partes corporis affecti æqualiter inuadit; & in illam, quæ est inæqualis; hoc est quæ partes alias magis, alias minus infestat.

c Gale.lib. de inæquali intemperie c.1.

Ridiculi sunt, & ab omni philosophiæ studio alienissimi, qui contendunt intemperiem aliquam dari, vel calidam simul & frigidam, vel humidam simul & siccam.

Ineptit Fernelius, [d] qui in morbis similaribus alia duo diuersa ab intemperie morbi genera recenset ad materiam, & ad formam pertinentes; quos immoderationem, & corruptelam vocat.

d Lib.2.de abditis rerũ causis cap.9.

Qui ex duritie, aut mollitie; ex crassitie, aut tenuitate; ex densitate, aut raritate; ex adstrictione, aut laxitate contingunt morbi diuersum à similaribus, & organicis morbis genus minimè constituunt; falsoque Fernelius ad materiã pertinere illos dicit.

Quos item formæ, seu totius substantiæ morbos Fernelius appellat, vt febres putridæ, & pestilentes; morbus Gallicus; malignique, & venenati morbi, nihil sunt omnino nisi insigniores quædam intemperies.

Galenus distinguit ille quidem interdum [e] temperationem à tota substantia; confert alibi [f] qualitates extraneas vim & facultatem debilitantes cum immoderatè laxantibus, quæ robur soluũt, & cum refrigerantibus, quæ calorem extinguunt.

e Galen lib.5. simplicium c.1.

f Gal.lib.2.ad Glauconem.

Medicamenta item diuidit [g] in ea, quæ qualitatibus, & in ea, quæ totis substantijs morbos depellunt: nemo tamen debet ob hæc sibi in animum inducere Galenum censuisse

g Gal.lib.5 de simplicium medicamentorum facultatibus.

morbos

morbos aliquos ab intemperie diuersos inter similares morbos reperiri, qui ad formam humanam labefactandam primo, & per se referantur.

Instrumentorum tot morbi sunt, [a] quot modis contingit vitiari illorum conformationem, quæ magnitudine, figura, conuenienti partium numero, & situ constant.

[a] Galen. lib. de differ. morborum c. 6.

Fit igitur morbus organicus numero partium ex quibus organum coalescit aucto, aut imminuto; quantitate illarum maiori, aut minori facta, quàm oporteret; figura vitiata; vel immutato situ.

Solutio continui triplex est, [b] aut enim afficit solas partes similares, aut solas partes organicas, aut vtrasque simul: erraruntque proinde Auerroes, & Argenterius; ille, quòd censuerit in partibus tantum similaribus continui solutionem reperiri; hic autem, quòd contra affirmauerit morbum hunc locum non habere, nisi in partibus instrumentalibus.

[b] Galen. lib. de dif. morborum c. 11. & in arte medicinali capitu. 90.

Similarium partium solutiones sunt [c] fractura; caries, vel teredo; punctura; vulnus; contusio; illesio; vlcus; rhegma; & spasma, vel abruptio, vt Vidius est interpretatus.

[c] Colligitur ex Galen. locis citatis, & libro de constitutione Artis Medicæ cap. 6.

Solutio vnitatis organicis partibus contingens, vna tantum est, quā Galenus vocat Apospasma, quod fit diuiso coalitu partium diuersi generis, vt habetur in libro de constitutione artis Medicæ cap. 6.

Communis similarium, & organicarum partium solutio continuitatis fit, [d] cum similaris quæpiam particula in totum dissecatur; quòd si ea non ex toto diuidatur; morbus est similaris tantum partis proprius, vt docet Galenus in libro citato.

[d] Gale. lib. de cōstitutione Artis Medicæ c. 6.

Plurimi ex simplicibus compositi [e] morbi reperiuntur.

[e] Galen. lib. de dif. morborum cap. 12 & 13.

Flauus pupillæ color verè, & propriè [f] morbus est; cum tamen neque vllo simplicium morborum diuisionis membro contineatur; neque ex simplicibus compositus fit.

[f] Gal. lib. 1. de symptomatum causis cap. 2.

Nec reprehendi Galenus debet, quòd nō omnes morbos primaria illa morbi diuisione comprehenderit, quia color non facit morbum, nisi in vnam oculi pupillam receptus.

Dici etiam potest sicut opacitas continetur sub densitate, &

te, & diaphaneitas sub raritate: ita contineri colorem sub media inter illos qualitate.

a Erastus in Anatome i Comitem Montanum.

Similaris morbus non [a] alias per se, quàm similares; neque morbus organicus alias per se, quàm organicas lædere functiones potest; dum pure similares, & pure organicæ illę sint; quod ideo addidi; quia plurimæ sunt ex similaribus, & instrumentalibus compositæ functiones; vt chili tanti, talisque generatio.

Intemperies humoris chrystallini visionem impedit, quæ actio est organica non quatenùs intemperies est; sed quatenus causa existit, vt figura immutetur.

b Erastus these 22. de morbis totius substãtię

Actio pure similaris [b] tres in se conditiones habet; vnã quòd à partis suæ temperiæ inchoatur: alteram, quòd ab eadem etiam absoluitur: tertiam quod à qualibet similaris partis portiuncula integrą, & perfecta editur.

Pure instrumentalis functio ea est, quæ à temperie sola nec inchoatur, nec absoluitur; nec nisi à toto instrumento perfecta editur.

Solutio continui similaris partis propria actionem lędit non organicam, vt Erastus censet, sed similarem.

Sæpe tamen fit, vt actionem quoque organicam lædat, sicut & quiuis alius morbus similari parti insidens; quatenus pars ea similaris dispositionem habet organicam; & organi pars quædam existit.

Valesius lib. 4. controuersiarũ cap 2.

Medici non semper [c] ex rei natura, sed sæpe ex accidentibus morbos diuidunt; quod ideo faciunt; quia id vsibus eorum curationibus nempe est accommodatissimum.

De causis morborum vniuerse. *Cap. III.*

MORBORVM materia subiectum ipsum est, in quo hærent; forma morborum non alia est, quàm illorum essentia: finis in humana Natura nullus est morbis constitutus.

Sæpe infliguntur à Deo morbi in pœnam scelerum; hinc

cap. 38.

cap.38.Eccleſ. legitur, qui delinquit in conſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus Medici.

Quando fit, vt morbus morbo tollatur; conſideraturis quatenus auxilium eſt, [a] non quatenus morbus.

Cauſarum, quæ per ſe morbos efficiunt, [b] quædam in corpore gignuntur; quædam extrinſecus accidunt. Ac illarum cauſarum, [c] quæ in corpore gignuntur, quædam abditæ ſunt; & antecedentes appellantur, ſeu internæ; quædam ſunt manifeſtæ, quæ & ipſæ procatarcticæ interdum [d] nominantur non ſecus, ac ſi extrinſecus occurſarent.

Externarum cauſarum, ſeu prægreſſarum aliæ neceſſariæ ſunt; aer ſcilicet, motus, & ea, quæ aſſumuntur; aliæ ſunt nõ neceſſariæ, quæ tamen ad illas tres proportione quadam referuntur.

Ad ambientem aerem ſpectant æſtuaria, balneæ, vnctiones, emplaſtra; veſtes; tegumenta; rerumque teter, aut odor, aut fumus, aut vapor.

Ad ea, quæ aſſumuntur pertinent venena, & medicamẽta.

Ad motum referuntur clamores; vociferationes; attritus; contuſiones; caſus; vulnera; ferarum morſus; venenatarũ beſtiarum ictus, & quæcunque fortuito in nos irruunt.

Interiores morborum cauſæ ſunt humores tum primi, tũ etiam ſecundi; excrementa; contenta toto genere præter naturam, vt lumbrici, calculus, & ſimilia; perturbationes animi; ſomnus, & vigilia; ac præterea morbi præcedentes.

Contentorum vel actu, vel potentia vitium, aut congenitum eſt ex parentum ſemine; aut extrinſecus in nos iam editos inuadit.

Cauſę omnes hactenus recenſitæ, aut ſunt [e] antecedentes tantum, quæ morbos eminus gignunt; aut coniunctæ tã tum; inter quas & morbos nullæ aliæ cauſæ intercedunt; aut continentes etiam exiſtunt, ſeu omogenæ; (ſic enim Ariſtoteles appellat) quæ ſcilicet ad morbos ſe habent ita, [f] vt ijs præſentibus præſentes morbi ſint; & ijs ablatis morbi illico, & momento temporis tollantur.

Soli morbi inſtrumentales, [g] qui in additione conſiſtũt manifeſte continentem cauſam habent.

a Valeſius lib. 8.cap.10.& lib. 4.c.3. quod colligit ex Galen. lib.3. methodi, & 6. epid. 2. parte.

b Gale. lib de morborum cauſis. lib 1. meth. & lib 2. commẽtariorum in libro Hippoc. de natura humana

c Cornel. Celſus lib. 1. in pręfatione.

d A Gale. libr. de cauſis procatarcticis cap. 2. & 3.

e Colligitur ex Gal in definitionibus Medicis.

f Gal. ibidem, & lib. aduerſus Iulianum c 11. & vltimo, & li. 1. de loc. affect.

g Franc. Valeſius lib.4.c.3.

Nullus

Nullus morbus in intemperie positus continentem causam habere potest; si rigide, philosophice, & ex diffinitionis proprietate nomen accipiamus; quoniam morbi eiusmodi sublatis causis momento temporis minimè tolluntur.

Galenus rem, quæ causa continens appellatur haud dubiè concesfit; hac tamen voce alio sensu Galeni ætate accepta,[a] quam quo nunc illam accipimus iustisfimis ille de causis abstinuit.

[a] Gal. in libello de plenitudine, in defensione Hipp. aduersus Iulianum versus finem, & Alexander Aphrodiseus lib. de mistione.

Si morbi omnes ad relationum cathegoriam referrentur; nullus esset illorum; qui continenti causa careret.

In omnibus tribus morborum summis generibus causa coniuncta inuenitur, quam adumbrauit Galenus, [b] illustrauit Auicenna.

[b] In libr. 1. de locis affectis, & lib. 1. de causis symptomatum cap. 5.

Morbi morborum causæ sunt, vel quia morbificam partibus affectis materiā subministrent; vel quia ipsi per se adaucto materiæ vitio nouum præter naturam affectum gignendi vim habeant.

Ita phtisim efficit empyema si non purgetur intra quadraginta dies; sic asfiduus lachrymarum fluxus epiphoram infert, ophtalmiam, & ægylopem; ex quibus male curatis fistula producitur: sic diaræa biliosa dysenteriam inducit; dysenteriaque tenesmum, aut lienteriam.

De causis intemperiei calidæ. Cap. IIII.

CALORIS morbum efficientis quinque tantum causæ esse possunt; [c] Motus; Putredo vicinia rei calidæ; constrictio; & cibus, potusve calidior: ex quibus putredo, & obstructio toto genere sunt præter naturam; tres reliquæ in causis ponuntur non naturalibus.

[c] Galen. lib. de causis morborū cap. 2.

Motu res incalescunt, quoniam distractus aer, qui intercipitur, fit rarior; sicque ad ignis naturam disponitur, & calidior redditur.

Non tamen raritas caloris efficiens causa existit.

Motu

Motu liquida,& aquea non incalescunt; sed refrigerãtur: quoniam interceptum aerem difficile ob fluidam naturam distrahendo rarefaciũt; atq; ex illis motis empyreuma exhalat citius, quàm si quiescerent omninò.

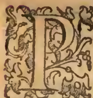
Ad motum referuntur superfluæ vigiliæ, & animi perturbationes, quæ & ipsa caloris præter naturam causa sunt.

Qui ex fame [a] febricitant calore afficiuntur præter naturam à vicinia rei calidæ excitato; naturalis enim calor in ijs ex defectu alimenti ad spirituum depastionem,& cõsumptionem referuntur.

a Illorum, qui ex fame febricitant meminit Gal. li. 8. meth. cap. 2.

Obstructio non alia ratione caloris præter naturam causa est, quàm per antiperistasim.

De Putredine. Cap. V.

PARS quæcunque, dum putret, non laborat iam morbo, sed penitus corrupta est: cum igitur putredo morbum excitare dicitur in subiecto, in quo est; pro putredine putrefactionem hoc est motum, & viam ad putredinem accipio.

Putredo sic diffinitur ab Aristotele [b] interitus proprij,& naturalis in quouis humido caloris ab aduẽtitio calore profectus, scilicet ambientis, à Galeno [c] autem sic; mutatio ad corruptelam totius substantiæ putrescentis ab externa caliditate, quæ duæ diffinitiones eundem omninò sensum habent; ambæque de corruptione iam facta, non de corruptione, quæ adhuc fit, sunt accipiendæ.

b Libro 4. meteor. cap. 1.

c Libr. 11. methodi c. 1.

Putredo cum sensim fit, tabes, seu marcor, naturalisque putredo appellatur; cum repente fit, suffocatio, aut strangulatio dicitur: cum neque citissimè, neque tardissimè, sed tractu aliquo temporis fit; particularis putredo nominatur.

Quocunque modo putredo accipiatur; quadrat in illam optimè Aristotelis,& Galeni diffinitio.

Putredo omnis ex se rei ab ambiente dissolutionem, & corruptionem humore non dissipato significat; ortuique

a Aristo lib. 4 meteor. summa 1. cap 2.

simplici rerum omnium [a] (igne dempto) naturaliter opponitur.

Miror asserere aliquos, vel mixti quatenus est mixtum, vel eiusdem quatenus est mixtum tale in aliud mixtum dissolutionem putredinis vocabulo significari, cum hæc omnia putredini aduentitia sint.

Combustio, & extinctio simplici rerum ortui naturaliter non opponuntur; quoniam non ex naturali, & communi rerum vicissitudine, pugnantiumque causarum concursione, sed insolita quadam, subita, & inimicissima vi, & impetu res in interitum adducunt.

Cum paruus ignis à magno dissipatur; vt cum imbecillis lichni flamma à feruentissimo solis æstu restinguitur; alimẽto minoris flammæ celerius à maiori flãma occupato, quàm alterius alimenti fomes succedere possit; vstio est, non extinctio, aut tabes.

Talis combustio solet in summo æstu accidere messoribus, cum dissipatis ab aere immodico calore spiritibus, repẽte moriuntur.

Cuncta putredinem concipere apta sunt, præter ignem; qui ideo non putrescit; quoniam neque insitam, neque adscititiam humiditatem habet, neque euocabilem calorem.

Proprij, & naturalis caloris nomine calorem rei cuique ad coercendam ingenitam humiditatem tributum intelligo; cuius vicem humiditas ipsa in elementis gerit; quæ cum ea putrescere incipiunt; euocatur sic ab ambiente calore, vt præter naturam diffluat, & euaporet.

At dicet aliquis; si ignis non putrescit, quia caret omni humiditate; qui fiat, vt putredini terra obnoxia sit, cum & ipsa omnis sit expers humiditatis; ignemque, & cætera omnia elementa ariditate superet?

Respondeo terram, quoniam summe frigida non est, caloris aliquid habere; putrescere igitur illam, non humiditatis, sed caloris euocatione cum in aquam vertitur. ignis calorem non esse euocabilem; quoniam naturæ repugnat, vt maior calor à minori euocetur.

Dictum fuerat naturalis caloris appellatione calorem illum

lum intelligi,qui ingenitam rei humiditatem coercet;at quę in terra humiditas? ingenita præsertim,& naturalis?

Respondeo appellari à me ingenitam humiditatem illud omne,quod à rei calore secundum naturam continetur:continet autem terræ calor eiusdem elementi siccitatem; quam nemo miretur humiditatis nomine à me fuisse significatam; quoniam in rebus omnibus (paucissimis aliquot exceptis) naturalis caloris fomes est humor.

Ambientis appellatione non aerem solum Aristot. intelligit; sed quidquid vllo modo rem putredini subiectam ambire, & circundare potest; vt bene, & docte Galenus [a] interpretatur.

Ridiculi sunt aliqui,qui dicunt neque chylum,neque rem vllam aliam putrescere; ex qua transmutata præstantius aliquid gignatur,quod mutatio appellationem sortiatur à termino ad quem à natura dirigitur; non ab eo à quo progressio fit; longe enim petita,& obscura afferunt.

Vera ratio hæc est: neque chylus, neque semen simpliciter putrescunt, cum corrumpuntur; tum quoniam illorum humiditas maiori ex parte excipitur illicò à calore potentiori rerum recens genitarum; à quo illa, aut melius, aut æque bene ac ante retinetur, & coercetur; tum quia externa caliditas,à qua corrupta fuerāt,propria fit, naturalisque earum rerum,in quas illa post interitum abeunt.

Res perfectæ è materia gignuntur, & ipsæ aliqua saltem ex parte [b] putrescente; quæ enim ex illius materiæ corruptione supersunt post nouam generationem excrementa, cuncta humidum habent calore non plenè coercitum; hinc scite Aristoteles [c] negat sponte orientia ex putredine oriri; licet sine putredine talium nihil fiat.

Vermes,quos stercora genuerunt, è putri materia dicuntur facti; quoniam exigua stercorum portio in vermes transit; hinc Aristoteles pronunciauit [d] sponte orta, idest quæcunque sine seminum,aut germinum prolatione,aut fauatione pronascuntur cum putredine omnia gigni.

Rectè negat alibi Aristoteles [e] ex putridis lumbricos generari: generantur enim talia ex putrefactis rebus; at non

a Gal. lib. 1 de differē. febrium cap. 9.

b Colligit Scaliger exercit. 26. ex Aristote. lib. 12 metaph. & lib. 3. de gen. anim c. 11.

c Lib. 3. de gene. anim c. 11.

d Eodem li 3. de gen. anim. c. 11. & lib. 5. de. historia anima. cap. 19

e Lib. 3 de gene. anim. c. vlti.

quatenus putrefactis, sed quatenus concoctis.

Quæ ex aeris æstu,& intemperie corrumpuntur; absolutè putrescunt, quoniam peregrinus calor, qui naturali calore expulso illorum corpora peruadit, non id molitur, vt nactam humiditatem sedulo cohibeat ad nouam aliquam generationem.

Illi non bene [a] sentiunt, qui dicunt, aut spiritus per humana corpora discurrentes, aut [b] sanguinem putrescere non posse.

a Arist. sect. 2. problem 43 sectio 75 proble. 4. sect 25. probl. 19. lib. 4. de ge. anim c. 4. & 5.

Febris in spiritibus putridis accensa, inter putridas non connumeratur; quoniam illi cito,& facilè aut effluunt, aut emendantur; aut putredinem in humores transfundunt.

b Gal. lib. 2. de differ feb. c. 12.

Quod semel computruit, non potest deinde arte vlla emẽdari, integritatique pristinæ restitui.

Sicut [c] prohibitus perspiratus, omnes res ad putredinẽ trahit; ita facilis,& commoda ventilatio omnium auxiliorum maxime corpus ab omni putredine liberat.

c Gale. lib. 11. metho. cap. 4. & lib. 1. de differ. febr. cap 3.

Non solum ex prohibito perspiratu putrescunt humana corpora, sed etiam [d] ex alijs causis; verissimum tamen illud est, humores nũquam putrescere sine ope externæ causę, quin sit in affecto corpore difficilis ventilatio.

d Gal lib. 1. de diff. febr. c. 4.

Accedere potest vt sine vlla obstructione tum perspiratus, tum ventilatio difficilis existat, pressa scilicet,& grauata facultate.

Videtur sæpissimè Galenus [e] significare voluisse nũquã fieri putredinem citra obstructionem; sed de ea tantũ putredine loquitur, quę ab externa causa originem nullam habet.

e Lib. 11 meth. c. 1. & libr. 1. de diff. feb. c. 3.

Pus gignitur à calore naturali vnico motu, [f] qui inter concoctionem,& putrefactionem medius est, ita vtriusque participatione, vt proprijssime concoctio,& non minus proprie putrefactio appellari possit.

f Gale. comm. 1. in prognost Hipp. c. vlt, lib. 2. aphoris. 47. & Aristo. lib. 4. de gen. anim. c. 8.

Obijciet aliquis; quod motu medio mouetur non accedit ad vtrunque extremorum; sed quantum ad alterum accedit; tantum recedit ab altero, sicut videre est ex tepescente, aut pallescente corpore: at materia puris tum concoctionem, tum putredinem quoq; maiorem in fine habet, quàm in principio.

Respondeo

Reſpondeo maiorem enunciationem de ijs tantum quali tatibus veram eſſe, quarum alterutra rei mobili neceſſario ineſt; tales ſunt calor, & frigus, candorque & nigredo: coctionem autem, & putredinem non ita ſe habere; quod enim crudum eſt, neque putre, neque coctum eſſe.

Recte [a] Hippocrates, Ariſtoteles, & Galenus docent, nũquam ex integro, ſed ex ſemiputrido ſanguine pus generari.

Egregie Galenus [b] putredinem coctione ſiſti in puris generatione; quoniam quidquid putreſcit, & pariter coquitur, deteriori modo putreſceret, niſi concoqueretur.

Sed & illud verisſimum eſt coctione promoueri putredinem in puris generatione.

Putrefactio non opponitur concoctioni, niſi cum concocta materia in humanam ſubſtantiam eſt conuertenda.

[a] Hipp lib. 1. epidem. Ariſto. lib. 3. de hiſtor. anim cap. 19. & Gal. pasſim

[b] In libr. Artis Medicina. c. 89.

De cauſis intemperiei frigidæ. Cap. VI.

OT modis frigus inducitur, quot modis calor interimitur. at calor interimitur [c] primum putredine, cuius tres eſſe ſpecies diximus; disſipatione, aut ab exercitatione nimia, aut à nimia vigilia, aut ab immodico gaudio profecta; & extinctione, ideſt alteratione à frigidis; ſeu externa, ſeu intra nos frigida ſint.

Putredo cum facta eſt, nunquam non infrigidat: dum fit, calorem naturalem remittit auctione caloris illius, qui eſt præter naturam.

Suffocationis cauſæ vt plurimum ſunt multa ciborum copia, obſtructio, otium, metusque, & mæſtitia.

Tabes [d] maximè fit ex longo ætatis tractu, & ex alimenti ſubtractione.

Omnes cauſæ calorem generantes nimio exceſſu fiunt cauſa frigoris ex accidenti; eo modo quo frigida vicisſim calfa-

[c] Ariſto. lib. de longa, & breui vita ca 5. & de ſeneα. & colligitur ex Gal. lib. de cau morborum c. 3.

[d] Ariſt. lib. 5. de gen anim. c. 4 & Gal. lib. 1 de diff feb. c. 8. lib. de marcore c. 5 & lib. 5. de ſanitate tuenda cap. 5.

calfaciunt; ſicut patet ex affuſu frigidæ in conuulſionibus.

a Lib. de reſpirat. c. 8. & 16. 3. ſect. probl. 5.

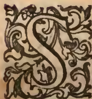
Tabes ab Ariſtotele [a] diffinitur corruptio caloris, in qua calor ſeipſum conficit; vt cùm longa ætas natiuum caloré ſic debilitauit; vt is à leuisſimo ambientis calore diſpergi citra violentiam posſit.

Suffocationem voco, cùm inſitus animantibus calor à circunſtante calore, accenſaque fuligine propter negatam reſpirationem perimitur.

Eſculenta, & potulenta omnia ſeu calida, ſeu frigida ſint; cruditate nos refrigerant, cum leuem tantum, & imperfectam admodum alterationẽ ferre à calore noſtro valuerunt.

De cauſis humidæ, & de cauſis ſiccæ intemperiei. Cap. VII.

b Galen. lib. de cauſis morborũ c. 4 & lib 8. metho c. 7.

ICCIORES ſimus præter naturam [b] aut alteratione, aut reſolutione; humidiores, aut alteratione, aut retentione.

Reſolutione deſiccant tum quæ nutritionem impediunt, vt cura, mæſtitia, inedia, vſus alimentorum parum nutrientium, & vſus adſtringentium medicamentorum; tum quæ reſolutionem ex ſe augent, nutritione non impedita, vt exercitatio; nimia mora in ſole, & vigiliæ ſuperfluæ.

c Colligitur ex Gale. lib de cauſ. morborũ cap. 5.

Retentione [c] humectant immodicè quæcunque efficiũt, vt nutritio maior ſit, quàm reſolutio; ſeu nutritione immodicè adaucta; quod præſtat vſus alimentorum valde nutrientium; ſeu diſtributione maiori facta, quàm oporteret, quod efficit balneum ſtatim à ſumpto cibo; ſeu prohibita diſſolutione, & non adiuta nutritione; quod faciunt obturantia medicamenta.

De causis intemperiei cum materia. *Cap. VIII.*

NTEMPERIES cum materia fit [a] cum humor quispiam, aut partem in intemperiē adducit, aut partis intemperiem fouet. a Galen.lib.7. methodo c.11.

Fouet materia morbum, gignitque eundē aut substantia, aut quantitate, aut mala qualitate, aut malo situ.

Materia intemperiei comes, aut corpulenta est, aut vaporosa, aut flatulenta.

Redundantia [b] sanguinis in toto corpore, aut illius parte aliqua intemperiem facit calidam, & humidam; pituitæ frigidam, & humidam; bilis flauæ calidam, & siccam; melancholiæ frigidam, & siccā. atque hæc vera sunt, cum humores nulla neque putredo, neque vstio afficit; tum enim alij ab intemperie diuersi morbi exoriuntur; vt ex putri pituita febris; & ex vsta melancholia Cancer. b Gal. passim.

Humor aliquis in parte redundat, [c] vel quia ibi est genitus; vel quia aliunde transmissus est: gignitur in parte quapiam humor ex alimentis in illam traductis, vel ex debilitate facultatis alterantis, & immutantis alimenta; vel ex impotentia facultatis expultricis, retentis illic, quæ necessario generantur ex quotidiana nutritione excrementis. c Gal.lib.2. de differ.feb.c 11.

Causa cur expultrix facultas materiam excrementitiam expellere non potest triplex est crassities, aut cruditas expellendæ materiæ; imbecillitas facultatis ab intemperie orta, & obstructio in meatibus, per quos materia expelli solet.

Qui humores aliunde veniunt vel à parte, à qua veniunt, mittuntur; vel a parte in quam veniunt trahuntur; vel succedunt ratione vacui.

Fortiora membra mittunt humores excrementitios ad debiliora: missaque coguntur recipere debiliora.

Trahuntur à parte aliqua humores, vel calore, excitato, aut per impositum medicamentum vehementer calfaciens, aut per duriorem frictionem, aut per retentionem putrium,

& valde

& valde calentium stercorum, vel vehementia & robore tractricis virtutis, vel dolore.

Calor trahit per se, & propria vi: dolor non nisi ex accidenti; sicut à Galeno scribitur lib. 13. methodi 3. membris scilicet, quæ circa dolentem particulam posita sunt ad immittendum instigatis.

Fran Valesi.lib. 4. controuersia. cap 3.

Ex actione [a] robustæ facultatis ordinatim; & moderatè operantis non potest morbus ingenerari in membro, cui ea insidet; potest tamen ex illa membrum aliud morbum comparare.

Facultas non ordine, & non moderatè operans non solũ alijs membris, sed suo etiam ipsius membro parere morbũ potest; vt perspicuũ est ex homine venis exinanito propter copiosam vacuationem; cibisque statim, & immodicè refecto: nimiam etenim inanitionem sentientes venæ, succos crudos trahunt auidissimè priusquam in ventriculo coquantur; his vero tractis constat genitas iri in ipsis venis trahentibus multas obstructiones; quod colligo ex Galeno in lib. 4. de tuenda valetudine.

Mouetur sine ordine facultas vel propter excessum qualitatis trahentis, qua instrumentum afficitur; vel propter irritationẽ facultatis; cuius rei exemplum accõmodatissimũ esse potest canina fames; vel quia contraria facultas est debilis.

Contrarias facultates voco, quarum actiones mutuo se impediunt; vt retinendi, & expellendi facultates, vt enim contingit musculum aliquem habentem maximè secundum naturam; tamen contrahi, quia qui è regione positus est languet; quòd fit in paralysi, ita retinens virtus operatur nimium; quia languet expultrix, & hæc quia languet illa.

De causis morborum organicorum. Cap. IX.

b Gale. lib. de caus. morb. c. 8.

Numeri imminuti causa sunt [b] sectio, putrefactio, & immodica refrigeratio.

Numeri preter naturam excedentis causa est, aut abun-

abundantia optimæ materiæ; aut materiæ qualitas non naturalis; ita tamen vt partium vires vtrobique validæ existant.

Magnitudo partium [a] augetur à copia materię benignę; nec non à potentiæ robore.

[a] Gal. libr. de caus. morborũ cap. 9.

Magnitudo partium imminuitur à causis contrarijs vel ob sectionem; vel ob exustionem; vel ob putrefactionem; vel denique ob frigefactionem ingentem.

Praua partium compositio, [b] seu prauus situs contingit interdum ob repentinam, & improbam agitationem; interdum ob articulorum humiditatem immodicam; quandoque ob id, quòd vel cotylarum supercilia circumfranguntur; vel cotylæ ipsæ statim à principio supinæ, incontinentesque ac penitus in superficie factæ fuere; vnde artuum capita prô ptius excidunt è suis sedibus; quandoque ob rupturam; quãdoque ob acceptum vulnus; quandoque ob vehementiores casus, aut compresſiones; quandoque ob relaxationem; quandoque ob alias causas.

[b] Gal. libr. de caus. morb. cap. 10.

Conueniens membrorum forma vitiatur [c] si partes neruosæ aut relaxentur, aut conuellantur, aut resoluantur, aut rumpantur; si partes quæcunque, vel humorum copia distendantur, vel laxatæ longiores reddantur; vel ob imminutam, aut auctam magnitudinem maiores, aut minores sint, quàm deceat; vel contrahantur aut ob exsiccationem nimiam; aut ob cauorum oppletionem; aut ob vehementẽ doloris sensum; vel sint nimium asperæ; vel nimium læues; vel sint nimis patentes, quo accidit sæpisſimè cum pinguedo, aut aliud quippiam colliquatione absumitur; vel sint nimis occlusæ, aut ob compresſionem, aut propter obstructionem; vel sint aut nimis molles, aut nimis duræ; vel sint solutæ, quas deceret esse continuas; vel sint coniunctæ, & coalescentes, quas oporteret esse separatas.

[c] Gal. libr. de caus. morborũ cap. 7.

Alijs quoque modis membrorum figura læditur; nimirũ si formatio conceptus in ipso matris vtero vitiatur, vel ob materiæ multitudinem; vel ob qualitatem minimè aptam; & quæ naturales seminis motus impediat; si dum paritur, & dum fascijs infans inuoluitur, error aliquis committitur;

mollia siquidem, ac penè fluxibilia cum sint recentia corpora, facilè inuertuntur; si denique in ea, quæ sequitur educatione intempestiui, & vehementiores motus labefactent artus; ac eos in eam, quæ minimè opportuna sit partem circumagant.

De causis solutæ vnitatis. Cap. X.

a Galen. lib. de causis morborũ cap. 11.

SOLVITVR partium vnitas [a] aut propria vi eius, qui læditur; aut externis iniurijs; ac propria vis vel voluntaria est, vel præter voluntatem.

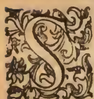
Vim voluntariam appello vehementiorẽ aut sternutationem, aut clamorem, aut tussim, aut vomitum; corporis nimiam tensionem, aut in excretione fęcum, aut in tollendis grauibus; aut in sustinendis ponderibus; aut in partu, aut in trahendis non cedentibus; quibus addere possumus sanguinem feruidiorem, vel auctum, vel agitatum, aut ira; aut vehementi, & repentino gaudio; aut acrium ciborum vsu; aut vini generosioris liberiori potu, aut alijs similibus causis; tot enim modis fieri potest, vt vel vasa aperiantur, vel membranæ, vincula, & nerui disrumpantur.

Vim propriam, sed tamen præter volũtatem voco casum, lapsum, & allisionem vnde aut luxatio, aut fractura, aut contusio, aut ruptura contingit.

In externis iniurijs colloco cœli vel aeris iniurias, vt frigus vehemens, calorem nimium, diram grandinem, & fulmen; ac præterea iniurias animalium, quæ nos vel innatis, vel arreptis instrumẽtis, aut mordent, aut dilacerant, aut petunt, aut impellunt, aut vulnerant, aut feriunt, aut contundunt.

De

De symptomatis generatim. Cap. XI.

YMPTOMA [a] est res insigniter præter naturam, quæ proxime, aut intercedentibus alijs morbum sicut vmbra sequitur: proindeque nullum est symptoma, quod morbi soboles non sit; non negarim tamen symptoma interdum Galeno significare tametsi id rarissime, & minus propria significatione [b] quidpiam, quod nullum morbum causam habet.

Subdidi (insigniter): quia niger ex insolatu, candidior ex vmbra, & otio, ruber ex pudore, pallidns ex metù color proprie symptomata non sunt.

Symptoma tres habet species [c] actionem læsam, mutatam qualitatem, quæ in humano corpore consistens actioni neque commodat, neque incommodat; excretasque vel excernendas materias: sola tamen actio morbum immediatè consequitur; quæ multis de causis reliqua symptomata dignitate, & grauitate vincit.

Non me latet Galenum alicubi [d] in duas tantum species nimirum in actionem læsam, & in mutatam qualitatem symptoma diuisisse; sed tum excrementa sub mutata qualitate comprehendidit.

Quæ symptomaticè excernuntur [e] vel tota substantia, vel quantitate, vel modo excundi, vel tempore, vel colore, vel odore præter naturam sunt; à naturaliq; habitu recedũt.

Symptomaticè toto genere, vel secundum totam substantiam excerni dicuntur aliqua vel quia aut crassiora, aut tenuiora, aut duriora, aut molliora sunt, quàm natura postulet; vel quia aliena sint omninò à naturalibus excrementis; talia sunt bilis porracea; aut æruginosa; sanguis; pinguedo; ramentum intestinorum, pus, & huiusmodi alia.

Mutata qualitas [f] quatruplex censetur visilis; olfactilis; gustatilis; & tactilis.

Actio læsa dicitur [g] vel quia abolita, vel quia imminuta;

a Galen. lib. de symptom. diff cap. 2. libro de symptom. caus. cap. 1 & lib. de constitu. artis Medicæ.

b Lib. de symptomat. differ. cap. 1.

c Galen lib. de diff symptom. cap. 2.

d Lib. 1. Methodi cap. 8.

e Colligit, declaratq; ex Gal. Christoforus à Vega libr. 3. de arte Medendi cap. 3.

f Galen. lib. de differ. symptomatum.

g Galen. in eodem lib.

vel quia deprauata sit; quarum species diffusè Galenus in omni propemodum actionis genere percensuit.

Quæ concoctio, propter externos tantum errores læsa est, non est verè symptomatica; quia non ratione rei obiectæ, aut eorum, quæ ad illam spectant symptoma fit in actionibus; sed ratione facultatis, & instrumenti præter naturam affectorum.

Aucta præter naturam actio cuiusmodi est nimia appetentia non facit proprium symptomatis genus, sicut actio imminuta; [a] Galeni etenim diuisio facultatem (vt dixi) respicit; & actio, quæ fit à facultate omninò impedita, & impotente sublata est, quæ à debiliori imminuta; quæ à deprauatione ipsius facultatis, vel contrariæ, si contrariam habet, vel irritatione praua fit; deprauata dicitur; constat autem auctam præter naturam actionem fieri, aut ex irritatione nimia, aut ex labefactatione contrariæ virtutis; nullaque ratione ad facultatis vitium primarium aliquod & propriũ in adauctione præternaturali consistens pertinere.

a Fräciscus Valesius lib 4. contrquersiarũ c.4.

Cum actionem symptomaticam diuisit Galenus [b] in eam quæ est naturæ; & in eam, quæ est animæ; naturaliũ actionum appellatione vitales quoque complexus est.

b In lib. de differ. symptomatum.

Ridicula est Argenterij [c] comparatio contendentis prius facultatem, quàm actionem per morbum lædi, & labefactari; quoniam facultatem non nisi formali, & disparata consequutione; actionem autem efficienter morbus lædit.

c In lib. de causis symptomatũ cap. 3. & cap. 4.

Morbus etenim ad primam; facultas, siue naturalis potentia ad secundam speciem qualitatis pertinet: Actio determinata editur à facultate ipsa per se; salubritas coagit solum; res tamen (vt dixi) eadem tum facultatem, tum salubritatem constituit. sicut igitur quibusdam positis per necessariã consequutionem facultas, & salubritas pariter consurgunt, ita contrarijs positis per contrariam consequutionem consurgunt impotentia, & insalubritas. Morbus igitur per formalem oppositionem non lædit nisi salubritatem; facultatẽ autem per consequutionem tantum disparatam lædit; quia scilicet, quibus ponitur vnum, ijsdem tametsi per disparatam rationem tollitur alterum. Non morbus, sed impotentia

tia primò, & per se actionem læsam efficienter edit. secundario, & coefficienter læsam actionem insalubritas, siue quod idem est morbus edit.

Huic rationi quæ solida est, & è philosophiæ fontibus deprompta accedat altera; nimirum necessitas, quæ Medicis incumbit sensuum æstimatione de rebus, quas tractat diiudicandi; at sensibus actio notissima est; facultas ignotissima.

Quid si dicam facultates lædi non posse, quòd sint quemadmodum & forma, cuius proprietates dicuntur omninò inalterabiles?

Quòd si obijcias Galenum [a] statuere, facultatem ipsam aliquando in morbis per suam essentiam lædi; scias velim Galeno facultatem nihil prope aliud significare, quàm temperamentum; quod inuisilium formarum assertores facultatis organum verius, quàm facultatem ipsam contendunt esse.

[a] Initio libri tertij de symptomatum causis.

Non pauca [b] Galenus naturalia præsertim symptomata diuidendo omisit; vt læsum appetitum, qui apparet in diabete; læsam affixionem, quæ conspicua est in atrophia ex hydrope ascite; & læsam dilatationem, quæ haud dubie cernitur in puero intempestiue cessante ab incremento.

[b] Franc. Vallesius lib. 4. controuers. cap. 4.

Fallitur Argenterius [c] non credens dolorem, voluptatē, peruigilium, & soporem aliquo recensitæ ex Galeni doctrina symptomatum diuisionis membro contineri. etenim sopor imminuta est actio; dolor, voluptas, & peruigiliū actiones sunt deprauatæ.

[c] In lib. de generibus & differentijs symptomatum cap. 2.

Fallitur doctissimus Tousbertus [d] cùm actionis læsæ differentias sic statuit; vt prima sit abolitæ; altera auctæ, vel diminutæ; tertia deprauatæ; & quarta doloris, aut voluptatis præter naturam; tum quia auctam actionem è regione actionis imminutæ sub eodem genere collocat; tum quia dolorem, & voluptatem negat aut ad abolitam, aut ad imminutam, aut ad deprauatam actionem referri posse.

[d] In annotationibus in librum Galeni de symptomatum differentijs.

Cum vnius morbi symptoma morbo [e] longinquam partē ex consensu afficit; aut eodem, aut diuerso; sympathia dicitur.

[e] Gal. lib. 1. de loc. affectis c. 3.

Quamquam

Quamquam morborum ſympathia ſuſcitatorum ſympto mata non morbo partis, in qua fiunt; ſed alterius, quæ à prin cipe morbo affecta eſt, vulgo adſcribuntur; vt dolor capi- tis prauæ ventriculi diſpoſitioni: non tamen fieri poteſt, vt aliud ſit ſubiectum ſymptomatum, quàm quod morbi, vnde illa proficiſcuntur; ſubiectum eſt.

a Lib.4. de vſu partium cap.9.

Scribit quidem Galenus [a] gladiatorem quendam cui bo na pars omenti præſciſſa fuerat, vitiatam habuiſſe ventriculi actionem, nullo ventriculum affectu afficiente, ſed hoc vnũ ſignificare Galenus vult illius Gladiatoris ventriculum non per ſe, ſed per conſenſum morbo laborauiſſe.

b Franciſc. Valleſius lib.4. con trouerſiarũ c.6.

Falſi ſunt, [b] qui aut morbos aliquos ex ſympathia geni- tos, nihil habere propriæ diſpoſitionis factum aſſerunt, aut idropathiam à protopathia hoc diſcrimine diuidunt: quòd illa affectus ſit in genere factorum, hæc. affectus ſit ex illo- rum genere, qui adhuc fiunt.

Sympathiæ cauſa eſt analogia quædam aut naturalis, aut acquiſitę ſimilitudinis, & contrarietatis ratione in membris reperta; quam iuuat maximè aduentitia diſpoſitio; propin quitas; rectitudo viæ; ac alia id genus rerum.

Ex naturali analogia, cum inflammatum eſt ſeptum tranſ uerſum, cerebrum illico delirat; & cum ventriculi os mor- bo affectum eſt, cor deficit, & deliquium patitur.

c Gal. lib.3. de loc. affectis c.7.

Nullum [c] membrum in alterius membri ſympathiã tra- hitur; niſi aut tranſmiſſa in ipſum morbi cauſa; aut, influxu rei alicuius, qua egebat impedito.

Stolide negant aliqui alicuius rei tranſmisſione, aut pri- uatione affici longinqua membra ab imaginatione.

d Idem cũ Auicenna cenſuit etiam Algazel.

Stolidisſimè aſſeruit Auicenna [d] imaginationem huma nam ſine corporeo inſtrumento, & rebus medijs nulla ratio ne commutatis tam propinquam, quàm remotam materiam mouere poſſe.

Nihil in corpore humano per conſenſum, & per conſpira tionem (quæ duo nomina imperite diſtinguunt aliqui) lõ- gè disſitis membris accidere vno tempore poteſt, quin illa ſaltem rei alicuius interiectu contingant ſeſe.

Tantum abeſt, vt mouente anima potentiam aliquam co

natibus

ñatibus vehementisſimis, cæteræ potentiæ illius moueãtur & ipſæ propter conſpirationem; vt contrarium potius dicẽdum ſit,& ſenſui conſtet manifeſtisſimè; nimirum reliquarum potentiarum motiones retardari,cum ex illis vna vehementisſimè mouet; quoniam diſtracta,& vni tantum rei intenta anima, minus alias poteſt.

Sibi inuicem conſentiunt partes, aut quòd adeò vicinæ ſint,vt ſeſe contingant,aut quòd continuæ ſint,aut ꝙ medijs quibuſdam coniungantur.

Primo modo conſentiunt in primo ventre cerebellum, & ſpinæ principium; in medio vẽtre pulmones,cor, diaphragma, œſophagus,& latera; in infimo ventre ventriculus,hepar,lien,inteſtina,ſeptum tranſuerſum,vterus,veſica, rectum inteſtinum.

Secundo modo conſentiunt inteſtinum duodenum, ventriculus,gula,& palatum.

Media, quibus conſentientes partes coniunguntur ſunt, aut capacitates,& ductus; aut nerui; aut ligamenta; aut partes intermediæ.

Primo modo œſophagus os ventriculo; aſpera arteria os pulmonibus; vaſa vretica veſicam renibus coniungunt: Venæ hepati,arteriæ cordi totum corpus; nerui autem optici oculos cerebro coniungunt.

Secundo modo cerebro conſentiunt partes,quę ſentiunt; & ſpinæ conſentiunt partes, quæ mouentur.

Tertio modo vterus conſentit coxarum osſibus.

Quarto modo ſpina, ventriculo ſuccingente membrana mediante,manus pectori conſentiunt; inteſtina cerebro; iecori ſtomachus,& hepati clauicula.

Intollerabilis eſt acutisſimi Argenterij [a] peruicacia, dicentis cibum male confectum in febricitantibus; & improbum ſanguinem in eiſdem genitum aliud genus ſymptomatis conſtituere diuerſum ab excrementis.

[a] Lib.de gener. & differ. ſymptomatum c. 8.

Quæ enim abſolutè excrementa non dicuntur; etſi prorſus reijcienda non ſunt,tamẽ ea portione, qua corruptelam ſuſtinent, excrementa dici merentur, & aliquando reijcienda erunt: poſtquam ſcilicet à laudabili parte ſegregata negotium

gotium contentrici facessent.

a Colligitur ex Hippocr. lib 1. aphor.2.& 23. Euacuatio symptomatica [a] & naturali,& criticæ euacuationi contraria est,diuersa tamen ratione.

b Gal n. lib.de dist. symptom. cap.vlt & côm. 4.aphor.46. Omnes euacuationes, [b] seu vt causæ, seu vt signa malæ sunt, cum symptomatice, & præter naturam fiunt; tametsi fieri potest vt eadem interdum vacuatio tum critica sit,tum etiam symptomatica.

c Hippoc.locis citatis. Euacuatio [c] vel qualitate,vel quantitate symptomatica nunquam ægro est vtilis, & nunquam non cohibenda.

d Vallesius lib. 5.controuersiarum cap 3. colligit ex Galeno comm.4.aphor 45. Euacuatio tempore solum symptomatica; hoc est, quæ fit ante præscriptum concoctionis tempus, [d] quamquam nullius vtilitatis gratia à natura intenditur; est tamen interdum vtilis,tum scilicet, cum non ex virtutis insigni debilitate,& languore; sed solum ex humoris ingenti copia fit.

e Colligitur ex Galen. lib.1. de crisibus cap. 7. libro.4 de san. tuenda,& lib.4 aphor.47. Excretio toto genere symptomatica, prodest interdum cum critica est; [e] obest semper cum est tantum symptomatica.

De Morbis oblædentibus actiones naturales, & primum de morbis œsophagi.

Cap. XII.

EX partibus, quæ naturalibus functionibus perficiendis proprio quædam, & peculiari munere destinatæ sunt aliæ concoctioni, & alimenti delatiori incumbunt, vt œsophagus, ventriculus, iecur, & venæ; aliæ purgandis excrementis dant operam, vt vesica fellis,renes,lien, vesica, & vasa vrinaria; Generationi denique dant operam aliæ, testes scilicet, vasa spermatica, & vterus.

Cont nendis membris naturalium facultatum dicata sunt abdomen, panniculus carnosus,musculi ascendentes,& descendentes, peritoneum,& abdomen.

Oesophagus tum per se afficitur, tum etiã per cõsensum,

aut

aut cum cerebro, vel phrenitide, vel lethargo, vel congelatione affecto; aut cum ore vlceribus obsesso; aut cum mandibula conuulsa; aut cum collo tetano laborante, aut cum spondylis luxatis, aut cum laringe anginosa, aut cum vua nimis intumescente.

Oesophagum per se solent afficere intemperies quæcunque, Paralysis, tumor quilibet præter naturam; hirudinum vel acutorum corpusculorum adhæsus, excoriatio, & vlcus.

Oesophagus per se affici dicitur; cum vel ipse totus, vel illius pars aliqua male habet: sunt autẽ illius partes [a] duæ tunicæ interior villis rectis ad deglutiendum prędita; & exterior transuersis villis ad reuomendum insignita; quæ propterea carnosior est, & naturæ musculorum propemodum particeps.

a Gal.lib.3.de nat. facult c.8. & Auic. libr.3. fen 13. tracta.1. cap.1.

Oesophagi male affecti in tunica interiori, & in illius rectis villis proprium symptoma est deglutitio, aut abolite, aut imminute, aut deprauate læsa.

Symptoma proprium œsophagi male affecti in tunica exteriori, [b] & in illius villis transuersis, circularibusque est reiectio læsa illorum, quæ stomachum premunt.

b Gal.lib.5 de loc.affectis c.5. & Auic.loco citato.

De Morbis oris ventriculi. Cap. XIII.

Os ventriculi, præter affectus, qui œsophagi esse dicebantur; afficere etiam solet [c] cardialgia, quæ illius maxime proprius morbus censetur.

Cardialgia est [d] dolor, & morsus oris vẽtriculi ab humoris acrimonia excitatus.

Quoniam vero pars hæc exactissimo, & acutissimo sensu prædita est propter insigne par neruorum ad ipsam à cerebro transmissum; hinc fit, vt dolores in ea per cardialgiam longe maximi excitentur; quibus ferendis cum vires non sufficiant; [e] syncope stomachica, seu animi deliquium subsequitur.

c Gal.libr.1.de symptom. cauf. c.7. lib.3.prognost.comm.30. libr.3. de crisibus cap vlt.lib. 2.prorrn.& lib. 5. de vsu partium.

d Galen. lib.2. prorrh.& lib.5. de vsu partium; & lib. 2. de decretis Hipp. & Plat. cap.8.

e Gal lib.1 ad Glauc.& lib de pulsibus ad Tyrones.

Cardiogmos idem est, quod cardialgia, sicut ab Erotiano

a Leonardus Fuchsius in Compendio Medicinæ cap. 21.

scribitur, à quo Galenus minimè dissentit; proindeque [a] errant illi, qui cordiogmon pro cordis tremore accipiunt.

De Morbis ventriculi. Cap. XIIII.

RAETER intemperies, seu simplices, seu cōpositas; & seu cum materia, seu sine materia alij quoque morbi infestare ventriculum solent; mala scilicet compositio; morbus in magnitudine; inflammatio, abscessus, flatuosa distensio, quam empeumatosim vocant; & alij tumores; vlcus præterea vnitatisque solutio.

Præcipuum symptoma morborum ventriculo insidentiū est concoctio; aut abolita, aut imminuta, aut deprauata post eam sunt actiones læsæ aliarum facultatum ventriculi, quarum aliquæ ad læsam appetentiam; aliquæ ad læsam reiectionem seu ciborum, seu excrementorum; aliquæ ad læsum motum, cuiusmodi est singultus conuulsiuus, ructus, & nausea; aliquæ ad læsam sensionem, hoc est ad dolorem referuntur; de quibus omnibus mox.

b Gal. lib. 3 de symptomatum causis cap. 1.

Concoctio [b] abolita qualis cernitur in lienteria dicitur apepsia, seu cruditas; concoctio imminuta, quæ manifeste apparet in cœliaca passione bradipapsia dicitur; deprauata concoctio dispepsia appellatur.

c Gal. lib. 4. de præsag. ex pulsibus cap 11. & libr. 11. meth. cap. 20

Ventriculi imbecillitas [c] nihil est aliud, quàm insignis intemperies, propter quam ille male concoquit.

Neque tamen id Galeno aduersatur scribente in libr. de morborum dif. cap. 5. ventriculi, sicut & aliarum partium imbecillitatem vel in meatuum immoderatione; vel in intemperie consistere.

Externi errores cuiusmodi est copiosior alimentorum ingestio vitiare quidem concoctionem possunt, vitio existente in obiecto minimè apto ad recipiendam concoctionem; non tamen lędere per se concoctionem valent, quatenus ea facultatis ope fit, nisi ventriculi intemperies accedat. per intemperiem [d] ventriculi facultas ipsa concoctrix in essen-

d Colligitur ex Galen. libr. 3. de symptomatum caus. cap 1.

tia læsioné accipit; at per morbos instrumentales quatenus sine intemperie considerantur, impediri ea tantum potest nullo in propria essentia detrimento accepto; si quidem con coquendi facultas consideretur quatenus similarem functio nem, non quatenus organicam edit.

Materia intemperiei comes [a] variè ventriculū afficit pro- ut vel continetur in ventriculi cauitate, vel illius tunicas infarctas posside: & prout vel in ipso ventriculo gignitur; vel aliunde ad ventriculum transmittitur aut à toto corpore, aut ab aliqua illius parte.

a Galen. lib.7. methodi c. 11.

Ventriculus calida intemperie affectus [b] male appetit; melius concoquit quæ dura sunt, & non facile alterationem suscipiunt; plurimum sitit; ructus habet indorulentos; à rebus frigidis bene habet; excrementaque corrupta, acria, & adusta per aluum demittit.

b Galen. eodem lib. 7. methodi cap 8.

Frigida intemperie affectus ventriculus [c] tarde, imminute, & difficile concoquit; multum appetit; non sitit; quamplurimos flatus gignit; ructus habet acidos; iuuatur à rebus calidis; læditur à frigidis; & diarreæ periculū minatur.

c Galen lib.7. methodi cap.7.

Illi quorum ventriculum humida intemperies affligit, non [d] appetunt; non sitiunt; plurimum expuunt; læduntur ab humidis; iuuantur à siccis; ventriculique subuersionem quandam, seu supinitatem; & diuturnum alui profluuium patiuntur.

d Galen. lib 7. methodi cap. 9. & lib. 8. de me l. secūdum locos. cap. 1.

Quicumque sicca ventriculi intemperie laborant, [e] plurimum sitiunt; nihil expuunt; male à siccis; beneque ab humidis habent.

e Galen. lib.7. methodi cap.6

Sicut sicca inter simplices; [f] ita frigida, & sicca inter compositas intemperies omnium pessima, & exitiosissima censetur.

f Galen. lib.7. methodi cap. 5.

Ventriculi intemperies cum materia [g] non tam ea dicitur in qua materia intemperiem subsequitur; quàm ea, in qua illa hanc antecedit.

g Galen. lib 7. methodi c 11.

Falluntur [h] qui censent eos, qui hepar calidius habent; necessario, & suo quodam iure ventriculum habere frigidiorem.

h Colligitur ex Galeno lib. 5 de vsu partiū c 8.

Morbus in magnitudine aucta ventriculum afficit; [i] cum

i Galen lib. de differ sympto. cap. 9. & lib. 2. de sympt. causis cap. 3.

is vndique colligi, & contrahi ad cibos bene complectẽdos, non valet propter nimiam laxitatem; cuius morbi symptoma proprium est illud, quod ventriculi fluctuationem appellant.

a Gal. lib. 2. de symptomat. causis cap. 3

Non tantum laxitas, sed etiam [a] inflatio à flatibus orta ventriculum extra naturalis magnitudinis limites adducit.

Morbus erat in magnitudine imminuta, & in deprauata compositione, quo laborabat is, de quo Galenus refert. c. 75. artis Medicæ, eum habuisse ventriculum vsq; adeo paruum; rotundumque ac pronum secundum hypochondria, vt manifeste & videntibus & tangentibus appareret.

b Hipp. lib. 6. aphorismo 18.

Quæ aliquatenus in ventriculum penetrant [b] sauciationes omnium consensu mortiferæ sunt.

c Galen. super eum locũ Hipp. proxime citatum.

Ventriculo in summa, [c] id est in extima parte inflictum vulnus non pessimum est; at si ventriculi substantia ad cauitatem vsque internam diuidatur; morbus est longe grauissimus.

d Galen. lib. 6. method. cap. 4.

Inferiores ventriculi partes [d] facilius ferunt solutam vnitatem; quàm superiores, quæ sensu vigent valde exquisito.

Cum ventriculus vulnus patitur; cibus & potus per vulnus exit; præcordia indurescunt; & nonnumquam bilis per os redditur; quæ signa ieiuni quoq; intestini vulnerati communia sunt, sicut Celsus lib. 5. scribit.

De symptomatis, quæ præcipue spectant ad male affectam ventriculi partem superiorem. Cap. XV.

e Galen. lib. 2. aphorismorum 16.

FAMES accipitur ab Hippocrate [e] tum pro ingenti, & immodica esuritione; tum pro animali, eaque secundum naturam appetentia cibi & potus; quæ moderata quædam est & naturæ congruens esuritio.

f Galen. lib. 1. de symptomatum causis c. 7.

Ad famis appetentiam [f] quinque symptomata concurrunt ordine quodam sese sequentia, ac primum quidem

quidem vacuatio est, siue alimenti penuria. secundum exinanitarum partium appetentia naturalis; tertium ventriculi suctus à venis factus. quartum eius sensus. quintum vero & vltimum appetentia ventriculi animalis.

Fames tripliciter fit symptomatica ablate, imminute, & deprauate; aliquibus, vel pluribus, vel omnibus illius symptomatis læsis.

Fames tollitur [a] non solum calida, sed etiam frigida intemperie, si ea modum valde excesserit.

Bulimos fames est ablata, quam Galenus [b] sic diffiniuit; casus potentiæ appetentis ex frigiditate exteriore; qui à fame quidẽ inchoauit; sed non habet eam amplius adiunctã.

Calida intemperies omnium citissime, [c] frigida omnium tardissime famem tollit. illa etenim non modo sensioni ventriculi obest, quod facit intemperies quæcunque; sed præterea ventriculum laxat; ad attrahendum reddit imbecillum; ineptum item ad retinendum facit; funditque & colliquat ventriculi humiditatem; cui improbi humores succedunt.

Deprauatæ famis tres species existunt immoderata ciborum appetentia; canina fames, & pica.

Hoc differt immoderata appetentia à canina fame; [d] ꝙ qui immoderate appetit; sumpto alimento quiescit; at qui caninã famẽ patitur, sumptis alimentis appetit nihilominus.

Immoderatæ appetentiæ causa sunt insignes corporis dissolutiones, quas vigiliæ superfluæ, immodicæ exercitationes, & reliqua id genus facere solent.

Caninæ famis causa vnica est; [e] intemperies nempe frigida oris ventriculi, sine ea materiam habeat comitem, humores scilicet acidos ab ore ventriculi penitus imbibitos; siue non habeat.

Suctus nimius venarum alimentũ è ventriculo antequam coquatur, importune distrahentium vel ob ventriculi laxitatem, in retinendoq; debilitatem; vel ob vacuationem nimiam totius corporis immoderatam quidem facere potest famem; at caninam non potest; nisi adsit peculiaris aliquis, & permanens ventriculi ex frigiditate morbus.

[a] Galen. lib 2. Aphorismorũ commen 20.

[b] Lib. 2. Aphorismorum commen. 21

[c] Gal lib. 1. de symptomatum causis cap. 7.

[d] Galen. lib. 2. Aphorismorũ commen 2. & libr 6. de locis affectis cap. 3.

[e] Galen. lib. 2. Aphorismorũ commen. 21.

Pica

a Ar.lib.3. de hist. animal c.4. & Gal.lib 1. de symptom. caus. cap.7.

Pica afficiuntur, [a] qui aliena, & inepta ad concoquendum appetunt; qualia sunt carbones, testucæ, stercora, & similia. Picam efficit non redundantia prauorum humorum simi lia, vel contraria appetente ventriculo ijs, quæ interius habet; vt vulgo creditur: sed læsa vehementer imaginatio, quę animalem famis appetitum præcessit.

b Aristo.lib.2. de Anima.

Ridicule Aristoteles [b] famem scripsit esse appetitum calidi & sicci; sitim verò appetitum frigidi & humidi.

c Gal.lib.4. de vsu partium de sententia Hipp. in libr. de alimento.

Omnis resolutio partium etiam humidarum famem facit; sitis verò appetentia est potus [c] ob defectum humidæ substantiæ; cuius animal indiget; non quidem ob partem vllam alendam, & reparandam; sed ad liquefactionem, attenuationem, concoctionem, lubricationem, & delationem alimenti, succive suapte natura crassioris.

Eadem symptomata concurrunt in siti, quæ in fame concurrere dictum est sic totidē modis sitis quot fames lęditur.

d Gal lib.1 de symptomatum causis c.7 lib.1. de simplic medic facult.c.32. & lib. 4. de locis affectis c.3. e Franc. Valles lib.5. con trouersiarū.c.7.

Tum maxime sitimus, [d] quum plurimus humor vel sudore, vel occulta expiratione ob calorem & siccitatem dissipatus fuit.

Cum aliqui ante sitiunt, quàm esuriant; symptoma est inde ortum; [e] quòd os ventriculi nimis calidum habent; quos veri sit simile attemperato per ingestum cibum calore statim esurituros.

f Galen. locis proxime citatis.

Sitim abolent, imminuuntque [f] tum frigoris, tum humoris excessus; ac præterea abolitio, & imminutio sensionis oris ventriculi. sitim augent præter naturam quæcunque exiccare possunt; talia sunt intemperies vel calida vel sicca, vel calida & sicca; salsique omnes, & biliosi humores.

De symptomatis quæ spectant ad totum ventriculum. Cap. XVI.

g Gal.lib 3 de symptom.caus. cap.2. & libr.3. de facultat. natur. cap 13 h Paulus Aegineta, Aetius, & alij quoque.

HOLERA est [g] euacuatio excrementorum, quæ quouis modo ventriculū infestant facta per vtramque illius partem, superiorem scilicet, & inferiorē. Ineptiunt plerique, [h] qui à Galeni doctrina recedentes, choleram

choleram non euacuationis, sed perturbationis speciem faciunt.

Choleræ nomen inde profectum est; [a] quòd Gnidij bilem huius affectus causam esse fuerunt arbitrati; quæ græcè χολὴ appellatur.

a Galen. lib 2. methodi cap. 2.

Hoc verò symptoma ex alio pendet symptomate; [b] ex irritatione nimirum facultatis expultricis ventriculi; quæ ex tristi sensu, doloreque originem accipit: doloris vero causa est soluta ab acribus, vel humoribus, vel flatibus vnitas.

b Galen. lib. de diff. rētijs symptomatum c. 4.

Intestina in hoc affectu non laborant per se & primo, sicut plerique existimant; sed duntaxat per ventriculi consensum.

Cholera duplex est, [c] humida, in qua acres humores; & sicca in qua acres flatus educuntur.

c Hipp. libr. 4. de morbis vulgaribus textu 103.

Neque vero acrimonia quæuis choleræ excitandæ sufficiens causa est; sed ea solum, [d] quæ ex putredine ortum habet; cuiusmodi acrimoniam humores omnes habere possunt; cuiuscumque sint illi generis, & seu in ventriculo vel ex intemperie, vel propter externos errores geniti sint; seu aliunde ad ventriculum confluxerint.

d Colligitur ex Hipp loco citato & ex Galen. tum locis citatis, tum libr. 2. de alim. facult. cap. 4 & alijs.

Cholera symptoma est [e] acutissimum; cuius tamen & acutiores morbi, & acutiora ex morbis symptomata soboles plerumque existunt.

e Galen. lib. 1 Aphorismorū commen. 12.

Singultus non vnius ventriculi, [f] sed & stomachi, sed & œsophagi interdum symptoma est.

f Galen. lib. 7. Aphorismorū commen. 3 lib. 3. de locis affectis cap 7. & libro 3. de symptomatum causis cap. 2

Singultus est motus conuulsioni persimilis à ventriculo editus, vitium, quod tunicis suis inest, expellere tentante. est quidem hic motus naturæ solius opus; symptomatibus tamen annumeratur; quia [g] causa aliqua morbifera naturam ad singultum excitat.

g Gal. lib 2. de symptomatum causis cap. 1.

Singultus commune symptoma est [h] retentricis, & expultricis facultatis; illius quidem, quòd ventriculus, dum singultit, praue, & non naturaliter cibos complectitur. huius vero propterea quod ad ipsum primo, & proprie pertinet motus ille prauus; dum cupit, quod molestum est, expellere.

h Gal. lib. 2. de symptomatum causis cap. 2.

Singultus ergo motus est non simplex, sed ex duobus contrarijs compositus, dilatatione scilicet, & constrictione.

Non

Non idem eſt vomentibus,& ſingultientibus motus; propterea quòd nec idem ſit affectus.

a Galen lib 6. Aphoriſmorū commen 39.
b Auic. libr. 3. fen 13. tract. 5. cap. 19.
c Galen. lib. 3. de ſymptomatum cauſis c. 2.
d Sic Hippocratē interpretatur Gal lib. 5. Aphoriſmorū commen. 4.
e Hipp lib 6. Aphoriſm. 39.
f Ioannes Gorræus lib. 11. definitionum Medicarum.
g Galen. lib. 1. de locis affectis cap. 4.

Singultus eſt motus vomitu [a] multo validior; etiam ſi contra ſit viſum Auicennæ. [b]

In vomitionibus ea, [c] quæ in ventriculi capacitate ſunt, reijciuntur: in ſingultu vero, quæ in ipſo ventriculi ſunt corpore; omnibus nimirum ventriculi partibus id, quod ſe contriſtat; oriqúe & tunicis penitius inſedit, excutientibus.

Atque hactenus de ſingultu ex Galeni ſententia; à qua lubens receſſerim, cum diuinoque Hippocrate dixerim [d] ſingultum veram eſſe conuulſionem ex repletione, vel inanitione ortam; [e] non tamen epilepticam.

Neque vero ea tantum repletio, quæ ad vaſa eſt; ſed etiã illa, [f] quæ ad vires dicitur conuulſionis cauſa exiſtit.

Non eſt aliud nauſea, [g] quàm inanis quidam conatus vomendi: proindeque ſic diffiniri poteſt; deprauatus motus facultatis expultricis, quo inaniter nititur per os excernere quæ ventriculo moleſta ſunt.

Nauſea ſymptoma eſt præter naturam; naturale tamen ſymptoma à Galeno dicitur in 5. lib. de locis affectis; quod ſcilicet Natura eo donauerit animalia ſicut & tuſsi; & ſternutamento; quo noxia à ſe depellerent.

h Galen. lib. 5. Aphoriſmorū com. 72. & lib. 3. de ſymptomatum cauſis c. 2.
i Gal. libr. de inæquali intẽperie cap. 4. & libr. 7. Aphoriſ. commen. 22.
K Hæc omnia præclare exponit Victor Trincauellius lib 7. de ratione curandi particulares humani corporis affectus cap. 9.

Ructus eſt [h] motus facultatis expultricis, quo flatum à ventriculo ad os deducit cum impetu.

Dolorem in ventriculo gignit [i] vel intemperies inæqualis, vel continuitas ſoluta, vel vtraque cauſa.

Dolores ventriculi, qui pendent à materia [k] vel continenter affligunt; vel aliquando intermittunt; ac intermittentium quidem alij ieiunos vexant; bene paſtos, & cibo oppletos cruciant alij: aliqui nunquam quieſcunt, niſi per vomitum reiecerint humorem quendam ſapore acetum referentem; quo in terram effuſo attolluntur ampullæ, perinde vt effuſo acerrimo aceto; in alijs vero ſolo deſcenſu cibi ſine vllo vomitu dolores minuuntur; quæ omnia à diuerſa natura humoris proueniunt; & à diuerſo loco, in quem effuſus continetur.

De

De Morbis & symptomatis intestinorum. *Cap. XVII.*

MNI morborum genere distineri possunt intestina seu similares, seu organici, seu communes illi sint; inter quos præcipui sunt intemperies; obstructio aut à reseccatis fęcibus, aut ab indurato humore; aut ab adnato tumore: constrictio aut ab assumptis quæ vim habent adstringendi; aut à tumore adiacente; aut à deuolutione in scrotum; tum enim intestinum deuolutum scroto quasi vinculo coarctatur; ac denique exulceratio.

Disciso aliquo ex tenuioribus intestinis [a] necessaria homini mors aduenit. a Hippocrates lib. 6. Aphorismo 18.

Morborum qui intestinis accidunt, symptomata sunt dolor, isque interdum grauissimus, qui in colicum, & iliacum diuiditur; excretio vel suppressa omnino; vel imminuta & tarda; vel deprauata; quæ duplex est, vel immodica, quæ triplex est lienteria, diarrhea, & cœliaca; vel cum deiectione eorum, quæ non essent deijcienda; cupiditas desidendi quem græci tenesmon vocant; vermium generatio; ani procidentia; & læsa distributio alimenti in venas meseraicas.

Galenus sibi haud contradixit, cum scripsit in libro 1. de tuenda valetudine cap. 13. intemperiem frigidam & siccam adstrictionis alui causam esse; quod negauit libro 5. in 6. de morbis vulgaribus t. 27. frigida etenim intemperies liquat potius, quàm adstringat; nisi insignis admodum sit.

Externo aeris frigore indurantur in intestinis fęces; quia musculus anū cingens, & constrictioni ipsius famulans vehemēter refrigeratur; atq; refrigeratus vehementer adstringit.

Intestinorum gracilium affectus ijs grauiores sunt, qui in cæteris intestinis contigerint.

Non ex omni humore nostri corporis lumbrici gignuntur, sicut Oribasius & Montanus censuerunt; sed ex cruda tantum, [b] & excrementitia pituita. b Colligitur ex Gal. lib. 4. simplicium medicam. cap. 20. & Paul. lib 4. cap. 57.

K Tametsi

Tametsi in intestinis lumbrici [a] vt plurimum fiunt: tum ob materiæ ibi repertæ copiam, tum etiam ob locum illorum generationi, & conseruationi accommodatissimum: nihil tamen vetat; quominus [b] in alijs quoque nostri corporis partibus lumbrici gignantur.

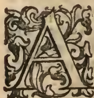
Tria solum sunt lumbricorum genera ex Galeno, [c] & ex rei veritate; non autem quatuor sicut Auicenna [d] existimauit: solent autem his illos appellationibus nominare rotundos, ascaridas, & latos.

Fallitur Montanus, dicens ascaridas ideo gigni sæpius in iumentorum, quàm in hominum intestinis; quòd iumentum homine calidius existat.

a Galen. libr. 3. Aphorismorũ comm. 25. lib. 1. de locis affectis cap. 5.
b Conciliator differentia 101. & Trincauellius lib. 9. c. 11.
c Galen. lib. 3. Aphorismorũ commẽ. 6. Ar. ante Galenum lib. 5. de historia animal. cap. 19.
d Lib. 3. fen 16. tract. 5. cap. 1.

De Morbis & symptomatis Ani.

Cap. XVIII.

ANum hi affectus occupant phlegmone, abscessus, fistula, fissuræ, seu ragades; condyloma, & hæmorrhois; cuius symptoma est sanguinis effluuium.

Hæmorrhoidum aliæ cęcæ sunt, aliæ vero apertæ; de quorum venis cum Anatomiæ professores acri contentione certent, vnde illæ prodeant, à caua vena, an à vena porta; nulla opinio probabilior videtur opinione Rondeletij, [e] qui sic distinguit. cæcas & internas à venis intestinorum meseraicis dictis progerminare: apertas vero, & externas à venis distributis circa sedem, quæ per eius loci pinguedinem perueniunt ad cutem.

Non omne [f] sanguinis per anum effluuium ad hæmorroidas referendum est; cum etiam per sycosim, siue ficum, & per tymum siue mariscam effluere sanguis per anum possit.

Falluntur autem non parum aliqui, qui mariscas cum hęmorrhoidibus confundunt.

e In lib. de curandis morbis particularibus.
f Idem Rondeletius in eodem libro.

De

De Morbis Iecoris. Cap. XIX.

ECVR pati poteſt omne genus morbi; præcipui tamen & frequentiores illius affectus hi ſunt; intemperies, quæ cum inſignis eſt, imbecillitas dicitur, & affectio hepatica; & qui ea laborant, hepatici appellantur; obſtructio, ſeu oppilatio; tumor, & vlcus.

Quoniam vero inteſtina gracilia, venæ meſeraicæ ad alimenti pręparationem à ventriculo in iecur delati facta ſunt; ſplen, veſica fellis, renes, veſica ad recipienda iecinoris excrementa; venæ ad ſanguinis facti delationem, & conſeruationem; epiploon, ſeu omentum ad ſanguificationem iuuandam facta ſunt; cum horum aliquid inſigniter læditur; hepar quoque per conſenſum afficitur.

Hepatis intemperies calida ęque vt frigida [a] improba eſt; hæc tamen illa minus ſecuritatē habet: quod fit propter vicina membra, quæ à frigido, quàm à calido læduntur magis.

a Gordonius particula 6.c.7.

Cum Hepatis ſubſtantia rarior eſt; deterior cenſetur calida, quàm frigida intemperies: contra ſe res habet cum ſubſtantia hepatis denſior exiſtit.

Sicca intemperies deterius & maiori cum periculo iecur afficit; [b] quàm ea, quæ humida eſt.

b Gordonius ibidem.

Obſtruere hepar ſolet primum phlegma; deinde ſuccus melancholicus; tertio ſanguis, rariſsime omnium flaua bilis.

Renum obſtructio diuturnior eſt, quàm Hepatis; at Hepatis obſtructio periculoſior.

Fieri non poteſt vt hepatis venę omnes omnino [c] obſtructionem patiantur.

c Gordonius eadem particula 6.cap.2.

De ſymptomatis Iecinoris. Cap. XX.

ECVR afficientium morborum ſymptomata ſunt venarum arefactio, & contractio; hæmorrogia, ſeu fluxus ſanguinis hepatichus; cacochymia; cachexia; hydrops; atrophia; flaua ictericia; alui adſtrictio; dolor, [d] & pleraque alia.

d Galen. lib.4. de vſu partium cap.1. & lib.2. de locis aff. ctis cap.3 & 4.

Ex hepatis actionibus, quæ quatuor sunt, attractio, retentio, expulsio, & sanguificatio; nulla maioris periculi est cum læditur; [a] quàm sanguificatio; quæ præcipue pertinet ad venam portam in concaua hepatis parte collocatam.

Sanguificationem deprauatam symptomata alia consequuntur longe grauissima; maxime vero [b] cacochimia, cachexia, & hydrops seu aqua intercus.

Obstructionem in meatibus ad cystim fellis ducentibus flaua icteritia [c] consequitur: obstructionem in eo meatu, qui est à vesicula fellis ad intestina duo sequuntur symptomata; alui adstrictio; & coloris recrementorum mutatio.

Obstructionem hepatis in ramis venæ portæ consequitur fluxus [d] chylosus seu lotiuus; cum scilicet reiecta excrementa loturæ carnium sunt simillima.

Hepatis in radicibus venæ cauæ, quæ illius membri gibbam, & conuexam partem tenet, obstructionem cõsequitur macies [e] totius corporis, quam græci atrophiam vocant.

Recensita hactenus symptomata sic morbos, quos dixi, consequuntur; vt morbos quoque alios [f] consequi valeant; seu coniunctim, seu disiunctim hepar illi afficiant; certum tamen est sine iecoris affectibus illa [g] nunquam adesse.

Icterus, atrophia, cachexia, & hydrops æque morborum lienis, ac morborum iecoris symptomata existunt: eademque à morbis Mesenterij ac à morbis partium aliarum non minus originem habent primariam.

a Galen. lib. 5. de cõposit. medic. secundum loc. cap 7

b Colligitur ex Galen. lib 3. de symptomatum causis c. 2. & 4.

c Gal. lib. 1. de sanitate tuenda cap. 13.

d Gal lib. 5. de loc. affectis c. 7.

e Galen. libr. 3. de causis symptomatum.

f Gal de ictero lib 5. de locis affectis cap. 7. vbi & de hydrope.

g De hydrope Galen. lib 5. de locis affectis ad finem.

De Morbis, & symptomatis in Cysti fellis. Cap. XXI.

YSTIM fellis vix alij morbi occupãt, quàm qui ex flaua bile nocente aut qualitate, aut quantitate ortum ducunt.

Morborum qui bilis folliculum infestant symptomata sunt calculus; bilis eruptio importuna; vel illius coaceruatio tanta, quæ illum plurimum distendat.

Mirum

Mirum est, quod à Fernelio scribitur [a] decrepitum quendam senem in ira valde propensum post decessum sine felle, ac sine cysti inuentum esse; in cuius sede calculus ingens concreuerat.

a Lib.6 pathologiæ cap.5.

At subdit idem Fernelius non paucos è viuis ereptos esse; in quibus non alia interitus causa comparuit; quàm quòd folliculus bile penitus esset exhaustus; quæ contradictio est manifestissima.

Calculus in cysti fellis repertus leuis est; & aquæ immersus innatat; [b] cum qui è renibus, aut vesica euellitur subsideat in imo: quod non aliam ob causam fit; nisi quia bilis, è qua ille concretus est, substantiam leuem admodum, ac tenuem habet.

b Fernelius ibidem.

De Morbis Lienis. Cap. XXII.

Lienem afficiunt sequentes morbi: intemperies, tumor vel laxus, vel scirrhosus, [c] vel phlegmonodes, vel flatulentus; [d] obstructio; angustia viarum; clausio osculorum; & compresio à partibus circumiacentibus; quæ vel superuacuis humoribus refertæ sunt; vel in tumorem sunt elatæ.

c Gal.libr.13. methodi c.2
d Galen.lib 2. ad Glauconem.

Splenica obstructio triplex est; nam aut via, per quam humor fæculentus ab hepate in lienem transmittitur; aut via, per quam lien humorem superfluum à se intestina transfundit; aut vtraque via obstructionem patitur.

Non tantum ex melancholica materia; [e] sed etiam ex biliosa; & ex sanguinea lienis inflammationes fiunt.

Inflammatio in superiori lienis parte ab humore bilioso, vel pituitoso, vel atrabilari deterior est, quàm quæ in parte inferiori, & à sanguine est conflata.

e Galen.lib.3. commẽtariorũ in textum epidemiorum & Aetius lib.10.

Febres tertianæ nothæ; hæmitritei; dnplices tertianæ; pestilentiales, & similes si errabundæ, & vagæ sint; ægrum ad splenis ægritudines ducunt.

Horum morborum symptomata sunt [f] læsa aut attractio, aut expulsio, aut retentio, aut concoctio lienis.

f Galen. lib.13 de sanitate tuẽda cap.13.

Splenis

Splenis ægritudines cum remissæ sunt, famem augent; intensæ autem famem imminuunt.

Lien cum humidiori vexatur intemperie; cito & facile intumescens crescit; at cum tenetur intemperie ficciori, decrescit, ac detumescit.

Intemperies lienis cum atra bile æstum in præcordijs infert; tuctusque, & flatus multos; prætereà arteriarum pulsatio supra vmbilicum, cordis palpitatio, & animi deliquium interdum contingunt: mens obturbatur; & animus in furorem quandoque compellitur.

a Galen.libr. 3. commẽtariorũ in 6.epidemiorum.

Ardentes febres comites [a] aliquando sunt inflammationum in liene exorientium.

b Hippocrates in lib.de humoribus.

c Galen lib.1. Aphorismorũ commen. 12.

Liene tumido ob succum superuacaneum non excretum natura, & color corporis [b] male afficitur; corpus emaciatur; fiunt quartanæ [c] febres, hecticæque marasmi, & hydropes; sanguis è naribus nonnumquam profluit; interdum & gingiuæ vitiantur; quandoque oris odor fœtidus redditur: Varices etiam inde ortum habent: nimirum vitioso humore ad crura propensionem habente; in quibus & vlcera, quæ curationem ægre admittunt, solent excitari.

Tumores laxi symptomata hæc sunt, respiratio difficilior, dolor in dextrum latus decumbentem magis lacessens; concoctio ventriculi citra cibi fastidium labefactata; vnde flatuum, & humiditatis aqueæ copia prouenit; cor, & cerebrũ tetris vaporibus obruta; quocirca virium languor; metus, & tristitia; capitis grauitas; & variæ mentis læsiones accidunt.

d Lib.2.de naturalibus facultatibus cap. 9.

His de causis rectissime Galenus [d] pronunciauit in 2.lib. de facultatibus naturalibus; quibus corpus florescit, his lienem decrescere; ac vice versa, quibus lien crescit, illis corpus contabescere, & vitiosis humoribus repleri.

Lienis male retinentis symptoma est ventris profluuium.

De Morbis Mesenterij. Cap. XXIII.

ESENTERIVM varias ex varijs humoribus collectis obstructiones, tumores, & cuiuscumque generis intemperiem pati valet.

Quod

Quod à Fernelio scribitur [a] Mesenterij tumorē nullo dolore affligere; quòd pars ipsa doloris sit expers vix crediderim cum veritate ipsa conuenire; cum constet ad Mesenterium [b] neruos duos prouenire, ab illis pronatos ramis, qui à sexto neruorum cerebri pari costarum radicibus exporriguntur; eosdemque Mesenterij centrum subire; atque inter duas ipsius Mesenterij mutuo cohærentes membranas ingredientes, tuto post modum per vniuersam Mesenterij sedem perferri ad intestina vnà cum numerosa venarum, & arteriarum sobole.

a Lib.6.pathologiæ cap.7.

b Andreas Vesalius lib.5 c.6.

Mesenterij inflammationem patientis symptomata sunt hæc; [c] hydrops; alui fluor; hypochondriaca melancholia; rugitus; flatus; tensio, & dolor in sinistro latere; æstus in hypochondrijs; dolor ventriculi, imbecillitas, fluctuatio, & mordicatio: dentium stupor, tremor cordis; & macies interdum corporis totius.

c Partim Fernelius loco citato partim Nicolaus Abgurellus in Methodo prædictrice & partim Montanus in opere cōsiliorum.

Cum Mesenterium inflammationem pati dico; non veram inflammationem intelligo, quod apostema appellatur; sed ardorem potius quendam, atque efferuescentiam sanguinis crassiusculi in Mesenterio reperti.

Morbus vero huiusmodi necessario longiuscula tempora habet; suaque natura contumax existit.

Præter inflammationem dictam potest Mesenterium vera quoque [d] inflammatione affici, quæ suppuratione terminetur; sanie per intestina, & aluum excreta.

d Fernelius loco citato.

Inflammationis huiusmodi symptomata sunt dolor non manifestus; qui nihil aliud est, quàm sensus quidam grauitatis; febris lenta absque siti; & absq; grauibus symptomatis.

De Morbis Renum. Cap. XXIIII.

RENVM morbi sunt intemperies, tumor, & præsertim inflammatio; obstructio aut à crasso humore; aut ab arenulis, aut à calculo facta; & solutio continui maxime vero ex abscessu rupto; vlcus; vulnus; & distensio flatulenta.

Morborum renes infestantium symptomata sunt læsa vel

attractio,

attractio, qualis est in diabete; [a] vel retentio, vel concoctio, vel expulsio; & dolor; isque non vagus, & deambulatiuus, vt intestinorum dolor; sed constans in eadem parte, ac præterea grauis.

Galen. lib. 6. de locis affectis cap. 2.

Renibus inflammatis aut penes exteriorem renum tunicam; aut penes venas, & arterias, quæ ad renes pertinent; & quæ per ipsos sunt distributæ; aut penes illorum carnem, substãtiamque; aut penes membraneum illud corpus, quod interiori ventri prætensum est, [b] malum consistit.

b Galen. lib. 6. Aphorismorũ commen. 5

Inflammantur renes [c] aut vulnere, aut attritu, aut assidua equitatione, aut corruptela, & affluxu humorum, aut potis pharmacis.

c Aetius libr. 11. cap. 16.

Si vreteræ, aut pellicula intra renem in exortu vreterum afficiatur; non grauis sed acutus, & acerbissimus dolor exoritur; [d] sicque conciliantur contrarij Hippocratis loci.

d Galen. loco proxime citato & lib. 2. de locis affectis c. 3. & cap. 8

Nephriticus dolor à dolore colico facile discernitur; quoniam renum doloris comes est [e] pituitæ vomitus; stupor ad lumbos, testem, & crus; à deiectioneque & à motu etiam doloris interdum remissio.

e Aetius loco citato, & Paulus lib. 3. c. 45.

Dolor cum febre increscens symptoma est [f] inflammationis ad suppurationem vergentis; præsertim si rigores quoque & horrores inordinati concitentur.

f Galen. lib. 6. de locis affectis cap. 2.

Non in renibus modo, sed & in folliculo fellis; sed & in intestinis; sed & in vesica, sed & in mesenterio, sed & in vtero, sed & in capite gigni; & concrescere lapides possunt.

Multi arenas mingunt, neque tamen calculosam dispositionem habent: quoniam arenulæ non nisi viscido aliquo, & crudo tumore tamquam glutine [g] coguntur.

g Colligitur ex Galen. libr. 1 in 6. epid. com. 6. lib. 1. in 6. epid. comment. 15 & lib. 3. Aphorismorum comm. 26. & 31.

Calculi visciditatem, & crassitiem à frigore; indurationem autem, coctionem, & quasi assationem à calore superueniente accipiunt; quod idem videre est in lateribus ex luto; quæ causa est, vt neque calore, neque frigore liquentur.

Naturalium tamen, & extra humanum corpus generatorum lapidum ortus longe alius est; lapides enim, & gemmæ nascuntur [h] ex humente succo, atque tenaci, crassiori terræ per temporis diuturnitatem vi caloris, & frigoris conglutinato.

h Arist. lib. 4. metheorolog. & Georg. Agri. lib. de fossilib.

Diabe-

Diabetem [a] sitis ingens comitatur, ob quam æger assidue bibit; potum vero eum auide renes attrahunt, antequam coquatur in vētriculo; sed propter imbecillitatē non retinent.

Diabetis causa est [b] aut calida, & sicca renum intemperies; aut humor biliosus, salsus, acris renibus impactus; quos assidue irritat ad tractionem; aut venenum aliquod deleterium; aut seti tenuitas, & biliosum in toto corpore temperamentum; aut denique habitus totius corporis nimia caliditate dissolutus.

a Gal. lib. 6. de loc affec. cap. 2. libr. 1. de crisibus cap. 12. & lib. de diff. symptomatum cap. vltimo
b Doctissimus Duretus Scholijs in Iacobum Hollerium.

De Morbis Vesicæ. Cap. XXV.

VESICAM afficit vel intemperies, vel tumor, & præsertim inflammatio, vel obstructio à calculo, vel vlcus.

Morborum huiusmodi symptoma præcipuum est vrinæ mictio læsa: hoc est aut abolita, [c] diciturque ischuria; aut imminuta, hoc est guttatim facta, & stranguria dicitur; aut deprauata, disuriaque appellatur.

Deprauata mictio est, non si guttatim, vt Trincauellus censet, [d] sed si magna cum difficultate, & nimis frequenter cogamur mingere; itemque si immodice, & inuite; si sanguinem, & aliena alia, qualia sunt ramenta, vermes, & semen; si denique cum ardore, & cruciatu.

Totidem modis læsa esse potest vrinæ à vesica exceptio, ob vitium vel proprium vesicæ, vel vreterum, vel renum, aut resolutarum, aut interceptarum.

Ardor vrinæ fit, si aut bilis superet; aut serum sit acrius; aut pituita putris, vel salsa; aut sanies vrinæ permisceatur; aut denique glandulis, ac parastatis resiccatis.

Labitur [e] Fernelius cum scribit [f] calculum omnem in vesica conclusum, ante in renibus principium quoddam, & rudimentum accepisse; fierique minime posse vt is in vesica primum concrescere, & lapidescere incipiat.

Illud non minus falsum est, quod addit nephriticos dolores præcedere semper vesicę calculos.

c Idem Duretus Scholijs in lib. Hollerij de morbis internis.
d Lib. 10. c. 9.
e Rondeletius in lib. de curandis morbis.
f Lib. 6. pathologiæ.

De Morbis Communium, & virilium genitalium. Cap. XXVI.

EX ijs particulis, quæ in procreanda sobole genitrici facultati inseruiunt, eędem sunt in masculis, quæ in fœminis hæ: vasa seminaria, seu emulgentia, & testes; virorum propria sunt penis, & scrotum; fœminæ proprius est vterus. Virilium igitur, & communium vtrique sexui partium affectiones nunc recensebuntur: Muliebres morbi proprio quodam, & separato ab alijs loco explicabuntur.

Vasa igitur seminaria, testes, penis, & scrotum, quodcunque morbi genus patiuntur, similare scilicet, organicum, & commune; quorum morborum prima symptomata hęc sunt læsa attractio, vel materiæ è qua semen fit, vel seminis ipsius; læsa seminis generatio; læsa seminis retentio; læsa penis ad eiaculationem arrectio; & læsa eiaculatio ipsa seminis; seu excretricis facultatis; seu contentricis, seu cauorum ductuum; seu spirituum colem intendentium, seu seminis ęa vitium, læsionemque sequatur.

Læditur actionum harum quælibet aut abolite, aut imminute, aut deprauate; easque nouorum morborum interuentu grauissima alia symptomata consequuntur; cuiusmodi recensentur [a] à Galeno in 6. libro de tuenda valetudine stomachi offensio, & fastidia; gracilitas totius corporis; pallor, & cauitas oculorum; quæ à praui, & vitiosi seminis generatione ortum habent.

Ex symptomatis adhuc recensitis pauca quædam propriam appellationem habuerunt gonorrœa scilicet, [b] priapismus, satyriasis, & similia; quorum vnumquodque aliam, atque aliam habere causam potest.

Dolor vlcera pſertim, & tumores genitaliũ partiũ cõseqr̃.

Veneris impotentia non symptoma, sed morbus est; qui analogice [c] de multis dicitur.

a Gal. lib. 6. de sanitate tuenda cap. 14. & Auicenna lib. 3. fen. 20. tractatu 1. cap. 21.

b Auic. loco citato ca. 33. Gal. libr 6. de locis affect. cap. 6. lib. 14. meth cap 7. & lib. 9 de compositione med. secund. loc. c. 8.

c Colligitur ex Auicenna loco citato cap. 15.

Plurimum

Plurimum lædi à veneris vſu actio eſt naturalis genitricis facultatis; quæ ex accidenti morborum in humano corpore cauſa exiſtit; proindeque neque inter morbos, neque inter ſymptomata præternaturalia genitalium partium connumerandum.

Et ſubſtantia ipſa virilium teſtium; & circumpoſitæ tunicæ, membranæque, quibus teſtes inuoluti pendent, quod ſcrotum dicitur, tumoribus præter naturam obnoxia ſunt; ijſque duplicis generis, communibus, & proprijs; communes tumores voco phlegmonem Eryſipelas, œdema, ſcirrhum, & ſimiles, qui alias quoque particulas occupare ſolent; proprius teſtium tumor eſt hernia, ſeu ramex.

Tumores communes fiunt ex humoribus,& excrementis per venas, & arterias in teſtes defluxis; [a] cuius fluxionis cauſa eſt aut imbecillitas in his particulis ex aliqua interna vel externa occaſione contracta; aut repletio, aut cacochymia tum in vniuerſo corpore; tum vero in ſuperioribus aliquibus particulis vel ſpiritualibus, vel naturalibus.

Ramex nō vnius eſt generis; ſed [b] multiplex: hydrocele; pneumatocele; ſarcocele; cirſocele; enterocele;& epiplocele; ac ſi quidem ramex in inguine conſiſtat; bubonocele dr̄; ſi in vmbilico, exomphacele; ſin in ſcroto, oſcheocele appellat̄.

Omnes hi ramices fiunt in productione [c] peritonæi in ſcrotum deſcendente; modo in ſcroto ipſo, modo ſupra ſcrotum qua parte deſcenſus fit; habentque diuerſam appellationem à materia, ex qua fiunt, quæ eſt vel aqua, vel flatus; vel caro; vel tumor venarum varicoſus, vel delapſa pars aliqua ex his, quæ intra peritonæum continentur, vt inteſtinum, & omentum.

Iidem tumores fiunt omnes [d] vel rupto, vel relaxato, & hiante peritonæo. rupti vero, vel laxati peritonæi cauſa eſt relaxatio vinculi cuiuſdam membranoſi vtrinque ab inguinibus procedentis, in peritonæum exporrecti; cuius robore peritonæum confirmatur, atque hinc omentum, & inteſtina.

Vt vinculum huiuſmodi relaxetur, multæ cauſæ eſſe poſſunt [e] vulnus; vlcus; nimia humiditas, caſus, contuſio, ictus,

[a] Galen. lib. 2. in 6. epid. comment 13. & lib. 4. de rat. victus in morbis acutis commen. 14.

[b] Paulus libr. 6. Aetius lib. 4.

[c] Duretus Scholijs in lib. Hollerij de morbis internis.

[d] Idem Duretus eodem loco, ex Galeno, in libr. de tumor. præter naturam cap. 16.

[e] Paulus lib. citato, & Auicenna lib 3. fen 22. tractatu 1. c. 2.

la, & nerui quibus gutturis musculi mouentur; communiter autem cerebrum, spiritus, & instrumenta respirationis: Aliæ denique ad sermonem articulandum spectant; vt proprie quidem, & immediate palatum, dentes, labra, lingua, & nares; communiter autem cum vocis, tum etiam respirationis instrumenta.

Ventres & substantia cordis interior, & penitior nullo præter naturam tumore corripi valent, quin [a] homo statim intereat.

Substantia cordis discissa, homo necessario [b] interit; non tamen subito, & repente nisi in sinixtrum cordis sinum vulnus penetrarit; cum constet abscissa parte mucronis cordis animal [c] per aliquod spacium viuere posse; suemque in cordis cuspide vulneratum per horas aliquot superuixisse, & comedisse.

Quod Galenus refert victimarum corde aris imposito, illas intente clamasse, tantisperque fugisse; [d] donec per sanguinis profluuium conciderint; id minime indicat, cor non esse ad vitam absolute necessarium.

Discissis, aut tumefactis, aut erosis exteris partibus cordis cuiusmodi sunt illius auriculæ, & pericardium haud necesse est repentinam, & subitam homini mortem aduenire.

Omni intemperie seu simplici, seu composita; seu cum materia, seu sine materia; & seu æquali, seu inæquali laborare cor potest.

Calida cordis intemperies febrem facit. sed de febre mox, cum alia ad morbos cordis pertinentia explicata fuerint.

Cor non proprijs tantum morbis læditur; sed morbis etiam [e] oris ventriculi, hepatis, thoracis, cerebri, vteri, & pulmonum; quod fit per consensum quendam.

Nullum viscus est, cum quo maiorem nexum, & consensum cor habeat, [f] quàm cum pulmonibus.

Dolor vehemens, magnus timor, summaque & repentina lætitia morbos breuissimos cordi inferunt; [g] quos repentinus interitus subsequitur.

a Gal. libr. 2. & libr. 3 de præsagitione ex pulsibus.
b Hippocrates libr. 6. Aphoris. 18. Galen. in 1. prorhet. com. 1. in lib. de subfiguratione empirica.
c Gal. lib. 1. methodi lib 2. de decretis Hipp. & Plat.
d Galen. lib 2. de decretis Hippocrat. & Plat. cap. 4.
e Galen. libr. 5. de locis affectis cap. 2. libr. 1. de symptomatum causis c. 7. lib. 4. de præsagitione ex pulsibus c 4. libr. 2. de causis pulsuum ca 12. lib 6 de loc affect. c. 5. & libr. 1. in 6. epidem comment. 1.
f Gal. lib. 4. de præsagitione ex pulsibus cap 2.
g Galen lib. 2. symptomatum causis cap 5.

De symptomatis morborum cordis.
Cap. XXVIII.

ORBORVM cordis symptomata sunt læsa pulsatio, læsa respiratio, læsa vitalium spirituum generatio,& caloris per eos in vniuersum corpus transmisio; & læsus motus cordis, ad quem palpitatio refertur.

Syncopes, & præsertim cardiacæ, non ad vnum aliquod recensitorum symptomatum genus, sed ad plura simul refertur.

a Colligitur ex Galen. lib. 3. de dignos. & dispul sibus cap. 3. Pulsatio læditur [a] vel secundum dilatationem tantum; vel secundum dilatationem,& secundum quietem internam quoque; vel non tantum secundum dilatationem, verum etiam secundum constrictionem, sed sine læsione externæ quietis; vel his omnibus quatuor modis simul.

Magna, velox, & frequens spiratio; magnusque,creber, & celer pulsus calidioris intemperaturæ cordis necessaria b Gal. passim. symptomata [b] sunt, si vires validæ fuerint; & nisi instrumentorum respirationis, & pulsationis aliquod impedimentum obstet.

In frigidiori cordis intemperie spiratio rara, & tarda est; & pulsus; quoque rarus, tardus, & paruus est.

Siccior cordis intemperatura pulsum durum efficit; mollem autem humida.

Syncope est preceps virium lapsus: cum autem tripliciter ea accidere posit, vel spiritu, vel temperamento solidarum partium, vel vtroque collabente; tunc solum syncope proprie est, cardiacaque appellatur; cum fit spiritu labascente, & ad exolutionem properante.

Spiritus deficit,vel quia non generatur; vel quia corrumpitur; vel quia alteratur; vel quia non mouetur; vel quia disipatur.

Fortis cordis intemperies, & defectus alimenti, in causa sunt, vt spiritus corrumpatur, vel non generetur.

Corrum-

Corrumpitur item ſpiritus, vel alteratur à venenata qualitate; ſiue interna ſit ab aliquo membro; ſiue externa, vt ab ambiente aere.

Non mouetur ad externa ſpiritus, ſed intro cogitur, & ſuffocatur vel ab ingenti triſtitia, anxietate, mœrore, dolore, cura, & ſimilibus, vel à reſpiratione prohibita multitudine, & craſsitie crudorum humorum exiguos meatus obſtruentium.

Motu è corde affatim, & repente diſsipatur ſpiritus euaneſcitque, à gaudio, voluptate, riſu, vigilijs, & ſimilibus; ab inſigni vacuatione, purgationeque per medicamenta; & ab effluxu ſpirituum per aliquam partem affectam, & ruptam, ad quam illi ob vehementem dolorem ſuppetias laturi aduolarant.

Diſsipatur item ſpiritus pluribus motibus, tenuitate, raritate, corporum ipſos continentium; tenui humore, & calido, ſudoreque nimio.

Cordis palpitatio eſt motus cordis inæqualis, & inordinatus; ita vt tremere illud interdum, & ſaltare videatur.

Cordis palpitatio vel ex primario cordis affectu fit; cum illud intemperiem calidam patitur [a] cum materia item calida & feruenti; vel ex obſtructione aut tumore pericardij cor veluti opprimentis, impedientisque ne commode illud poſſit dilatari; vel ex obſtructionibus in pulmonum vaſis; vel conſenſu aut lienis aut oris ventriculi male affectorum.

Fallitur Raſis, [b] & cum eo Auicenna [c] credens ab intemperie etiam frigida palpitationem fieri poſſe.

a Galen. libr. 4. Aphoriſmorũ comment. 65 & libr. 5. de locis affectis cap. 2.

b 16. cont. t. 1. cap. 1.

c Lib. 3. fen 11. tractatu 2. c. 1.

De Febre. *Cap. XXIX.*

FEBRIS eſt calor præter naturam [d] cordis, actiones illius manifeſte [e] lædens; qui ſi abſit impedimentum; ſe ex corde per totum [f] corpus diffundit.

In omni febre calorem accẽſum & igneum cordis ſubſtantia patitur; eumq; non fientẽ, & ſecundum incaleſcentiam, ſed vere, & abſolute [g] factum.

d Galen. lib. 2. diff. morborum c. 5. lib. de cauſ. morborum c. 2. & lib. 1. in 6. epidem. comm. 28.

e Galen lib. de methodi cap. 7.

f Galen. lib. de cauſ. morborũ cap 2. & Auicẽ. lib 4 fen 1. tractatu 1. cap. 1.

g Galen. lib. de inæquali intemperie cap. 5.

Non tamen idem est modus cuiusque febrilis caloris substantiam cordis plene, & secundum factam dispositionem inuadendi.

Non bene illi sentiunt, qui negant febrem appellari posse aut calorem prçter naturam, aut calorem insitum in igneum conuersum; [a] vel asserunt impossibile esse vt febrilis dispositio partis vnius partibus alijs vel per se, vel per humores & spiritus communicetur; vel dicunt eam solam, quæ in corde est, febrem esse, & dici; calorem autem præter naturam, qui ex corde in membra alia diffunditur, non febrem, sed febris symptoma debere appellari.

a Galen. lib. 1. Aphor. com 17. & libr 1. de victus ratione in morbis acutis comment. 18.

Cum febris appellatur calor innatus in igneum, & aduren tem versus; non inde est colligendum, vt Erastus colligit; ingenitum [b] nobis calorem febris genus & materiam esse; perinde enim est dicere innatus calor in igneum mutatus, ac si diceretur, calor igneus ex innato calore factus.

b Lib. de febribus.

Quod subdit idem calorem pro qualitate ex mutua primarum qualitatum actione, & passione pronata sumptum; quæ nunc bene, nunc praue corpus disponit; comparatione rei eiusdem, febris scilicet, genus, & materiam esse; falsissimum est; & manifestam contradictionem habet.

Febrilis, & innatus calor quatenus sunt patibiles qualitates non differunt nisi secundum magis, & minus; quòd si calor febrilis consideretur, quatenus dispositio quædam est, & intemperiem significat; genere nedum specie hi duo calores differunt.

Cum febris proprium sit cordis primum, aliarum deinde corporis partium actiones lędere; nulla ratione concedi debet, [c] vt calor, qui spiritibus, aut vaporibus, aut humoribus vel circa cor, vel peregre à corde collocatis inhærescit, febris appelletur.

c Colligitur idem ex Aristotele in libr. de sensu & sensili in initio.

Cum Galenus dixit [d] febris diuisionem in hecticam, diariam, & putridam ex materia subiecta petitam esse; nihil aliud voluit dicere, quàm febres has gradibus caloris, & symptomatibus differre illorum ratione; in quibus calor, vnde febres excitatæ sunt, variè inest.

d Galen. lib. 1. de differ. febriũ cap. 1.

In diaria etenim eodem fere modo spiritus calefaciunt

solidas

ſolidas partes; quo ventus calidus vtrem calefacit.

In putrida non ſecus membra à putridis vaporibus, ac vas à calente aqua calefiunt.

In hectica ſtabili quodam, & diuturno caloris habitu, aut appoſitiſsima aliqua præparatione è cauſis procatarcticis contracta in intemperiem febrilem, grauiter firmeque inhæreſcentem ſolidæ partes adducuntur.

Calores igitur febriles modis, quibus generantur; & modi generationis, illius caloris à quo febres fiunt ſubiectis inter ſe [a] plurimum differunt.

[a] Colligitur ex Galeno in loco citato.

Illud non minus compertum eſt humores, & ſpiritus, tametſi febrilis caloris eſſentiam non attingunt; per ſe tamen ad illius varios intẽſionis modos pertingere; quoniam qualitas, quæ efficitur, qualitatem à qua genita eſt, imitatur; & qualitas, quæ efficit, pro ſubiecti varietate languidior eſt, vel robuſtior; diuturniorque, vel minus diuturna: dictum vero ante eſt diuerſos intenſi caloris gradus diuerſas ſpecie febris differentias conſtituere.

Qui dicunt humores, & ſpiritus cordis partes eſſe; non quidem ſimpliciter & abſolute, ſed quatenus illud viuit, & agit; rem incredibilem dicunt: ac velint nolint membrum, quod vnicum eſt, geryonis, chymeræ, & monſtrorum eiuſmodi ſimile faciunt, nulla adducti neceſsitate.

At quamquam concedatur humores & ſpiritus aut cordis viuentis partes eſſe, aut vſum neceſſarium præſtare viuenti cordi eo modo quo ſaliua linguæ ad guſtandum præſtat neceſſarium vſum; proindeque poſſe febrilem intemperiem in ſpiritibus, & humoribus ſolis conſiſtere cordis ſubſtantia minime affecta; coguntur tamen, qui ita dicunt alia admittere longe abſurdiora incommoda; nimirum non idem eſſe ſubiectum febris, & actionis per febrem læſæ; non enim humores, & ſpiritus agunt, ſed cor; deinde febrem, quæ intemperies eſt quædam primo, & per ſe lædere organicam actionem; quoniam humores & ſpiritus non ad ſimilares, ſed ad organicas tantum functiones vſum cordi præſtare neceſſarium poſſunt.

Quod ſi obijciant Galenum affirmare in libr. 3. de præſa-

gitione ex pulſibus cap 5. febricitare interdũ hominem ſpiritibus aut humoribus præter naturam calefactis, corde autem exiſtẽte frigidiori omnino, quàm naturalis modus permittat. Reſpondeo conſtare ex eodem Galeno 2. in primum prorhet. t. 17. eum nihil aliud voluiſſe dicere, niſi intenſum caloris præter naturam gradum in humoribus & ſpiritibus reperti non efficere in corde intemperiem intenſe calidam; quod quidem veriſsimum eſt.

Nihil impedit, quominus corpus ſumme humidum [a] febris adorlatur; quoniam hic morbus calidam ſolum intemperiem ſignificat; proindeque ſiccitas ad febris eſſentiam non [b] pertinet.

a Franciſc. Valleſius lib 5. controuerſ. cap. 18.

b Gal in libr. de differentijs morborum c. 5.

Febris ſi ſimplex ſit, vel eſt ephemera, vel ſynochus non putris, cuius ſunt tres ſpecies homotonos, epacmaſtica, & paracmaſtica; vel hectica, vel putrida, vel peſtilens. Compoſitæ febres vel confuſæ ſunt, & nothæ; vel implicitæ; quæ diuiſio & ſi rudior eſt, facile tamen febris differentias exponit.

Quod ſi interroges, num febris hectica, particularis vocata, quæ ſcilicet vel pulmonem exulceratum, vel ventriculum, vel hepar, vel lienem, vel inteſtina afficit vera febris ſit, cum ea neque cor afficiat, neque ex corde originem habeat. Reſpondeo illam non niſi improprie febrem eſſe; quoniam neque intemperies illæ calidæ, quæ ſine tabe partes has afficiunt, febres nominantur.

Appoſitiſsime Galenus [c] febres omnes ad ephemeras putridas, & hecticas retulit; proindeque faciunt inepte illi, qui vel inter ephemeras & putridas, vel inter putridas & hecticas, febres, alias medias ponunt.

c Lib. 1. de differentijs febriũ cap. 1.

Cum non poſsint humores & ſpiritus cor, aut partes alias calefacere, niſi ipſi calidiores fiant, vel ſimplici alteratione, vel tota ſubſtantia immutati; cumque immutatio ſecundum totam ſubſtantiam ſit duplex vſtio & putrefactio: ex humoribus omnibus vnum ſanguinem conſtanter aſſero alteratione ſimplici ita poſſe incaleſcere, [d] vt febrem faciat.

Flaua bilis, quum circa cor magna copia collecta eſt, vriturque, & citra putredinem inflammatur, febrem gignit interdum [e] ſed raro.

d Gal. in lib. 9. methodi, & lib. 2. de differ. febrium cap 9.

e Franciſc Valleſius lib 5 cap. 19. ex doctrina Galeni libr. 1. ſimplicium lib. 3 de temperamentis, & libr. 10. methodi.

Eadem

Eadem tantum abest, vt febrem gignat cum vstione in atram transit; vt ne tunc quidem, cum acerrima, aterrimaque facta est, febrem pariat.

Iustis de [a] causis Galenus febrem natam ex flaua bile citra putredinem vsta in febrium putridarum numerum adscripsit.

[a] Colligitur ex eodem Gal. lib. 2. simplicium cap. 4.

Spiritus & putrescentes facti, & sine putredine inflammati diariam [b] faciunt.

[b] Vallesius lib. 5. controuersiarum cap. 19.

Febres omnes putridæ, quæ sunt etiam simplices aut [c] biliosæ sunt, aut pituitosæ, aut melancholicæ.

[c] Galen. libr. 2. de crisibus c. 12.

Nec tamen inficias eo sanguinem quoque in vasis contentum sæpissime putrescere; indeque citra aliorum humorum corruptionem febrem generari; sed eam febrem nego simplicem esse: [d] quoniam reliqui tres humores cum computruere, genus non mutant, sicut sanguis putrefactus; proindeque febres eiusmodi sanguinem putrescentem, & sanguinem iam putridum de necessitate coniunctim causas habent; qui duo sanguines differunt toto genere.

[d] Colligitur ex Galen. libr. 1. de differ. febrium cap. 9.

Potest febris hectica hominem inuadere nulla febre diaria prægressa, [e] nulloque aut in membris, aut in spiritibus calore præter naturam præcurrente.

[e] Vallesius lib. 5. controuersi. cap. 20.

Neque est quòd aliquis ex generali illa Galeni enuntiatione, [f] quæ tenuia sunt, facilius alterantur, quàm quæ crassa; colligat non posse membra solida accipere factum calorem, quin illum spiritus multo ante acceperint; quoniam illa vera non est, nisi cum subiecta pariter sunt disposita.

[f] In libello de inæquali intemperie cap. 5.

Galenus libr. 2. de crisibus cap. vltimo de hecticis inquit, non est præsentis temporis sermo, nulla enim earum in primis diebus, sed in progressu temporis talis efficietur, at idem seipsum interpretatur lib. 1. de differ. febrium cap. 8. scribens febres hecticas numquam fieri à principio nisi cum fiunt ex causis procatarcticis.

Sicut febri hecticæ potest accessu causę procatarcticę diaria superuenire; ita febri diariæ hectica superuenire potest; neutra per alteram [g] fugata, & extincta; eodemque secūdum numerum calore solidas partes semper occupante; cum duo eiusdē formæ accidentia vni subiecto inesse simul nō valeāt.

[g] Vallesius in loco proxime citato.

Sæpe fieri vt idem numero accidens partem eandem varie ac varie afficiat perſpicue oſtendit natura luminis quod Iridem, & columbæ collum varijs eodem tempore coloribus perfundit.

Acceſſu putridæ nō ſemper eſtinguitur ephemera febris; poteſtque febris quæcunque cum quacunque alia copulari.

Febris peſtilens qualis qualis etiam ſi hectica illa ſit, ab interna putredine [a] gignitur, ſubſtantiā cordis, aut interno cordis humore per illam vt plurimum putreſcente; homineſque etiam citra peſtem aliquando [b] inuadit.

a Galen. lib. 3. in 3 epid. comment. 23 & 20

b Galen. lib. 3. in epidem. comment 57.

Nulla febris peſtilens poteſt eſſe diaria.

Abuſu medicorum factum eſt, vt illæ ſolum febres appellentur putridæ, quæ ex humorum putredine fiunt; cum & ſpiritus, & partes ipſæ ſolidæ putredine ſuccendere febrem poſsint.

Synochus non putris, quam in [c] increſcentem, decreſcentem, & æqualem diuiſeram ſemper à ſanguine fit ferueſcente tantum, vel putreſcente quidem, ſed nondum putrido.

c Gal. lib. 2. de differentijs feb. c. 2. eodem modo diuidit febrem tertianā continuam.

Febres, quæ etſi continuæ ſunt, per vices tamen incrementa habent; ab eiſdem prorſus fiunt humoribus, à quibus intermittentes; quę eiſdem diebus redeunt, quibus illæ ingraueſcunt; ac vtræque [d] ſi ſingulis diebus repetantur, à pituita; ſi tertijs à flaua bile; ſi quartis, à melancholia fiunt.

d Gal. in loco proxime citato & paſsim alibi.

Continuæ febris materia intra venas eſt; febris vero [e] intermittentis extra venas.

e Rondeletius id demonſtrat multis argum. in lib. de febribus.

In ſynocho putri aut omnes aut plures putreſcunt humores ęqualiter in omnibus vaſis; potiſsimum vero in maximis; ſed ea febris, vt dixi, ſimplex non eſt.

Tertiana febris cum ſolito importunior eſt; eamq; quoniam in venis [f] ventriculi, & iecinoris potiſsimum fit vrens calor, ſitis ingens, ariditas, & atror linguæ comitantur.

f Galen. lib. 1. in primum epidem. com. 20

Cauſus [g] appellatur; quod nomen ad alias quoque febris ſpecies, cum grauiores fiunt analogia quadam traducitur; præſertim vero ad illam, quæ [h] ſalſa ex pituita originem habet.

g Gal. lib. 2. de criſibus cap 6.

h Galen. lib. 4. de rat. victus in morbis acutis.

Cum Galenus lib. 2. de criſibus cap. 6. ita ſcripſit; cum vero neque declinatio aliqua, quæ ſentiri poſsit, fiat: ſemper

vero

vero à primo principio ad crisim similis perseueret; generis quidem est, & hæc febrium deurentium; ab ijsdem vero acutie differt; non aliud significare voluit, quàm febrem continentem esse minus acutam febre biliosa, & deurente.

Febres eorum naturam sequuntur, ex quibus generantur, & ex mitioribus humoribus mitiores, ex malignioribus maligniores [a] fiunt: proindeque febris continua & biliosa; est periculosior [b] quàm synochus cum putredine; quidquid Franciscus Valeriola contra scripserit.

Quæ febres per se, & ex aliqua propria causa fiunt febres morbi appellantur; quæ autem ex alicuius partis inflammatione gignuntur; febres accidentia, seu symptomaticæ [c] nominantur; cuiusmodi sunt phrenitis, pleuritis, & aliæ id genus.

Febres symptomaticas inepte quidam putridarum, hecticarum, & diariarum febrium genere excludit: & longe ineptius quidam alij diarijs illas absolute adnumerant.

Sunt enim vere putridæ interdum, cum scilicet fiunt non ex propagatione vsque ad cor caloris illius præter naturam quo pars inflammata afficitur; sed ex putri vapore à parte inflammata in cor effuso, quem constat ab humore putri natura minime differre.

Lypiria febris tametsi ex inflammatione aliqua profunde intima [d] producitur; febris tamen morbus [e] censetur, non febris accidens; tum quia illius inflammatio necessario copulata est cum multa, & praua humorum putredine per se febrem excitantium; tum quoniam lypiriæ inflammatio nulli parti omni tempore addicta est; quæ res Galenum etiam mouit, [f] vt negaret alicubi lypiriam febrem cum inflammatione esse.

In febre lypiria partibus [g] aliquot incalescit, alijs vero partibus refrigescit humanum corpus; at in epiala febre partes omnes vtraque qualitate pariter afficiuntur; illarum portionibus minimis à calore & frigore in intemperiem varie, & contrario modo adductis.

Febris hectica æqualem [h] analogia; diaria & putrida inæqualem corporis partibus febrilem calorem impertitur.

a Galen. libello de atra bile.

b Vallesius lib. 5. controuersiarum cap. 22.

c Galen. lib. 7. aphorismorum comment. 42.

d Galen. lib. 4. Aphorismorũ commen 48.

e Galen. lib. 7. Aphorismorũ comment. 42.

f Loco proxime citato.

g Galen lib. de causis morborum cap. 6. libr. de inæquali intemp. cap 1. & lib. 3. simpliciũ cap. 16.

h Lib. 1. de differ. febr cap. 9. & li. de inæquali intemp. cap. 5. & 6.

Toto cœlo errant illi, qui hecticam consummatam inficiantur morbum esse.

Febrium reditus per circuitus non humorum occultæ proprietati, sicut putat Auicenna; sed illorum quantitati, & qualitati acceptus [a] referri debet.

Potest febris vltra consuetum terminum ex humoris paucitate prorogari; at eadem propter humoris redundantiam nunquam seipsam anteuertit; [b] quòd cunctatione quam in membris faciunt, qualitatem hoc est mordacitatem humores, recipiunt; quæ naturam ad illum ope febris euacuandum exstimulat.

Solus humor melancholicus, quoniam neque ad discussionem, neque ad euacuationes iudiciales, neque ad permutationem in aliud genus, vt reliqui humores, aptus admodum est; magnas in febrilibus periodis mutationes facit; vnde [c] ortæ quintanæ, septimanæ; octanæ, & nonanæ multorum mensium febres.

Possunt putridæ febres ex causis procatarcticis citra omnem obstructionem [d] generari.

Singularum febrium species, signa, & causas non refero; quoniam id Galenus diuinissimus Medicus egregie, compendiosissime, & summo cum ordine præstitit.

a Gal.lib.2. de differentijs febrium cap. vltimo.

b Vallesius lib. 5. controuers. cap. 25.

c Hippocrat. 1. epidem. parte 3. tex. 2 & 7. & 9.

d Colligitur ex Galeno lib. 1. de differentijs febrium cap. 4.

De Morbis Pulmonum & asperæ arteriæ. Cap. XXX.

PVLMONES & aspera arteria vel intemperiem, vel obstructionem, vel compressionem, vel irritationem, vel tumorem, vel vomicam patiuntur.

Obstructio fit vel ex humoribus aut à capite, aut ab alijs partibus defluxis; aut alterationis vitio congestis; vel ex grandine, in quam crassus, & lentus humor pulmonibus impactus concreuit; vel ex veris calculis propria cysti obductis, in quos grando degenerauit.

Comprimuntur pulmones vel ex tumore proximarum

partium,

partium, vel ex vertebrarum luxatione; vel ex plenitudine spacij illius, quo thoracis capacitas continetur.

Irritant asperam arteriam præcipue, quæ [a] qualitate quadam molesta sunt, seu sint acria, seu oleosa, seu venenata, seu quid aliud obtineant huius partis constitutioni inimicũ.

[a] Hipp. libr. 5. Aphorismo 24. Galen. libro 3. Aphorismorũ commen. 5.

Tumor quo partes hæ laborant multiplex existit: nam sicut crudum, ac frigidum tuberculum, quod vasis in pulmone collocatis adnasci solet, ramos præsertim asperæ arteriæ, & eorum bronchia obstruens duplex est; [b] alterum exquisite durum, quod nunquam suppuratur, & à quo nullus resudat humor: mollius alterum, quod tantundem suppuratur; ita calidus tumor, qui generali nomine inflammatio dicitur, vel peripneumonia est, vel erysipelas; peripneumonia autem [c] vt plurimum fit à succo pituitoso.

[b] Galen. lib. 6. Aphorismorũ comment. 46.

[c] Galen. libr. 4. de causis pulsuum cap. 8. & 12.

Vomica pulmonis est abscessus [d] exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, propria cysti, & membranula sic arcte conclusa; vix vt quicquam de se tetrum in cor expiret: quæ fit, quum sanguis ex aperta, rupta, aut exesa vena in paruam quandam pulmonis regionem succedens illhic putrescit; sensimque mutatur in pus; ac per summa siccescens sibi cystim efformat.

[d] Fernel. lib. 5. pathologiæ capit. 10.

Partes hæ vnitatis solutionem patiuntur aut rupta, aut tracta, aut aperta il' arũ vena aliqua; aut ipsismet exulceratis.

Eædem exulcerantur aut ab acri defluxione, aut venenata qualitate, aut sanguine ex ruptis venis collecto, atque in pus verso.

Pulmonum vena casu, labore, clamoribusve rumpitur; Estuque balneis, vini potu; alimentisve calidis, & multis; vel etiam copia suppressorum mensium, qui eo confluunt.

Harum partium intemperiei symptomata quæ sint, satis constat; obstructiones symptomata hæc sunt; stertor citra febrem; sensus grauitatis in pulmonibus; anhelitus molestissimus magis iacentibus, quàm sedentibus; spiritus difficultas ex angustia: respiratio parua, & frequens cum magna thoracis dilatatione, & similia; quæ symptomata vna appellatione asthma comprehenduntur; quod tamen alias quoque habere causas potest.

Pulmo-

a Gal. lib. 2. de differ. febrium & in lib. de constitutione artis Medicæ.

Pulmonis inflammationem patientis symptoma est expuitio colore similis ei materiæ, [a] quæ inflammationem fecit; dolor punctorius imminutus; febris, & spiritus difficultas; sputum spumosum, & rubentes genæ.

Pulmonis exulcerati leuiora symptomata sunt sanguinis & puris excreatio; tussicula; punctura quædam ad latus; mammillas, & scapulas; fauciumque titillatio; sanguinis tamen expuitio non minus ruptæ, vel modo aliquo reseratæ venæ symptoma est.

b Gal. lib. 1. de loc. affec cap. 1. & lib. 6. cap. 3.

c Galen. libr. 7. Aphorismorũ comment 16.

d Ex Celso lib. 3. cap. 22. & ex Galen. locis citatis.

Pulmonis exulcerati grauissima symptomata sunt [b] bronchij excreatio, & phtisis.

Est autem phtisis extenuatio, & eliquatio [c] totius corporis propter pulmonis vlcera insanabilia.

Phtisim seu tabem comitantur [d] febris lenta, putris, quotidiana, noctu magis affligens; tussis pertinax; deiectiones humidæ, & crebri sudores.

e Ex his plurima colligũtur ex Galeno libr. 6. Aphorismorum commẽ 5. & lib. 1. de loc. affect. cap. 3.

Peripneumoniæ symptomata sunt [e] genarum rubedo, pulsus inæqualis & mollis; maxima spirandi difficultas; febris acuta; expiratio calida; tussis cum vario spúto, & spumoso stertor; & dolor grauis thoraci incumbens.

Erysipelas eò differt à peripneumonia; quòd illud maiorem colorem; hæc autem maiorem grauitatem inferat.

De Morbis Thoracis, & diaphragmatis: Cap. XXXI.

Horacis morbi vel in ipsa thoracis capacitate, vel in thoracis lateribus consistunt.

Thoracis capacitas interno morbo affici dicitur; cum ea angustior fit; ita vt pulmones liberam nequeant dilatationem habere, cum à septo transuersó mouentur.

f Victor Trincauellius lib. 6. cap. 2.

Fit capacitas thoracis angustior multiplici ex [f] occasione; primum ex aliquo suborto tumore in internis partibus vel calido vt inflammatione, vel frigido vt scirrho, cum insignes fuerint: deinde ex luxatione vertebrarum, quæ thoracis

racis sunt; tertio ex vitioso aliquo humore spacij illius inanitatem replente; qui duplex est, vel pituita à capite in thoracem effusa; vel pus, ex quo fit empyeuma.

Pus tripliciter potest in pectore congeri vel ex catharro, qui putrescens, in spatio thoracis inclusus vertitur [a] in pus; vel ex rupto abscessu; [b] vt cum vel pleuritis, vel angina, vel peripneumonia in suppurationem terminatur; vel ex sanguine, qui aut à [c] capite descendit, aut à venis modo aliquo reseratis defluxit.

a Hippocr. lib. 7. Aphoris. 38.
b Galen lib. 2 progn. com. 39.
c Galen. lib. 4. de locis affectis cap. 5.

Morbi, qui in thoracis lateribus consistunt, vel membranam succingentem costas, vel periostium, vel mediastinum; vel musculos internos seu intercostales, vel externos musculos afficiunt.

Partes hæ intemperie quacumque laborant citra materiam, frigidiori præsertim; hinc flante aquilone [d] læduntur partes inspirationi inseruientes: hincque nix, & glacies ijsdem inimicissima censentur.

d Hippo lib. 5 Aphorismo 24.

Post frigidam intemperiem nulla est, ex qua maiorem hę partes noxam accipiant; quam ab intemperie sicca.

Partes eædem intemperie laborant cum materia; maximè verò à materia calida; & ab ea, quæ facile in flatum vertitur, detrimentum accipiunt.

Afficiuntur item musculi ex communi affectu neruorum, qui mouendi facultatem illis impertiuntur; quod fit vel per resolutionem; vel per conuulsionem.

Solet tamen Natura propter summam spiritualium musculorum necessitatem illæsos eos, quantum potest [e] seruare; ita vt nisi maxima fuerit conuulsio, & apoplexia; noxam aliquam vix vmquam sentiant.

e Galen. lib. 2. Aphorismorũ comment. 42.

Commune habent partes illæ omnes, quas ad thoracis latera spectare initio dixi; vt ex coaceruata materia in tumorem attollantur; qui aut frigidus, & scirrhosus est, aut calidus, aut flatulentus.

Membrana succingens costas frigidos humores rarissime admittit; quia cum crassiores sint, substantiam illarum peruadere haud quaquam valent.

Fit tamen interdum, vt scirrhus membranam succingen-

tem corripiat ex permutatione, & induratione inflammationis; quia digestis tenuioribus partibus, crassiores, quæ sunt veluti fæx, relictæ fuerunt in affecto loco.

a Galen. lib. 6. Aphorismorũ commen. 33.

Calidus harum partium tumor ex quacunque [a] materia fieri potest seu biliosa, seu sanguinea, seu melancholica, seu pituitosa illa sit; communique appellatione inflammatio vocatur; quàm constat à succo bilioso plerunque fieri.

Putredo vero, ipsa est, quæ efficit; vt pituita & melancholicus humor, tametsi sua natura sunt frigida; inflammando tamen corpori fiant accommodata.

b Galen. lib. 5. de locis affectis cap 3.

c Duretus Scholijs in librum Hollerij demorbis.

Inflammatio huiusmodi vera pleuritis dicitur; cum aut membranam succingentem [b] costas, aut periostium, aut musculos intercostales corripit: pleuritis non vera appellatur, cum [c] aut mediastinum, aut externos musculos inuadit.

d Galen. lib. 2. de locis affectis cap. 9. & libr. 5. de locis affectis ad finem.

Quibusdam corporibus à natura datum est; vt hepar fibris quibusdam costis inferioribus copuletur; itaque laborante hepate imago [d] pleuritidis repræsentatur.

Septum transuersum tum quæcunque intemperies; tum tumor aut frigidus, aut calidus; tum compressio ab inferioribus visceribus lacessere solet.

e Galen. lib. 4. de caus. pulsuũ cap. 7.

Musculi intemperie affecti cum mouentur, intenduntur, & [e] contrahuntur; proindeque dolorem excitant.

f Galen. in lib. de constitut. artis Medicæ cap. 15. lib. 2 de loc. affect. c 9. lib. 2. de crisibus, & lib 2. de differ. febrium.

Pleuritidis omnis præter eam, qua externi musculi afficiuntur; symptoma esse potest expuitio, [f] quæ colore impactam in inflammatione materiam referat.

g Galen. lib. de constitut. artis Medicæ cap. 15.

Si æger in partem lateri dolenti oppositam decumbere non potest; in membrana costas succingente [g] affectio est; quæ suspensa pondere concepto grauatur.

Si æger in partem affectam decumbere non potest; si quidem digito leuiter pressa pars exterior cutis dolorem excitet; affectio est in musculis externis; sin dolor haud percipitur nisi costa grauius attrectetur affectio subsistit vel in periostio, vel in intercostalibus musculis.

Veræ pleuritidis symptoma est inseparabile ait Galenus lib. 4. de causis pulsuum cap. 8. delerium, vel sopor.

Musculis intercostalibus inflammatis comprimitur arteria; vnde pulsatilis dolor.

In inflãmatione musculorũ intercostaliũ ob minorẽ resudationẽ [a] expuitio pauca: ĩ inflãmatione periostij ferè nulla.

In omni pleuritide dolor est punctorius; pulsusque [b] durus, & frequens cum spirandi difficultate.

Pulsus tamen difficilis, tardusque ac minimus est in inflammatione mediastini; eademque aut febre caret omnino; aut febriculam comitem habet.

Veræ pleuritidis symptomata sunt febris vehemens, tussis molestior, & cætera symptomata vehementiora.

Spuria pleuritis in musculis externis à materia frigida vel flatulenta sine febre est.

Pleuritis, quæ non celeriter [c] soluitur intra diem septimũ in peripneumoniam degenerat; aut post quatuordecim in empyeuma: scite enim Hippocrates quicunque morbo laterali laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur; ij ad suppurationem vertuntur.

Empyeumatis symptomata sunt [d] grauitatis sensus in ima thoracis parte: fluctuatio, dum æger conuertitur tussis valida, pertinax, & sicca; febricula perpetua; languida, inordinata, ac verè hectica.

Thoracis capacitate tenui, serosoque humore repleta, febris adest; ac tenue sputum primò difficilius expuitur; post copiosius, & crassius.

Inflammato septo transuerso [e] fiunt maximę spiritus angustiæ, maximiq; dolores; prætereà & deliria quam maxima; ob id ꝙ cum parte hac cerebrum maxime cõsentit; insuperque respiratio inæqualis; præcordiorum reuulsio, eorumdemq; contensio submollis vtrinq; promissa ad vmbilicum.

a Galen lib. 2. & libr. 5. de locis affectis.

b Galen. lib 4. de causis pulsuum.

c Hippocr. lib. 5 Aphoris. 8.

d Gal. lib. 4. de locis affectis c. 8. & Aetius lib. 8 cap. 65.

e Gal. libr. 10. method cap. 8. lib. 1 in progn. Hippoc tex. 28. & com. in lib. 1. epidem. tex. 3.

De symptomatis communiter spectantibus ad pulmonum, tracheæq;, & ad thoracis ac septi transuersi morbos. Cap. XXXII.

Morbis hactenus recensitis, qui ad membra spiritalia pertinent; variè prodeunt symptomata duo tussis, & læsa respiratio.

a Galen lib.2. simplicium capit.18 & lib.2. de symptomatum causis c. 4.

Tussis fit [a] cum partes thoracis simul insurgunt; concutiunturque musculi; vt vel illa, quæ carni suæ molesta sunt, in pulmonum arterias expellant; vel quæ aut in aspera arteria, aut in pulmonibus præter naturam continetur; plu- foras ejciant confertim emisso per eius interiores ductus rimo spiritu.

Tussis causa est quicquid prohibet liberum exitum spirituum.

Prohibetur liber spirituum exitus vel compresione diaphragmatis à tumore, vel humore impacto, vel adhæsu corpusculi alicuius, vel tuberculo, vel vlcere; vel deníque inæqualitate meatuum expirationis & inspirationis, quam fecerit intemperies aliqua vel frigida aut sicca sine materia; vel quæcunque alia, cui materia adiuncta sit.

b Galen lib.2. de symptomatū causis c 4. lib. 3. de rat vict commen. 2. & lib. 1. prognost. commen 98.

Humor [b] vel viscidus, & lentus est; vel tenuis, qui cum à spiritu comprehendi non posit; efficit, vt tussis sæpe repetatur.

Humor quicunque vel defluxit aliunde, verbi gratia à capite per destillationem; vel in parte affecta congestus est.

c Hippoc. lib. 6. Aphorism. 35.

Tenuem humorem voco illum, qui & per [c] hydropem, & per peripneumoniam, & per pleuritidem, & per tabem in asperam arteriam refudat.

d Galen. lib. 2. meth. cap. 2.
e Ioann. Gorræus lib. 4. diffinitionum Medicarum.

Vt vt læsa sit spiratio; dispnœa [d] dicitur: orthopnea est, cum [e] ægri non nisi recta ceruice spirare queunt. Asthma est respiratio quælibet supra modum difficilis, densa, & sine febre.

Respiratio læditur aut impedito motu musculorum mouentium, præsertim vero septi transuersi; aut meatibus respirationis redditis angustioribus.

Motus musculorum inseruientium respirationi multis modis impediri potest paralysi, conuulsione, intemperie aut frigida, aut sicca; contractione, & intensione ex materia intemperiei: tumore; inflammatione; dolore ex his genito vel omnibus, vel aliquibus; ex inflammationeque & ex violenta protensione membranarum: quibus morbis meatus respirationis reddantur angustiores, ante dictum est.

Orthopneę causa est ingens obstructio seu ob tuberculū aliquod

aliquod crudum in pulmonibus genitum; ſeu ob craſſum,& viſcoſum humorem non in leuibus, ſed aſperis arterijs,quæ ſunt reſpirationis inſtrumenta: cum enim aſpera arteria à gutture in pulmonem porrecta ibi ſcindatur in multas propagines, per quas ſpiritus diffluit; ſi thorax cum collo curuetur; meatus comprimi neceſſe eſt; ac ſpiritum magis intercipi; vnde capite, & thorace ſubleuato ſtare coguntur.

Neque vero ijs tantum morbis quos recenſui reſpiratio læditur; ſed morbis etiam cerebri,ventriculi,oris ventriculi, iecinoris, lienis, & vteri; cum quibus thorax conſenſum habet.

De Morbis faucium, laryngis, columellæ, tonſillarum, epiglottidis, & ſimilium. Cap. XXXIII.

ARTES hę nullo morborum genere non afficiuntur; morbi tamen præcipui, & communes quibus non læditur ſunt intemperies aut humida,aut ſicca; vtraque vero aut cum materia, aut ſine materia; itemque inflammationes, eryſipelata, & vlcera.

Defluit in has partes materia à ventriculo,tum per vapores, tum etiam per vomitum; à pulmonibus, & à ſpiritualibus membris tum per tuſsim, tum per vapores quoque; à capite, & cerebro [a] per deſtillationem; à toto corpore, tantum per vapores.

Ex omnibus morbis qui partes haſce ſolent inuadere nullus grauior [b] angina; quæ varia eſt, tum pro diuerſitate partium affectarum, tum pro diuerſitate materiæ anginam facientis.

Sinanche fit [c] in muſculis pharingis; paraſinanche in muſculis faucium externis; chinanche in muſculis internis laryngis; parachinanche in externis eiuſdem muſculis.

Angina, quæ fit luxatis vertebris [d] ad interiora neque inflamma-

a Galen. lib.3. Aphor.com 16. libr.6 Aphoriſ. com 2.lib.4 de ſanitate tuenda cap.2. & lib.2. de rat.vict.commen. 30.

b Gal. libr.10. methodi.

c Duretus Scholijs in lib Hollerij de Morbis.

d Gal.lib.4. de loc.affect.c.3.

inflammatio est; neque ad inflammationem referri potest vllo modo.

a Galen. lib. 4. de rat. vict. comment. 27. lib. 3. Aphorismorũ commen. 22. & libr. 5. de locis affect. cap 5.

Fluxio anginam faciens vel tenuis est, calida, [a] & acris; vel est pituitosa, & lenta.

Anginæ, quæ fiunt ex luxatis vertebris superioribus ceruicis periculosæ admodum sunt.

b Galen. lib. 4. Aphorismorũ commen. 34.

Angina est acutissima, & citissime strangulat, [b] quæ interiores gutturis partes corripuit ita, vt ore aperto, & lingua depressa nullus aut tumor, vt rubor sensu percipiatur ob mali profunditatem.

c Galen. lib. 5. & 6. de sanitate tuenda. & lib. 5. de composi. medic. secund. loc.

Productio, & secundum longitudinem laxatio columellæ ab humore miti, & pituitoso morbus est [c] in magnitudine aucta consistens.

Harum partium vlcera vel acrem, & mordacem fluxionem, vel vitiosos vapores causam habent.

Morborum quos commemoraui, symptomata sunt læsa respiratio; læsa vocis formatio; læsa gustatio; & læsa deuoratio.

Clangosa, & rauca vox intemperiem sequitur aut humidiorem, aut ficciorem; & præterea morbos omnes, quibus vocis instrumenta inæqualia redduntur.

Vox aboletur, & tollitur neruis instrumentorum vocis aut obstructis aut ruptis, aut resolutis.

d Hippoc. lib. 3. prog. text. 16.

Grauioris anginæ symptomata sunt [d] difficilior, & angustior respiratio cum orthopnæa; reiectio potus per nares; dolor acerbior circa partem affectam in respirando; & febris vehementior.

e Galẽ. com. 3. in libr. progno.

Angina transit interdum [e] in peripneumoniam; interdum verò in conuulsionem; fluxionis impetu vel ad pulmones, vel ad neruos, & medullæ spinam translato.

f Hippocr. lib. 5. Aphorismorum.

Conuersa angina ad pulmones [f] delirium concitat; & strangulat intra septem dies, aut suppuratur.

De Morbis palati, linguæ, dentium, & labrorum. Cap. XXXIIII.

Er linguæ ad palatum, ad dentes, & ad labia allisionem sermonis modulatio, & vocis articulatio fit.

Linguam non vocis, sed sermonis instrumentum esse; vel ex eo constare potest, quòd ea aut abscissa, aut resoluta, aut ligata multus clamor nihilominus fieri potest.

Linguam cum primis afficiunt ad sermonem impediendum nimia ipsius aut [a] humiditas, aut ariditas; obstructio recurrentium neruorum, qui & reuersiui appellantur; propriorum item musculorum aut omnium, aut aliquorum vitium; magnitudo illius aut breuior, aut maior [b] quàm vt posit vel ad palatum, vel ad dentes, vel ad labia commode moueri; cicatrix item; sectio; tumor; imbecillitas contracta ex labore nimio aut loquendi, aut canendi, & similia.

a Galen. lib. 6. Aphorismorũ commen. 32.

b Galen. lib. 14. methodi cap. 8.

Lingua per vinculum ligatur, quod recisum loquendi interdum facultatem restituit.

Lingua sæpe fit ad loquendum ineptior non tam proprio vitio, quàm quia commodo [c] consortio destituta est illarum partium, quas ad vocis discretionem, & distinctionem necessarias esse diximus.

c Colligitur ex Galen. lib. 4. de loc. affect. c. 6.

Naribus aut coryza, aut polypo, aut crustis, aut alio modo obturatis lingua non minus ad loquendum læditur, & impeditur.

Dentes intemperiem omnem seu simplicem, seu compositam; & seu cum materia, seu sine materia; affectum item quendam [d] inflammationi respondentem; tabem; contusionem; erosionem; putrefactionem; fractionem; stuporem; & aulsionem patiuntur.

d Trincauellius libr. 5 cap. 4 & colligitur ex Galen. libr. 5 de compos. med. secundum loc. cap. 8.

Harum partium communia symptomata sunt omnimoda abolitio, vel interceptio sermonis; aut corrupta eiusdem prolatio.

Dentes

Dentes dolor cumprimis vexat; deturpat verò liuor, & nigredo; quæ putredinis ſymptomata ſunt.

Nimia humiditas deſtillans laxat dentium compages, & ligamenta; eosq́ue labiles, & mobiles reddit.

Multus calor ſeu à febre valida; ſeu à vaporibus feruentibus per os elatis, ſeu ab exteriori aere hiante ore ſit; humiditatem pituitoſiorem exiccans dentium lentorem facit, vt ſcribitur à Galen. in 4. Aphoriſ. 53.

Dentium item proprium ſymptoma eſt ſtridor; vt docet diuinus Hippocrates 1. Prognoſtic. 17. fit vero dentium ſtridor muſculis maſticatorijs conuulſionis modo motis, atque affectis, vt Galenus docet in commento.

Quamquam & [a] ex propriæ facultatis imbecillitate, aut frigore, aut modo alio contracta; atque ex maxillæ pondere tremere etiam dentes poſſunt.

[a] Christophorus de Vega in libr. 1. progn. commen, 17.

De ſymptomatis communibus omnium partium internarum oris. Cap. XXXV.

COMMVNIA harum partium ſymptomata ſunt ſaliua, & expuitio læſa; ſpuma; ſcreatus; oſcitatio, & ſtertor.

Cum ſaliua frequenti ſpuitione moleſtiam faceſsit; vel cerebri humiditatem; vel ventriculi labefactatam [b] coctionem; vel oris, eiusq́ue partium imbecillitatem; vel veneream luem; vel argenti viui vſum denotat.

Spuma [c] aut morbum prodit comitialem; aut magnam pulmonum violentiam arguit.

Screatus violenta ſpiritus attractione, [d] quæ faucibus adhærent, extrudit.

Oſcitatio denſum ſpiritum in faucium, & maxillarum muſculis coercitum [e] expellit.

Stertor [f] ob impactos faucibus viſcoſos humores oritur, ſpiritu per vias obſtructas violenter attracto.

[b] Colligitur ex Galen lib. 8. de compoſit med. ſecund loc. c. 4. & Gal. diſerte id dicit com. 1. in 1. proreh. textu 12.

[c] Gal. colligitur lib. 2. Aphoriſmorum comment. 2. & lib. 7. commen 30.

[d] Gal lib. 4 de loc. aff &. c. 5.

[e] Colligitur ex Hippocr. lib. 6. Aphoriſ. 56. & lib. 6. epidem.

[f] Colligitur ex Galen lib. 3. de difficultate reſpirationis c. 6.

De

De Morbis oblædentibus functiones partium animalium; & primum de morbis Pericranij, & cutis capitis. Cap. XXXVI.

NIMALES partes voco caput, neruos, musculos, ſpinalem medullam; & externorum ſenſuum organa.

Caput totum multarum partium affectibus obnoxium eſt; tum quia [a] eam rationem in noſtro corpore habet, quam in tugurijs ſummum tectum; ad quod & fumi, & vapores omnes feruntur; tum quia [b] per venas, per arterias, & per neruos cum multis noſtri corporis particulis conſentit; præcipue verò cum ventriculo, cum diaphragmate, cum ſpiritalibus membris, cum liene, cum iecinore, cum corde, cum teſtibus, & cum vtero.

a Trincauellius lib. 2. cap 2.

b Galen. paſſim.

Primarij affectus capitis ab affectibus, quos illud ex conſenſu patitur, tribus differentijs diſtinguuntur; [c] concurſu omnium ſymptomatum caracteriſticorum; eorumdem aſsiduitate & perpetuitate, & nulla præcedente alterius partis affectione.

c Galen. lib 2. de locis affectis capit. vltimo & primo prorrh. comment.

Sæpius, & citius, & pluribus modis menynges, & cerebri ſubſtantia, quam externæ capitis partes per conſenſum aliarum partium afficiuntur.

Capitis extimæ partes ſunt cutis, pericranium, & cranium: intimæ vero illius partes ſunt membranæ, cerebrum, & cerebri propagines; ac inter morbos, qui extimas capitis partes affligunt, præcipui ſunt illi, qui ad cutem, & pericranium referuntur.

Partes has cutem ſcilicet, & pericranium vexare poteſt omne genus morbi; intemperies, morbus organicus, & ſolutio continuitatis.

Inter intemperies nulla eſt, quę ſæpius frigida pericranio

molestiam facessat; sicut nulla est intemperies, quæ citius calida cutem in ægritudinem adducat.

Vtriusque intemperiei symptoma est dolor digito premente cutem acerbior perceptus; pili erecti; & oculi aut nullo modo, aut ad palpebras tantum dolentes.

Intemperiei cutis frigidæ, & humidæ cum affluxu similis materiei proprium est [a] symptoma morbosa canities.

Sæpe frigidior materia non aliunde aduehitur ad cutem; sed in cute fit, naturalis caloris extinctione: hinc subita ex timore [b] canities; pilorum qualitate, & alimento vitiatis.

Siccæ intemperiei cutis proprium symptoma est importuna caluities; subducto scilicet pilis alimento.

Intemperiei aut eousque calidæ & siccæ vt cutis poros laxiores reddat; aut eousque frigidæ, & siccæ, vt illos etiam, atque etiam condenset; proprium symptoma est [c] capillorum defluuium; quod alias quoque habere causas potest, alimenti scilicet nimiam aut ex siccitate inopiam; aut ex humiditate copiam.

Serum humoris cuiuscunque iam corrupti, & acrimoniam ac erodendi ob conceptam putredinem [d] vim habentis; si cutis superficiem imbuat, aream efficit; cuius duæ sunt [e] species alopecia, & ophiasis.

Idem serum putre, si subtile adeo fit, vt vsque ad epidermida progrediatur; ibique ab externo aere condensatum, exiccatum, & consistens redditum, tamquam in congruentiori materia, cute relicta suæ malignitatis vires exerat, porriginem [f] efficit, quam alij phtiriasim, & furfurationem vocant.

Quòd si putris, & acrior [g] materia intemperiei comes cutem in tumorem attollat; eandemque etiam exedat; morbi illi fiunt, quos generali appellatione manantia capitis vlcera nominant; achores scilicet, faui; psydracia; helexdria; sycosis; & exanthemata.

Sæpe vero fit, vt serum putre quidem existat; benignioris tamen caloris particeps acrimonia careat: tuncque si in cute subsideat, non affecta cuticula thiriasim [h] efficit; quam Latini vocant morbum pedicularem.

a Colligitur ex Galen. lib. 2. de temper. cap. 5.

b Iulius Cæsar Scaliger exercitatione 312. contra Car.

c Colligitur ex Galen. lib. 1. de composit. med. secundum loc. cap. 1.

d Galen lib. 1. de compositio. med. secundum loc. cap. 2.

e Galen. in lib. de remedijs paratu facilibus cap. 6.

f Galen. lib. 1. de composi medicamen. secundum loc. cap. 7.

g Galen. ibidem cap. 8.

h Galen in eodem libr. cap. 7.

Morborum vero hactenus recensitorum materiam haud dubium est excrementorum postremæ coctionis vt plurimum partem, & residuum esse.

De affectibus Membranarum. Cap. XXXVII.

EMBRANAS, quę cerebri tegumenta sunt, omne morborum genus corripere potest.

Osſis cariem, vermes, scorpionem, subiectum pus dolor sequitur angusto loco comprehensus.

Intemperiei seu cum materia per venas, & arterias defluente, seu sine materia proprium symptoma [a] est dolor; qui in [b] hemicraneam, cephalalgiam, & cephalæam diuiditur. a Galen. lib. 2. de compositio. medic. secundũ locos cap. 1. b Galen lib 3. de locis affectis cap. 9.

Sicut siccitas vehementem dolorem non infert; quia non fit confertim; ita nec melancholia, nisi à bile flaua bile adusta, vel bile mixta, vel spiritu distendente.

A calore vehementissimi sunt dolores, sed breuiores: à frigore minus subiti, & diuturniores.

Humidam intemperiem vllus dolor vix [c] sequitur; nisi copiosum humorem, vel copiosam pituitam, eamque frigidam comitem habeat; quæ sui pondere grauis, & molesta sit affectæ parti. c Galen. lib. citato c. 1 & libr. de remedijs paratu facilibus cap. 1.

Distentio cum grauitate, & pulsu sanguinis copiam: sine grauitate bilem demonstrat; quæ citra grauitatem, & pulsum est, copiam significat spiritus tenuis, & flatuosi.

A quacunque intemperie, & solutione continui fit dolor; in menyngibus repertus hoc proprium, & peculiare habet, vt sit punctorius, vt manuum contactu neque augeatur, neque minuatur; atque vt ad radices vsque oculorum, non ad palpebras tantum extendatur.

Calidam intemperiem arteriarum in menyngibus ab intemperie calida venarum in eisdem nihil æque ac pulsatio doloris distinguit.

Si materia intemperi ei menyngum iuncta extra vasa, hoc est extra venas, & extra arterias effluxerit; tumorem facit; quo necessarium est, cerebrum quoque vnà cum membranis laborare.

Menyngum tumores aut supremas tantum, aut penitiores quoque cerebri partes afficiunt; in eandemque ægritudinem trahunt.

Tam à sanguine bilioso, quàm ab exquisita bile excitatur [a] phrenitis; cuius symptomata sunt delirium cum quadam audacia; dolor acutus; febris ardens; sitis; linguæ ariditas; caput calens; sanguinis fluxus è naribus; vigiliæ immodicæ; oculi rubentes; spiratio ex longis interuallis magna, raraque; & vrinæ velut iumentorum.

Sanguis naturalis phrenitidem potest ille quidem facere; sed non exquisitam.

Pituita, vel sanguis pituitosus lethargum [b] facit; quem somnus insuperabilis; grauitas plurima capitis; clausio oculorum grauis obliuio; pituitæ signa in lingua, & facie; mentis vsus infirmus; tremor manuum; vultus discolor, & turgidus; pulsus tardi & debiles; ac febris non admodum ardens comitatur.

Tumoris à sanguine melancholico adustione genito comes perpetua est mania; [c] idest ingens furor.

Bile & pituita pariter commistis inflammatio fit, quæ symptomata habet ex somno, & vigilia permixta; comaque & cataphora à Græcis; soporosa vigilia, & vigil sopor à Latinis dicitur.

Neque verò desunt modi alij, quibus prædicti morbi & symptomata permisceri inuicem, & coniungi possunt.

a Galen. lib. 2 in 1. epidemior. comment. 73 & libr. 3. de locis affectis capit. 7. primo prorrh. comment 1. & li. 5. de loc. affe. c. 4 lib. 3. Aphoris commẽ. 72. & 1. prorrhet. commen 1.

b Gal. libr. 13. methodi c. 21. libr. 3. de locis affectis cap 5 & lib. 2 de sympt. caus. cap 7.

c Galen. lib. 1. de locis affectis cap 7. & libr. de symptomatum differ. cap. 3.

De affectibus proprijs cerebri. *Cap. XXXVIII.*

EREBRI substantia triplici morbi genere afficitur; intemperie; affectu organico, & soluta vnitate.

Ridicule

Ridicule negant aliqui cerebrum pati poſſe continuitatis ſolutionem ſine mortis interuentu.

Quoniam vero [a] tam ratiocinatio, quàm motus actio eſt organica; vtraque quatuor modis lædi poteſt oblæſione inſtrumentalis conformationis; inquinamento, alteratione, inordinato motu ſpirituum; corruptorum vaporum aut humorum inuaſione; & intemperie propriæ ſubſtantiæ.

[a] Colligitur ex Galen. manifeſtiſsime libr. de differẽtijs morborum cap. 3. & cap. 7.

Praua tamen ſpirituum diſpoſitio per ſe morbus non eſt; quoniam non eſt cauſa læſæ actionis cerebri, niſi per qualitates cerebri ſubſtantiæ impactas.

Non enim ſpiritus facultatum cerebri primum ſunt, & im mediatum inſtrumentum; ſed cerebri ſubſtantia à ſpiritibus in congruentem, eamque mutabilem diſpoſitionem adducta; certaque magnitudine, figura, & alijs id genus inſtrumentalibus proprietatibus conformata.

Multo minus vaporum, & humorum vitium cerebro indere morbum poſſunt; niſi quatenus vel temperationi, vel conformationi officiunt illius.

Frigida cerebri intemperies facultatum principum actiones imminuit vel fatuitate, vel obliuione, vel amentia ſtoliditateque inducta: quæ ſymptomata à mala quoque cerebri conformatione; à pauca eiuſdem ſubſtantia; & à vitio ſpirituum originem habere poteſt.

Fatuitate infirma eſt motio cogitatricis, & ratiocinatricis facultatis; obliuione infirma eſt motio memoriȩ: amentia abolitam ſignificat omnem mentis motionem, & [b] functionem.

[b] Galen. lib. de ſympt. differen. cap. 3.

Frigidæ & humidæ intemperiei ſymptoma eſt [c] catharrus & deſtillatio; quæ alijs quoque modis fieri poteſt; nimirum ſi cerebrum aliqua ratione imbecillum ſit; vel illi aut copioſius, aut non ſatis congruum alimentum ſuppeditetur; vel cerebrum quia calidius eſt, plus vaporis attrahat; qui deinde vt in aere pluuia, ſuperueniente frigore concreſcit, atque exprimitur.

[c] Galen. libr. 3. de cauſ. ſymptomat. cap. 4. Hippoc. lib. 5. Aphoriſm. 24. libr. 3. Aphoriſ 23. & 31.

Capitis fluxiones, & ſuperfluæ [d] humiditates per palatum; per aures, per nares, & per oculos commode expurgantur; ac ex multis partibus ad quas humida cerebri ex-

[d] Galen. lib. 3. Aphoriſmorũ commen. 21.

crementa

crementa decumbere per hos ductus possunt; paucę aliquot morbo suo inditam appellationem habuerunt; nam destillatio in naribus consistens græce coryza, latine grauedo dicitur; hærescens in faucibus græce branchus, latine raucedo appellatur: ad gurgulionem vero, thoracem, & pulmones descendens generis nomen retinet; catharrusque proprie, & destillatio [a] dicitur; fluxiones, quæ ad alias partes fiunt, proprium nomen nullum habent.

Cum cerebri humida excrementa immoderatius exuperant; ita vt contusis cerebri finibus non amplius recondi, & contineri valeant, circum cerebrum, circumque menynges disperguntur; [b] per venasque, per neruos, & per arterias in varias nostri corporis partes irruunt; hinc arthrites, & mala alia plurima, paralysis, stupor, tremor, & similia.

Humorum viscidorum alluuies minime putrium siquidem totam cerebri substantiam perfundat, præsertim vero ad anteriorem illius partem, [c] caron facit; ijdem humores si putrescant; & cerebrum vnà cum menyngibus in tumorem attollant, lethargum [d] faciunt.

Idem caros alias quoque habere [e] causas potest; nam & comitiali morbo, & cerebri compressioni, & fracto cranio, & oblæsis, solutisque menyngibus, & vehementiori in temporibus ictui interdum succedit.

Caros sopore potius, quàm per se priuationis motus & sensus causa est: atque hoc discrimine, & præterea libera respiratione potissimum distinguitur ab apoplexia.

Caro qui corripiuntur vt plurimum [f] sine febre sunt; quod idem de lethargicis dici non potest.

Viscidorum humorum alluuies citra putredinem si vel totam substantiam, vel totos ventriculos cerebri penitus obstruat, peruadatque; ita vt periculum immineat, [g] ne natiua caliditas extinguatur, & suffocetur; apoplexiā facit. Est enim apoplexia obstructio principij communis neruorum, motum, sensumque omnibus corporis partibus repente adimens, & principes actiones lædens.

Neque vero cum ea crassitie humores aut in cerebrum, aut in cerebri ventriculos irrepunt; sed cū ante per eas partes

[a] Colligitur ex Gal libr 2 prognost. com. 49.

[b] Fernel. lib 5. pathologię c. 2.

[c] Galen. lib. 2. in 1. prorrhet. commen. 29.

[d] Gal. lib. 3. de locis affect. plerisque in capitibus. libr. 13. methodi capit. 20 libr 2. de caus. symptom. c. vlt. libr 4. de caus. pulsuum ca. 14. & libr. 1 prorrhet. commē 2.

[e] Gal lib. 4. de loc. affectis c. 2.

[f] Colligitur aperte ex Galen. loco proxime citato.

[g] Galen. lib. 4. de rat. victus in morbis acutis comment. 23.

tes fusi vapores essent: ope qualitatis cuiusdam, coagulandi illos vim habentis, quæ repente gignitur; dicto citius crassescunt; & lactis instar coagulantur; obstructionemque maximam faciunt.

Eadem obstructio eodem modo, & ex ijsdem causis facta, si dimidiata sit; ac non plene [a] partem affectam occupet; epilepsiam facit.

Est autem epilepsia conuulsio totius corporis non perpetua cum mentis, & sensuum læsione.

Quod si non humor, sed crassus, & frigidus vapor ventriculos cerebri impleat, & prohibeat spiritus animales per neruos ferri; quod noctu in somno contingit; incubus est; quem [b] nocturnam corporis oppressionem, & suffocationem interpretantur.

Commotio spirituum crassorum, aut flatulentorum; aut solius spiritus cum multo vapore in anterioribus cerebri ventriculis vertiginem, hoc est tenebrosam oculorum [c] offusionem efficit.

Ex quibus perspicuum est apoplexiam, epilepsiam, caron, incubum, & vertiginem nullam intemperiem per se & primo, sed repletionem solum significare; eamque vel ad vasa, vel ad vires; quod addidi propter epilepsiam.

Intemperies vehementer frigida, & verè gelida in cerebri occipite, quæ cum quadam siccitate fit; catalepsim [d] inducit; in qua ægri oculos apertos habent; exiguum quid loquuntur, & in eo permanent habitu, quo correpti sunt; tensione nimirum inducta à siccitate; præcipue vero in musculis oculorum.

Intemperies cerebri contumaciter frigida, & æque sicca [e] melancholicæ desipientiæ causa est.

Qui melancholia laborant meticulosi admodum tristesque sunt non ex colore atræ bilis, vt Galenus [f] credit; quandoquidem id si verum esset; maniaci omnium essent maxime meticulosi; sed ex illius frigiditate & siccitate; sicut egregie fuit ab Auerroe notatum.

Melancholici tenebras magnopere amant; quia suis intenti imaginationibus impediri se præsentia aliorum experiuntur;

a Galen. lib. 3. de locis affectis cap. 7.

b Paulus lib 3. capit. 15 Aetius lib. 6. cap 12. & Cęlius Aurelianus lib. 1.

c Hippocra & Galen. libr. 4. de rat. victus textu 42. lib. 3. Aphorismis 17. 23. & 31. & li. 4 Aphoris. 17. Galen solus lib. de locis affect. c. 8.

d Galen. lib. 3. de locis affectis cap. 5. & libr. 5. Aphorismorū comment. 1.

e Gal. lib. 2. de caus. symptom. cap 7. & libr. 3. de locis affectis cap. 7.

f Lib. 3. de loc. affectis cap. 8.

tur; fixe autem, intenteque cogitant ob spiritus crassos, & terreos, ac minus mobiles; subinde vigilant ob spirituum siccitatem.

Melancholicus sæpenumero in paucis delirat; in cæteris sapit; quoniam circa simulachrum, quod in principio morbi forte incidit, maxime versatur; reliqua autem simulachra vel reijcit, vel non æquali contentione versat.

Melancholici absurda, incredibilia, & interdum impossibilia imaginantur; quòd illorum semel vitiari cœpta cogitatio ob tenacitatem coerceri minime valeat, ratione, & sensuum experientia: recteque scribunt aliqui melancholicorum phantasmata esse somniantium deliria.

Est igitur melancholia praua cerebri dispositio mitem cum perseuerante timore, & tristitia desipientiam inducens.

Desipientiæ nomine vitiatam, & oblæsam ratiocinationem intelligo; quæ actio est instrumentalis.

Mitem desipientiam appello illam, quæ ob frigiditatem à qua gignitur, est sine febre, apparetq; minime ferox; quod ideo addidi, vt illam à furiosa desipientia distinguerem.

Melancholica dispositio duplex [a] est, altera perpetua; ex interuallis affligens altera; illius causa est in ipso cerebro; huius causa extra cerebrum consistit; & hypochondriaca à Medicis nominatur.

Siccam anterioris cerebri intemperiem, si simplex sit, non alia mala quàm superfluæ vigiliæ, & mitissima deliria consequuntur.

Calidiorem cerebri intemperiem deliria, id est deprauatæ principum facultatum actiones consequuntur: quòd immodici caloris proprium sit inordinato motu agitare, confundere omnia; imagines turbare; & iudicium peruertere.

Calida cerebri intemperies à copioso, sed bono sanguine delirium excitat [b] cum risu, vultu hilari, & perpetuo cantu.

Vehementior, acrior, & mordacior cerebri caliditas, cuius aut flaua bilis, aut melancholicus humor plurimum vel vstus, vel putridus comes esse solet; si delirium faciat sine febre, mania [c] est; sin cũ febre, [d] phrenitis, & paraphrenitis.

Est vero paraphrenitis delirium, quod in febrium ardentissimarum

[a] Galen. lib. 3. de locis affect.

[b] Hippocra. & Galen. 3. Aphorismorũ Aphorismo 53.

[c] Galen. lib. 2. de symptomat. causis capit. vlt. & lib. 3 de loc. affectis cap. 7.

[d] Galen. lib 1. prorrhet. comment. 1.

tiſsimarum ſtatu accidit; ob acrium vaporum eleuationem ad caput: ſicut phrenitis delirium eſt, quod cerebri & menyngum inflammationem conſequitur.

Quamcumque cerebri intemperiem obtuſus quidam & profundus dolor comitatur.

De conuulſione epileptica. Cap. XXXIX.

ICVT deſipientia ratiocinantis facultatis deprauatio eſt; ita quædam conuulſio eſt, quæ deprauatio exiſtit animalis appetitus motum voluntarium confuſe, & ſine iudicio iubentis; quam conuulſionem læſa imaginatio ſemper antecedit: in eaque muſculi conuelluntur nullo in ipſorum corpore vitio exiſtẽte, quod conuulſionis proxima & immediata cauſa ſit; atque hæc eſt conuulſio [a] verè epileptica.

Conuulſio dicitur non epileptica cum muſculi [b] aut repletione, aut congelatione, aut dolore, aut vſtione, aut oppoſitorum muſculorum contractione breuiores fiunt.

Conuulſio, quæ fit repletione & inanitione fidium inſtar contractis membris ſolius morbi ſine concurſu facultatis eſt [c] opus.

Flatu quoque ſubito, & confertim irruente in muſculos conuulſio fit minime epileptica.

Subiectum primum, & proprium epilepticæ conuulſionis eſt cerebrum; quoniam ab eadem cauſa in conuulſionibus muſculos praue moueri oportet; à qua per ſanitatem recte mouebantur.

Conuulſio igitur à voluntaria motione hoc tantum differt, quòd [d] præter voluntatem fit, eo modo quo riſus inuitis nobis fieri interdum ſolet.

Cerebrum conuulſionis epilepticæ cauſa eſt, non ſolum ex propria epilepſia, ſed etiam ex ea, qua per conſenſum afficitur; compatitur enim cerebrum & neruis vehementer aut frigefactis, aut tenſis, aut inflammatis, aut vulneratis, aut acri morſu vellicatis; & vtero, ventriculo; inteſtinis;

a Epilepſiã eſſe cõuulſionem docet Gal. libr. 2 de cauſ. ſymptomat.

b Gal. libr. 12. methodi.

c Galen. lib. 6. Aphoriſ. comment 93. & lib. 3. de loc. affect. cap. 6.

d Galen. lib. 3. de locis affectis cap. 6.

membranis; ac præterea partibus alijs; ex quibus venenatæ, aut cerebro inimicæ auræ, vel qualitates ad caput exporriguntur.

Conuelluntur sæpius ac promptius hi musculi, quàm illi; vel qa cerebro sunt viciniores; vel quia à Natura, aut à morbo facti sunt iniuriæ magis obnoxij; vel quia rei expetendæ persecutionis aut fugiendæ fugæ præcipuè destinati sunt; vel quia propter singularem indiuidui proprietatem quandam celerius, & facilius cerebri affectionibus compatiuntur; vel ob aliam causam.

a Francisc. Valesius lib. 5. controuer. cap 16.

Summa necessitas cogit [a] in epilepsia concussionem à conuulsione differentem motum excogitare: est autem concussio solius facultatis expultricis opus; sicut conuulsio mouentis facultatis motus est.

Falluntur aliqui, qui scribunt epilepticas conuulsiones ab inanitione ortas non specie tantum, sed genere etiam toto differre ab illis conuulsionibus, quæ ex repletione originem habent.

Multo magis falluntur illi, qui paralysim, & conuulsionem; epilepsiamque, & apoplexiam specie dicunt minime differre.

b Sequentes sententiæ vsque ad sequens caput collectæ sunt ex Gal. partim lib. 2. de symptom. caus. capit. 2. & partim libro de tremore.

Conuulsio differt [b] à palpitatione; quia fit hæc flatu crassiore exitum quærente; cuteque certo quodam modo mota.

Differt item à tremore; quòd trementia membra nullam imaginationis oblæsionem, sed mouentis tantum facultatis languorem, & debilitatem indicat.

Differt conuulsio à singultu & ructu; quòd hi motus quidam sunt naturalis facultatis omnino proprij, conantis expellere illud, quod noxium est; tametsi haud inficior singultum veram esse conuulsionem non epilepticam.

Differt eadem à tussi, sternutamento, oscitatione, & pandiculatione; quòd hæc omnia musculos habeant non ab animali, sed à naturali facultate irritatos ad liberum & voluntarium motum; tussi quidem, & sternutamento expulsionem, & constrictionem; oscitatione autem, & pandiculatione musculorum dilatationem, vt flatus crudus exeat, significantibus.

Differt

Differt conuulſio ab horrore & rigore, quòd hi motus quidam ſunt, concuſsioneſque corporis totius conantis vi quadam naturali, & omnino naturaliter expellere rem pungentem, & moleſtam; quæ in partes corporis ſentientes con fertim, & vehementer incurſionem fecerunt.

Rigorem auget robur, [a] & vis maior expellentis facultatis: eundem tamen calor naturalis, quo maior eſt, [b] eò breuiorem facit; ex parteque citius minuit; quod idem dicendum eſt de concuſsione epileptica, quatenus ea ab expultrice cerebri facultate fit.

a Auicen. lib. 4. fen prima.
b Valleſ. lib. 5. controuerſiarũ cap. 17.

Rigorem recaleſcentem, exquiſitum præſertim, & vehementem febris ſemper ſubſequitur; vt à diuino Hippocrate [c] ſcriptum eſt; quicquid contra Galenus [d] cenſuerit.

c Lib. 1 de morbis.
d Galen. lib. de inæquali intemperie libr. 2. de diff. febr. & lib. 2 de cauſ. ſymptomatum.

De affectibus illarum partium, quæ à cerebro originem & facultatem habent. Cap. XL.

CEREBRO vel originem, vel facultatem, vel vtrumque acceptum referunt nerui, ſpinalis medulla, & ſenſuum organa.

Partes humani corporis priuantur aut omnimoda, [e] aut commoda tantum ſentiendi, mouendique facultate à cerebro manante; nunc ſpinali medulla, nunc neruis, aut ex toto, aut ex parte vel condenſatis, vel compreſsis, vel obſtructis, vel reciſis, vel luxatis; vnde aut paralyſis fit, hoc eſt ſenſus omnimoda priuatio; aut torpor tantum & ſtupor.

e Galen. libr. 3. de locis affectis cap. 10.

Poteſt membrum aliquod multis partibus conſtans [f] motu ſeruato ſenſu; & ſenſum ſeruato motu amittere.

Neruus idem amiſſo motu ſenſum retinet; motum vero ſenſu abolito retinere nunquam valet.

f Galen. libr. 1. de cauſ. ſymptomat. c. 5. & libr. 1 de locis affectis cap. 6.

Fieri tamen poteſt vt minuatur in neruo [g] ſenſus motu vel creſcente, vel non imminuto.

g Valleſ. lib. 5. controuerſiarũ cap. 10.

Partes humani corporis multis de cauſis deprauate vel

mouentur, vel ſentiunt; illis ſcilicet omnibus, quibus contingit, vt facultas, quæ à cerebro per neruos, tanquam per riuos diſcurrit non quidem intercipiatur; ſed praue & vitioſe exerceatur.

Deprauatus motus qui neruorum vitio contingit, ſpaſmus dicitur, ſeu conuulſio non epileptica; de qua paulo ante dictum eſt nonnihil.

a Galen. lib. 1. de locis affectis cap. 6.

Spaſmus fit neruis præter naturam contractis [a] vel ob repletionem, vel ob ſiccitatem, vel ob ſolutionem; fit etiam iiſdem conſentientibus cum neruo aliquo dolente; tunc.n. in ſe colliguntur, vt noxiam rem vel fugiant, vel expellant.

b Hippocr lib. 6. Aphoriſ 39. & Galen. loco citato.

Dici tamen poteſt ex veterum Medicorum placito [b] conuulſionem quamcumque à repletione vel inanitione neceſſariam originem habere; ita tamen, vt ſpaſmus ex inflammatione, ex punctura, & ex vulnere neruorum in eum ſpaſmum referatur; qui ex repletione fit.

Conuulſio non epileptica aut eſt abſolute vniuerſalis ita vt malum perueniat etiam ad illos neruos, qui thoraci & ſepto tranſuerſo in motu inſeruiunt; aut eſt vniuerſalis quidem, ſed non abſolute; quòd neruis his exceptis reliqui omnes per eam contrahantur, & conuellantur.

c Galen. lib. 4. Aphoriſmorū commẽ. 7 lib. de ſymptomatum diff. cap. 3. & lib. de tremore & rigore c. 8.

Sicut ſpaſmus afficiens ſpinæ neruos triplex eſt [c] emproſtotonos; opiſtotonos; & tetanos; ita pars quæcunque ſeparatim affecta vno aliquo ex his tribus modis per analogiam quandam conuulſioni ſubiecta eſt.

De morbis oculorum. Cap. XLI.

OCVLI partes ſunt palpebræ, in quibus cilia, & ſupercilia; tunicæ; viſorij nerui, humores, & muſculi; quibus is & circumagitur; & retrahitur ne nimis promineat; & in dextrum, ac ſinixtrum angulum; & ſurſum ac deorſum mouetur; ex quibus viſorij nerui, tunicæ, & humores videndi actioni per ſe conferunt; reliquæ partes non item.

Muſculo qui optico neruo hæret reſoluto oculum neceſſe

eſt

est [a] prominere; ecpiesmumque fieri: eodem conuulso necesse est oculum interius trahi.

Oculus resolutis musculis, qui eum ad exteriorem angulum mouent, ad [b] interiorem angulum mouetur; iisdem vero conuulsis ad exteriorem conuertitur; & contra: quod idem dici debet de musculis, qui sursum, & deorsum oculum mouent.

His igitur musculis affectis non motus modo, sed & situs; sed & visio ipsa oculorum vitiatur.

Cum tamen sursum, vel deorsum oculus præter naturam inflectitur; quæcumque illi offeruntur, [c] duplicia videntur: visioque maius detrimentum accipit; quàm cum dextrorsum, vel sinixtrorsum is mouetur præter naturam.

Musculorum verò huiusmodi aut paralysi, aut spasmo affectorum proprium symptoma est strabismus; cuius quatuor ab aliquibus species recensentur.

Infestare palpebras [d] solent emphysema, sclirophtalmia; xirophtalmia; psorophtalmia; ptillosis; ectropion; ancyloplepharon; lagophtalmia; trachma; sycosis; tylosis; hydatis; calazion; crithe; phtiriasis; trichiasis; madarosis; fistichiasis; phalangosis; lithiasis; & ippos.

Sed & phymosis [e] palpebrarum propria affectio est; quidquid contrà contendant aliqui.

Visorij nerui visionem impediunt; si obstructi spiritus illos vel ex toto, vel ex parte intercipiant: qui à cerebro ad oculos vim, & facultatem deferunt; quæ ægritudo [f] paremptosis dicitur.

Visorijs neruis ex toto obstructis fit [g] amaurosys, quæ visum omnino sublatum significat; iisdem ex parte tantum obstructis ambliopia fit; visus scilicet hebetior, & [h] obscurior.

Iidem nerui & apoprexi id est disruptione; & symptosi id est cōcidentia vel ex tabe, vel ex imbecillitate [i] corripiūtur.

Sicca intemperie [k] contrahuntur, indurantur, rugosæ fiunt, & exasperantur membranæ; totus oculus fit minor; humores coarctantur, & pupilla strictior fit; qua re visio plurimum læditur.

Nimia

a Galen. lib. 4. de locis affectis cap 2.

b Gal. ibidem.

c Galen. libr. 1. de symptomatum causis c. 2.

d Horum omnium morborū curationē collegit simul Domīnicus Leo in sua Praxi.

e Gal. com. 2. in libr. de officio Med. textu 32.

f Herodotus in Medico cap. 15. qui liber vulgo adscribitur Galeno.

g Actuarius li. 2 c. 7. quod videtur aduersari Gal. lib. 3. in 1. prorrhet. comment. 20.

h Galen. lib. 5. simpl. c. 21. libr. 2. de composit. med. secun. loc. c. 1 & libr. 2. de sympt. caus. c. 2.

i Herodotus in Medico c. 15.

k Colligitur ex Galen. lib 2. de symptomatum causis cap. 23.

Nimia humiditate laxantur, & quasi defluunt membranæ: pupilla laxior fit; & humores incrassantur; quæ incommoda de perspicuitate, & longitudine visus plurimum detrahunt.

Calidiori intemperie conturbantur spiritus; multique vapores concitantur; vt necesse sit corrumpi visionem.

Frigida intemperie spiritus redduntur ferè immobiles; hebetaturque non parum visus acies membranis, & humoribus plus iusto condensatis.

Materia intemperiei comes vel humores sunt, vel vapores, vel flatuosi spiritus; qui aut oculorum vitio geniti sunt; aut à morbifica cerebri materia defluxerunt.

Non solum ex exteriori, sed etiam ex interiori parte alicui parti membranarum succrescere tumor potest; inflammatio scilicet, aut scirrhus; quo morbi genere solent oculi in anteriorem partem impelli, & prominentes fieri.

Membranarum corneæ, & adnatæ communes ægritudines sunt [a] leucoma, & [b] hyposplagma; hoc est rubentes, & albescentes maculæ; quæ plus minusve lædunt actionem oculi pro ratione diuersorum locorum; in quibus constitere; & pro ratione maioris, vel minoris aut crassitiei, aut densitatis, aut raritatis.

Taraxis, [c] quam vulgo ophtalmiam non veram appellant; affectio est omnium oculi partium externarum communis.

Nyctalope, [d] qua quis sole occidente obscurius, noctu nihil videt; & myopia, quæ lusciosos facit; imperceptibile vel in humoribus, vel in tunicis, vel in spiritibus vitium significant.

Voco autem lusciosos illos, [e] qui remota ęgre, propius admota exacte vident.

Nec desunt qui noctu melius vident, quàm interdiu; cuius symptomatis causa, & ipsa sensum effugit.

Adnatæ membranæ morbi sunt [f] ophtalmia; & [g] pterygion.

Non recte à Montano viro alioqui doctissimo scriptum est chimosim palpebrarum inflammationem esse.

Aeque male scribunt aliqui chimosim ad membranam coniunctam

a Galen. lib. 8. simplicium; ca. de phacis & lētibus.
b Colligitur ex Gal. lib. 10 simplicium & libr. 4. de composit. med secun. loc. cap. 8.
c Gal com. 5. in libr. 6. epidē. & Paulus lib. 3. cap. 22. Auicen. lib. 3. fen 3. tractat. 1. cap. 6.
d Paulus Aegineta lib 3. c. 22. Galen lib. 2. method cap. 2.
e Aetius tetr. 2. sermone 3. capit. 45.
f Galen. lib. 2. ad Glauc. c. 1. & lib. 4. de comp. med. secun. loc. cap. 2.
g Celsus lib. 7. cap 7.

coniunctam spectare; cum ea [a] albi oculorum propria sit.

Cornea membrana nulli morborum generi æque vt vlceribus obnoxia est, quorum præcipua sunt [b] phlyctænæ; bothryon; Cæloma; Argemon; Epicauma; hypopyon; & carcinoma.

Membrana carnea [c] aut erosa, aut disrupta procidit vuea tunica; quam procidentiam hæc mala comitantur propositis; myocephalon; staphyloma; melon; & onix, i. vnguis.

In pupilla hi morbi obseruantur [d] mydriasis, phtisis; ypochysis; & glaucoma; quod est humoris chrystallini ex humiditate in alienum, & præternaturalē colorem permutatio.

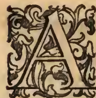
Non possum assentiri Fernelio scribenti [e] omnino crassam & consummatam suffusionem vno die congestam vidisse sese.

Angulorum oculi morbi sunt ægilops, [f] enchantis, [g] Rhyas; [h] & Epinyctis.

Sed & epiphora [i] angulorum oculi propria ægritudo est; lachrymarumque irruentem in eos fluxionem significat.

a Paul. libr. 3. cap. 22. & Ioannes Gorræus in lib. 10.
b Dominicus Leo loco citato.
c Celsus lib. 7. cap. citato.
d Paulus, Aetius, Actuarius, & Celsus locis citatis.
e Lib. 5. pathologiæ cap. 3.
f Galen. lib 5. de comp. med. secun. lo .c. 2.
g Gal. lib. 4 de composit. med. secund. loc. c. 4. lib. de tum. præter nat. cap. 17.
h Gal, l.b. 2. in 6. de morb. vul. textu 32.
i Gal. lib. 4. de composit. med. sec. loc. & Paul, lib. 3.

De Morbis auditus. Cap. XLII.

AVDITIONI conferunt neruus auditorius; meatus flexuosus auris; membraua succingens auditorium meatū; duo ossicula membranæ adnata, & externa auricula.

Sicut calidæ, & frigidæ intemperiei partem aliquam earum, quas recensui, infestantium commune symptoma [k] est dolor; ita intemperiei frigidæ, aut humidæ commune symptoma est obtusus auditus.

Ex causis externis frigida quàm calida; at ex internis calida quàm frigida sæpius lædunt audiendi instrumenta; illaque in dolorem trahunt.

Neque vero intemperies modo partibus hisce dolorem inferunt; sed inflammationes [l] quoque; nec non conclusi flatuosi spiritus, qui exire nequeuntes, illas distendunt, & quasi dilacerant.

Inflammati nerui auditorij comites sunt febres, & [m] deliria;

K Gal lib 1. de caus. symptom. c. 3. & libr. 3. de composit. med. secund. loc. c. 1.
l Paul. libr. 3. c. 23. Alexander lib. 3. cap. 2.
m Hipp. libr. 3. progn. text 13. Alexander libr. 3. cap. 5.

liria; membranæ verò inflammatæ mitiora ſunt ſymptomata; quòd ea minus neruo cum cerebro conſentiat.

a Galen. lib 1. de cauſis ſymptomatum c. 3.

Iidem nerui non inflammationem modo, ſed [a] & œdema; ſed & ſcirrhum; ſed & condenſationem; ſed & tabem; ſed & diſruptionem, ſed & vlcus, ſed & obſtructionem patiuntur; quibus morbis æque obnoxia ſunt meatuum vaſa.

Internum aurium vlcus efficit, vt humiditates in illarum anfractibus ob vitiatam, & adauctam cauitatem commodius retineantur; retentæque ſaniei colorem, & craſsitiem induant; quod idem accidit humiditatibus in cauitate pectoris, & odoratus ductu retentis; quæ aut tuſsiendo, aut naribus expurgandis reijciuntur.

Quidquid illud eſt, quod in meatum auditorium ingreditur, ſiue animal, ſiue calculus; ſiue quidpiam tale; fieri ſecus non poteſt; quin auditionis inſtrumentis aut motu, aut grauitate, aut extenſione, aut obſtructo meatu negocium faceſſat.

b Celſus lib. 7. cap. 6 Alexand. lib. 3. cap. 6.

Sonitus etiam ac ſtrepitus intus in aere excitati [b] auditionem deprauant; efficiuntque vt vel ſibili, vel tintinnabula, vel fluentium aquarum, aut ventorum fragores extra obſtrepere nobis videantur.

c Paulus Aegineta lib. 3. c. 23.

Gigni in auribus vermes vel græca appellatio oſtendit; σκωληκιῶντα ὦτα, [c] quem affectum Latini appellant aures vermiculantes.

d Galen. lib. 1. de loc. affect. c. 6. lib. 4. de loc. affect. cap. 1.

Qui morbis aurium tentantur, neceſſario ſunt [d] aut ſurdi, aut ſurdaſtri, aut vitioſe, & deprauate audientes.

De morbis narium, quibus olfacimus.
Cap. XLIII.

e Celſus lib 6. cap. 8. Gal. libr. 3 de compoſit. med. ſecun. loc. Aetius libr. 6. c. 90. Alexander lib. 3. cap. 11.

f Celſus lib. 6. cap. 9. Gal. libr. 3 de compoſit. med. ſecun. loc. cap. 3.

TAm internæ, quàm externæ narium partes morbo cuiuis obnoxiæ ſunt; vulneri ſcilicet; vlceri; contuſioni; tumori præter naturam; obſtructioni; intemperiei, & ſimilibus.

Peſsimum eſt vlcus, quod [e] ozæna dicitur.

Polypi plures [f] ſunt formæ; quæ omnes ſub ſarcomate, tamquam

tamquam sub genere quodam [a] continentur; vt proinde necessarium non sit,cũ sarcoma adest; polypũ quoq; adesse.

Polypus quo durior; eò deterior; & ad cancrum procliuior.

Sanguinis profluuium è naribus symptoma est, quod morbum aliquem ex his quatuor sequitur necessario. [b] primus morbus est venæ aut incisio;aut punctura; aut fractio. secundus morbus est venę erosio. tertius oculorũ venarum apertio.quartus denique sanguinis è rarefactis tunicis resudatio.

Aperiuntur venarum ora vel [c] critice; vel sanguinis aut acrimonia, [d] aut multitudine expultricem virtutem exstimulante; vel propter imbecillitatem contentricis facultatis venarum.

Ex omnibus animantibus vni homini [e] sanguis è naribus defluit tum ob cerebrum & copiosissimum & humidissimum; tum ob summam tenuitatem tam cutis, quàm tunicarum, quibus venæ intra nares continentur.

a Paul. libr. 3. cap. 24.

b Galen lib. 5. methodi cap. 2.

c Hippocr. lib. 5. Aphoris. 31. Galen. lib. 3. de crisibus cap. vltimo, & passim alibi.

d Hippocrat. & Gal. lib. 1. prog. 13. & lib. 3. prognost. 12. lib. 3. prædictionum, textu 34. & 35. & passim alibi.

e Aristotel. in problematibus.

De morbis linguæ, quatenus ea gustandi instrumentum est. Cap. XLIIII.

LÆDITVR gustus linguæ neruis potissimum læsis non quidem recurrentibus, & reuersiuis; sed illis, qui sunt tertiæ coniugationis, & à cerebro statim oriuntur.

Afficiuntur vero nerui huiusmodi vel per intemperiem, præsertim verò frigidam, & humidam; easque aut coniunctim, aut disiunctim; vel per obstructionem; vel per tumorem aliquem præter naturam; vel per infectionem alieni [f] saporis aut amari, aut acidi, aut salsi, aut alio modo ingrati pro ratione excrementitij succi, quo lingua affecta est.

Lingua numquam, aut quamrarissime [g] ex nimia perspicacia & acrimonia sensus, suos proprios, qui natura in ea sunt, sapores percipit; qua re plurimum differt à consuetudine sensuum reliquorum.

f Galen. lib. 3. de symptomatum caussis c. 4.

g Galen. loco citato.

Poteſt lingua deſtitui facultate guſtandi remanente ſenſu tactus; [a] non tamen contrà.

a Galen loco citato.

De morbis inſtrumentorum Tactus. Cap. XLV.

b Galen. lib. 1. de locis affect. Andreas Valleſius lib. 7. c. 17.

Vm certum ſit [b] neruos omnes æquali munere, & ſolos ſenſus tactus inſtrumenta eſſe; quatenus illuſtrati ſpirituum lumine vim ſentiendi diſperſis corporis partibus communicant; quis dubitet tot morbos ad hunc ſenſum pertinere; quot modis fieri poteſt vt nerui à naturali ſuo ſtatu diſcedentes, & ineptiores redditi illuſtratione debita ſpirituum defraudentur?

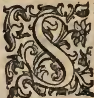
c Galen. lib. 1. de ſymptomatũ cauſis, & libr. 4. de loc. affect.

At nerui [c] intemperie, obſtructione, tumore præter naturam; reſtrictione; condenſatione; emollitione; compreſſione; diſruptione; & omni continui ſolutione affici poſſunt.

Hiſce morbis trifariam actiones affectarum partium læduntur abolite; imminute; & deprauate: abolita actio ſenſus tactus proprio nomine paralyſis; imminuta, ſtupor; deprauata dolor appellatur.

De dolore. Cap. XLVI.

d Scaliger exercit. 199. cap. 2.

Icvt voluptas eſt [d] perceptio rei conuenientis; ita dolor eſt perceptio, ſeu ſenſio rei naturam lædentis; ac vtrumque tum maxime conſpicuum eſt; cum ſenſiones eiuſmodi affatim, [e] & confertim fiunt.

e Plato in Timæo, Gal. libr. 1. de cauſ. ſymp. cap. 6.

Voluptas & dolor non ſentiuntur proprie; quia ſenſionis non eſt ſenſio in eadem facultate.

Senſibus tamen interioribus extimorum ſenſuum perceptiones, hoc eſt voluptatem, & dolorem apprehendimus; iudicamus; recolimus; illiſque cum bonæ ſunt, fruimur.

f Lib. 2. Aphoriſmo 6.

Veriſsime ſcriptum eſt ab Hippocrate; [f] quicumque parte ali-

te aliqua corporis dolentes magna ex parte dolorem non ſentiunt; his mentem ægrotare.

Voluptas & dolor non ſunt [a] motus, niſi admodum improprie; quoniam ſenſio [b] non fit in tempore.

Si dolor eſſet accidentalis aliqua affectio ſenſionis; eo modo, quo color malus in ægro corpore ſanitatis affectio eſt; alterutrum dicere oporteret; aut dari qualitatem, quæ in nulla ſpecie qualitatis collocatur; aut dolorem eſſe accidens ſenſile.

Si dolor eſſet accidens ſenſile; numquam is ſentiri poſſet; quin doloris ex dolore perceptio in infinitū protraheretur.

Eadem eſt Ariſtotelis, quæ Galeni de voluptate, & dolore ſententia: erratque Simon Portius, [c] quum ex Ariſtotelis opinione dolorem, & voluptatem non ad ſenſus extimos pertinere ſcribit; ſed ad appetitum ſolum.

In ſenſibus omnibus eſt voluptas, & dolor: vnus tamen tactus voluptatis, & doloris per ſe ſubiectum eſt; quæ enim ſenſibus reliquis obiecta ſunt, non ante dolorem inferunt; quàm tactum affecerint: quoniam nihil naturæ noſtræ corrumpitur niſi aut à tactili qualitate; aut à communi ſenſili tactum afficiente.

Quod ſcripſit Ariſtoteles ab excellenti ſenſili corrumpi ſenſum; veriſsimum eſt; ſed illud quoque eſt non minus verum; ſenſile ad quemcunque ſenſum ſpectet; cum ſupra modum intenditur; etiam ad ſenſum tactus per ſe, & primo pertinere: tametſi non eadem ratione, qua ſenſus alius proprium obiectum dicitur.

Ex ſola vnitatis diuiſione [d] dolor exoritur: eſt autem duplex Hippocrati in lib. 1. de natura hominis, & Ariſtoteli varijs in locis in vnaquauis parte vnitas; quarum altera in ſimilitudine, ſiue vnitate naturæ, & temperamenti conſiſtit; in cohæſione partium ſpectatur altera.

Numquam dolor fit; quin continuum [e] ſoluatur; ac ſiquidem ſolutio continui ſentiatur; ex ipſa fit dolor; ſin minus; fit ab intemperie; [f] quæ ſi citra ſolutum continuum accidere poſſet; doloris non minus cauſa eſſet.

Dolorem ſolæ temperamenti, & continuitatis diuiſiones

a Ariſtoteles libro 10 Ethicorum ad Nicomachum.

b Scaliger loco citato:

c In libello de dolore.

d Gal. libr. 12. methodi c. 7. & colligitur ex diuiniſsimo etiã Platone in Philebo:

e Colligitur ex Gal. in libello de inæquali intemperie c. 6. & lib. 4. ſimpliciũ cap. 2.

f Galen. lib. 2. de rat. victus in morbis acutis comment. 1.

pariunt; quia vniuersarum, & singularum partium sensibilium salus in his duobus præcipue consistit.

Voluptas, & dolor semper ex contrarijs causis fiunt: corpus igitur in repentino ad naturalem dispositionem reditu ideo [a] dolet; quia patitur inæqualem intemperiem; vt patet ex vnguibus, quos ab immoderato frigore ad pristinum calorem repente redeuntes conclusus flatus distendit.

Cum calor, tum frigus [b] potest esse doloris causa nuda, hoc est sine materia; per se, hoc est, non per accidens; & sola, hoc est non coniuncta alteri qualitati.

Siccitas aut nuda, & sola, sed non per se; aut nuda & per se, sed non sola doloris causa existit; humor [c] non nisi cum influente succo; & cum calore, aut frigore coniunctus dolorem facit.

a Cal. libr. 12. methodi cap 7. pro quo loco explicādo multum laborat Valeriola libr. 3. enarratione 2.
b Colligitur ex Galen. lib 1. de symptomatum causis cap. 6 & lib. 12. methodi cap 7.
c Colligitur ex Galen. libr. 2. de composit. med. secund. loc. c.

Hactenus morbos recensui, qui certas aliquas partes, & facultates humani corporis afficiunt; superest modo, vt morborum illorum naturam explicem; qui nulli particulæ, & facultati addicti videntur; errabundique membra ferè omnia promiscue corripiunt; cuiusmodi sunt tumores omnes pręter naturam; & plerique affectus contagiosi. quibus breui, & compendiosa oratione absolutis morbi illi postremo loco exponentur; qui mulierum proprij sunt. Puerorum autem affectus ob eam causam prætermittentur à me; quòd ij dentitione excepta à morbis ætatum aliarum, de quibus partim dictum est; & partim etiam dicetur, minime differant nisi ex accidenti.

De tumoribus præter naturam. Cap. XLVII.

VMOR est morbus [d] instrumentalis, [e] simplex, consistens in magnitudine [f] secundum omnem dimensionem, & præter naturam extensa.

Aeque falluntur illi, qui asserunt intemperiem per se spectare ad tumoris naturam; & illi qui contendunt (inter hos est Conciliator differentia 75.) tumorem similaribus & organicis partibus morbum communem esse.

d Galen. lib. 1. de caus. sympt. cap. 2.
e Declarat Fallopius lib. de tumor. cap 3.
f Galen. lib. de differ. morb. c. 9. & lib. 13 method. cap. 4.

Similares

Similares partes habent illæ quidem quantitatem; eamque certam, & determinatam; tametsi id proterue neget Fallopius; [a] non tamen quantitati determinatæ similarium partium propries sed illi tantum quantitati determinatę per tumores noxa fit; quam habent similares partes, quatenus dispositionem habent organicam; quo respexit Galenus, cum scripsit in lib. de different. morborum cap. 12. tumores esse morbos partium similarium.

a In lib. de tumoribus præter naturam cap. 3.

Ideo vero quantitati organicæ in similaribus partibus repertæ tumor efficere dicitur; quoniam organicæ partes quatenus tales neque vnam, neque determinatam quantitatem; sed nexum potius, & situm diuersarum, & determinatarum quantitatum habent; illarum scilicet, quæ sunt in partibus similaribus.

Quantitas determinata similarium partium est duplex nimirum minimum illud naturale (sic Philosophi loquuntur) citra quod illæ consistere non possunt; & maximum illud naturale; vltra quod eæ ne momentum quidem temporis stare possent.

Non omni modo, sed tantum primo, & per se tumorem in magnitudine aucta consistere est intelligendum.

Ventres obæsi, [b] lingua nimis enutrita, & manus maior altera habent illa quidem auctam magnitudinem; non tamen secundum omnem dimensionem, neque etiam per se; sed consecutione potius quadam ex antecedenti vitio vel adipis, vel carnis, & substantiæ immodice, ac præter naturam adauctarum.

De tumoribus huiusmodi scribit Gal. in libr. de differen. morborum cap. 9 & lib. 14. methodi cap. 15.

Obijciunt viri quidam longe doctissimi cōtra datam diffinitionem; quòd ea non competat omnibus tumoribus: erysipelas enim ingenti calore; herniam intestinalem prauo situ; neutram adaucta magnitudine lædere; addunt ijdem in erysipelate nullam fieri magnitudinis adauctionem, quæ sensibus conspicua sit.

Ego vero sicut lubens concesserim vtrumque illum morbum alia ratione magis lædere, quàm quatenus tumores sunt præter naturam; ita velim concedi mihi, eosdem affectus adaucta quoque magnitudine nocere.

Ad argumentum de eryſipelate reſpondeo, non morbum ipſum, ſed læſionem à morbo illatam debere ſenſibus conſpicuam eſſe: noxam vero inferri ab eryſipelate non ſemper immediate; ſed interdum interuentu alterius morbi, intemperiei ſcilicet; cuius illud neceſſaria cauſa exiſtit.

Materia proxime tumorem faciens multiplex eſt; nam & pars [a] aliqua corporis in aliam deſcendens, & [b] bilis, & ſanguis, & pituita, & ſuccus melancholicus; & flatus; & ſeroſus humor aut fluxione, aut congeſtione coaceruati; & quæ ex his [c] generantur, vt ſanies, lutum; carbones, pili, mucus, ligna, amurca, gummi, teſtæ, arenæ, polenta; lapides, vermes, filamenta, ſquamæ, oſſa tumoris efficiens cauſa exiſtunt.

a Galen. lib. de anat. adminiſtrationib. c 6.
b Auicenn ſecũda primi doctrina prima capit. 5.
c Gal. in lib. de cauſ. morborũ cap 6.

Longe abſum ab illorum ſententia, qui ſtatuunt illa, quæ partem in tumorem eleuant, tumoris continentem cauſam eſſe; quis etenim admiſerit, materia vacuata diſtentas partes illico, & momento temporis contrahi, cohæreſcere ſimul, & ad naturalem ſtatum redire?

Tumorum differentiæ variæ ſunt; ſolæ tamen illæ, quæ aut ab affectis partibus, aut à materia tumorem faciente deſumuntur; eſſentiales dici debent.

Ac ſiquidem conſideretur materia, quæ tumorem facit; octo ſunt primæ differentiæ tumorum; phlegmon; eryſipelas; œdema; ſcirrhus; tumor ſeroſus; flatuoſus tumor; hernia; & abſceſſus, qui toto genere præter naturam videntur eſſe; tametſi Galeno teſte [d] reipſa tales non ſunt; quoniam ad humorum claſſes referri non difficulter poſſunt.

d In loco proxime citato.

Neque vero eſt, quòd miretur aliquis à cauſis nos contra Galeni præceptum eſſentiales morborum differentias hauſiſſe; cum enim duo ſint cauſarum genera ſynonimæ; & æquiuocæ; de æquiuocis negauit Galenus, non de ſynonimis, eſſentiales ab eis morborum differentias deſumi poſſe.

Synonimas cauſas appello illas, quæ ratione eadem ſemper agunt; & eoſdem ſemper morbos gignunt; ſi cætera adſint, quæ ad morbi productionem requiruntur.

Hoc quoque nomine Galeni [e] in diuidendis tumoribus per cauſas conſuetudo rationi maxime congruit; quoniam

e In lib. de cau. morborum c. 6. lib. 2. ad Glauconem, lib 13. methodi, lib de tumor. præter naturam, & paſſim alibi.

causæ coniunctæ morborum essentias attingunt, non quidem absolute, & simpliciter; sed quatenus illi ope Medici curabiles sunt; coniunctis enim causis sublatis, sine vllo labore ægritudines tollũtur; quæ ab illis necessario pendebãt.

Ab affectis partibus [a] essentiales morborum formæ desumuntur ob duas causas; altera est proprietas ipsa subiectorum varie ac varie affectus recipientium; & immutantium: tritum enim apud Philosophos [b] inhærentiã spectare ad essentiam accidentis; modus curationis est altera, quo fit, vt pro vario temperamẽto, conformatione, positura, facultate; & sensus acuitate, vel hebetudine affectæ partis varia scđm essentiam, & sæpe contraria curandi methodus instituatur.

Ab affectis partibus desumptę tumorum species sunt ophtalmia; columella; phrenitis; tonsillæ; priapismus; arthritis; & alij innumeri, quos recensere longum esset.

Communia tumorum omnium symptomata; tametsi non item inseperabilia duo sunt; intemperies [c] & partium, quæ sæpius contingebant, longior [d] distantia; propter excoriationem circumpositorum corporum, materia quæ in inanibus capacitatibus reperitur, & partes sui copia distendit, maius sibi spatium, & commodius moliente; quod malum Latini abscessum vocant.

Materia quæ tumorem facit, est ipsa quidem sæpe intemperiei symptoma quoddam; at nemo dixerit cum Turisano 2. techni comment. 79. & 3. comment. 64. tumorem intemperiei symptoma esse.

Inflammationis species sunt [e] phrenitis, ophtalmia, columella, tonsillæ, angina, pleuritis, peripneumonia, bubo, parotys; & aliæ similes; quibus imprudenter Fallopius [f] carbunculum, gangrænam, & sphacelum adnumerat.

Ad erysipelas referuntur præcipue [g] herpes milliaris, & herpes esthiomenos.

Oedematis imaginem habent [h] leucophlegmatia, scirrhus pituitosus; vitiligo alba, achores, & similes alij tumores.

Ad scirrhos pertinẽt [i] struma, sarcocele, varix, nigra vitiligo, elephantiasis, cancer, phagedæna, scabies, lepra, psoræ, anthrax.

a Gal. lib. 2. ad Glauconem capit. 1

b Ar. lib. 4. metaphy. tex. 43. & lib. 6. metaphy. textu. 13.

c Colligitur ex Gal. lib de inæquali intemperie c 6. & 9. lib. de differ. morb. c. 6. & libr. 2. ad Gluconẽ c. 1.

d Galen. lib. de tum. præt. nat. c. 3. & Paulus lib. 4. cap 18. idem Galen. lib. 2 ad Glauc. cap. 7.

e Galen. libr 2. ad Glauco. c. 1.

f Lib. de tumoribus pręter naturam ca 24. & lib. 13. Methodi Galen.

g Gal. libr. 14. methodi c. 17.

h Galen. lib. 3. de sympt. caus. cap. 2 & libr. de tum. præter naturam, & lib. 2. ad Glau. cap 4.

i Gal lib. 3. de symptom. caus. cap. 2. & libr de tum. præt. natu. c. 13. & lib. 2. ad Glauc. cap. 9.

Serosi

a Gal. libro de tum. prat nat. cap. 15. & 16.

b Gal. lib. 2. ad Glaucone c. 6.

c Gal. lib. de tu moribus preter naturam c. 5.

d Galen. lib. de tum. cap 9 lib 14. meth. cap. 2. lib. 2. ad Glauc. cap. 1. & libr. 2. de crisibus cap. 12.

e Colligitur ex Gal. libr. 10. de composit. med. secun. loc. c 2. & lib 3. Aphorismorū com. 16.

f Colligitur ex loco citato Galeni.

g Gal. lib 2. de loc. affect. c. 2.

h Gal. libr. 10. de comp med. secundum loc. cap. 2.

Serosi tumores censentur [a] hydrops ascites, hydrocele, hydromphalos, idattis, vesiculæ substantiæ vrentis contactu excitatæ, & ingens pustularum classis.

Flatuosi tumores sunt [b] emphysemata omnia; vt hydrops tympanites; priapismus; pneumatomphalos; & id genus alia.

Herniæ species quot essent, ante fuit explicatum.

Abscessus, qui videntur esse toto genere præter naturam sunt haud dubie [c] atheroma; steathoma; meliceris; & similes alij tumores.

Tumorum materia simul confusa mixti tumores [d] fiunt qualia sunt sudamina; perniones; epinictides; myrmecia; verrucæ, seu acrocordones; thymos; callus; phlyctænæ; faui; morbilli; variolæ; polypus; dracunculus; talpa; testudo; condyloma; parulides; epulides; darthræ; lychenes, seu volaticæ; nodi, seu nattæ; chernintbi; staphyloma; hordeolus; vnguis; alphi; mentagra; reduuiæ; sarcoma; & id genus alij.

Alij tumores sunt, qui non modo ex diuersis mixtim simul humoribus; sed separatim quoque nunc ex vnis, nunc ex alijs fieri possunt: in his collocatur arthritis; quem appellatione alia morbum articularem vocant.

Est autem arthritis [e] tumor dolorificus, quem fluxio circa articulum decumbens excitauit; illius motum lædens.

Hallucinantur, [f] qui credunt congestione sola sine fluxione coaceruari posse materiam, quæ sufficiat arthritidi generandæ.

Possunt articulorum cauitates superfluis excrementis illæ quidem repleri: tametsi contrà Fernelius censuit; tumor tamen dolorificus non in ipso est articulo, qui vi caret sentiendi; sed in particulis, quæ circa articulum collocatæ sunt; nimirum [g] in ligamentis, neruis, tendinibus, & membranis.

Non sola pituita, sicut Fernelius credidit, sed quodcumque [h] humoris genus arthritidem efficere potest.

Contradicit autem ipse sibi Fernelius, cum scribat alibi ex bile quoque arthritidem fieri.

Victor Trincauelius vir planè doctissimus & de medicina optime

optime meritus à Galeni dogmate [a] desciuit, scribens nullam ex bile syncera Arthritidem fieri posse.

Vitiosus humor, qui Arthritidem efficit, interdum à toto corpore; interdum ab illius parte aliqua, vt à capite; ventriculo; intestinis; renibus; vtero in articulos decurrit vel per spinalem medullam, vel per neruos, vel per venas, vel per arterias, vel inter cutem & carnem, vel deniq; per spatia ipsa insensibilia musculorum.

Duplicem Fernelius [b] errorem facit, cum redundantem hanc materiam & à solo capite; & inter cutem, carnemque duntaxat ad articulos defluere scribit.

Pugnat vero ipse secum Fernelius cum scribat alio in loco dolorem immanissimum; quem bilis in intestina, & peritonæi membranas delata excitarit; pro vario eiusdem bilis motu desinere vel in paralysim, vel in artuum dolores.

Arthritidis species sunt, Arthritis quæ generis nomen retinet; podagra; chiragra; gonagra; & ischias.

Arthritis ex sanguine [c] minus alijs contumax est; post eam illa, [d] quæ ex bile, & pituita inuicem commistis coaluit.

Dolor colicus [e] mollit, minuitq; articulorum dolores.

In vehementi, & acerbissimo articulorum dolore, si delirium; tremor cordis; difficultas anhelitus cum sudore frigido, & pulsu paruo superuenerit; æger eadem, vel altera die est moriturus.

a Basilius Cāpolongus lib. de Arthritide c. 8.

b Lib. 6. pathologiæ cap. 18.

c Gal. lib. 10 de composit. med. secun. loc. cap. 2

d Hippocr. in lib. de affectionibus.

e Hipp. lib. 6. epid. sect. 4. t. 3.

De morbis contagiosis. *Cap. XLVIII.*

CONTAGIUM est affectus, qui [f] altero homine tangendo contrahitur; quales sunt pestis; pestilentes morbi; ophtalmia; scabies; morbus gallicus; elephantiasis; phtisis; & affectus alij similes.

Quale sit, & qua ratione communicetur huiusmodi vitium; vix modo vllo humana intelligentia assequitur; quod fit ob occultam, ignotamq; & abditam illius causam; quam diuinus Hippocrates diuinum vocauit;

f Alexāder Massarias libro. 2 de Peste.

cum iusſit [a] vnumquemq; Medicum agnoſcere, & obſeruare, ſi quid in morbis diuinum inſit; Hippocratis imitatione poſteritas [b] dogmaticorum cœcam cauſam, & cęcum affectum appellarunt.

[a] Lib. 1. præſagiorum numero ſeptimo.
[b] Refert Franciſcus Valeriola lib. 3. locorũ cõmunium c. 3.

Hæc vero cognitio non inde ardua ſit homini; quia morbi contagioſi cauſas habeant à tota ſubſtantia; ſeu, vt alij loquuntur, ab occulta proprietate operantes; ſed ob immenſam putredinis, & caloris ea concepti vim; quæ tanta eſt; & tot modis corrumpere & labefactare humanum corpus poteſt; vt impoſſibile videatur certi aliquid, & definiti de ea ſtatui poſſe; cum ſolito occultior eſt, & à noſtris ſenſibus fugacior.

Id nemini difficile creditu videbitur, qui mentis aciem intendet in ſummam & diuinam caloris ingeniti poteſtatem; cui ex putredine conceptus igneus calor multis modis contrarius eſt.

Affectus contagioſos calore ſerpere, & nocere inde colligo; quia illi omnes citiſſime diffundunt ſeſe per ſolum contactum; & ex cunctis qualitatibus, quæ ſub ſenſum cadunt, nulla eſt, quæ calore promptius in alia corpora inſinuet ſeſe.

Quoniam vero igneus calor ſumma pernicitate per inſueta corpora diſcurrens citiſſime dilabitur; quod in iſtis morbis minime contingit; neceſſario dicendum eſt habere illos materiam quamdam, cuius tum tenacitate, & adhæſu ſiſtantur, & contineantur diutius in parte, quam ſemel apprehenderint; tum liquidiori ſubtilitate ſinantur vlterius diffundi.

Talis eſt materia omnis, quæ ex valde calidis & ſiccis exhalationibus; atq; ex liquidiori, ſubtiliori, & largiori humido coaluit, ingenti prædita acrimonia, & erodendi facultate.

Hinc ſummus Hippocr. ſecundo epidem. ſect. 1. p. calidiorum & humidiorem tempeſtatem a perenni auſtrino flatu ſimiliter commotam Cranoni peſtem inuexiſſe ſcribit.

Lapſus ergo eſt doctiſſimus Montanus [c] Veneream luem in calidis, & ſiccis morbis reponens; nec minus Montano lapſus

[c] In libro Conſiliorum Medicinalium.

lapsus est eruditissimus Rondeletius, [a] qui illam frigidis morbis annumerauit.

[a] In libro de morbo Gallico.

Frigus non per se, sed cogendo materiam morbi, illiusq; difflationem prohibendo, maximos infert cruciatus illis, qui morbo gallico laborant.

Pari quoq; modo calida medicamenta iuuant illos non per se, sed resoluendo morbi materiam humidiorem.

Huiusmodi contagionis vehiculum tum in humoribus crassioribus; tum in vaporibus, & spiritibus reperitur; faciliusq; & sæpius in his, quàm in illis; quod vel ipsa ex peste manifestum est; in qua totus interdum aer terrarum orbem vndique ambiens venenatis vaporibus imbuitur in animantium perniciem.

Dicunt aliqui pestem nondum esse venenum, sed facile futurum; ac tum demum fieri, cum corporis humores ad certos gradus putrefacit; qui sic argumentantur: si reipsa, & actu, ac non potius potestate pestis tempore venenatus, & putris esset aer; omnes in eo habitantes inficerentur, ægrotarent, & morerentur.

Horum rationi respondent viri quidam doctissimi [b] in hunc modum; diuersam corporum dispositionem efficere vt ab eadem causa vel potentissima hic nihil patiatur; ille doleat; tertius moriatur.

[b] Laurentius Lousbertus in lib. de peste c. 1.

Iidem nescio vt responsuri essent huic argumento: alia pestis totos feles tollit; alia prehendit armenta duntaxat; alia pisces; alia volucrum genus; quin etiam frugibus, & omni stirpium generi sua est pestis: at si in omni peste putres essent aeris vapores; nulla species, quæ in aere degit, & aere ad vitam opus habet, à peste tuta esset; quæ certam quamdam aut animantum, aut stirpium speciem prehendit.

Quòd si petat aliquis ab illius opinionis assertoribus, ecquid aerem in humano corpore inficiat; reddatq; non tantum putrem, sed etiam idoneum, vt sua putredine exitium animanti, & interitum afferat; nisi is putris ante, & venenatus erat?

Respondere ij posse videntur non secus inficere aerem pestis tempore, ac venena calida, quæ toto genere lethalia

ſunt ; hæc enim aſſumpta neceſſario putrefaciunt hominis viſcera cum tamen ipſa minime putrerent; antequam aſſumerentur : putrefaciunt autem, poſtquam aſſumpta ſunt, ex putredine, quam alterata à noſtro calore acquiſiuerunt.

Crediderim ego aerem, ſeu aeris vapores nunc vno, nunc altero modo ad putredinem corpora deducere; putrere quidem per ſe, & actu ipſos, cum peſtis omnia pariter abſumit: putrere poteſtate tantum; cum ſæuit in vnam aliquam ſpeciem viuentium corporum.

Vehicula tamen contagioſorum affectuum vt plurimum putrent ipſa per ſe, & actu: quoniam à corporibus reipſa putridis efflantur.

Venerea lues; eſt illa quidem contagioſus morbus; non tamen eſt epidemicus ſicut Leonicenus [a] exiſtimauit.

a In libello de epidemia, quẽ vulgo morbum gallicũ vocãt.

De morbis muliebribus & primum de affectibus Vteri. Cap. XLVIIII.

Mammae, & vterus potisſimum fœminas à maribus diſtinguit: proindeq; affectus illi, qui haſce particulas corripiunt muliebres morbi iure merito appellantur.

Nullum ferè eſt morbi genus, cui vterus non ſubijciatur; ſimplicior autem vteri morbus eſt intemperies, quæ vel ſimplex eſt, vel compoſita; & vel cum materia vel ſine materia.

Soluitur vteri vnitas [b] vlceribus, quæ vel pura ſunt, vel impura; vel ſerpentia, vel non ſerpentia; & vel cum inflammatione, vel ſine inflammatione.

Tametſi ipſum vteri corpus tentatur vlceribus quandoq; ceruicem tamen, & collum vteri præcipue, & ſæpius inuadere hoc malum ſolet.

Vterum [c] obſtruunt concretus, grumoſus, & mucoſus ſanguis; ac præterea lapis, lumbrici, nymphaque, & cauda.

Obſtructione multo deterior eſt [d] clauſura; quod malum quæ patiuntur mulieres, non perforatæ à Latinis appellantur;

b Hipp. lib. primo de morbis muliebrib. Auicenna lib 3. fen 21 tract. 3. c 5. Aetius tetr. 4. ſerm. 4. cap. 88.

c Gal. lib. 3. de ſymptomat. cauſis cap. 4 & lib. 5 aphoriſmorum comm. 21. & 57.

d Paul lib. 3 c 73. & lib. 6. cap. 72. Auic. lib 3. fen 21 tract 4. cap. 1. & Aetius 3 et 4. ſer 4. ca. 96.

tur; quoniam os vteri coalitum,& coniunctum habeant.

Afficitur præterea vterus inflatione; [a] hydrope; [b] phlegmone; [c] erysipelate; cancro; & scirrho; itemque condylomatibus; rhagadibus; verrucis; & similibus morbis, qui ad auctam magnitudinem pertinent.

Morbi vteri in situ tres sunt; ascensus, [d] reclinatio, & procidentia; seu prolapsus.

Multa sunt symptomata vteri morbo affecti; sicut multæ sunt illius functiones, & vsus; tum quatenus per se consideratur; tum quatenus cum alijs partibus conspirationem, & consensum habet; Munera vteri absolute, & sine comparatione considerati hæc sunt expetitio Veneris; vsus Veneris; eiaculatio proprij seminis; missio menstruarum purgationum; conceptio; & parturitio.

Pruritus, & furor vterinus symptomata sunt læsę expetitionis Veneris.

Pruritus est [e] ardens desiderium scalpendi; & ingens cupiditas coitus cum dolore coniuncta; qui coitu acerbior fit; ex humoribus acribus,& salsis in cute retentis originem habens.

In furore vterino prętet appetitum Veneris immoderatum ardor etiam, & delirium adest; quibus mulier furiarum instar agitatur; quod symptoma ab intemperie fit cum primis calida tum vteri,tum etiam corporis totius.

Ad vsum veneris refertur impotentia [f] coeundi; quæ ex vteri clausura fieri vt plurimum solet.

Seminis eiaculatio tripliciter læditur, abolite; imminute; & deprauate; deprauatam eiaculationem voco tum qua semen mittitur aut nimis calidum, aut nimis frigidum; aut nimis aridum; aut nimis fluidum; aut nimis acre; aut infęcundum, & sterile, quale est mularum semen; tum etiam qua inuoluntaria, & continua seminis effusio fit; quod vitium gonorrhœa appellatur.

Gonorrehę causæ sunt sanguis vel nimis copiosus, vel calidus, vel acer; conuulsio vasorum spermaticorum; renes feruefacti; & accensio musculorum, qui superpositi sunt spermaticis vasis.

a Hipp. lib secundo de morbis mulcebrib*us*.

b Aetius tetr. 4. serm 4. cap. 79.

c Gal 3. prhet. comm. 27. & li. 3 in 6 epid. com. 14.

d Gal lib. 6. de loc. affect. lib 3. de Artic. Hipp. in lib. de natura fęminarum.

e Mercurialis 2 lib. de morbis muliebribus.

f Hipp. & Gal. lib. 5 Aphorismorum comm. 62.

Læditur

Læditur misſio menſtruorum,quia menſtrua vel deficiũt; vel abundant;vel non fluunt,qualia deberent.

Menſtrua deficiunt [a] vel propter vteri intemperiem aut calidam,aut frigidam,aut ſiccam;vel propter anguſtiam vaſorum,è quibus,& per quæ illa in vterum fluunt; vel propter tortuoſum vteri collum; vel propter internos parietes vteri ex cicatrice corrugatos; vel propter condenſationem ſubſtantiæ totius vteri; vel denique propter aliam quampiam non abſimilem cauſam.

Menſtrua immodice, [b] & prȩter naturam fluunt, propter ſanguinem aut acrem,aut ſubtilem, & aqueum; propter venarum ora aperta, & hiantia; propter irritatam ex intemperie calida expultricem facultatem; & propter languorem, imbecillitatemque retentricis facultatis aut ex humida ſolum,aut ex humida ſimul & frigida intemperie contractam.

Si cauſæ immodicam excretionem menſtruorum facienti meatuum anguſtia accedat; ſymptoma fit, [c] quod menſtruorum ſtillicidium vocant.

Quòd ſi ſanguis non per ſolitas vias, per venas ſcilicet vteri internas; ſed per eas, quæ in ceruice,& collo vteri terminantur, fluat; ſymptoma fit, quem fluxum menſtruorum hemorrhoidalium nominant; quod malum ani hemorrhoidibus analogia quadam reſpondet.

Non fluunt, qualia deberent, cum albi menſes [d] fluunt, quod ſymptoma propria appellatione muliebris fluor dicit.

Conceptio abolita ſterilitatem: deprauata aut monſtra; aut molam; aut falſam grauidationem facit. Sunt autem ſterilitatis cauſæ plurimæ; [e] intemperies, mala cõformatio, tumores, & prauus ſitus vteri; vitia ſeminis, & menſtruorum; totiusque corporis conſtitutio inepta; hoc eſt vel nimis obeſa,& pinguis;vel nimis tenuis,& macilenta.

Mola ſic diffinitur ab eruditisſimo & omni doctrinæ genere præſtantisſimo Hieronymo Mercuriali; [f] caro inutilis, informis, inarticulata, dura, in vtero mulieris genita, inſtar ueri conceptus,& variarum figurarum.

In ſola muliere mola fit [g]; quoniam ſola mulier menſtruorum copia abundat.

Halluci-

a Gal. lib 3. de ſymptomatum cauſ. cap. 4. & lib 6. de loc. affectis cap. 4.

b Gal. lib. primo ad Glauc. cap. 4. lib. 2. de naturalibus facult. cap. 8. & locis ante citatis.

c Aetius tetr. 4. ſermone 4. cap 63.

d Hipp. Gal. & Aetius in libris citatis.

e Ar. lib. 1. de gener animal. ca. 5. Hipp. & Gal. li 5 aphoriſm. comm. 62. Paul. lib. 3. cap. 74.

f In lib de morbis muliebribus: & colligitur eadem diffinitio ex Gal. li. 14. meth. c 13.

g Ar. lib. 4. de genera. animal. cap. 7.

Hallucinantur quicumque credunt molam esse tumorem quemdam vteri, ortum vel ex vlcere, vel ex inflammatione.

Mola fit, vel quia [a] muliebre semen immodicam crassitiem habet; vel quia multus sanguis menstruus, & paucum semen, illudque morbosum concipitur.

Fit falsa grauidatio [b] cum fœminæ Venerem exercēti menses supprimuntur; venter flatu, aut re quapiam aquæ pessimili intumescit; accidentiaque adsunt veræ grauidationis simillima.

Parturitio læditur bifariam; vel quia partus non fit debito tempore; & abortus dicitur; vel quia non fit debito modo.

Abortus causa esse potest [c] intemperies quæcumque tum vteri; tum corporis totius; siue simplex; siue flatibus, aut humoribus copulata; prætermissa fœtus nutritio; tumores item, & vlcera in vtero; pasiones animi immoderatæ; nimia pinguedo, aut gracilitas prægnantis; externæque causæ quamplurimæ, vt odores tetri; exercitationes immodicæ; multus coitus; errores in cibo & potu; & interdum sectio venæ, & purgans medicamentum.

Non fit partus debito [d] modo primum si vel ob vteri latitudinem, vel ob parturientis in mouendo, stando, & sedendo impatientiam, & inconstantiam; vel ob debilitatem capitis ipsius fœtus partes nascentis infantis præter communem naturæ ordinem egrediantur.

Deinde si partus fit difficilis, valde dolorificus, malorumque plenissimus, quæ aut matrem, aut fœtum afficiant; fit autem difficilis partus, & dolorificus ex causis alquot, quarum alteræ ad matrem; ad infantem alteræ referuntur.

Matris vitia [e] sunt affectiones animi partui plurimum nocentes; constitutio corporis aut debilior, aut pinguior, aut annosior, aut recensior quàm oporteret; imperfecta sanatio à præteritis morbis; angustia matricis præsertim circa os; eiusdem nimia siccitas; fluxus sanguinis; secundina aut robustior, aut languidior quàm conueniat; apostema matricis, ani, & vesicæ; hemorrhoides; rhagades, & retentæ fæces.

Fœtus vitia sunt [f] sexus muliebris; corpus aut grandius; aut

[a] Hippocr. lib. 1. de morbis muliebribus, & libro de steri-libus.

[b] Ludouicus Mercatus in libro de morbis mulierum.

[c] Plurimas abortus causas auctoritate Gal. confirmat Victor Trincauellius libro 11, cap. 21.

[d] Galen. lib. 3. de natural. facultatibus c 12. lib. 6. de morb. vulg. commen. 3 lib 5. Aphorismorum comment. 5 5. & lib. 15. de vsu partium.

[e] Paul. libro 3. cap. 76. Aetius lib. 4. serm. 4. c. 22. Auicenna libro 3. fen 21. tractat. 2. c. 21.

[f] Hipp. in lib. de natura pueri; & Paul. Aetius, Auicenna in locis citatis.

aut debilius ex ægritudine aliqua; capitis magnitudo aut paruitas; alij fœtus comites; mors; & partes fœtus citra consuetum naturæ ordinem sibi in egressu succedentes.

Ex consensu spiritalium partium cum laborante vtero symptoma fit vteri præfocatio [a] appellatum; quod Hieronymus Mercurialis ita diffinit, magna respirationis offensio cum corporis refrigeratione ex vteri vitio.

a Galen lib. 6. de locis affectis cap. 4. libr 3 de articul.

Huius mali causa sunt [b] humiditates præter naturales & corruptæ seu ex semine, seu ex sanguine, seu ex rebus illæ sint; quæ vasa muliebria replentes; prauam qualitatem visceribus communicant; vaporesque putridos, & venenosos ad illas mittunt.

b Colligitur ex Galen. lib. 6 de locis affectis capit. 4.

De morbis Mammarum: Cap. L.

Mammae nullo morbi genere non afficiuntur; laborant enim intemperie quacumque; affectibus, qui in magnitudine aucta, & in magnitudine imminuta consistunt; vasorum tum obstructione, tum adstrictione, & angustia; ac tumoribus præter naturam.

Horum morborum symptomata sunt lactis generatio aut abolita; aut imminuta; aut deprauata.

Lac deficit propter obstructiones factas ab humoribus crassis, & viscidis; propter debilitatem [c] virtutis attractricis mammarum; & propter densitatem, & angustiam vasorum, quibus vtuntur mammæ, vt ex vtero sanguinẽ trahant.

b Galen lib. 5. simplicium capit. 1.

Deprauatur lac, vel quia nimium est; vel quia non est perfecte candidum; vel quia non est boni odoris; vel quia non est boni saporis, dulcis scilicet; sed aut acre, aut acidum, aut amarum; vel denique quia aut crassius, aut fluidius est, quàm naturalis, eaque moderata lactis consistentia requirat.

Caseosæ, butyrosa, & serosa lactis partibus æqualiter crassioribus redditis symptoma fit; quod vocant lactis [d] grumefactionem; at si caseosa tantum, & butyrosa lactis partes præter naturam crassescant; serosa naturalem fluiditatem

d Auic lib. 3. fen 12. tractatu vnico cap 4. & Aetius tetr. 4. serm. 3. cap. 43

retinente

retinente symptoma fit aliud, cui nomen est caseatio.

Lac fit nimium [a] aut propter multum, & copiosum sanguinem ex calidis, & humidis succis, iisque optimis genitum; aut quia sanguis mittitur è maioribus vasis largius ad mammas, quàm ad reliquas corporis partes.

a Galen. loco citato & Auic. loco citato capit. 2.

Caetera deprauati lactis symptomata, & defectus quoque ipse lactis non ex morbis modo mammarum proprijs, sed etiam ex plerisque sanguinis vitijs, aut iecoris, aut vteri, aut aliarum partium, aut denique corporis totius prauo affectu contingentibus habere originem possunt.

De nouorum affectuum prouentu. *Cap. LI.*

NON repugnat rationi, vt noui in dies morbi progenerentur, saeculis praeteritis nūquā visi.

Aesculapij tempore, vt à Platone scribitur lib. 3. de Rep. destillationes, & inflationes non erant.

Eunuchi podagra non laborabant [b] vsque ad Hippocratis tempora: Galeni aetate iam frequenter podagrici erant ob victus intemperiem; & mulier podagrica etiam fluentibus mensibus; & pueri podagrici ante vsum venereorum.

Peripneumonia, pleuritis, podagra, & alij aliquot [c] morbi ante pubertatem non fiebant; alijs aetatibus & hi, & alij morbi fuerunt familiares; nunc horum affectuum plerique aliter contingunt.

Mulieres vesicae [d] calculo non laborabant ob frugalitatem, & colli vesicae amplitudinem, breuitatem, rectitudinem; nunc ob victus intemperantiam in vesica calculosae sunt quamplurimae.

Variolae [e] tamen, & febris illa maligna, [f] in qua humani corporis cutis maculis quibusdam efflorescit, quas peticulas vocant; non noui morbi sunt; sed Hippocrati & Galeno olim plane cogniti.

b Hippo lib. 6. aphorismo 28. Gal. comment. in eum locum; & in Aphorismos 29. & 30.

c Hippo. libro tertio Aphorismo 30.

d Auic. libr. 3. fen 1. tracta. 2. cap 16.

e Hipp in lib. de nat. muliebri. Hippocr. & Galen. libro 4. Aphor 9. Gal. lib. 2. in 6. epid. comment 3.

f Multis osten dit Ludonicus Mercatus in tractatu de febre maligna.

LIBRI PRIMI
DE ARTE MEDICA,
Pars Tertia.
QVAE EST DE PROGNOSTICIS.

De signis vniuerse. *Cap. I.*

ERSATVR hæc Tertia pars circa signa, per quæ [a] præsentium; præteritorum; & futurorum prænotiones fiunt.

a Hippo lib. 1. Prognostic in principio.

Signum est, [b] quod sensui subijcitur, ducens nos in cognitionem alicuius rei sensui occultæ.

b Colligitur ex Galen. lib. 5. de loc. affect. c. 6.

Signum tribus modis accipitur, ac totidem distinguitur; nimirum significandi modo; re significata; & materia in qua significat.

Significandi modo differunt [c] diagnostica; prognostica; & anamnistica signa; quorum vnumquodque ex Aristotelis doctrina in 2. lib. Priorum Analyticorum cap. 27. vel verisimile tantum est, & consentaneum, eo modo; quo vt oderint, qui inuident; & diligant, qui amant; verisimile est; vel non tantum est verisimile; sed etiam demonstrabile; quod generis nomine retento, proprie signum appellatur.

c Galen. lib. de subfigurat. empirica cap. 6. & Hippocra. loco citato.

Re significata sic distinguuntur signa; vt [d] alia coctionis; alia salutis, & mortis; alia crisis signa sint.

d Galen. lib. 1. de crisibus capit. 14.

Signa materialiter accepta vna aliqua ex his tribus classibus

bus neceſſario comprehenduntur; nimirum [a] aut qualitatibus; aut exeuntibus à corpore; aut facultatum actionibus.

Ad qualitates referuntur natura morbi: naturalis conſtitutio tum partis affectæ; tum regionis; & cæterarum rerum, in quibus æger verſatur; conſuetudo; vitæ inſtitutum; refrigeratio; calor; conſtitutioque faciei, hypochondriorum & aliarum partium ſymptomatica; ac ſimilia.

Exeuntibus à corpore adnumero vrinam; egeſtiones; ſputa; ſudores; ſanguinem, qui è naribus fluxit; hæmorrhoides; vomitum, lachrymas, ructus; flatus, pruritum, & cætera id genus.

In actionum albo reponuntur pulſus, reſpiratio, rigor, tuſsis, ſternutamentum, ſingultus, ſermo, taciturnitas, motus, quies, decubitus; imaginatio, ſomnus; vigilia, inſomnium; & alia innumera.

Ex his omnibus ſignis præcipua ſunt pulſus; vrina; & critice excreta; pulſus quidem ad prænotionem ſalutis, & mortis; vrina ad prænotionem concoctionis; critice excreta ad prænotionem bonæ, & malę criſis.

a Chriſtophorus de Vega pfatione in prognoſt. Hippoc.

De Pulſibus. *Cap. II.*

SICVT pulſus imbecillæ, aut conſtantis facultatis, ſignum eſt; ita vrina victam, aut non victam à morbo facultatem ſignificat.

Ad mortem [b] iudicandam ſignum ex pulſu petitum per ſe certius eſt eo; quod ex vrina petitur.

Vrina ad ſignificandam ſalutem pulſu eſt [c] ex ſe tutior, & certior.

Medicæ tamen praxi, & humanæ dignotioni accommodatius [d] ſignum eſt vrina, quàm pulſus; quoniam vrina tum plura ſignificat, criſes quippe; euentum bonum, aut malum; tempus morbi; morbi ſpeciem; & nonnunquam affectā ſedem; tum ſenſui magis cōſpicuas differentias habet.

Pulſus octo modis [e] & non pluribus, neque paucioribus diuiditur; aut enim magnus eſt, vel paruus; aut velox, vel

b Gal. lib. 2. de præſa[gi]it. ex pulſibus cap. 4. & colligitur ex Hippo. lib. 1 epidem. par. 3 cap. 20. 22. & 24.

c Colligitur ex Galen. libr 3. de criſibus cap. 5.

d Valleſius lib. 3 controuerſ. cap 1.

e Galen. in lib. 1. de differentijs pulſuum ex interpretatione Valleſij libr. 3. controu cap. 4.

tardus; aut creber vel rarus; aut vehemens, vel imbecillus; aut durus, vel mollis; aut eurythmus, vel arithmus; aut æqualis, vel inæqualis; & aut ordinatus, vel non ordinatus.

Non est necessarium, vt in pulsuum diuisione calidi, & frigidi; pleni, & vacui pulsus recenseantur.

Pulsuum rythmus ex analogia temporis, quo dilatatio, & constitutio fit, desumitur; non ex analogia, & interuallis temporum, quibus arteriæ quiescunt; quoniam quietum durationes in pulsibus obseruatu sunt [a] difficillimæ.

Solus pulsus [b] inæqualis, si proprie, & ex arte loquamur; ordinatus, aut non ordinatus dici potest: æqualis pulsus non nisi metaphorice has appellationes habet.

Quoniam Aristotelis argumenta non euincunt animum; vt credat duos contrarios motus sine quietis interiectu non posse fieri; nihil repugnat rationi [c] pulsum ad tantam crebritatem affectione aliqua præter naturam venire; vt alterutram quietem omninò amittat.

Nullius Medici quantumuis acri tactu tota dilatatio, aut tota constrictio arteriarum in pulsu sentiri potest.

Tametsi constrictio, sicut dilatatio tangentis sensu percipitur; fit tamen plerumque; vt dilatationis, quàm constrictionis [d] plures partes sentiantur.

Longa exercitatione, & viuaci ex natura sensu prouehere eo se Medicus potest; vt constrictionis tantum, quantum dilatationis tactu deprehendat.

Galenus censuit [e] in omni latione duo considerari, traiectionem, & morulas; quas necessario res inter mouendum conquiescens, & motu intercepto in spatijs faciat; illamque in omni latione æqualem, & sola ratione perceptibilem; has pro maiori, aut minori celeritate inæquales esse, & sensu deprehendi.

Recte igitur, ex Galeni opinione, asseritur ad cognoscendam pulsuum pernicitatē non oportere tēpus integri motus cum integro spatio conferre; (hmōi etenim integritatē inaniter quæri, cū nulla sit) sed in morulas inspiciendū, quæ longiores sunt, aut breuiores pro maiori, vel minori facultatis impetu, efficiētis, vt res mota facile, vel difficile locis cedat.

Nulla

a Galen. lib. 1. de dignoscendis pulsibus

b Galen lib. 2. de causis pulsuum cap. 14.

c Valles. lib. 3 controuersiarū cap. 6.

d Galen. innuit id sæpe libro 1. de dignoscendis pulsibus.

e Colligitur ex lib. 1. de dignoscendis pulsibus cap. 1.

Nulla causa [a] aut procatarctica, aut antecedens permutare pulsum potest; continentibus pulsationis causis vel omnibus, vel aliquibus non permutatis.

[a] Galen. lib. 1. de causis pulsuum.

Continentes pulsus causæ sunt [b] facultas, instrumentum, & vsus.

[b] Galen. ibidē.

Animi perturbationes pulsum quidem immutant continentibus illius causis aut omnibus, aut aliquibus ante immutatis; at præterea pulsui modum aliquem per se tribuunt sępissime, qui ad nullam [c] continentium causarum referri potest; vt ira altos æque, ac magnos; timor subitus vibratos pulsus reddit.

[c] Colligitur ex Galeno libr. 2. de causis pulsuum.

Quoniam robusta actio robustam facultatem non semper sequitur; sed ex languidioris facultatis maiori quodam conatu interdum originem habet; haud negandum est fieri posse; vt vel ex ira, vel ex ebrietate, vel ex simili causa pulsus immodice & præter naturam vehemens existat.

Inæqualis pulsus, qui continentis causæ mutationem sequitur; ex vitio instrumentorum semper nascitur, sicut à Galeno [d] scribitur.

[d] Lib. 2. de causis pulsuum capite 1.

Falso asseritur ab aliquibus inæqualem intemperiem, & multitudinem humorum, qua facultas premitur, instrumentorum vitia non esse.

Ordo ex se [e] neque bonum, neque malum significat; sed bonos pulsus, meliores; malos autem, deteriores facit; quoniam ex inæqualitate firme, tenaciterque inherescente is fit; quæ cum bona, tum mala esse potest.

[e] Gal lib. 2. de presagitione ex pulsibus c. vlti.

Pulsu tamen ordinato inordinatus deterior est, [f] non quidem simpliciter, & absolute; sed cum hic ex illo in peius permutato ortum ducit.

[f] Galen. lib. 3. de crisibus c. 9.

Ex amore affectus alij progerminant, vt ira, mœror, gaudium; timor; spes, desperatio, furor; quibus varie amantem inuadentibus; illius pulsus tam diuerse cum animo trahitur, vt inde [g] amor facile deprehendatur; cum nullæ aliæ affectuum huiusmodi causæ apparent; accedente præsertim coniectura aliqua.

[g] Colligitur ex Gal. in libello prænotione capit. 6.

Amoris tamen pulsus proprius, quem aliqui amatorium vocant, nullus [h] est.

[h] Galen. in eodem capite in fine.

Errauit

a Lib. de pulsibus ad Tyrones cap. 10.

Errauit Galenus cum scripsit [a] pulsus in medio autumni tales esse, quales sunt in medio vere; maximos scilicet, & vehementissimos.

b Lib. 1. fen 2. doctrina 3, c. 9.

Rectius Auicenna, [b] & Auerroes magnitudine illos, frequentia, & velocitate inæquales putarunt; diuersasque appositissime nominarunt: quod autumni inconstantiæ, & facultatis imbecillitati ex ardoribus æstiuis contractæ longe est conuenientius.

c Gal. lib. 4. de causis pulsuum cap. 6

d Galen in eodem lib. cap 12.

Inflammationem omnem, quatenus inflammatio est, serratus pulsus, & proinde durus [c] consequitur.

Lethargo, & peripneumonia laborantium pulsus non durus, sed [d] mollis est; cum ob membrorum affectorum laxitatem, tum ob pituitosam influxionem; quibus inflammationis vis retunditur, & cohibetur.

e Galen. in lib. de typis cap. 3. & 5.

f Galen. lib. 1. ad Glauconem cap 7.

In accessionum principijs [e] inter febres putridas tertiana minimum pulsum facit; post eam quartana; post hanc quotidiana; at in ipso febris tempore maximus pulsus [f] est tertianæ, minimus quotidianæ, mediocris quartanæ.

g Colligitur ex 1. lib ad Glauc. cap. 6. & lib 4. de causis pulsuum cap 14.

h Colligitur ex Galen. lib 1. ad Glauconem capit 2.

Febrilem pulsus inæqualitatem Galenus vocat dilatationem arteriarum ita constitutam; vt [g] in initio & in fine velocior fit; in medio de velocitate solita remittat: quæ inæqualitas illarum febrium duntaxat [h] comes est, quæ putridæ appellantur; & ex obstructione occasionem habuerunt: proindeque diariæ febres inæqualitatis huiusce expertes sunt omnes; præter illas, quæ aut ex bubonibus, aut ex cutis obstructione fiunt: quamquam & hæ febribus verè putridis longe minus inæqualem pulsum habent.

De Vrinis. Cap. III.

i Gal. libr. 1 de sanitate tuenda lib 3. Prog. comment. 27. 6. epidem. part. 2. com. 38. lib. 10. simpl. c. 13. libr. 3 de facultatibus naturalibus cap. vltimo.

Rinam voco [i] serosum, & inutilem liquorem è sanguine excretum; antequã is ab hepate in venas mittatur; cui tres alij liquores pmiscentur: primũ bilis aliquid; deinde potus tota ea pars, quæ incocta mãsit, simplicẽ duntaxat alterationẽ ppessa; ac ꝑterea (id tñ semper nõ fit) serum è venis, & arterijs in vrinæ vias expressum.

Sed

Sed & præter liquores hoſce vrinę lubricitate ſua per corporis meatus diſcurrenti immiſcere ſeſe plurima alia ſolent; vt flatus; & varij generis recrementa.

Ex his conſtat non ex prima, aut tertia, ſed è ſecunda coctione illam, quæ proprie vrina eſt, ortum ſuum ducere.

Ab hepate in venas emulgentes; & à venis emulgentibus in propria receptacula renes vrinam accipiunt; eandemque ſecretam ante à puro ſanguine per vreteras vias in veſicam propellunt.

Ad extremum vreterum in amplam veſicæ cauitatem per ipſam veſicæ tunicam oblique ſubeuntium à parte interiori ſuccifæ [a] ſunt velut membranæ particulæ; quibus illæ tamquam operculis quibuſdam clauduntur: atque opercula eiuſmodi liquorum in veſicam illapſu aperiuntur; eorumdem in veſica agitatione, & mora comprimuntur, & obſtruuntur.

[a] Gal. lib. 6. de vſu partium capit. 13.

Vrinæ appellatione Medici intelligunt non eam modo, quæ verè vrina eſt; ſed etiam ex vrina, ex reliquis quos dixi, liquoribus, & ex collectis in via recrementis factam confuſionem: in qua quatuor potiſsimum conſiderant; conſiſtentiam; colorem, quantitatem; & contenta.

Poteſt vrina bilis affuſu [b] rufum colorem ante conſiſtentiam comparare; & minoris cruditatis, quàm ſi ea tenuis, & alba eſſet ſignum dare.

[b] Galen. lib. 1 de criſibus cap. 12. & colligitur ex Hippoc. lib. 3. epid. parte 3.

Colorem, qui materiæ propriæ coctione fit; habere non poteſt ante conſiſtentiam vrina; ſicut neque conſiſtentiam ſine bono colore habere poteſt.

Diſtinguere ſedulo oportet naturalem vrinæ conſiſtentiam coctione factam à turbida, & perturbata craſsitie.

Sex vrinæ colores ſunt [c] albus; pallidus; ruber; viridis; liuidus; & niger: ad quos cæteri omnes vrinæ colores referuntur facile.

[c] Galen. in lib. de vrinis cap. 4.

Albi ſpecies ſunt chryſtallinus, niueus, aquoſus, lacteus, glaucus, & charopus color. ſub pallido rufus, & flauus; ſub nigro vineus, paſſeus, & venetus color continentur.

[d] Galen. lib. 1. de criſibus cap. 12. Ariſtot. ſect. 1. problemate 53.

Color optimus, & maxime naturalis in vrinis eſt [d] ſubrufus, & [e] ſubflauus; his qui ſunt remiſsiores, cruditatem ſignificant:

[e] Paulus lib. 1. cap. 15.

gnificant:

gnificant: qui intensiores aut vstionis, aut permistionis prauorum humorum, aut causarum similium signa sunt.

Color flauum; rubrum; [a] viridem; & nigrum ex viridi; frigus album, liuidum, & nigrum ex liuido colorem gignit: non tamen simplici inducta alteratione & intemperie; sed humoribus, quorum vrina aut serum est, aut partem aliquam affusu habet vel omnibus, vel aliquibus ante [b] genitis; cum vrinaque permistis; secus enim simplices tantum qualitates, ac non etiam redundantes humores, qui sunt morborum causæ; Medici ex vrinis dignoscerent.

Color in vrinis pallidus bilis flauæ; ruber, sanguinis; niger, atræ bilis: albidus, pituitæ; viridis, eodem colore prædite bilis est soboles: liuidus fit ex affusu modico atræ bilis humoribus alijs modice permixtæ.

Nigra vrina, cum lethalis est; quàm liuida censeri debet perniciosior [c]: at rarius liuida, [d] quàm nigra vrina salubriter excernitur.

Nulla vrina crassiorem consistentiam habere supra mediocritatem potest, nisi [e] per conturbationem.

Vrina summè perspicua nunquam non est etiam summè tenuis.

Vrina verè crassa triplex est; [f] semper turbida: turbida, quæ deinde clarescit; & clara, quæ mox conturbatur.

Ridiculum est, quod Auicenna [g] scribit crassiorum humorum concoctione liquorem vrinæ minime turbidum supra naturalem mediocritatem crassescere, & inspissari.

Obstructis vijs vrinarijs purior quidem, hoc est minus turbida vrina fiet; at non magis tenuis; quòd liquorum naturalis crassities coctione, & perfecta mistione comparata non ideo attenuatur; quia stillatim, & veluti per colũ emittit.

Vrina igitur tenuis solius [h] cruditatis primo, & per se signum est; secundario tamen significatu, & indicijs alijs adiutam nihil impedit eandem aut phrenitim in delirantibus; aut abscessum in ijs partibus, quæ sunt infra septum transuersum significare.

Pueri propter voracitatem, & propter motus inordinatos turbidam emittunt vrinam.

a Galen. lib. 1. de crisibus cap. 12. & lib. 10. simplicium c. 12.

b Galen. 6. epidem. par. 2. comment 38.

c Galen. lib. 1. de crisibus cap. 12. & colligitur ex Hippoc. lib. 2 Prognostic. 9.

d Colligitur ex Hippoc. libr. 4. Aphor. 47. & ex Gal. li. 2. Prog comment. 22.

e Gal lib. 1. de crisibus cap 12. ex interpretatione Vallesij libr 3 controu. cap. 22.

f Galen in loco citato.

g Lib 1. fen 2. doctr. 3. cap 3.

h Galen. lib 4. de tuenda valetudine, & 1. de crisibus 12.

In

In pueris vrina supra modum tenuis periculosior censetur; quoniam fortissimam alterandi, & concoquendi vim habere illi solent; quam non nisi ingens morbidorum humorum prouentus impedire potest.

Quæ nigræ vrinæ sunt, eædem [a] tenues esse; turbulentaque crassitie carere possunt.

Vrinæ impense rubræ crassiusculæ sunt necessariò; subrubræ [b] non item.

Crassam vrinam nihil impedit pallore imbutam esse.

Sed & subrufus color crassæ vrinæ insidere potest; cum is non ex materiæ defectu (quod videre est in ijs, qui famem, aut sitim patiuntur) sed ex affusu bilis in albos, crassosque liquores fit.

Vrina, quæ exquisite rufa est, aut flaua, numquam non est etiam tenuis.

Quibus vrinæ [c] perturbatæ, quales sunt iumentorum; ijs dolor capitis adest; aut aderit.

Quod per morbos in vrina subsidet, portio humoris morbum facientis [d] est; quam calor naturalis eo modo correxit; quo pus generare solitus est; actione scilicet inter concoctionem, & putrefactionem media.

Quod per sanitatem in vrina subsidet, alimenti pars est; quæ [e] secunda concoctione conuerti in sanguinem ob cruditatem non potuit.

Cum putrida febre laborare quis incipit; succus crudus sedimentum in vrina facere desinit; tametsi eo tempore copiosissimus fortasse is generetur; quòd natura in morbi principio ad retinendum, coquendumque conuersa non humores modo, qui morbum faciunt; sed cũ ijs excrementa etiam omnia retinere solet.

Vrinæ ægrotantium, & sanorum hominum sedimenta eadem quodammodo sunt; differuntque ab his illa, quod morbi materia facta sint.

Cum sedimentum [f] ægrorum album est; leue; & æquale; bonum: cum nigrum; aut viride; aut valde fœtens; malum.

Quod pingue est, semper [g] innatat; & numquam cum liquoribus reliquis permiscetur in vrinis.

a Hipp. in epidem. in historia Herophonti, Heropyti, vxoris Epicratis, & Apollonij, & Auicen. fen 2.4.

b Galen. lib. 2. Prognost comment. 30.

c Hippocra. & Gal li. 4. Aphorismo 70

d Gal. lib. 1. de differentia feb. cap. 6. & libr 3. de præsagitione ex pulsibus cap 6.

e Galen. lib. 1. Progn comm. vlt. lib. 1. de crisibus c. 12. in libello de multitudine c. 17. li. 1. de alimentorum facultat. cap. 2.

f Galen. lib. 1. de crisibus capit 12.

g Hippoc. li 2. Prog 35. & lib. 7. Aphoris 35. Gal lib. 2. epid. par. 3 in historia Parij.

a Fen 2. 1.doc. 3.cap.3.

Stulte putat Auicenna [a] ex vrina posse deprehendi, num fœmina conceperit.

b Franc.Vallesius lib. 3.controuers. c 25.

Non bene quidam farinaceam subsidentiam [b] ab orobina, furfuracea, & laminea subsidentia rem distinctã putant.

Sed neque illi benefaciunt; qui affirmant lamineam subsidentiam reliquis deteriorem esse.

De Crisibus. *Cap. IIII.*

c Galen. lib 3. Progn. com 1. & lib.2. Aphorismorum comment. 13.

Risis est [c] subita, & præceps in morbo perturbatio; & per euacuationem mutatio; quæ vno ex quatuor modis fit; aut enim liberantur confestim à morbis ægri; aut magnam in meli us mutationem obtinent; aut moriuntur statim; aut euadunt multo deteriores.

Mutationes illæ, quæ paulatim fiunt; vel debilitata.s.virtute, vel morbo; non crises, sed solutiones nuncupantur.

Dies, in quibus crises fiunt decretorij, & critici nominantur; quòd in ijs frequentissime, tutissimeque iudicari soleant ægritudines.

Non ex proportione agentis ad id, quod patitur; vt Auerroes credidit; neque ex ratione consonantiæ, & dissonantiæ, vt Amatus Lusitanus putauit; neque ex vi numerorum, vt veteres quidam scriptis mandarunt; sed ex cœlestibus corporibus [d] critici dies vim suam obtinent; ex lunaque maxime; non quidem absolute; sed pro materiæ dispositione.

d Galen.lib.1. de diebus decretorijs.

Dierum criticorum reditus, & circuitus non sumitur è septimanis medicinalis Mensis; qui medietatem continet dierum omnium; quibus Mensis peragrationis & Mensis illuminationis Lunæ simul iuncti constant.

Rectior, & longe probabilior criticos dies supputandi ratio est ea, quam Ptolæmeus in sententia sexagesima his verbis tradidit; super ægros criticos dies inspice; ac Lunæ peragrationem in angulis figuræ sexdecim laterum: vbi enim eos angulos bene affectos inueneris; bene erit languenti: contrà male; si afflictos inueneris.

Anguli

Anguli figuræ ſexdecim laterum qui ſint; vt Medicus intelligat; figuram cœli tempore incipientis ægritudines ita conſtituet; [a] vt è ſingulis vigintiduobus gradibus, particuliſque minutis trigintaunum latus efficiat; qui numerus quater ductus trecentos, ac ſexaginta gradus complectitur: quot graduum totus cœli ambitus eſt; qua figura conſtituta; & laterum angulis probè conſideratis pro ſtatu lunæ, atque angulorum ipſorum vel fœlici, vel aduerſo; num commotiones morbi grauiores, vel ſedatiores futuræ ſint; Medicus dijudicabit.

[a] Pontanus cõmen. in ſententiam illã Ptolemæi.

Luna non ſemper æqualia inter angulos huius figuræ collocata ſpatia eodem, & æquali tempore percurrit; cuius rei cauſæ ſunt obliquitas Zodiaci, & Horizontis; & inæqualitas motus Lunæ.

Sedecim illorum angulorum quartus, octauus, duodecimus, & ſextuſdecimus diebus criticis congruunt; ſecundus, ſextus, decimus, & quartuſdecimus indicatiuis; tertius, ſeptimus, vndecimus, & quintuſdecimus intercidentibus, ſeu prouocatorijs; primus, quintus, nonus, & tertiuſdecimus vacuis diebus reſpondent.

Peruenit Luna ad octauum, ſeu oppoſitum angulum quartodecimo, vel quintodecimo die; ad quartum angulum die ſeptimo, octauove; ad duodecimum vigeſimoprimo, vel vigeſimoſecundo die.

Hippocratis igitur, Galenique doctrina, quæ decretorios dies per quaternarios, ac ſeptenarios diuidit; ab Aſtrologorum placitis non admodum diſſentit.

Fieri poteſt tum propter cõiunctionem fixarum ſtellarũ, quæ noxiæ ſunt qualitatis; tum etiam propter nocentes planetarum aſpectus, vt Luna in alijs etiam diebus maiores, atque cõcitatiores humorum commotiones excitet; itemque vt diebus antedictis propter coniunctiones, aſpectusve adiuuantium ſtellarum motus minores, atque ſedatiores fiant.

Dies indices non ſolum per apparentem, & manifeſtam concoctionem; ſed & [b] per inſignes quaſque in concoctione, quæ iam ante apparuerit, accidere ſolitas mutationes criſes futuras prænunciant.

[b] Galen lib. 3. de criſibus c. 4.

T 2 Dies

Dies omnes decretorij ex Hippocratis opinione sunt vt plurimum [a] impares; siquidem à primo die suæ ebdomadæ; [b] non autem à primo die morbi numerentur.

Omnes decretorios dies vigintiquatuor horis [c] integre constare Hippocrates, & Galenus putarunt.

Quum criticorum dierum aliquo soluitur morbus; non est, quòd recidiua timeatur.

Cum soluitur morbus die aliquo ex ijs, qui raro, aut male indicant; prompte fit morbi recidiua.

Computatio dierum criticorum in muliere, quæ post partum febre corripitur; incipere debet [d] à die partus; siquidem is naturalis fuerit: quòd si præter naturam partus extiterit; aut febrem constet ex causa aliqua procatarctica enatam; à die febris [e] computatio dierum criticorum exordiri debet.

Cum permutantur morbi in alium alius; quisque vt constitutionem, ita & criticorum dierum supputationem ab alio diuersam habet.

In morborum recidiuis à primo morbo decretorij dies debent numerari; [f] non à recidiuis ipsis.

In abscessibus non à die antecedentis inflammationis; sed à principio abscessus ipsius [g] ruptio suppurationis expectanda est.

Optima crisis est, [h] quæ tempore morbi in statu & vigore positi fit: perfectam, exquisitamque coctionem ostendit; ex excretionis modo, seu forma morbo ad vnguē respondet.

Crisis, quæ vel ob morbi magnitudinem, vel ob motus celeritatem, vel propter aliquod extrinsecum irritamentum vigoris tempus anticipat; eo deterior censeri debet; quo lapsu temporis; excretionis modo; coctionis vitio; & rerum excretarum impuritate ab optima crisi longius abest.

Non licet euacuationem quampiam alteri cuiquam præferre morbis ante non distinctis; & euacuationum rectitudine cum affecta parte minime collata; proindeque scribunt imperite, qui aut fluxum ventris, aut sudorem, aut fluxum sanguinis de naribus, reliquis euacuationibus absolute anteponunt.

In

a Hippo. lib. 4. Aphorismo 61. lib. . de rat. victus acutorum textu 73. & 56.
b Colligitur ex Galen. lib. 4 de rat. victus comment. 56
c Gal. lib. 1. de crisibus c. 16.
d Hipp. lib. 3. Prognost. 12.
e Hipp. libr. 1. epid. in historia vxoris Philini.
f Hippo. lib. 11 epid. part. 3. textu 20. in historia Herophantis.
g Hipp. lib. 2. Prognosti. textu 57 & 58.
h Galen. lib. 1. Aphorismorū commen 20. & libr. 3. de crisibus cap. 3.

In iudicijs ardentium febrium [a] primas partes habet sanguinis fluxus è naribus; secundas sudor; tertias vomitus, quartas ventris deiectio.

Non rectè aliqui sudorem præ cæteris euacuationibus criticis contemnunt; cum nulla euacuatio pluribus morbis, quàm ille conuenientior sit; vt patet ex tertio capite libri tertij de crisibus.

Quatuor sunt [b] vniuersalia morbi tempora, principium; incrementum; status; & inclinatio.

Morbi tempora vniuersalia non aliter, [c] quàm concoctione distinguuntur.

Principium est; [d] in quo nullum, aut obscurum est concoctionis signum; incrementum, in quo manifestæ; status, in quo perfectæ concoctionis signa conspiciuntur; inclinatio est; quæ ostendit necessaria humanæ vitæ excrementa ad naturalem & morbi expertem concoctionem reditum facere.

In plerisque morbis, vt in lapide renum, in colico affectu, in diarijs febribus, & alijs similibus, vniuersalia tempora non ex concoctione materiæ morbum facientis, sed ex symptomatum grauitate dignoscuntur.

Ridicule credunt aliqui, quoniam à Galeno [e] putatum est augescere interdum symptomata morbo benigniori reddito; ab eodem putatum fuisse triplicia esse morbi tempora inter se diuersa: essentiæ morbi; symptomatum; & concoctionis, crud tatisque: hallucinantur autem egregie cum benigniorem morbum, & morbum remissiorem pro eodem accipiunt.

Errant [f] ijdem, cum affirmant; aut nullum ex vrina inclinantis morbi signum spectari posse; aut multas putridas febres non inchoatæ, sed perfectę concoctionis in morbi principio signum dare: nisi principij appellatione tridui postremam partem intelligant in ijs morbis; qui longe breuioris triduo spatij principium habent.

Raro in morbis crises [g] conspiciuntur propter Medicorum remedia, quibus morborum cursus interturbatur.

Qui à morbo liberantur, necessario [h] percurrunt quatuor

illa

[a] Gal. lib 3. de crisibus cap. 5.

[b] Plato in Timeo & Gal. in libello de temporibus morborum.

[c] Galen. lib. citato cap. 3 & libro 1. de crisibus cap. 17.

[d] Galen. toto lib. 1. de crisibus.

[e] Lib. 2. Aphorismorum comment. 29. & lib. 3. de rat. victus in acutis comment. vltimo.

[f] Vallef. libr. 10 controuers. cap 6.

[g] Galen. lib. de optima secta ad Thrasybulum cap. 48.

[h] Galen lib. de temp. morb. & Aetius libro 4. cap. 20.

illa tempora: quòd medica auxilia non reuocare è medio cursu, & omnino intercipere; sed breuiores, aut etiam breuissimas facere [a] morborum ætates possunt.

a Galen. lib. 9. methodi medendi.

Hinc fit, vt etiam post optimas crises inclinatio morbi aliqua sit; quanquam illa sensuum aciem præ breuitate effugiat.

Non materiæ morbum facientis perfecta concoctio; sed illius euacuatio [b] morbum inclinare facit.

b Vallesius libro 10. cap. 7. in fine.

Mors tamen neque in morbi [c] inclinatione vniuersali; neque cum integre, & perfecte morbi materia concocta est; iugulare ægrotũ potest; nisi nouo morbo superueniente. Et in principio morbi, & in incremento, & in statu eiusdem superuenire mors ægrotis valet.

c Galen. lib. de totius morbi temporibus.

Cum tempus, quodque morbi vniuersale particulare principium, incrementum, vigorem, & declinationem habeat; triplexque sit mortis causa suffocatio caloris; vehementia morbi; & facultatis resolutio; qui ex suffocatione moriuntur in principio; qui morbi violentia, in incremento & statu; qui facultatis resolutione in inclinatione moriuntur.

Non dies modo, sed & hora mortis ex dierum criticorum arte prædici à Medico valer; illa etenim hora [d] ægrotans morietur; qua in præcedentibus accessionibus molestissime habuit.

d Aetius lib. 4. cap. 56.

Mortis dies præcognoscitur, quanto superat Naturam morbus considerando; & grauiores accessiones inspiciendo; si enim eflatu dignus fuerit excessus; & parum adhuc resistere vis Naturæ videatur; mors citò subsequetur; si vero contraria affuerint; tardius.

Salutis, & mortis signa non semper eadem sunt; quæ indicatoria signa.

In legitime motis morbis principij duratio [e] incrementi & vigoris coniunctim collectam durationem æquat; atque à prima morbi aggressione, [f] vsque ad diem, quo primum apparent signa concoctionis obscuræ tantum, temporis elabitur; quantum inde ad finem principij, cum signa concoctionis manifestæ apparere solent; elabitur; seu cronici, seu acuti, seu acutissimi, seu exacte acutissimi morbi sint.

e Gal. libr. 1. de crisibus cap. vltimo.

f Hippo lib. 4. Aphorism. 71.

Mouentur

Mouentur legitime morbi illi, qui nullo obice remorante, naturalem suum cursum conficiunt; mouentur illegitime, quibus contrà euenit.

In morbis illegitimis perpendendæ omnino causæ; quibus illi aut velociorem, aut segniorem solito motum vel iam habent; vel habituri sunt; indeq; aut longiora, aut breuiora fore consequentia tempora, & iudicia coniectandum.

Cum scripsit Hippocrates; [a] quibuscumque in febribus morbi regij ante diem septimum; malum: septimum diem quoniam is iudicantium omnium est potentissimus; pro quocunque iudicante die posuit; secus falsus esset Aphorismus; & ipse sibi in 4. de ratione victus in morbis acutis textu 18. Hippocrates contradiceret.

Crisium prænotio, si proprie loquamur; acutorum tantum [b] morborum est; & chronicorum illorum, qui ex decidentia fiunt.

Post signa concoctionis æque facile est prædicere in longis & acutis morbis; prædictiones tamen in acutis ob materiæ mobilitatem [c] multo sunt, quàm in longis morbis incertiores.

In acutis morbis antequam concoctionis signa vlla appareant; præuidemus aliquid; non tamen ex criticis; sed [d] ex mortis, & salutis signis.

In longis morbis nihil vmquam præuidere possumus, nisi concoctionis signo aliquo inspecto.

Omnes euacuationes criticæ, seu motu ad interna, seu motu ad externa fiant; si cætera paria sint, facilius, & copiosius [e] noctu quàmdiu; maiori tamen cum labore; [f] & præsentiori cum periculo ægrotantis fiunt.

Cum [g] anxietas & euacuatio ita breues sunt, vt ambæ aut eodem die, aut eadem nocte fieri possint; siquidem æger ex debilitate periclitetur, melius diu, quàm noctu iudicatur: quòd si ex copia mali succi, & ex morbi magnitudine is male habeat; salubrius iudicatur noctu quàm diu.

Cum anxietas & euacuatio critica longiori interuallo se consequuntur; illam diu, hanc noctu fieri præstat.

PRIMI LIBRI FINIS.

a Particula 4. Aphorism. 62.

b Hipp. id innuit in fine operis Prognostic.

c Hippoc. particula 2. Aphorismo 19.

d Hippocra. id innuit libro 3. Prognosti. textu 13.

e Colligitur ex Gal. lib. 3. Prognost. com. 1.

f Galen. lib. 2. Aphorismorũ commen. 3.

g Vallesius lib. 10. controuers. cap. 11.

LIBRI

LIBRI SECVNDI DE ARTE MEDICA,

Pars Prima.

QVÆ EST DE METHODO MEDENDI.

De curatione & indicationibus. Cap. I.

VRATIO optima eſt, [a] quæ tuto, cito, & iucunde morbum tollit. a Gal. lib 14. Methodi c.13.

Potior eſt curatio, quæ [b] innititur indicationibus; hoc eſt argumẽtis à rerum natura ſumptis, ratio neque certa comprehenſis; quam quæ nudæ experientiæ innititur. b Gale. paſsim in libris de Methodo medendi.

Indicationem diffinio [c] ſignificationem eius quod fieri in ſingulis rebus debet, ſumptam à propria cuiuſque rei natura. c Galen. lib.2. Methodi c.7. & in lib. de optima ſecta.

Quemadmodum duo ſunt ſumma rerum omnium genera bonum, & malum; ita duæ ſunt primæ, & generales indicationes [d] cuſtodia, & ablatio; illa quidem boni; hæc verò malis; quarum vtraque indicat quid agendum ſit. d Galen. lib.9. Methodi c. 12. & 13.

Sui cuſtodiam indicant naturalia omnia, quæ quatuor ſunt; ſanitas ipſa, vires noſtri corporis [e] triplices; cauſæ ſanitatis, hoc eſt temperies, ætas, conſuetudo, ſimiliaque; & effectus denique ſanitatis; hoc eſt actiones omnes, quæ ſecundum naturam fiunt. e Galen. lib.11. Methodi c.10.

Sui ablationem indicant quæcunque ſunt præter naturam

ram nimirum morbus, causa morbi; & symptoma morbi.

Symptoma quatenus symptoma nihil [a] separatim, & per se indicat; quoniam morbum sequitur, sicut vmbra corpus; sed indicat [b] quatenus habet rationem causæ morborum augentis, aut vires debilitantis.

Non naturalia [c] sicut medium locum tenent inter ea quæ secundum naturam sunt; & ea quæ sunt contra naturam; ita partim custodiam sui, partim sui ablationem indicant; prout varie vsus postulat.

Duas illas generalissimas indicationes aliæ duæ indicationes subsequuntur magis specificæ, [d] quarum prima indicat num fieri possit, quod generali indicatione fuit indicatum; secunda vero ostendit; quibus præsidijs id fieri valeat.

Prima indicatio specifica à quatuor fontibus petitur, à substantia totius, aut partis affectæ; ab actione partis læsæ; ab vsuque, & à situ partis.

Substantia solida si perierit; reparari haudquaquam posse se indicat; carnosa, aut spiritalis pars indicat se posse reparari.

Si perierit actio, per quam parti affectæ vita aut tribuitur, aut conseruatur necessario; indicat ea morbum curabilem non esse; quòd si actio perierit, per quam parti affectæ melior vita est; spes esse potest curationis.

Pars ea cuius vsus ad vitam necessarius est, si perierit; indicat morbum esse incurabilem; contrà verò cuius non est necessarius vsus.

Si pars affecta ita sita sit, vt medicamenta ad eam pertingere nequeant; argumentum est præstari id non posse, quo tendimus; sicut è contra præstari posse; si medicamenta ad eam deduci valeant.

Secunda indicatio specifica in vitalibus indicationibus sumitur [e] à similibus; at in indicationibus curatiuis quæ malum primo, & per se respiciunt; non bonum; sumitur [f] à contrarijs.

Tam similium, quàm contrariorum certa quantitas, & determinatus numerus [g] sumitur tum ex particulari excessu, & gradu ipsius morbi; tum ex ipsa ægri natura; hoc est ex natu-

a Gale. lib. 12. Methodi c. 1.

b Gal. ibidem.

c Colligitur ex Gale lib. 9. Methodi c. 1. & lib. 3. Methodi cap. 2.

d Pleraque ex illis quæ sequũtur excepta sũt ex Ioanne Gorræo lib. 5. diffinitionum medicarum.

e Gal. li. de inæquali intẽperie lib. artis medicinal. c. 86. lib. 3. Meth. c. 9. li. 3. Methodi & li. 5. & 6. de tuẽda valetudine.

f Gale. lib. 9. 10. & 11. Meth.

g Altimarus par. 1. de febribus c 30. l. Gal. lib 2. ad Glau. c. 2. & lib. 13. Meth. c. 7.

naturali constitutione totius corporis; ex natura, figura, & situ partis affectæ; ex viribus vtriusque; & ex medicamenti facultate vel valida, vel languida.

Tempus vtendi tum similibus, tum contrarijs indicatur à motibus naturæ; & à motibus, ac temporibus morbi.

Modus vtendi præsidijs indicatur [a] à partis natura; figura; situ; connexione; magnitudine; sensu obtuso, vel acti; affectus natura; situ; figura; magnitudine; duratione; ægri natura; ætate; consuetudine; viribus; aeris tempetie: medicamenti denique viribus, consistentia; & cæteris, quæ spectant ad methodum compositionis medicamentorum.

Cum indicationes contrariæ sunt, curatio instituitur secundum eam indicationẽ, quę potentior est; & maioris vsus.

Cum indicatione à morbo duntaxat sumpta exhibentur ægroto contraria; æqualia gradu debent [b] illa esse; etiam si primo die dentur; qua curatione vti medicus debet in tollenda mera intemperie; quæ non ex alio affectu facta fuerit.

In morbis, qui pendent à materia; causæ maturitati studendum cumprimis est; [c] permittendumque intemperiei, vt vsque ad statum augescat.

Non sequitur; si morbi omnes curantur contrarijs æqualibus; vt cuncti, qui eadem ægritudine laborant; remedijs ijsdem adhibitis pari celeritate liberentur.

Auxilia non possunt intensione morbis esse æqualia; quin iisdem valentiora existant; quoniam à natura ægrotantis suppetias habent.

Morbi, qui ætati, habitui, tempori, & naturæ non lapsæ ægrotantis sunt quodammodo similes; minus habent [d] periculi, si cætera paria sint; & nisi lethales toto genere fuerint; quàm qui dissimiles existunt.

Quò facilius quis in morbum incidit; [e] eo facilius curatur: qui vero saluberrimi sunt, & rarissime ægrotant; sanitati difficilius restituuntur.

In compositis affectibus compositæ indicationes considerandæ; in quibus quid agendum sit non alia methodo inuenitur, quàm si simplices per se subsisterent.

An præstari possit indicatur [f] vel æstimatis per se singulis

[a] De tempore & modo vtendi medicamentis differit diffuse Iacob. Syluius lib. 2 Methodi componendi medicamenta.

[b] Gal lib artis medicinalis capit. 19. & lib. 5. simplic. c. 11 & Celsus lib 2. capit 11.

[c] Vallesf. lib. 8. controuer. c. 4.

[d] Hip. particula secũda aphoris. 34.

[e] Vallesf li. 10. contro. c. 12.

[f] Gal. lib. 4. de præsagit. ex pulsib c. 11. lib. 3. de crisib. c. 5. libro 1. ad Glau. cap. 8 in lib. de cõsti. artis medicæ c. 18.

gulis affectibus; vel affectuum inter se collatione: quoniam si inter se contrarij sunt; aut eorum vnus alteri nocet; difficiliorem, prolixiorem, aut periculosam omnino curationem indicant: si indifferentes sunt, vt sibi mutuo nec prosint, nec noceant; prolixiorem: si vero alter alteri auxilio sit; faciliorem pollicentur.

Quibus auxilijs præstari posſit; inuenietur non aliter, quàm si simplex esset indicatio: est tamen in remediorum ordine discrimen aliquod.

Nam si affectus sint in ordine promiscui; quorum nullus altero prior est; nullum ordinem exhibendi medicamenta definitum indicant: in quibus vero ordo aliquis est; illi certo etiam ordine medicamenta sibi adhiberi postulant.

Affectus, cuius curatio est causa curationis alterius; prius remedia sibi adhibenda esse postulat ab eo, quod obtinet rationem causæ sine qua non. non in parte tantum medicinæ therapeutica indicationibus locus est; sed in sanitate etiam conseruanda.

a Hippo. lib. 4. Aphoris. 58. & 64.

Tolluntur morbi quidam morbis alijs sponte, [a] & salubriter superuenientibus.

b Celsus lib. 3. cap. 9.

Sed & Medicus curare morbum poteſt alio per medicamenta [b] morbo excitato: secant enim; vrunt; vlcera ampliora reddunt; & similia Chyrurgi faciunt.

Pro tollendo tamen morbo, minori illo quidem, sed minus tractabili non poteſt Medicus citra ingentis audaciæ, & temeritatis notam alium morbum maiorem excitare; qui pharmacis facilius obediat; vt pro tympanite ascitem; pro conuulsione febrem; & pro suffusione cataractam in oculis.

Nihil impedit, quominus hemorrhoides nulla excepta omnes obstruantur; cum recentes sunt; corpore ante vniuerso expurgato; ac in reliquum tempus præscripto ægrotanti victu; quo sanguis mediocris, & purus pro impuro, & crasso generetur.

c Hip. particula 6. Aphoris. 2.

At eum, qui sanatur ab hemorrhoidis antiquis; nisi vna obstructis alijs fluens, & reclusa [c] seruetur; quæ expurgando corpori sufficiat: periculum est aut in hydropem, aut in phthisim incurrere; quidquid contra Aetius clamitet.

Epilepti-

Epilepticus siue sit infans, siue adultus; & siue ab ortu, siue ex errore id mali contraxerit, cum paroxysmo vrgetur; [a] omnino curari debet.

Extra paroxysmum puer, qui ab ortu ad epilepsiam pronus est; victu citra omnem curationem emendato mutationem ætatis [b] expectet; quæ morbum hunc sola curare potest; nisi is ex errore aliquo altiores radices egerit.

Qui ex errore in epilepsiam, aut epilepsiæ periculum lapsi sunt; noxa ab vtero minime accepta; curari debent, quacunque illi sint ætate.

Epilepsia; qua quis post vigesimumquintum annum corripitur; & curari debet; & sanabilis est; nisi magna & inueterata sit.

Post vigesimumquintum annum incurabilis vt plurimum est [d] epilepsia.

Curationis partes quales duæ sunt adiectio, & subtractio; quæ eædem partes ad reductionem pertinent, non minus; vt in præfatione monui; adijcimus vero, & subtrahimus tribus potissimum vsi instrumentis Diæta; Chyrurgia; & Pharmacia.

a Aetius serm. 2. tetrab. 2. c. 19.

b Gal. lib. 5. epidem par. 1. cōmen. 5 & colligitur ex Hipp. li. 5. Aphoris. 7.

c. Gal. ibidem.

d Colligitur ex Hip. Aphoris. 7. sextæ particulæ.

De Diæta. *Cap. II.*

AD Diætam pertinent [e] quæcunque familiariter, ac amice adijciunt; & sine violentia subtrahunt: talia potissimum sunt victus ratio; euacuatio per somni ab inedia repetitionem; per coitum; per sudorem; per vomitum; & per insensilem euaporationem aut vnctione, aut balneo, aut frictione, aut modis similibus quæsitam.

Ex plurimis, quæ ad Diætam pertinent, vna victus ratio in omni curatione est omnino, & absolute necessaria; reliqua autem conseruationis, & reductionis magis propria sunt; quàm curationis; quanquam non negauerim ad hanc quoque illa interdum pertinere.

Victus ratio indicatur [f] ab essentia; temporibus; & causis

e Colligitur ex Galen. lib 1. ad Glauconem capit 2.

f Galen. lib. 11. Methodi c. 5. libro 5. ad Glau. c. 8. lib. de optima secta c. 40.

fis coniunctis morbi; ac præterea à viribus totius corporis; ab ætate; à consuetudine, à tempore, à regione, & à naturali ægrotantis constitutione.

Vt sani naturæ similibus; ita ægrotantes morbo contrarijs alimentis vesci debent, indicatione sumpta ab ijs, quæ sunt præter naturam.

a Hip lib. 2. aphoris. 7.
b Colligitur ex Hipp. in eodem loco.
c Hippo. lib. 1. aphoris. 10.

In morbis diuturnis victus tenuis [a] non conuenit.

In morbis acutis subtrahere omnino expedit, [b] cum ægrotans sufficere potest; donec morbi vigor maturescat.

Grauius [c] igitur peccatum est in principio & incremento, quàm in statu (siquidem de acutis morbis sermo sit) ad tenuem victum declinare; contraque ad crassum victum declinare longe grauius est in statu, quàm in principio, & in incremento indicatione à morbi temporibus desumpta.

d Galen. lib. 6. Methodi c. 5 & lib. Method. 13.

In inflammationibus tamen omnibus indicatione accepta à fluxione tenuissimus debet [d] esse in principio victus; in incremento autem, & statu non vsque adeo tenuis.

e Auicenna fen prima quarti.

Cum febris natura ignoratur; licet primis diebus in inædia ægrotum [e] continere; dum illius, quæ omnium morborum communis materia est; in ventriculoque, intestinis, & primis venis impacta est, Medicus expurgationem parat: quam indicationem à morbi tempore sumptam nemo dixerit.

f Gal. lib. 3 de ratione victus acut. comm. 37.

Maius peccatum est in ægrotis quibuscunque plusquàm oportet, [f] alimenti illis dare; quàm infra mediocritatem non nihil consistere.

Mediocris victus ægrotantium est; cuius quantitas tribus indicationibus exquisite, & ad vnguem diffinitur; virtute; morbo; & futuris erroribus.

g Lib. 4. Methodi cap. 3.

Quod Galenus scribit alicubi; [g] ab eo quod non est nullam indicationem sumi posse; ab hac veritate minime dissentit; quoniam is loquitur de eo tantum non ente; quod omnino desijt esse.

A mediocri victu citra noxam vllam ad tenuiorem declinare Medicus valet; ad pleniorem, & crassiorem non potest, citra periculum ingentis mali.

Tenuis victus est, cum quo ægrotus durare tantum potest;

teſt; errores autem, ſi qui contingerent; ne minimos quidem poſſet [a] ſuſtinere.

Egregiè diuiniſsimus Hippocrates, [b] tenuis victus, atque admodum exquiſitus, eo, qui ſit paulo plenior, ad plurima magis periculoſus: quo loco victus paulo plenior pro mediocri eſt accipiendus.

Conandum eſt in morbis omnibus, vt quaqua arte per os aliquid in ventriculum immittamus; vnde certum eſt copioſe, & celeriter membris omnibus nutrimentum aduenturum: quòd ſi id minime poſſumus; ad nutrientes clyſteres confugere non eſt omnino [c] inutile.

Emplaſtra nutrientia poſſunt per cutis poros alimenti aliquid in venas mittere; quod nulla ventriculi prægreſſa concoctione nutriat; penetrantibus præſertim, vt melli, & aromatibus in puluerem redactis commixta; hoc tamen genus ad alendum auxilii exiguum admodum, & leue exiſtit.

a Valleſ. lib. 8. cap. 1.

b Aphoriſ. 5. primæ particulæ.

c Colligitur ex Galen. lib. 5. de ſymptom. cauſis c. 1 lib. 6 de decretis Hipp. & Plat. & lib. 4. de vſu partium cap 17.

De auxilijs Chyrurgicis & primum de ſanguinis miſsione. Cap. III.

CHYRVRGICA curatio illa omnia contra organicos morbos præſidia complectitur, quæ [d] certa quadam dexteritate, & artificioſo vſu manuum adminiſtrantur.

Manuaria, & chyrurgica opera multiplex exiſtit; incidunt enim; concinnant; detrahunt; infibulant; aperiunt; ſeparant; deponunt; reſtituunt; euellunt; comburunt; extendunt; dilatant; & pleraque alia Chyrurgi faciunt: ex ingenti tamen ſylua tam multiplicis muneris ea tantum à me ſuſcipientur explicanda, quæ ad ſanguinis miſsionem, & ad rectam cauteriorum adminiſtrationem pertinere videbuntur.

Sanguis mittitur [e] ſi vehemens ſit morbus; florueritque ægrotantibus ætas; & illis adfuerit robur.

Sanguis non mittitur [f] pueris, niſi contraria, eaque potentior occurrat indicatio quòd ex ſeſe habent, vnde euacuentur;

d Colligitur ex Gal. li. 1. de vſu partium c. 7 & ex Celſo lib. 7.

e Hip. lib. 4. de rat. victus in acutis tex. 1. & Gal. lib. de ſanguin. miſsione cap. 6.

f Gal. in lib. de ſang. miſsione.

cuentur; per expirationem ſcilicet; & quòd eorum ſubſtantia, quippe quæ humida eſt, & calida; citiſsime exoluitur.

Virtutis robur, & morbi magnitudo ſcopi ſunt; in quos perpetuo, & neceſſario Medicus intendere animum debet: cum ſanguis mittitur.

Florens ætas ſcopus tantum eſt potentiſsimus illorum omnium, qui perpetui, & neceſſarij non ſunt.

Virtutis robur intelligo; quo tum præſentem ſanguinis miſsionem, tum incommoda, quæ hanc conſequuntur; ægrotans facilè ſuſtinet.

Non tantum præſens, ſed futurus quoque morbus admittendum ſanguinem permouere Medicum debet interdum.

Magnus morbus dicitur, qui [a] aut propria eſſentia, aut malignitate, & prauo more; aut partis, quam inuadit, principatu, & præſtantia magnus eſt.

a Galen. lib 4. Methodi c.6. & lib 3 de tuenda valetudine c.9.

Robur virtutis miſsionem ſanguinis permittit, ſed non expoſcit; magnitudo morbi expoſcit illam non ex accidenti, vt plurimorum eſt opinio, ſed per ſe: quia ſanguine miſſo, quod proximum alimentum eſt humani corporis, auocatur natura ab operoſo nutriendi munere; ſicque facilius incumbit morbifici humoris concoctioni, & expulſioni; qui cum morbus magnus eſt, non niſi magnis, & intentis conatibus vincitur; quod ex Hippocrate ipſo deſumptum eſt affirmante ab acutis morbis tenuem victum per ſe expoſci; non tamen negauerim alia quoque ratione morbos id remedij genus expoſcere poſſe: quoniam & ob plenitudinem, & ob plenitudinis qualitatem, & ob æſtum ſublatum ſanguinis miſſio morbo contraria eſt.

Euacuationis ſanguinis tres tantum ſunt ſpecies, [b] reuulſio, euacuatio ſpecifica; & deriuatio.

Reuellendum eſt, [c] ſi non quo oportet materia vergat: at ſi quo oportet; his aperire; quemadmodum ſingulę vergunt; ſi temporis, & quantitatis ducendæ ratio poſtulet.

b Colligitur ex Hipp. comm 1. de tumoribus textu 12 & 13.

c Hippo. lib. 6. epid. comm. 2. textu 29.

De reuulſionis, & deriuationis diſcrimine ita Galenus 2. in ſextum de vulgaribus morbis textu 7. Deriuationem inquit appellare conſueuit Hippocrates, quando ſuccus aliquis euacuationis indiget, neque per conuenientem regio-

nem

nem ferri incœperit; neque tamen valde procul à cõuenienti; neque ad remotiſsimum locum; vt ſi per lotij vias exire tentauerit vitiata veſica; aut renibus: tunc enim per aluum deriuare ſatius fuerit; quemadmodum etiam ſi per aluum vitiatis inteſtinis ferri inclinauerit: cõtra enim in iſtis ſuccum euacuandum ad vrinarios meatus dirigemus. In mulieribus vero nonnunquam ad vterum; aut è contrario interdum vteri profluuium ad vrinæ vias, ac aluum deriuabimus. at ſi in aliqua id genus euacuatione vomitum citauerimus; reuulſionem hanc nominat; vt ſi vomitus etiam retraxerimus ad vterum, aut veſicam, aut ſedem incitantes.

Differt euacuatio ſpecifica à reuulſione, & deriuatione; quoniam [a] in his ſanguis euacuatur fluens, & in motu poſitus vel ex toto vel ex parte: at in ſpecifica vacuatione ſanguis excernitur impactus iam, & conſiſtens in parte aliqua: differunt item, quoniam ſicut regio proxima deriuationis, & remotiſsima reuulſionis propria eſt; ita regio conueniens propria eſt ſpecificæ vacuationis.

Si ratio quæratur, propter quam ſanguis miſſus fluit; Reſpondeo alterutro modo illum neceſſariò fluere; aut immiſſum, aut pertractum. [b]

Vt partes aliæ in alias immittant, expellantque; aut ſanguinis vel redundantia, vel malitia; aut dolor loci, [c] ad quem tranſmiſsio fit, in cauſa eſt: vt hæ recipiant propria facit imbecillitas.

Quod [d] membrorum omnium vis ad expellendum id, quod eam irritat, ſuapte natura prompta eſt; quæ partes dolenti particulæ proxime adiacent; verſus illam naturaliter ſeſe comprimunt; compreſſuque ſuccum in illam emittunt; ita vt partes alię longius diſtantes per ſucceſsionem eius, quod euacuatur; aliæ poſt alias ad expellendum irritatæ in particulam dolentem ſanguinem immittant.

Tractio fit [e] aut calore vehementi, & ſimili per ſe trahente; aut alijs poſt alia, ſanguinis partibus qui euacuatur, vel ad vacuum refugiendum, vel ad ſeruandam propriam continuitatem ſibi ex ordine, & ſecundum naturam ſuccedentibus.

a Galen. lib 9. Methodi c. 11.

b Galen. in li. de facultatibus naturalibus & lib. 2. de differ. febrium c. vlti.

c Galen. lib. de ſanguinis miſſione cap. 7.

d Gal. libr. 13. Methodi cap. 3.

e Galen. lib 3. de faculta. nat. cap. vlt. & libri 5. ſimplicium cap. 16.

Sanguis vena secta, is quidem, [a] qui à propinquis partibus fluit, frictione; ligamento; calidorum vsu; & arte denique tractus dilabitur: is vero, qui à partibus longinquis manat, loco eius, qui euacuatus est, alius post alium, cum ad vacuum deuitandum; tum ad seruandam continuitatem propriam succedit: quo successionis motu haud dubium est facultatem quoque expultricem ad propellendum foras sanguinem irritari; cum sanguis aut acer, aut redundans est; ægrotantis hominis decliui versus sectionem accubatione ob sanguinis grauitatem non nihil adminiculante.

Sanguinis euacuationes omnes, cuiuscumque sint illæ generis, fieri debent per communes [b] venas è directo affectæ partis positas; seu, vt alij loquuntur; secundum rectum; non tamen semper exquisite.

Quatuor sunt, non tres (vt Arabes [c] putant) in humano corpore secundum locum contrarietates; quas Medici rectitudines vocant: [d] antè; ponè; ad dextram; ad læuam: sursum, deorsum: intro; foras.

Est autem corpus vniuersum in partes superiores & inferiores [e] cogitatione secundum: atque harum quælibet diuidi rursus debet in dextras, & sinixtras; rursusque singulæ in anteriores, & posteriores.

Superiores partes sunt hepar; lien; & quæcumque supra hæc membra constitutæ sunt: inferiores contrà, quæ infra sunt collocatæ.

Renes, quòd veluti in confinio positi sint superiorum, & inferiorum partium; in vtrisque varie connumerantur.

Exquisitæ rectitudinis ea lex esto, [f] vt in euacuando societas membrorum seruetur; dextrorum scilicet cum dextris; & sinixtrorum cum sinixtris: superiorumque cum superioribus; & cum inferioribus inferiorum.

Quod ab Auicenna, & Auerroe scribitur ex maxime contrarijs in toto corpore secundum aliquem diametrum locis reuulsionem debere fieri; idque rectitudinem esse; cum veritate haudquaquam consentit, quum reuellendi necessitati, deriuandi quoque & vacuandi necessitas coniuncta est.

Illud verissimum est reuulsionē ipsam [g] per se non expo-

scere

a Celsus lib. 2. cap. 10.

b Hippoc lib. 6. epid. parte 2. textu 12. & textu 16. & primo de rat. vict. textu 29.

c Auicen libr. 3. fen 10 tracta 5. c. 1. & Auerr. lib. 7. cap. 29.

d Galen. in li. de reuulsione apud Oribasiū lib. 8. cap 19.

e Galen lib. de sanguinis missione cap. 18. & comment. 6. in Aphorism. textu 36. & lib. 13. Methodi c. 11.

f Galen. in locis citatis.

g Galen lib. 4. Methodi c. 4. & Hippocr. libello de nat humana comment. 2. textu 9.

ſcere exquiſitam rectitudinem; ſed debere fieri ex locis maxime contrarijs; ſi venarum communicantia par adſit.

Fernelius labitur, cum ſcribit, eam perpetuo venam ſecandam eſſe; quæ affectam partem nutrit; & in eam rectis, ideſt, oblongis villis, ac fibris tendit.

Cum ſuperior pars laborat, [a] quæcumque ea ſit, in brachijs ſecanda vena eſt; cum inferior, in cruribus: cum dextra, in brachio, aut crure dextro: cum ſiniſtra, in ſiniſtro: niſi maioris cuiuſdam reuulſionis neceſsitas occurrat: tunc enim à ſupernis ad inferna, & viciſsim ab infernis ad ſuperna tranſiliendum.

[a] Galen. in locis citatis, & lib. 13 Methodi cap. 10.

Hypochondria, & thoracis tota regio cum laborant internam, ſeu baſilicam; partes circa collum, & caput externam, ſeu humeralem ſibi ſecari venam expoſcunt; cum vtręque laborant partes, aut citra partis indicationem ſanguis mittitur, communis vena ſecanda eſt.

Exquiſitæ rectitudinis legi non ſubijciuntur externæ inflammationes; in quibus, quoniam extimorum & intimorum oppoſitio, nulla in ijs ſeruari poteſt: aut ab extimis ad extima; aut ad latus aliud tranſgredimur; aut aſcendimus, aut deſcendimus.

Externæ inflammationes brachia, & crura adoriuntur; quæ autem ventrem aut ſuperiorem, aut inferiorem inuadunt, pro internis [b] habentur; tametſi ſuperficiem attingāt.

Cum primo inflāmationes pleuriticę die Medicus accerſitur; venam internam lateris eiuſdem ſecari [c] iubeat; quòd neceſſe ſit in illud aliquid fluxiſſe.

[b] Colligitur ex Galen. libr. 13 Methodi.

[c] Galen. lib. 2. ad Glauconem cap. 2.

Falſum eſt, quod ſcribunt Arabes, præciſam in pleuritide eiuſdem lateris venam fluxionis impetum augere; ac proinde, quum ingens eſt plenitudo; ne fluxio geminetur, copiam primum vel ex inferiori pedis vena ſubtrahendam; deinde ex aduerſi cubiti interiore reuellendum; poſtremo reliquias ex eodem latere deriuandas.

Dicimus nos in fluxione quacumque quod fluit, aut fluxurum eſt reuulſionem ſolam exigere; quod fluxit, partim euacuationem, partim deriuationem: quod in anguſtos impegit meatus, euacuationem; quod circa partem ipſam eſt,

deriuationem expoſcere; non tamen ægrum toties torquendum; ſed vna ſanguinis miſsione malo redimendũ eſſe.

Neque vero alienum eſt à ratione vna ſanguinis miſsione reuulſionem, deriuationem, & euacuationem ſimul fieri; quòd eadem vena, quatenus loco contraria eſt, reuellit; quatenus lateris habet ſocietatem deriuat, & euacuat.

Si citra morbum ſola præcautione ſanguis mittatur; nihil prohibet in ſecanda vena latus excedere; membrorumque omnimodam ſocietatem, & exquiſitam rectitudinem negligere; potentiori reuulſione vndelibet quæſita; ab infernisq; ſi placet ad ſuperna; vel à ſupernis ad inferna aſcenſu, & deſcenſu facto.

Ridiculi ſunt, qui internam venam dextri cubiti dextro lateri viciniorem eſſe, quàm contrariam contendunt.

Non tamen hinc deducat aliquis in pleuritide nõ vtilius ab affecto latere, quàm à contrario ſanguinem mitti: quoniam pars quæcumque ſi quid redundans habet; aut prauum; in aliam eiuſdem lateris facilius, quàm in partem oppoſiti lateris remittit ob ſingularem quandam, & propriam inter illas diſpenſationem, & ſocietatem.

In quacumque pleuritide multo tutius eſt venæ ſectionem, vt Galenus [a] notauit; quàm expurgationem iubere; etiam ſi inferiores coſtas dolor teneat; quidquid contra ſtatuere viſus fuerit Hippocrates in ſecundo de ratione victus in acutis.

a Galen. comment. 2. de rat. victus in acutis textu 11.

Vtilius ex poplite excepta maioris reuulſionis neceſsitate, quàm ex malleolis vena ſecatur: at facilius ex malleolis, quàm ex poplite à Chyrurgis, præſertim non admodum peritis, & exercitatis.

Sanguis eo potentius, & efficacius reuellitur; quo ſecta vena aut capacior eſt; aut longius diſtat ab affecta parte; & quo is partite magis mittitur.

Vt craſſus aut tenuis ſanguis educatur; maiorque aut minor ſpirituum copia effluat; non tam venæ, quàm ſciſsionis tenuitas, vel amplitudo facit.

Ad prouocandos menſes ex infernis [b] partibus ſecanda vena eſt; at ad menſes ſiſtendos [c] ex ſupernis.

b Galen. lib de ſanguinis miſſione capit. 11. & 19.

c Galen. lib. 2. ad Glauconem p. 2.

In

In morbis vteri ſiquidem reuellendum præcipue ſit; brachij ſecanda vena: quòd ſi deriuandi neceſsitas magis vrgeat; aut poplitis, aut malleolorum, aut cruris vena ſecari debet.

In morbis hepatis, & lienis ſectio venæ in manu plerumque inutilior; perraro æquè vtilis; numquam vtilior eſt ea, quæ in cubito fit.

Si affectio, quæ curatur, frigida eſt; cauendum à miſsione ſanguinis; niſi præcautionis gratia per reuulſionem is ſit euacuandus.

Refrigerata, & obſtructa cute, indeque diaria enata, per ſanguinis miſsionem commode febris extinguitur; redundantiaque ſuccorum, & permutatio ad putridam febrem præcauetur; quòd affectio tum temporis calida ſit; cutiſque refrigeratio antecedentis tantum cauſæ fungatur munere.

Hippocratem Auerroes [a] cum ratione reprehendidit; quòd expurgationem ſanguinis miſsioni in grauidis prætulerit; [b] illamque cenſuerit, quàm hanc minus periculoſam eſſe, cum vtriuſque par eſt neceſsitas.

[a] Auerr. lib. 7. Collectaneor. cap. 4.

[b] Hippoc. particula quarta Aphoriſmo 1.

Vſque ad illud animi deliquium, quod lypothimiam, aut lypopſychiam vocant; ſanguis mittendus eſt in ardentiſsimis, [c] iiſque continuis febribus ſiue ex ſanguine, ſiue ex bile genitis, modo ſtet robur: itemque in febribus, quæ cum carbunculis conſiſtunt; ac interdum in doloribus etiam, qui partem aliquam vehementer diſcruciant.

[c] Galen. lib. de ſanguinis miſſione c. 11 libr. 1. Aphoriſmorum comm. 23. & lib. 9. Methodi cap. 4.

Robur etenim vitalis virtutis in miſsione ſanguinis præcipue requiritur; non animalis, & naturalis: at lypopſychia, ſeu lypothimia caſus eſt ſubitus [d] animalis virtutis; ſicut ſyncope vitalis roboris ſubitus caſus eſt.

[d] Gal libr. 12. Methodi c. 5.

De Cucurbitulis. Cap. IIII.

AD miſsionem ſanguinis referuntur tamquam appendices quædam Cucurbitulæ; & Hirudines; quę à parte iam læſa ſanguinē manifeſte exhauriūt. Cum vires non ſunt admodum robuſtæ; & ſanguis vacuandus

cuandus tenuis est, ac non magna copia; loco sectæ venæ commode applicantur ægris [a] cucurbitulæ scarificatæ.

a Galen. passim.

Scarificatio fit epidermide minutim scalpello discissa; quæ tamen & altius nonnumquam subiens veram cutē ferit.

Quo altius scalpellus adigitur; eo plenior fit sanguinis effusio.

Expurgandæ cutis [b] remedium est scarificatio; ac eorum affectuum, qui in cutem irruperunt; vt scirrhi, inueteratæ phlegmnones, & cuiusuis corruptæ materiæ; ad hæc gangrenæ; sphaceli; & aliorum, in quibus natiuus calor strangulatus ventilari desiderat.

b Quæ sequuntur de cucurbitulis sententiæ partim sumptæ sunt ex Galen. in lib. de hirudinibus partim ex lib. 7. Oribasij; & partim ex Fernelio lib. 2. Methodi capit. 13.

Largius profundet sanguinem scarificatio; si protinus adhibeatur cucurbitula; quæ vi flammæ, atque caloris non modo quidquid tenuis, fluxique humoris, ac spiritus partem circumfundit; sed & quod in locis distantioribus, penitioribusque inest, validissime trahit.

Cucurbitularum cum scarificatione vsus præterea est in morbis acutis; in quibus mitti sanguinem vires interdum non patiuntur.

Quum per annum venam sæpius incidere haud expediat; quòd scilicet vnà cum sanguine vitalis excernatur spiritus; quo exhausto, & vniuersum corpus frigidius redditur; & actiones naturales deteriores fiunt; conueniet sane; siquidem sanguis mittendus sit; vt partes ignobiliores, potissimum autem crura sæpius scarificentur.

Prosunt cucurbitulæ scarificatæ & oculis diutina fluxione laborantibus; ac præterea passionibus capitis; & illis, quæ thoraci, dorsoque eueniunt.

Quæ de partium rectitudine; de reuulsioneque, & deriuatione, cum vena secatur; dicta sunt: eadem seruari debent in applicandis cucurbitulis scarificatis.

Leuis cucurbitula præsidij genus est expeditissimum, ac minime periculosum; neque enim corpus vlla qualitate labefactat; neque vires infringit.

Leuis cucurbitula humorem, qui parti iam hæret; impactusque est, deriuat; eum, qui in alto corpore demersus est, euocat in summum; irruentem fluxionem reuellit; & sangui-

nis

nis profusionem vndecumque factam directo, contrarioque loco imposita sistit: quum præsertim ex vena sanguinem mitti, reuellique imbecillæ vires minime sinunt.

Eadem flatus, ac spiritus quauis sede coercitos expedite soluit; proinde palpitationem, singultum, colicum, nephriticumque cruciatum citissime compescit. remedium item est accommodatum stuporis, paralysis, & doloris inueterati.

Mulieri si velis menstrua cohibere; leuem cucurbitulam quam maximam ad [a] mammas appone.

Leuibus cucurbitulis hypochondrijs affixis fluxus sanguinis è naribus [b] retinetur, & constringitur; infigendæ vero super iecinore, si ex dextra nare profluit sanguis; sin ex sinixtra, super liene.

a Hippoc. lib. 5. Aphoris. 50.

b Galen. lib. 5. Methodi c. 3.

Ne apponantur pueris cucurbitulæ, priusquam annum fuerint transgressi; quidquid contrà Rases censuerit; quia hæc ætas maxime solet à doloribus vinci.

Non omnibus pueris post annum cucurbitulæ commode apponuntur: sed solis sanguineis, robustisque; in quibus tamen vnica, aut altera non excedatur.

Non supernis, sed infernis tenellorum puerorum partibus, cruribus scilicet, apponi possunt cucurbitulæ.

Præter cucurbitulas, frictiones quoque; arctæ membrorũ constrictiones, quæ dolorem incutiant; balneæ, aqua feruens; dropacesque, & sinapismi attrahendi, & reuellendi, si in contraria parte fiant, sanguinem vim habent.

Dropax medicamenti forma erat [c] interdum liquidioris in modum malagmatis; interdum siccioris in modum emplastri, prout vsus exigebat: quæ calens cuti illinebatur, agglutinabaturque: & antequam omnino refrigesceret; auellebatur; idque tertio, quartoque, vel etiam sæpius repetebatur.

c Ioannes Gorræus libr. 4. Medicarum diffinitionum.

Simplex Dropax ex pice arida fiebat cum modico oleo liquato. Compositus autem Dropax aut piper, pyrethrum, & similia calorem excitantia; aut sulphur viuum; cinerem sarmentorum, & alia huiusmodi exiccandi vim habentia; aut adarcen, euphorbium, & id genus alia, quæ lancinare valent, pici adijciebat.

Conue-

Conueniunt Dropaces frequentibus vomitionibus, & cruditatibus, & cœliacis affectionibus.

Maxime vero ante sinapismum adhibentur Dropaces ad corporis præparationem: & post sinapismum etiam, vt reliquiæ morbi euellantur.

a Paulus lib 7. cap. 192.

Sinapismus cataplasma est [a] ex sinapi, & ficubus maceratis sæpius admotum, donec subiecta pars calorem, ruborem, & tumorem contrahat; vt non ineptè dixerint quidam viri doctissimi sinapismo antiquorum respondere modo aliquo vsitatissima nostris temporibus vesicatoria.

Sinapismus antiquorum rite præparatus, & administratus, medicamentum erat efficacissimum aduersus inueteratos, & deploratos morbos; vt aduersus vetustos capitis dolores, hemicranicos; lethargicos; comitiales, insaniam, vertiginem; orthopnœas; asthmata; longas tusses; diuturnas stomachi, & intestinorum affectiones; inappetentiam; ischiadem; arthritidem; & paralysim.

De Hirudinibus. Cap. V.

b Fernelius loco citato.

IRVDINES tum à toto, tum à parte sanguinem [b] eliciunt.

Hirudo exinanita & accurate præparata auidius sugit; ac tutius: fereq; continenter, dum copia turgescat, saturaque procidat.

Venæ cuique applicari possunt hirudines; sed præsertim hæmorrhoidi.

Si corpus plethoricum fuerit; à totoque sanguis sit euacuandus; cubito applicantur hirudines.

Plerumque sublata hirudine sanguis confertim profluit; si præsertim in prominentem venam erat infixa; ac tum pro scalpello, & phlebotomia est.

Hirudo, quæ duriusculæ cuti; aut ei parti, cui nulla sit amplior vena subiecta, adhæreseit: quam solum partem attigerit, euacuat: aut certe minimum è vicinis; nihil vero prorsus ex alto, aut ex distantiore loco prolicit.

Sca-

Scabiei; vitiligini; impetigini; pano; nasi, facieique rubori; & elephanticorum tuberculis exugendis adhibetur commode hirudo.

De Cauterijs. *Cap. VI.*

AVTERIVM est [a] vlcusculum in extima parte humani corporis à re adurente excitatum; vt materiæ morbificæ paulatim vacuandæ exitus præbeatur.

Paulatim vacuanda est materia ope cauteriorum illa, quæ paulatim quoque, & sensim generatur.

[a] Quæ sententię sequũtur de cauterijs partim ex Fallopio in tractatu de cauterijs, & partim ex Michaele Gauasseto in libr. d. re eadem desumptæ sunt.

Cauterij species sunt fonticulus; setaceum; vesicatorium; & exustio.

In cauterijs iubendis caueat præcipuè Medicus, ne erret in dignoscenda parte; vbi materia morbifica cauterijs eliciendа generatur.

Si deriuandæ materiæ gratia cauterio sit opus; locus eligatur affectæ parti proximus: quòd si reuulsionis causa; ne viscus, & membrum aliquod nobilius inficiatur.

Remotior sit cauterij locus; ita tamen vt cum affecta parte rectitudinem seruet.

Cum latentes, & longæ naturæ concoctiones tuto expectari, sustinerique sine periculo possunt; frustra cauterijs vtimur.

Cùm recte adhibetur cauterium; non aliò vergit Medicus vacuando; quàm quo Natura ipsa vergeret, si posset.

Excrementa, quæ cauteriorum ope deriuando excernuntur; tum ad cutem vergere tamquam ad imbecilliorem corporis partem debent; tum etiam copiosa adeo esse; & crassa; vt per insensibiles cutis meatus vacuari nequeant.

Salubrius est fonticulos excitare ferro, vel auro ignito; quàm causticis medicamentis: Cauterium tamen ex ære reliquis cauterijs exiccat magis.

Ex plerisque locis, & argumentis perspicuum est; Galenũ nunc, si viueret, cauteriorum vsum non fuisse improbaturũ.

Ridiculi ſunt, qui contendunt, per cauteria ſpirituum ſubſtantiam effluere, & diſsipari.

Cauendum eſt maxime ne in cauteria materiæ plurimum confluat; vel ob loci imbecillitatem; vel ob aliam cauſam: vnde inflammationes, & gangrenæ ſubſequantur.

Caro muſculoſa fonticulis apta minime eſt.

Crura hominum, quibus corpus eſt pingue, obęſum, & vaſtum admodum fonticulos non patiuntur.

Cõmode fonticulus in crure excitatur inter muſculum & muſculũ; atq; inter tibiam & fibulã; à genu non multũ lõge.

De Pharmacia vniuerſim. *Cap. VII.*

PHARMACIA eſt ea Medicinæ pars, quæ ope ſimplicium, & compoſitorum medicamentorum ſanitatem tum conſeruat; tum etiam reſtituit.

Medicamentum ſic diffiniebat egregius & multarum laudum cumulo ornatiſsimus Præceptor meus Æmilius Campolongus in tractatu de ſimplicibus medicamentis: id quod recte adminiſtratum corpus humanum primario agendo, & vincendo iuuat.

Medicamenti communis materia corpus ipſum eſt generabile, & corruptibile; quod ſicut in ſpecies varias diducitur; ita varias quoque medicamenti materialiter accepti differentias conſtituit: proindeque ſimplicia elementa è claſſe medicamentorum [a] haud excludimus.

Multum in dies pharmaca incrementum accipiunt; locupletanturque tum nouis doctorum hominum experimentis; tum aduectu ex Indijs rerum, & plantarum illarum; quæ noſtratibus non ſunt congeneres.

Ridicule ab aliquibus aſſertum eſt perfectiora [b] naſci omnia in oriente, quàm in occidente.

Illud non minus ridiculum quod à Gardano [c] ſcribitur maiores lapidibus, quàm animalibus, aut plantis vires ineſſe.

Ars quoque pharmaca conficiendi augeſcit in dies magis ſuccis, & liquoribus, tum ex plantis, tum ex rebus alijs per chymi-

a Vecherus in Antidotario ſpeciali, Iouſbertus libro 1. Medicinæ practicæ cap. 1.

b Scaliger exercitatione 99. de ſubtilitate.

c Lib 7. de ſubtilitate.

chymicam destillationem ingeniosissime, & copiosissime eductis.

Arte destillatoria comparata remedia ad agendum vim maximam habent; quoniam calore fiunt exurente, voraci, depascente, & omnia destruente; carbonario scilicet, fornacario, vehementissimo, & ardentissimo.

Lento, tepenteque igne educti liquores, & succi tutius præbentur ægrotis; quàm si igne carbonario educerentur.

Caueant igitur [a] Medici ne chymicorum remediorum facultate vehementissima decepti crebro illorum vsu ęgrorum primigenium humorem importune adurant, & liquefaciant.

[a] Germanus Courtin in oratione aduersus Paracelsum.

Ars destillatoria [b] inuentum est recens veterum Græcorum temporibus incognitum; & Actuarij potissimum temporibus introductum.

[b] Adamus Leonicerus in libell. de destillatione.

Medicamentum formaliter acceptum primaria sui distributione diuiditur [c] in calefacientia; refrigerantia; humectantia, & exiccantia medicamenta: deinde diuiditur in ea, quæ gignendis secundis qualitatibus à primis manantibus nos varie afficiunt.

[c] Galen. lib 5 simplicium capit. 2.

Secundas qualitates voco duritiem; mollitiem; asperitatem; lenitatem; crassitiem; tenuitatem; tensionem; laxitatem; densitatem; raritatem; colores; sapores; odores; & id genus alias.

Tertio diuiduntur medicamenta pro varietate tertiarum qualitatum, quæ partim à primis, partim à secundis, & partim ab vtrisque proficiscuntur; quòd illarum ope corpus humanum pluribus modis exagitent.

Tertias qualitates voco illas, quarum effectus toto genere homonimi sunt; & egrediuntur limites cathegoriæ qualitatis: non enim calor calorem; aut raritatem, sed quidpiam toto genere diuersum inducit; cum aut mouet; aut generat; aut corrumpit; aut suppurat; aut facit quidpiã tale.

Tales sunt facultates omnes medicamentorum aut attrahendi; aut extergendi; aut agglutinandi; aut poros expurgandi: aut eosdem infarciendi; aut purgandi; aut repercutiendi; aut conseruandi partem aliquam immunem à vi in-

gruente veneni; aut diſcutiendi; aut impellendi per compreſsionem; aut vacuandi abſolute vel apertione & laxatione continentium vaſorum; vel inciſione, attenuationeque contumacioris excrementi, vel quapiam alia ratione: aut generandi vel carnem, vel ſemen, vel lac, vel ſanguinem, vel quidpiam tale; aut corrumpendi hæc eadem; aut erodendi, & adurendi; aut irritandi; vellicandique: aut putrefaciendi; aut ſuppurandi; aut ſtupefaciendi; aut gignendi dolorem; aut ſedandi dolorem; aut ſomnum conciliandi; aut ſoporandi; aut denique quidpiam agendi; quod natura diuerſum ſit ab omni qualitate.

Cuiuſque generis medicamenta diuiduntur [a] pro diuerſitate partium noſtri corporis, cum quibus maiorem quandam & peculiarem familiaritatem ac analogiam habent; in cephalica; pneumonica; thoracica; pleuritica; cardiacha; ſtomachicha; gaſtrica; hepatica; ſplenica; nephritica; cyſtica; hyſterica; arthritica; & ſimilia.

[a] Colligitur ex Galen. libro de theriaca ad Piſonem cap. 6. libro 1. de fa ult. nat. & libro de nat. humana, & lib. 5 ſimpl. capit 24.

Purgantia medicamenta diuiſione magis particulari pro diuerſitate humoris, quem vacuant; rurſus diuiduntur in cholagoga; in phlegmagoga; in melanagoga; in hydragoga; in purgantia pituitam, & aquas coniunctim; in purgantia flauam, & atram bilem ſimul; in educentia bilem vtramque, & pituitam; & denique in educentia bilem, & pituitam ſolum.

De medicamentis agentibus per primas qualitates. Cap. VIII.

NON alio modo fingi poteſt medicamēta vim habere alterandi ſecundum primas qualitates, niſi vel actu inſitam, ita vt in obiectum obuium primo & per ſe agat; vel facilem vt à calore noſtro actum accipiat.

Quæ medicamenta virtute dicuntur calida [b] ſolam habilitatem, & aptitudinem habent calorem aliunde

[b] Galen. lib. 1. ſimplic. cap. 11. libr. 2. ſimplic. cap. 23. libro 3. ſimplic. cap. 20. & lib. 3. de temperam. cap. 1.

aliunde posſidendi eadem omnino ratione, qua paleæ & ariſtæ virtute ſunt ignis ob inſitam cremabilitatem; qua flammam dicto citius concipiunt: & eodem prorſus modo quo piper quoque, allium, & ſimilia non proprio, & ingenito, ſed à nobis accepto calore vorata nos calefaciunt.

Aliqua medicamenta habent illa quidem [a] actu caliditatem quandam, tametſi virtute ſolum dicantur calida; ſed ea caliditas ad alterandum ſola minime ſufficit.

[a] Galen. lib. 3. ſimplic. cap. 21.

Pharmaca frigida ideo refrigerant nos; quoniàm inſuperata manentia [b] proprio frigore nos afficiunt.

[b] Galen. lib. 3. de temperamẽ. cap. 4.

Tametſi frigiditatem eam, quæ actu talis eſt, papauer & violæ pari gradu poſsident; dicitur tamen papauer violis frigidius; quòd illis magis perſiſtat inuictum in congreſſu cum humano calore.

Omnia medicamenta frigida comminuuntur neceſſario, [c] & motum adſcititium acquirunt ope aliqua, vt poſsint propriam frigiditatem multis humani corporis partibus communicare.

[c] Galen. lib. 3. ſimplicium capit. 20.

Motum frigidorum adſcititium voco illorum ad diuerſas partes delationem, & attractionem; ope aliquorum in humano corpore vehiculorum; quibus illa ex accidenti iunguntur.

Quòd ſi obijcias; frigida igitur medicamenta dum comminuuntur, calefiunt neceſſario ab humano, & naturali calore? Reſpondeo id veriſsimum eſſe; ſed alterationem huiuſmodi eſſe propemodum inſenſibilem; exemplo ſit [d] glacies, quæ dum liquatur à ſole; incaleſcit illa quidem modo aliquo; ſed ita incaleſcit; vt eos à quibus tractatur magis refrigeret, quàm antea refrigerabat.

[d] Conciliator differẽtia 140.

Non verè aſſerunt aliqui pharmaca omnia, quæ ſicca, vel humida ſunt; actu talia eſſe; cum id aduerſetur Galen. lib. 2. ad Glauconem cap. 8. & cum conſtet pinguedines poteſtate tantum eſſe humidas; aquas vero ſulphureas poteſtate tantum eſſe ſiccas.

Primo gradu quidpiam [e] aut calidum eſt, aut frigidum; aut humidum, aut ſiccum: quod alterat quidem corpus temperatum, non tamen euidenter; ſed ita vt opus ſit ratiocinatione

[e] Galen. libr. 5. ſimplicium capit. vltimo.

natione aliqua ad percipiendam alterationem: secundo gradu est, quod alterat manifeste: tertio gradu est, quod vehementer alterat: quarto gradu est, quod summe alterat.

Gradus quisque principium, finem, & medium habet; quas Galenus appellat stationes.

De lenientibus medicamentis. Cap. IX.

EX ingenti sylua tot aliorum à me recensitorum medicamentorum prætermissis cæteris ad lenientia, & ad purgantia medicamenta me præcipue conuertam; quòd hæc cæteris tum maiora humano generi, & certiora commoda præbeant; tum obscuriorem & magis abditam naturam, & agendi modum habeant: de vacuantibus autem medicamentis, & de vacuatione vniuersim fuse agetur in posteriore huius libri parte.

Pharmaca, quæ à primis qualitatibus totam, & immediate vacuandi vim accipiunt; [a] non purgantia, sed alterantia, seu lenientia medicamenta proprio nomine appellantur; talia sunt, quæ vijs tantum emollitis, & laxioribus redditis, excrementa, quæ in ventriculo ac intestinis hærent per aluum deducunt, vt casia fistularis, manna, pruna, & similia; & illa pariter, quæ adstringendo, comprimendoque ventrem laxant.

[a] Hippocra. & Galen. lib. 4 de rat. victus in acutis commen. 7. & Galen. libr. 2. de alimentorum facultatibus cap. 31.

Ad lenientia medicamenta per analogiam quandam illa quoque medicamenta referuntur; quæ aut abstergendo; aut virtutem expultricem acrimonia exstimulando, excrementa promouent: talia sunt hyssopus; pulegium; aristolochiæ; radix pyrethri; sales quidam; salsugo; flos, ac squama æris, & huiusmodi alia plura; quæ cum calida sint, trahunt etiam humores necessario; purgantibus tamen non adnumerantur; quoniam indeterminata, & indistincta proprietate humores omnes trahunt, primum quidem tenuiores, deinde minus tenues.

Huiusmodi vero medicamenta sicut origine facultatis quam habent; ad lenientia pharmaca proxime accedunt;

ita facultatis robore, & insigniter vacuandi virtute vt plurimum non longe absunt à purgantibus medicamentis.

Acria medicamenta vt sales, multum caloris amittunt, cum [a] vruntur: quæ vero acria non sunt vt chalcythis, & ærugo caloris plus [b] per vstionem assumunt.

Nullum medicamentum vstione mitescere potest adeo, vt frigidum penitus fiat; [c] quoniam ignitio sui aliquid relinquit semper.

Crebra lotione frigescere omnino, & caloris vim omnem deponere possunt quantumuis acria medicamenta.

a Gale. lib. 11. simplic. cap. 15. & lib. 9 simpli. in proemio.
b Galen. lib. 3. Methodi cap. 6.
c Francis. Valles. lib. 9. controuersiarum ca. 7.

De purgantibus medicamentis. Cap. X.

QVAE occultæ dicuntur purgantium medicamentorum facultates neque à cœlo, neque à syderibus manant.

Non sunt idem quod formæ ipsæ, quæ medicamentis dant esse; tametsi id creditum fuerit ab Auicenna; [d] quoniam vires medicamentorum purgantium nunc intensiores sunt, nunc remissiores; arteque à Medicis pro arbitrio debilitantur: quorum neutrum quadrare in formam potest.

d In lib. de medicinis cordialibus tractat. 1. cap. 10.

Abditæ medicamentorum purgantium facultates non sunt potentiæ substantialium formarum; quoniam formis corruptis integræ, & efficaces remanent; vt patet ex aquis & oleis, quæ per chemiam, aut è rhabarbaro, aut ex medicamento alio eliciuntur; & ex lacte purgatorio caprarum, quæ vel scammoneam, vel tithymallos, vel marinam brassicam depastæ fuerint.

Medicamentorum igitur purgantium facultates ad materiæ dispositionem [e] spectant; mistionisque ac temperamenti modum sequuntur.

Non nego proprietates aliquas inueniri, quæ formas rerum per se consequantur: sed hoc vnum contendo, vires medicamentorum tales non esse: quoniam emortua (vt sic loquar) purgantia medicamenta deuoramus, hoc est contusa; in puluerem contrita; exsuccata; elixa; tosta; macera-

e Galen. lib. 3. simplicium capit. 24. & lib. 5. simplicium capit. 16.

ta; abluta; cocta; frixa; fermentata; destillata; & alijs consimilibus modis præparata.

Purgantia igitur medicamenta sunt, quæ substantiæ ex temperamento natæ similitudine, & concepto calore determinatos succos è toto corpore pertrahunt; naturamque hostili qualitate exagitant; & ad excretionem exstimulant.

Calor trahit [a] tantum; similitudo substantiæ hoc vnum efficit, [b] vt hi potius, quàm illi humores prolectentur: hostilis qualitas turbat [c] expultricem facultatem.

Quidam viri clarissimi contendunt formarum similitudinem in causa esse, vt purgantia medicamenta hos potius, quàm illos trahant humores: quoniam, inquiunt, colocynthis est substantiæ tenuis; cum tamen pituitam viscidam & crassam purget.

a Galen. libr. 4. in acutis commen 7. & libr. 5. simplicium capit. 7.
b Galen. lib. 3. simplicium capit. 26
c Colligitur ex Galen. libro 3. simplicium capit. vlt.

Hi vero non animaduertunt primum de formis similitudinem non dici, nisi admodum impropriè; deinde non posse formas inter se similes esse, quin illa quoque, quæ aut formarum prauiæ dispositiones sunt, aut formas consequuntur, inter se sint similia.

Substantiæ similitudinem efficiunt non primę qualitates, sed quæ ex mixtionis modo oritur crassities tenuitas, friabilitas, & similia; ea tamen lege, vt mutuam similium actionem, & passionem non tollant; sed contrà magis iuuent qualitates huiusmodi similes.

Sicut pars quæuis per insitum calorem familiare sibi alimentum [d] trahit; ita medicamentum purgans maioris caloris adauctione humores trahit: ab humoribus vicissim non trahitur, nisi perraro.

d Galen. lib. 3. simplic. c. 25.

Multæ causæ sunt, propter quas acriorem, & intensiorem quàm humores medicamenta calorem suscipiunt; tametsi substantiam habeant eandem quam illi.

Hostilis qualitatis nomine intelligo quidquid vel vera qualitate, vel tota substantia naturæ molestiam creat.

Quod Erastus dicit [e] sola hostili qualitate (qua appellatione quãtitatem etiam ille comprehendit) naturã irritante pharmaca oĩa purgare; nullo pacto concedi pōt; qm̃ venena plurima, q̃ naturę nostrę aduersissima sũt, nihil oĩno purgãt.

e In lib. de purgant. medicam. facultatib. q. 2.

Est

Est etiam alia ratio contra Erastum: sæpe pharmaco in ventriculo, & intestinis manente, humores magna copia fluunt è distantioribus partibus; quas non est admodum probabile ab illo irritatas ad expellendum fuisse tam valide, & tanto impetu.

Aduersari purgantia pharmaca naturæ, hancque ab illis turbari, & [a] irritari; inde conijcio quòd propter medicamentum operationem quidam exoluuntur; tormina, & vertiginem patiuntur alij.

[a] Galen. lib. 5. simplicium capit. 17.

Ratio etenim, quæ à plurimis affertur, id propterea vsu venire affirmantibus, quòd pharmacum carnes, & sanguinem eliquet; vt proprium humorem trahendum inde eliciat; non est omnino necessaria; sed probabilis tantum.

Est etiam veri valde simile; sicut aluus à bile flaua quotidie stimulata deponit [b] excrementa (argumento sit, quòd in regio morbo, in quo bilis ad intestina non effunditur, sed vnà cum sanguine per corpus fertur; tarde, & difficulter excrementa deijciuntur) ita deiectioni per medicamentum excitandæ roboris plurimum ex irritationem accedere.

[b] Galen. lib. 5. de vsu partium cap. 4.

Adiungitur alia ratio ex pharmacis vmbilico impositis desumpta; quæ non alio modo, quàm irritatione purgare videntur: frustra enim tractionis à tota substantia meminerimus; quoniam si purgarent ita; ad cutem ad se humores attraherent; instar eorum, quæ vesicas excitare consueuerunt; non per aluum deturbarent.

Idem non obscurè probatur ex superpurgationibus, quæ contingunt; cum plus medicamenti; aut valentioris quàm oportet, deuoratum est aliquid: in his enim constat succos trahi non vi sola extractoria medicamentorum; sed ex venarum quoque apertione, & expultricis virtutis irritatione; succis primum medicamento familiaribus tractis; deinde alijs prout sunt fluxiores, aut minus fluxiles; & prout maiori, vel minori tenacitate à natura retinentur; atqui probabilissimum est purgationem, & superpurgutionem gradu solum, intensioneque & remissione differre.

Non omnia medicamenta purgantia succum quemcumque indistincte [c] trahunt: quòd qui morbo regio laborant,

[c] Galen. lib. 1. simplicium capit. 26.

Z dato

dato medicamento, quod expurget bilem; & qui hydrope ascite laborat; dato medicamento quod aquam deducat; vnica exhibitione curantur sæpe; qui si sumerent medicamentum, quod atram bilem expurgat, tantum abest, vt curarentur; vt imo ingentis mali periculum subirent.

Aperte mentiuntur, qui asserunt purgationes fieri medicamentis in succos sibi familiares conuersis.

Sed & illi non minus mendaces sunt, qui pro maiori vel minori purgantium medicamentorum robore, & virtute nunc bilem flauam, nunc pituitam, nunc atram bilem vacuari contendunt.

Ex his colligitur non occulta prorsus, sed ferè nota, & sensibus obuia facultate purgare medicamenta; etiam si à tota substantia vim illa habere dicantur.

Non est necessarium ad medicamentorum tractionem; vt ea è ventriculo [a] in venas deducantur: proindeque frustra miscentur à plerisque Medicis deducentia purgantibus.

Sani, & pura habentes corpora, difficulter [b] purgantur; quia pharmaca Naturam stimulant; & ad excretionem prouocant: ipsa autem excitata, cùm nihil habet, quod expellat, vel quod expellere possit, pessime afficitur; nec excutere mordicans medicamentum ita facile potest: quòd si notatu dignam humoris vitiosi, & redundantis copiam in intestina effundere posset; facilius irritans medicamẽtum hoc pacto elueret; atque vnà cum excrementis è corpore subduceret: sic enim cùm est excitata; viamque ad intestina sibi aperuit; reliqua excrementa eadem facile protrudit.

a Auicen. lib. 1. fen . . cap . Mesues libr. 1. Canon c. 2. & colligitur ex Gal. lib. 3 simpliciũ cap 25.

b Galen. lib. 2. Aphorismorũ comment. 16. & lib 6. de sanita. tuenda cap. 11. Celsus lib. 2. capit. 13.

Sanorum corpora, accepto purgatorio pharmaco nõ ideò solum afficiuntur; quòd excutere illud non valent ita facile; sed etiam, quia Natura medicamento lacessita conatur expellere, quæ retentrix victus taqnuam vtilia, & familiaria pertinaciter retinet.

Interdum fit, vt pharmaca purgatoria vel solum visa, vel solum olfacta concutiant nos, purgentque; quoniam cogitatio vehemens de re exstimulante ipsa horrorem parit; & Naturam exst mulat.

Procedente purgatione, desinunt vertigines, tormina; animi

animi deliquium, & similia accidentia, quæ ante purgationem incœperant: quoniam horror, & concussio Naturæ pharmacum refugientis expulsionem irritatione factam necessario antecedit.

In mortuo corpore pharmaca purgantia quantumuis calefacta neque trahunt, neque excernunt humores; quoniam tractio medicamenti, & expulsio Naturæ ex sese inuicem pendent; & quod vita caret, toto genere ineptum est, vt ad expellendum irritetur.

Cum pars quælibet corporis cum cæteris omnibus familiaritatem habeat euidentem; necesse est, quod vni est familiare, cæteris non sit inimicum; & quod vni inimicum, perniciosumque est; cæteris non sit salutare.

Pharmacum quatenus purgans est, neque in vnam partem agit, intactis omnino cæteris; neque vltro ad partes aliquas dimissis alijs accedit; neque à parte vlla trahitur; neque à facultate corpus regente ad partes vel iniuriæ, vel purgationi obnoxias deducitur.

Nonnullis tamen pharmacis partes aliquæ magis aut minus quàm cæteræ purgantur; [a] quòd illæ, quàm aliæ magis aut minus aptæ sint, vt permutentur. [a] Galen lib. 5. simplic. c. 22.

Medicamenta, quæ cum facultate propria purgante coniunctum habent acrem calorem validius agunt: hâc ob caussam Medici quoties magis subducere valent; acria vt zingiber eis permiscent.

Medicamenta vulgo benedicta appellata, [b] vt rhabarbarum, agaricus, & huiusmodi alia absque periculo, & citra vehementem agitationem, atque noxam blande purgant; quòd vel benigni succi aliquid in se continent; vel quòd Naturæ non sunt adeo inimica; vel quòd propter admistionem partium aliarum vis purgatoria hebetatur, ac retunditur; vel quòd calore fundente, pungente, & aperiente carent; vel quòd propter lubricitatem celerius exeunt. [b] Trincauellius libr. 1. de composi. medicam. cap. 6.

Medicamenta purgantia, [c] in quibus cõtrariæ causæ sunt, naturam validissime concutiunt; & non sine labore ac periculo purgant; vt scammonij succus; elleborus; tithymalli; colocynthis; elaterium; semen lathyridum, & consimilia. [c] De ordinibus purgãtium medicamentorum agit Trincauellius libro 1. de composit. med. cap. 14.

Quæ medicamenta naturæ humanæ maiori quadam hostilitate infensa sunt; vt hydrargirum; præcipitatum; sublimatum; stibium; & similia parum absunt à venenorum natura; vsque vrentium, & chymicorum ignium tantum abest, vt naturam corrumpentem exeant; vt imo deteriora, perniciosioraque reddantur.

Purgantia medicamenta quæ valde calida, & tenuium partium sunt; [a] sursum feruntur; & vomitoria appellantur; at verò quæ sunt minus calida, & partes habent crassiores deorsum tendunt; & deiectoria dicuntur; mixtim aliqua sunt vomitoria & deiectoria.

a Arist. sectione 1, problematum quæst. 42.

Multis de causis euenire, potest, vt vomitoria deiectoriorum; & deiectoria vomitoriorum naturam induant; vt notauit Mesuecus secundo Canonum vniuersalium.

Purgatoria pharmaca, quæ Hippocratis ætate in vsu erāt; longe valentiora erant, quàm quibus nunc Medici vtuntur.

Aloe per se nihil vltra hepar [b] expurgat.

Aperire aloem venarum oscula extracto inde sanguine, heparque calore suo [c] lædere Iulij Cæsaris Scaligeri authoritas vt credam, facit; cuius in exercitatione contra Gardanum 160. hæc verba sunt; Qui negant aloe iecur offendi; experientiæ scutica digni sunt; hoc per annos amplius quadraginta compertum habuimus; quamobrem Mesuæ meipsum ascriptorem statui necessario: nolo commemorare quot non solum ab empiricis, ac pharmacarijs, sed etiam à Galenistis in pericula, & morbos aloes vsu coniectos eximimus è periculo manifesto.

b Galen. lib. 8. de compositio. medicamen. secundum locos cap. 2.

c Ioannes Mesues cap. 1. de simplicibus.

Aloes igni suo atque glutino [d] venarum oris extrinsecus apposita sanguinis fluxionem cohibet; & velut operculum imponit; eo ferè modo, quo ignitum ferrum solet, crustis in venarum oris excitatis.

d Scaliger ibidem.

De purgatione. *Cap. XI.*

SANGVINIS missio fit citius, tutius, & minori cum apparatu, quàm purgatio; proindeque cum vtriusque euacuationis par necessitas occurrit; conuenientius

uenientius est à venæ sectione, [a] quàm a purgatione incipere.

Ad purgationem non adeo magnum requiritur virtutis robur, sicut [b] ad sanguinis missionem; minus tamen potest emendari qui ex epoto pharmaco, quàm qui ex misso sanguine errores contingunt; proindeque cum ad purgandum Medicus accingitur; certior debet esse de virtutis firmitate ad eam rem necessaria, quàm si ad mittendum sanguinem accingeretur.

Ingens periculum est vsque ad animi defectum [c] purgare.

Ante purgationem exonerandæ primum [d] intestinorum viæ crassis, & naturalibus fęcibus; quo omnia ex omnibus expeditissime confluant; & quo obstructione sublata, putredinis occasiones tollantur; vitiosorumque humorum ex vaporibus, qui à stercoribus effluunt, generatio præcidatur.

Quæ sunt verè stercora, & naturales fęces iustam à Natura concoctionem habuerunt; & cum deijciuntur, expellenturque; nulla, aut quamminima crudorum succorum concoctioni inde impedimenta fiunt.

Excretis stercoribus crudi humores ad faciliorem expulsionem [e] sunt præparandi; quod fit ijs arte aliqua incisis, attenuatisque, & meatibus per quos trahendi sunt apertis, & reseratis.

Labuntur turpissime Auicennistæ [f] credentes tum humores optime præparari ad expulsionem; cum ad substantiæ mediocritatem ij reducuntur; crassique ante expurgationem attenuantur; tenues autem crassiores, & concretiores fiunt Medici opera, & Serapiorum vsu.

Natura quos humores ad expellendum concoquit, eos numquam non crassiores [g] reddit; ex accidenti tamen; quoniam nullum crassitie auxilium præbente concoctio ipsa per se redundantium succorum expulsionem promouet.

In legitimis curationibus purgatione non licet vti, nisi succis [h] aut concoctis, aut saltem turgentibus; ex occasione tamen aliqua contingere potest; vt Medicus materia vel ob copiam, vel ob acrimoniam vrgente, non tamen

a Hippoc. li. 4. de ratione victus in acutis textu 21.

b Vallès. lib. 7. controuersiarū cap. 10.

c Galen. in lib. de vena sectione aduersus Erasistratum capit. 10.

d Colligitur ex Hippo. lib. 4. de ratio. victus in acutis tex. 115. & tex. 117. Hip. & Galen. lib. 2. text. & com. 29. ijdem libr. 4. de ratio. victus in acutis 6 . & Galen. eodem lib. comment. 76.

e Hippocra. & Gal. li. 2. Aphorismorum textu & commento 9.

f Auicen lib. 4. fen 1. cap. de curatione vniuersali febrium putridarum.

g Colligitur ex Aristotele li. 4. meteoro. c. 2.

h Hipp. libr. 2. Aphorismo 22. & lib. 4. Aphorismo 10.

men cocta, neque turgente ægrotum salubriter [a] purget.

Cum triplex [b] concoctio sit obscura; manifesta; & perfecta: in morbis acutis perfecta concoctio ad purgationem expectari [c] semper debet; nisi succi vel vrgeant, vel turgeant.

In longis morbis satis ad purgationem est succos manifeste coctos videri.

Morbo igitur aut incipiente, aut etiam augescente fit interdum purgatio; at sub finem status, & in inclinatione corpora ægrotantia legitime purgari solent: siquidem morbi materiam Natura vel segnius moueat; vel omnino non moueat.

Quæ iudicantur; purgare & mouere non licet.

Pessimè consulunt ægrotis illi Medici, qui indistincte pronunciant ab assumptis catapotijs dormiendum; ab assumptis autem potionibus omnino vigilandum esse.

Sed & illi ægrotes non bene cupiunt, qui dicunt ita.

Cum medicamenta fortia sunt, & alteratu difficilia; somno est opus, qui pharmaci actuationem adiuuent: cum autem debile pharmacum est; & alteratu facile; nullo pacto dormiendum.

Satius est ita statuere: Medicus considerata natura medicamenti purgantis; & calore ægrotantis; [d] si coniectabit facile posse medicamentum ad actu commutari, omnem somnum prohibeat; si verò difficile; modicum somnum concedat; qualecumque pharmacum sit; & qualicumque forma exhibitum.

Pharmaco in actuationem deducto vigilandum est omnino; quodcumque deuoratum pharmacum fuerit.

Ineptissimi Medici sunt illi, [e] qui procedente purgatione ius gallinæ insulsum ægroto exhibent; quo reliquiæ medicamenti ad exitum deducantur; & quod succi restat, extergatur: soluitur enim purgatio potione aliqua non medicamentosa inter euacuandum data; quia Natura ad concoctionem conuersa, purgandi operam dimittit.

Nullum est incommodum statim ab assumpto pharmaco ius aliquod, vel ptisanæ cremorem [f] ægroto dare; quo à gula

a Franciſc. Valleſius lib. 7 capit. 13.
b Galen. lib. 1. de criſibus capit. 17.
c Hippocra. in Aphor. Galen. in libr. quos & quando.
d Galen. hanc ſententiam innuit lib. 3. ſimplic. cap. 25.
e Hippo. lib. 2. de ratio. victus in acutis, textu 13. & Gale. lib. quos & quando cap. 6.
f Hippo. lib. 2. de ratio. victus textu. 12.

gula & ab ore ventriculi extergatur quidquid inhæſit medicamenti: non enim interturbari purgatio valet, quæ nondum inchoauit.

Stulte creditum eſt ab Auicenna [a] eos, qui purgantur, potu tepidæ à vomitu liberari.

a Libr.1. fen 4. cap 5.

Perfecta purgatione tenuiori, & pauciori cibo, quàm de more habeat, ægrotus [b] veſcatur; vinoque penitus abſtineat; præſertim ſi inſigniter fuerit euacuatus.

b Valleſ.lib.7. controuerſiarũ cap. 17.

Sicut fluente aluo, ſanguis mittendus non eſt; ita fluente aluo non eſt purgandum; quod colligo ex Galeno in quartum de victus ratione in acutis, & libro primo ad Glauconem.

Si ſingulis æquinoctijs, & ſolſtitijs quieſcendum per decem dies ab omni purgatione, & ſanguinis [c] miſsione: itemque in ex ortu canis, & arcturi; in occaſu Pleiadum; in Lunæque [d] coniunctionibus, & oppoſitionibus omnibus; niſi quid aliud valde vrgeat, quod contra facere ſuadeat.

c Hippoc. lib. de aere locis & aquis & libr. 4. Aphoriſmo 5.
d Auicenna fen 4. libri primi.

Non tamen aſtrorum concurſus emolumenti, aut detrimenti quidquam affert ad purgandum; niſi per inſignes in aere excitatas mutationes, quæ noſtro corpori commodant, vel incommodant.

Eſt autem tutum magis, & maioris artis opus illa, quæ in humano corpore contingunt ex ijs ipſis cognoſcere; indeque eorum, quæ agenda ſunt, indicationem ſumere; quàm quæ circa aſtra contingunt, curioſius ad bene, & ſalubriter medendum perſcrutari.

Pueri cum nondum iuſtam incrementi perfectionem conſequuti ſunt: & ſenes, potiſsimum vbi viribus iam prorſus ſunt deſtituti, purgantibus medicamentis minime ſunt agitandi.

Vernum tempus accommodatiſsimum eſt [e] ad purgationes adhibendas.

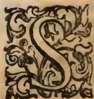
e Hippo lib.6. Aphoriſm.47.

Miſcellanea

Miſcellanea de nonnullis alijs medicamentis. Cap. XII.

a Galen. lib. 1 de cau. ſymptomatum cap. vltimo.

b Galen. lib. 5. ſimplicium capit. 18.

OMNIFERA ſunt, [a] quæ tantum humectando primo ac præcipue ſomnum conciliant: quæ autem frigore inducunt ſomnum aut [b] alimenta ſunt medicamentoſa; aut ſoporifera medicamenta.

Suppurantia medicamenta ſimillimam parti quæ afficitur, ex primis qualitatibus conſtitutionem habere; eademque calida, & humida exiſtere debent, ſicut Galenus docuit in cap. 3. libr. 5. de ſimplicium mediecamntorum facultatibus.

Nemo tamen recte dixerit dari ſuppurantia medicamenta, quæ calefaciendo & humectando alterent; vt enim alterabunt illa, quæ temperata ſunt, & calori noſtro quamſimillima?

Suppurantia medicamenta ideo calida, & humida dicuntur: quia calidũ, & humidum eſt humanum temperamentũ.

Suppurantia calidiora & humidiora temperamento ſimili applicita ſuppurant citius non propria vi; ſed quoniam temperamentum quod calidius, & humidius eſt, fortius agit, & vehementius.

Suppurantia non ſatis eſt temperamento partis, cui applicantur ſimilia eſſe; niſi emplaſtica etiam ſint; quod colligo ex Galeno capite nono libri quinti de ſimplicium medicamentorum facultatibus.

c Colligitur ex Galen. libro 5. ſimplicium capit. 4.

Emollientia medicamenta ad temperatum corpus relata [c] calida ſunt, & ſicca; quòd ſi ad materiam emolliendam referantur, qualis eſt ſcirrhoſa præcipuè; humida, & calida appellari poſſunt; quemadmodum appellauit ea Galenus cap. 4. lib. 141. de Methodo medendi.

De dignoſcendis facultatibus medicamentorum. Cap. XIII.

EX coloribus non poſſumus medicamentorum [a] temperamenta venari; ac dignoſcere quænam ex qualitatibus primis præ cæteris in ijs redundent.

Sed neque ex craſsitie,& tenuitate; neque item ex mollitie, & duritie coniectari certi aliquid de primarum qualitatum, aut intenſione, aut remiſſione in pharmacis valemus.

Sapores aliquanto plus ſignificant; quoniam acerbus,auſterus, & acidus ſapor ex frigore fit ſemper: ſalſus autem, nitroſus, amarus, [b] & acer ex calore.

Amaror non abſolute, ſed cum ſiccitate iuncti caloris eſt ſoboles.

Neque vero cicutæ amaror, & fructuum aliquot natura amarorem matureſcendo deponentium Auerroi, [c] & Franciſco Valeriolæ [d] fauent, affirmantibus ex frigore coniuncto ſiccitati ſaporem hunc poſſe quoque naſci.

Sicut calor refrigerare valet ex accidenti; ita fieri poteſt; vt cauſæ calidæ actione aceſcant aliqua eodem modo.

Partium in pharmacis diuerſitas efficit; vt ſapores non certo indicent primarum in ijs qualitatum, aut exceſſum, aut defectum.

Odorum differentiæ perinde indicarent, ac ſapores; ſi ſentiri à nobis poſſent: at humani odoratus ea imperfectio eſt, vt olfactu non percipiamus, niſi, ſit ne res odora, an inodora; & ſit ne odor gratus, an ingratus.

Poſſunt amara gratos habere odores; vt ex roſa perſpicuum eſt; non tamen [e] quales odora pharmaca, & odora alimenta habent: hæc enim etiam vorata ſuauiter olent.

Acria, ſalſa, nitroſa, & amara vt calida ſunt; ita incidendi etiam, tenuandique vim habent.

Vna eſt experientia, [f] quæ pharmacorum qualitates, facultateſque

a Galen.lib.4. ſimplicium capit.45.

b Galen.lib.4. ſimplicium capit.22.& 7.

c Libr.5.colliget cap 27.

d Lib.1.enarratione quarta.

e Galen lib.4. ſimplicium capit.18.

f Galen.lib.11 ſimplicium capit.24.& 28.

cultatesque demonstrat; periculo sumpto vel à temperato corpore, vel ab intemperato, quatenus vel noxam, vel beneficium à pharmacis accipiunt; id enim à quo calidum corpus calore læditur; calidum est: & à quo frigidum læditur; frigidum.

De præparandis medicamentis. Cap. XIIII.

a Iacobus Sylvius libro 3. de Methodo componendi medicamenta.

Medicamenta quædam tum purgantia, tum non purgantia; & sumenda, & admouenda ad compositionem per ignem præparamus [a] calfaciendo; nutriendo; liquando; coquendo; despumando; colando; clarificando; assando; vrendo; extinguendo; lauando; infundendo; destillando; vt sint mitiora; vel valentiora; vel gratiora; vel salubriora; vel facultas vna tollatur, aut detegatur, aut noua acquiratur.

His addere licet trituram; dissolutionem; emulsionem; & alios id genus modos præparandi medicamenta; in quibus qui canones obseruandi sint, docte, & fuse scriptum est ab aliquibus.

De mistione alterantium medicamentorum. Cap. XV.

b Omnes huius capitis sententiæ sumptæ sunt ex Vallesio lib. 9. controuersiarum c. 9.

Cum similia formis, & dissimilia gradibus duo medicamenta quantitate pari commiscentur; [b] remissum remittit intensum vsque ad medium vtriusque; quòd quãtum ab intenso remissum intenditur; tantidem exacte intensum remittatur à remisso: proindeque primo gradu calidum cum calido tertij gradus permistum calorem excitat secundi gradus in toto pharmaco non ad longum quidem tempus, & ad fermentationem vsque; sed ad breuem aliquam durationem.

Intenti & remissi medium appello illum numerum, qui inter

inter duos numeros medius est; eo modo quo senarius inter quinarium,& septenarium medius est; & idem de graduum stationibus intelligendum, quod de gradibus dictum fuit.

Cum duo medicamenta dissimilia formis & similia gradibus mole æquali permiscentur; ad temperatū fit reductio.

Si dissimilia formis, ac gradibus sint duo medicamenta; parique quantitate misceantur; reducunt sese mutuo ad medium vtriusque, v.g. frigidum in primo gradu trahit calidum in tertio ad calidum in primo gradu.

Errauit ergo Auerroes, qui credidit frigidum in primo reducere calidum in tertio ad calidum in secundo. idemque inaniter admodum hæsitauit ad quem gradum calidum tertij gradus à calido primi gradus traheretur.

Quòd si duo, seu plura; & seu similia, seu dissimilia quantitate inæquali misceantur medicamenta; regula explorandi ad quem gradum reductio fiat; hæc est: diuidere singula medicamenta in partes aliquot earum, quas vocant aliquotas; siue in libras, siue in vncias, siue in drachmas, siue in scrupulos; & producto partium numero simplicis cuiusque medicamenti; in singulis recensere gradus caloris eosdem, quibus totum constat simplex quodque medicamentum; & omnes colligere per se; & æqualiter partibus omnibus compositi pharmaci eadem ratione æqualibus distribuere; & gradus frigoris eodem modo: deinde consideratis numeris, qui contigere particulæ cuique minorem educere de maiori: gradus etenim qui restat; is est ad quem fit reductio.

Docent periti Medici regulam optimam, qua ad vnguem obseruata ex qualibuscumque, & ex quotçumque parabilibus medicamentis per certas portiones inuicem commistis, quem volumus qualitatum gradus in composito pharmaco resultat; sed eam reticeo in præsentia; quòd non possit nisi longo orationis tractu aperte, & explicate tradi.

Non possum probare sententiam Auerrois, asserentis impossibile esse experimento cognoscere; ac solius ratiocinationis ope posse intelligi, quòd ex medicamentis certa quadam ratione permistis hic aut ille qualitatis gradus resultet.

De compositione lenientium, purgantium, & aliorum medicamentorum. Cap. XVI.

a Colligitur ex Gale. lib. 1. simplic. capit. 3. & lib. 1. de compositione medicamentorum per genera.

OMPONVNTVR pharmaca alterutrā [a] ob causam, seu vt simplicis medicamenti, quod multiplici facultate praeditum est; augeatur vis ea, quae est ex vsu aegrotantis; vires autem reliquae, quae minus ex vsu sunt, cohibeantur, atque retundantur; seu vt compositis indicationibus in morbo repertis, si non possumus simplici, composito saltem medicamento satisfaciamus.

b Recentiores Medici passim omnes.

In omni medicamento absolute composito [b] quatuor insint oportet; basis; hoc est illud medicamentum, ad quod praecipue refertur actio; illa, sine quibus ea non fieret; illa, quibus actio melius perficitur; & quod caetera conseruat.

c Colligitur ex Gale. lib. 9. Methodi ad finē; & lib. 5. de sanitate tuenda in fine.

Ad basim recte [c] constituendam affectus praeter naturam causa, & affectus ipse exacte cognita esse debent.

d Laurentius Ioubertus in sua pharmaceutice canone 15.

Sine quibus vocata haec praestare solent; [d] vim agentis roborant; & exacuunt; aut ad partem affectam deducunt; idque vel proprietate quadam; vt quae dicuntur partem aliquam recipere; vel partium tenuitate; aut in parte diutius vt morentur faciunt.

Eadem esse possunt per quae melior fit actio; vti & quaecumque reddunt palato, & ventriculo iucundius medicamentum colore, sapore, odore, aut consistentia: quae partes corroborant; & quae hostilem, [e] molestamque pharmaci qualitatem emendant; qualia sunt modice adstringentia.

e Colligitur ex Gale. lib. 3. simplicium cap. 14. & ex Hippocr. lib. 2. de rat victus in acutis cap. 11.

Quae adduntur medicamento ad conseruationem, quorundam; vel omnium vim, ne citius expiret, retinent; aut totam compositionis molem aduersus externum aerem muniunt; ac in multos dies incorruptam seruant.

Efficaciora esse decet quaecumque ad remotiores partes penetrare oportet; contrà quae in vicinam agere debent.

Basis aliquando vnicum est simplex; frequentius vero ex multis componitur; quorū neutrū per se, & solum cōueniret.

Basibus

Basibus diuersis est opus quando medicamentum fuerit πολύχρηστον; quippe tunc tot adhibendæ sunt; quot actiones à medicamento exigimus.

Non negarim tamen vnicum simplex duarum basium loco nonnunquam esse posse.

Quum purgantibus purgantia miscentur; studendum cumprimis est; [a] vt eodem illa tempore; parique celeritate purgationes compleant suas: quod præceptum inepte traducunt aliqui ad eam quoque compositionem; quæ ex lenientibus, & purgantibus fit; vt ex agarico aut rhabarbaro & casia fistulari.

[a] Galen. libro quos & quando, cap. vltimo.

Cauendum est [b] ne ex omnium simplicium, quæ purgant quantitatibus dosis aliqua resultet maior illa; quæ illorum cuiusque propria, & summa est; quidquid contra statuat Gentilis Fulginas in libro de proportionibus medicinarum.

[b] Galen. ibidem.

Summæ medicamentorum doses non ex vsu naturæ pharmaco mediocriter cedentis, aut temperatæ; sed ex vsu naturæ illius, quæ difficillime purgatur, præscriptæ à Medicis fuerunt.

Quum simplicibus medicamentis in pharmacum aliquod compositum coniectis tantum ab vniuscuiusque dosi detrahendum dixi, quantum reliquorum quantitatibus suppletur; non quantitates absolutas considerari debere [c] volui dicere, sed illarum proportiones; v.g. si ex minima vnius dose dimidium subtrahitur; dimidium quoque de minima alterius medicamenti dose est subtrahendum; sicq; summæ summis, & mediocres mediocribus respondere doses debēt.

[c] Vallesius lib. 9. controuersiarum cap. 4.

Turpissime illi errant, qui affirmant licere medicamenti alicuius fortioris dosem augere, cum illud purgantibus cæteris permiscetur, à quibus remissionem patitur, ac trahitur in inferiorem gradum.

Nam si intensum remittitur à remisso, remissum intenditur ab intenso; fitque mistum pharmacum remissius intensissimo simplici, & intensius eo quod maxime remissum est.

Falso Mesuecus credidit melli admistam aloem purgare minus, quàm sine melle sumptam.

De

De multiplici forma, qua interna, & externa medicamenta, seu simplicia, seu composita illa sint, exhiberi solent. Cap. XVII.

[a] Recentiores passim omnes, qui pharmacopeias conscribunt.

XTERNORVM pharmacorum formæ [a] sunt olea; vnguenta; linimenta; emplastra; cataplasmata; cerota; dropax; sinapismus; vesicatorium; epithemata; embrochæ; fomenta; sacculi; insessus; balneæ; & id genus alia.

Interna pharmaca sunt, & corpori ingeruntur antidota; purgantia; vomitum elicientia; condita; eligmata; zulapia; succi medicati; serapia; decocta; pulueres; pastilli; catapotia; glandes; clysteria; collyria; gargarizatus; dentifricia; pessi; errhinæ; apophlegmatismi; odoramenta; & suffimenta.

Nemini videri debet mirum si formis aliquot medicamentorum inditum nomen est à vi & facultate ipsa medicamenti vel generice, vel specifice accepta.

De venenis. Cap. XVIII.

ENENVM Latinis idem significat, quod medicamentum, vt patet ex libr. 48. digestorum tit. 19. l. 28. in bonumq; & malum diuiditur.

Nunc venenum appellamus, quod Latinis olim malum venenum erat; quidquid scilicet infensissima, & irreconciliabili qualitate humanæ substantiæ est corruptiuum.

[b] Colligitur ex iuramento Hippocratis.

[c] Colligitur ex Gal. lib. 3. simplicium cap. 18. 19. 20. & 21.

Non licet Medicis de venenis agere; [b] nisi vt ab illorum lethali noxa hominem seruent.

Venena aut calida, aut frigida sunt [c] necessario; quod enim affirmant aliqui formarum substantialium vi quædam enecare cum veritate non consentit.

Nullum venenum potest esse genere deleterium nisi sit

putre-

putrefaciens; proindeque calidum [a] vel ex toto, vel ex parte; & vel potestate, vel actu.

Frigida venena ob id interimunt, quia non vincuntur à naturali calore. Calida venena possunt interimere; tametsi partim vincant; partim etiam vincantur.

Nihil est, vt negent aliqui venena à calore nobis insito, & ingenito in actum euocari.

Non est credibile [b] parari posse venenum, quod vel decima die; vel vigesima; vel mensis spatio; vel quopiam dierum determinato numero interficiat.

Recte [c] Auerroes illos irridet; qui venenis nutriri posse hominem affirmant.

Fieri tamen potest, vt veneno aliquo sæpe [d] quis vtens illo minime lædatur.

Homo sanus non potest animali cuiquam venenum esse; gigni tamen valet venenum in humano corpore ex retento vel semine, vel menstruo.

Alexiteria quæ corpore humano corroborando venenis resistunt, sanis etiam prosunt: at illa, quæ per contrariam qualitatem venena depellunt; non nisi illis, qui venenum hauserunt, præberi salubriter possunt.

Non omnia alexiteria mediam qualitatem obtinent inter hominis, & veneni naturam.

Venenum veneno extinguitur; si dissimilia sint: augetur, & fit robustius; si sint similia.

Cantharides toto corpore virulentæ sunt: inæqualiter tamen.

a Galen. loco citato.

b Ioubertus paradoxo 10. secundæ decadis.

c Colligitur ex Galen lib. 3. de temperamentis cap. 4.

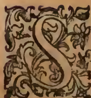
d Galen. in lib. de theriaca ad Pisonem c 16.

LIBRI

LIBRI SECVNDI
DE ARTE MEDICA
Pars Secunda,
QVAE EST DE SANITATE TVENDA.

De sanitate. *Cap. I.*

SANITAS est [a] symmetra & naturalis humani corporis constitutio functionum perficiens causa.

Corporis bene constituti nomine cum similarium partium proba temperies, & eucrasia, tum partium instrumentalium debita conformatio est intelligenda.

Sanitatis symmetria duplex est; altera quæ ad summum temperationis peruenit; quæ ab huius perfectione paulatim deficit altera: illa insectilis, & omnino simplex; hæc multis gradibus diuidua existit.

Nam quantum interuallum est [b] inter eum, qui perfectisime functiones obit; & eum, qui functionem aliquam perspicue oblæsam habet; tanta est sanitatis, & intemperiei, quæ intra sanitatem consistit, latitudo.

Hinc sana corpora [c] aut salubria, aut neutra, aut insalubria dicuntur.

Salubria corpora, & neutra aut simpliciter semper; aut vt multum; aut vt nunc habitu; [d] ab ortuque naturæ talia existunt.

[a] Galen. lib. 1. de sanit. tuenda cap. 5.

[b] Galen. lib. de opt. corporis cōstitutione c. 3. lib. 1. de sanit. tuenda c. 5. lib. Artis Medicinal. c. 8. & li. de differ. morborum cap. 2 libr. 7 meth cap. 11. & lib. 2. de temperam. cap. 4.

[c] Gale in Arte Medicinali capit. 8.

[d] Galen. lib. ad Thrasybulū capit. 6.

Neutra

Neutra vt nunc excipio, quæ non habitu, sed affectione [a] sana nominantur.

Salubria simpliciter semper sunt; [b] quæ ad iustitiam sunt optime temperata.

Salubria vt multum appello, [c] quæ ab optima temperie nonnihil recedunt; patiunturque re ipsa læsionem aliquam; sed quæ sensuum aciem omnino effugit.

Salubria vt nunc [d] sensui quidem non ignota; sed perexigua, & minima noxa à natiuitate afficiuntur.

Corpus neutrum quocumque trium illorũ generum contineatur; tale appellatur: seu [e] quòd à salubritate, & insalubritate æquis passibus recedunt; seu quòd vtriusque; seu quòd aliquando huius; illius aliquando particeps existit.

Illi qui ex morbo non ita pridem surrexerunt, sanitate conualescentiæ sani sunt; & corpora habent neutra vt nunc [f] à salubritate, & insalubritate æqualiter distantia.

Illi, quibus ægritudinis iam iam periculum imminet; cuiusmodi sunt Athletæ, decidentiæ sanitate sani appellantur; habentque corpus [g] æque salubritatis particeps, & insalubritatis.

Corpora neutra vt nunc tertio illo significatu sumpta separatim non inueniuntur; sed ad neutra conualescentiæ, & ad neutra decidentiæ pro diuersa ratione referuntur.

Neutra simpliciter semper sunt, [h] quæ exquisite, aut propemodum exquisite media sunt inter saluberrima, & insaluberrima corpora.

Neutra vt multum sunt, quæ medium locum ad vnguem non tenent; [i] ad salubritatemque, vel ad insalubritatem passibus aliquot inclinant.

Sana insalubria vel simpliciter semper, vel simpliciter, vt multum talia sunt.

Corpora omnia insalubria à causis, quæ morbos excitandi vim habent, facile [k] superantur; eoque differunt à corporibus, vt nunc salubribus: quòd languide, & imbecillius functiones obeunt suas.

Insalubria simpliciter semper sunt; quæ aut omnium partium, aut præcipuarum & temperiem, & conformationem

a Galen. lib. ad Thrasybulũ capit 3.

b Galen. lib. de differ. morborũ c. 2 lib. ad Thrasybulum cap 7.

c Gal. in locis proxime citatis.

d Galen. lib. 2. Artis Medicæ tex. 4.

e Colligit ex Galeno Altimarus in lib. de sanitatis latitudine, sed præsertim ex 1. libro Artis Medicæ cap. 13. tex. 12.

f Galen. lib. ad Thrasybulũ capit. 30.

g Galen. lib. 2. Artis Medicæ cap. 82.

h Galen lib. 2. Artis Medicæ tex. 6. cap. 8.

i Galen. lib. 2. Artis Medicæ cap. 8. textu 8.

K Altimarus ex Galeno in libro citato.

tenui (vt sic dicam) filo consutam, & ad morbos maxime vergentem habet.

Insalubria simpliciter vt multum sunt, quæ ad neutra corpora, quàm ad morbos sunt inclinatiora.

a Galen. lib. 1. Artis Medicæ cap. 31.

Insalubria vt nunc sanitatis limites [a] transiliunt; quòd eadem reipsa ægrotantia & sint, & appellentur.

b Galen. lib. 1 de sanitat. tuenda cap. 5.

Quæ de sanitatis latitudine asserta sunt, hactenus non ad sanitatem quasi vnam, eamque infimam speciem; [b] sed ad sanitatis species plures; singulatim tamen sunt referenda.

Quot enim temperamentorum; tot & sanitatis diuersæ sunt species; contingitque sæpissime; vt quod vni secundum naturam; & ex vsu sanitatis est; sit alijs morbus, & ægrotatio.

c Galen in lib. ad Thrasybulū cap. 30.

Pars ea medicinæ, quæ in id tota incumbit; vt sana corpora à molestijs leiusculis liberet; conseruatrix dicitur: [c] eaque in quatuor membra dispescitur his nominibus appellata: Eueсticem; conseruatiuam salubrem; analecticem, seu instauratricem; & prophylacticem, seu præseruantē.

d Colliguntur hæc ex eodem Galeno in libr. proxime citato.

Euectice [d] circa salubria corpora; conseruatiua salubris circa neutra simpliciter semper; & circa neutra simpliciter vt multum; atque circa insalubria; analectice circa neutra conualescentiæ; prophylactice circa neutra decidentiæ versatur.

e Vallesius lib. 6. controuersiarum cap. 1.

Prophylacticem potest tam prudenter exercere doctus & expertus Medicus; vt [e] homini vitam à plerisque morbis præseruatam vltra præfixum naturali illius temperamento terminum producat.

Sanitatis conseruatrices causæ sunt ex Galeno in 85. cap. Artis Medicæ res illæ, quæ vulgo nonnaturales dicuntur; quoniam solæ constitutionem corporis conseruare possunt; modo commode ijs vtamur.

f Galen. lib. 8. Methodi c. 9.

Sanatio, quæ conseruando fit; reductio [f] appellatur, non curatio: negari tamen haud potest reductionem quandam curatiuam inueniri; sicut & curatio quædam reductiua inuenitur.

Res nonnaturales ad reductionem primo, & per se spectant; & cunctæ ad Diætam pertinent: quòd si Diæta ad

confer-

conseruandum humana corpora minime sufficiat; ex pharmaciaque & chyrurgia præsidia aliqua desiderenturè Therapeutica Medicinæ parte illa petenda sunt; sicut vicissim aliquot, quæ in curatione reductiua desiderantur præsidia ex fontibus conseruatricis Medicinæ peti solent.

Spectare interdum pharmacaria, & chyrurgica præsidia ad reductionem sanorum corporum colligitur ex Galeno, qui in libro de curandi ratione per venæ sectionem ita scripsit; Quæ in curandis morbis vtilia sunt, ea etiam si anteuertant; & ante ingruentem morbum fiant; illum auertere solent.

De rebus nonnaturalibus generatim. Cap. II.

CORPORA, quæ temperata sunt; rebus non naturalibus & specie,& gradu similibus[a] conseruantur.

Corpora, quæ sunt intemperata, [b] seu efficaces, seu inefficaces; ac seu intensæ, seu remissæ sint excedentes in illis qualitates; siquidem conseruanda sint; similibus,& specie, & gradu conseruantur.

Numquam tamen corpora huiusmodi conseruanda sunt; nisi cum [c] aut negotia, aut morbi impediunt reductionem; quæ per contraria fieri debet.

Non absolute est pronunciandum in tractandis negotijs similibus esse vtendum; sed cum ea conditione; vt similia multo tempore ante negotia [d] consueta sint.

Recedere etenim à consuetudine eo tempore non licet; quanquam noxia essent similia; quibus homo hactenus fuisset vsus.

Quæ ex longo tempore consueta sunt; etsi deteriora sint; insuetis minus molesta esse solent: sicut magnus Hippocrates [e] dixit.

Differre consuetudinem à Natura inde perspicuum est;

a Galen.lib.1. Aphorismorũ comment.1.

b Galen.lib.6. de tuenda valetudine cap. 3.

c Galen.lib.5. de tuenda valetudine.

d Colligitur ex Hippoc.lib.r.2. de rat.victus in acutis tex.33.

e Lib.2.Aphorismo 50.

a Galen. in lib. de assuetudinibus & praeterea lib. 5. de tuenda valetud. libr. 3. simplic. c. 11.

quoniam ventriculus [a] natura debilior plus cibi ferre potest ob consuetudinem; quàm ventriculus, qui natura quidem robustior existat; cibo tamen adeò copioso minime assueuerit.

b Colligitur ex Aristotele libr. 7. Nicomachiõ cap. 10. & ex Galen. in locis citatis.

Est autem consuetudo non adscitum temperamentum; seu consuetudine parata natura; sed quædam [b] ad Naturam dispositio; proindeque consuetudo facile migrare in naturam potest eo modo, quo dispositio migrare in habitum dicitur.

c Hippo. lib. 2. de ratione victus in acutis.

d Galen. in locis citatis.

Consuetudo igitur medium locum tenet inter naturales, ac non naturales res; ac siquidem perfecta, & laudabilis sit, retinenda est: sin vitiosa; sensim, [c] ac sine repentina mutatione abijcienda.

Similitudo causa est;[d] vt de insuauibus suauia; de molestis grata; ac de inutilibus vtilia consuetudo faciat; vtque maior ciborum copia citius concoquatur ab imbecillo, quàm à forti ventriculo.

e Vallesius lib. 6. controuersiarum cap. 2.

Temperatus homo conseruare temperamentum debet; quod vel ex infantia, vel ex adolescentia aduentitium in eo est; quale quale illud sit; [e] at ex iuuentute & senectute acquisitum temperamentum corrigere, & reducere.

f Vallesius ibidem.

Conseruandi innati temperamenti cum ætatum commutatione certissima regula hæc esto; [f] si vtrumque conseruandum est; & vtrumque similia exposcit; vires vtriusque intendere; si contrarias; de præcipuo tantum detrahere; quantum est illud, quo alterum superat.

De Aere. Cap. III.

g Hippoc. lib. de aere, locis, & aquis, & in lib. de flatibus. Galen. lib. 1. de sanit. tuenda.

OPTIMVS ac saluberrimus aer est, [g] qui purus existit; cuiusmodi est, qui nec stagni, nec paludis halitu infectus est; nec ex profundo specu pestilentem auram spirat; nec ex cloacis; quæ vastum aliquod oppidum, aut numerosum exercitum purgant; vitium contraxit: neq; ex animaliũ, olerum, aut leguminum putredine coinquinatur; nec ob stagnũ, aut flumẽ vicinũ est nebulosus.

Temperatis

Temperatis corporibus temperatus aer [a] eſt profectò ſaluberrimus.

Intemperatis corporibus is aer eſt optimus; [b] in quo contrarię qualitates exuperant: verbi gratia frigidis calidus; calidis frigidus; humidis ſiccus; & ſiccioribus humidus.

Aer meridiano vel occidẽti ſoli oĩno ſuppoſitus cũctis eſt magnopere inſalubris; vt Vitruuius, Cato, & Varro notarũt.

Sed & vento Auſtro obnoxius aer humano generi eſt ſumme noxius, vt Hippocrates, [c] & Ariſtoteles dixerunt.

Aquilonaris aura valetudini omnium maxime conducens [d] eſt.

Venti omnes magno impetu pulſi [e] cuiuis tamperamento plurimum incommodant.

Ventoſus tamen aer immoto aeri eſt anteponẽdus; quòd motione ventorum fiat; vt ſurgentes à terra vapores facilius & diſpellantur; & incaleſcendo concoquantur.

Venti vehementius pulſi non ſunt admodum inſalubres; cum aut longa commigratione laſsi appellunt; aut franguntur obiectis montibus, & ſyluis: ita tamen, vt incolæ ſub ipſis montibus non degant.

Aer editis montibus in valle incluſus quia nullum perflatum recipit; humanæ ſaluti eſt [f] inſenſiſsimus.

Liber, & ventilatus aer non ſanis modo, ſed & morbo correptis corporibus vtilis eſt; [g] niſi aut nimia caliditate, aut immodica frigiditate noceat; capitis tamen læſiones, vulneraque maxime, & contuſiones excipio.

In diuturnis morbis mutare aerem [h] expedit.

Aſtrorum, & ſyderum ortus, occaſuſque mirificam immutandi aeris vim habent: [i] proindeque eos Medicus perſpectos habeat; [k] oportet.

De cibo & potu. Cap. IIII.

IN ijs quæ aſſumuntur habenda ratio eſt [l] bonitatis; menſuræ; qualitatis; conſuetudinis; delectationis; ordinis; temporis; horæ; & ætatis.

Aquam certiſsimum eſt ſolam nutriendi vi [m] penitus carere;

a Galeni lib. 1. de ſanita. tuenda.
b Galen. lib. 1. de ſanita. tuenda.
c In lib. de morbo ſacro, & lib. 3. Aphoriſm. 5. & 17.
d Hippocra. in libr. de morbo ſacro.
e Galen. lib. 6. Aphoriſmorũ comment 8.
f Colligitur ex Galen. libr. 1. de ſanitate tuenda.
g Gardanus in lib. de abuſibus Medicorum.
h Hipp. lib. 6. epidem part. 5. Aphoriſm. 2. & Aphoriſm. 42.
i Hippo. libro de aere locis, & aquis; Gal. li. 3. de diebus decretorijs.
k Gal. in lib. ſi quis ſit Medicus, eundem eſſe Philoſophũ.
l Hipp. & Gal. varijs in locis.
m Galen. lib. 3. de ratio. victus comment. 17. & Ar. libr. de ſenſu, & ſenſili.

rere; mixtam vero alimentis alijs & commutari; & nutrire [a] posse eo modo; quo medicatis aquis, cuiusmodi sunt aqua mellis, fœniculi, & anisi facultas alendi inest.

a Gale. libr. de pulsibus ad Tyrones cap 24. & Arist. sectio. 1. probl. 13.

Cibus bonus est, qui humano corpori conuenientissimum succum procreat.

Numquam plus, aut minus cibi quàm [b] Natura exigat; est ingerendum.

b Hipp. in lib. de locis in homine.

Ciborum adiectio quàm detractio est [c] periculosior.

c Galen. lib 2. de ratio. victus comment 37.

Nec tamen inficias eo errores magnos in tenui victu commissos plus habere [d] periculi; quàm si in victu paulo pleniori commissi fuissent.

d Hipp. libr. 1. Aphorismo 3.

Parum deterior cibus aut potus, suauior autem melioribus quidem, sed minus suauibus est [e] præferendus.

e Galen. libr. 2. Aphorismorũ comment. 38.

Hyeme plus, quàm temporibus alijs comedendum est; & minus bibendum.

Vtendum præterea hyeme cibis, & potionibus corpus nostrum calefacientibus, & exiccantibus; vt sunt carnes assæ; vinum meracius; & huiusmodi alia.

Vere paulum cibo demendum; adijciendumque potioni: sed dilutius bibendum; transeundumque paulatim ab assis ad elixa.

Ex [f] Homero, [g] Atheneo, & [h] Seruio perspicuum est Heroicis temporibus non solitos fuisse homines elixa carne vesci; tametsi non negauerim Athenæum sibi ipsum contradicere, cum scribat alio in loco Heroes elixas carnes ipsos sibi præparasse.

f Odyss. γ
g Lib. primo.
h Annotat. in primum Eneides.

Cauendum æstate, vt corpus molle, & frigidum sit; demendumque maxime eo tempore cibis; potioni vero adijciendum.

Æstate etenim, [i] & Autumno cibi difficillime feruntur; Hyeme facillime: secundo loco Vere.

i Hippo. lib. 1. Aphorism. 15. & 18.

Pueris humida victus ratio debetur: adolescentibus victus temperamento medius est adhibendus: iuuenibus quoniam impense calidi & sicci sunt, confert vti contraria victus ratione: senibus cibi & potus, qui solidas eorum corporis partes calefacere, & humectare possunt, conducunt.

Senes facillime [k] ieiunium, & ciborum paucitatem ferunt.

k Hipp. lib. 1. Aphorismo 13. & 14.

runt. secundo loco qui ætatem consistentem habent; minus adolescentes; omnium minime pueri; præsertim qui inter ipsos sunt viuidiores.

Victus quantum fieri potest, simplex sit, & minime varius: [a] quòd si diuersa assumantur alimenta: concoctu facilia ijs, quæ difficile concoquuntur, præmitti [b] debent: quæ enim ex hoc ordine contingunt noxæ, facilius emendantur.

Quod à Galeno scriptum est [c] tunc demum ventriculum aperire os inferius, cum cibos omnes perfecte concoxit; ad ventriculum aut vnico vtentem alimento; aut pluribus quidem, sed valde similibus est referendum.

Humida alimenta siccis, & aridis: ac lubrificantia adstringentibus debent [d] antecedere.

Non tamen hinc recte colligat aliquis in omni refectione potum cibo præmittendum esse; nam siquidem vel humidus cibus in siccum ventriculum; vel temperatus in temperatum; vel siccus in humidum sit ingerendus: refectio commode quidem [e] à cibo incipit, & in potum definit: tota tamen alternatim cibo & potu constare debet.

Cibo vel humido in ventriculum humidum; vel humido in mediocrem, vel temperato in humidum præparato; siquidem humoris excessus magnus sit; abstinendum omnino à potu est, ac nulla ratione bibendum, nisi peracta [f] ventriculi concoctione: at si humoris excessus non sit ita magnus; comedendum antea est copiose, semelque bibendum; ita tamen vt cibi frusto aliquo refectio concludatur.

Cibo vel temperato in siccum ventriculum; vel sicco in temperatum; vel sicco in siccum præparato; siquidem sit magnus excessus siccitatis; incipiendum à potu est; & deinde cibus cum potu alternatim permiscendus; rursusque refectio potu concludenda: at si modice excedat siccitas; satis fuerit refectionem potu concludere; ea à cibo inchoata: modo potus in tota refectione largiusculus existat.

Sani cibum non sumant nisi antea modice fuerint exercitati; & non nisi illiciente appetitu.

Cunctis est largius cenandum, quàm [g] prandendum; ijs exceptis,

a Galen. commen. 1. de ratio. victus.

b Galen. lib. 3. de ratio. victus in acutis commen. 22.

c Libr. 3. de facultatibus naturalibus cap. 4.

d Galen. lib. 2. de alimentorum facultatibus c. de sycaminis.

e Vallesius lib. 6. controuersiarum cap. 5.

f Galen. lib. 7. Methodi c. 6.

g Hipp. lib. 2. de ratio. victus textu 28. & Galen. libr. 7. Methodi cap. 6.

a Vallesius lib. 6. controuersiarum cap. 7.

exceptis, [a] qui aut catharro, grauedini, & destillationi caput obnoxium habent: & ijs, quibus facultas distribuendi concoctum cibum debilis est; vel quia fortiter concoquenti facultati aut mediocria, aut angusta vasa respondeant: vel quia virtutem mediocriter commutantem angustæ distributionis viæ excipiant.

b Inter hos est Iousbertus decade prima paradoxa 8.

Non bene colligunt aliqui, [b] viri alioqui doctissimi & acutissimi citius, & melius vigilando, quàm dormiendo concoctionem fieri; quòd post vigiliam citius, quàm post somnum esuriamus; quoniam distributionis tarditas; ventriculique ex retentis excrementis humectatio, & obtusio in causa sunt; quominus cibo bene cocto minus celeriter fame corripiamur.

c Hippo. lib. 2. Aphorism. 10.

Impura corpora quanto magis nutriuntur; tanto [c] magis læduntur.

d Galen. lib 2. Aphorism. commen. 11. & 19. libro 3 de causis pulsuum c. 16.
e Galen. lib 5. Aphorismorũ comment 5. & lib. 4 simpli 13
f Galen. libello de cibis boni & mali succi.

Vinum omne seu vt alimentum, seu vt medicamentum consideretur, natura sua calidum, & [d] humidum existit: fieri tamen potest ex accidenti vt largiter sumptum humana corpora & [e] exsiccet, & refrigeret.

Mustum tamen [f] est plerumque frigidum.

Vinum modice haustum cum familiare alimentum fit; calorem mire auget.

g Lib 1. de alimentorum facultatibus c 4. & libr. de cibis boni & mali succi cap. 11.

Incerta iudicia sunt, & plerumque fallacia, quæ de vinis fiunt ex illorum odore, & colore: crassities, tenuitas, saporumque differentię fidem longe certiorem nobis faciunt de vinorum natura; & vi; licet Galenus contra sentire [g] visus fuerit.

h Christophorus à Vega lib. 2. de arte medendi cap. 2.
i Galen. libr. 1. de sanita. tuenda.

Vinum facillime [h] concoquitur: vino tamen, [i] atque etiam carne abstineant infantes.

k Galen. lib. 3 de symptomatum causis c. 1.

In cibis multa sunt cauenda; [k] ne nimis nutriant; deinde ne vel ob fortem intemperiem stomacho reluctantem; vel ob duritiem; vel ob tenacitatem; vel ob copiam excrementorum ex ijs prouenientium, vel aliam ob causam ineptiores ad concoquendum ex stant.

Cauendum præterea in cibis ne incocti vel putrescant facile; vel ob glutinosam cruditatem expulsu difficiles sint; ne vel nimis crassum, & viscosum; vel nimis tenue, & fluidum

dum alimentum præbeant; & ne edulijs alijs incommode, & cum periculo in concoctione iungantur.

Non minus cauendum in cibis ne primis qualitatibus tantum, non autem secundis etiam qualitatibus concoquendo perquàm similes fiant humano corpori. ne prima, vel secunda, vel tertia solum, non autem omnibus concoctionibus facile immutentur: & ne sint denique aut nimis leues, aut nimis ad descendendum proni.

Rationes cognoscendi, quæ alimenta concoctu magis sint facilia, hę sunt: [a] si calenti aquę affusa celerius tumeant, & celerius soluantur; si celerius corrumpantur; aut si ijs assumptis citius esuriamus.

Quidquid facile concoquitur; [b] parum quoque vt plurimum nutrit: & quod plurimum nutrit; ægre etiam concoquitur.

Oua igitur sorbilia sicut facilius coquuntur; ita minus nutriunt: oua ἑφθὰ sicut difficilius coquuntur; ita solidius nutriunt; quod egregie annotauit Simeon Lethi.

Panis est cibus pluribus causis haud dubie laudatissimus; si [c] purissimus; si bene fermentatus; si probè subactus; si moderato igne assatus sit.

Quorum differentiæ ex animalis specie; ex tempore à quo nata sunt; & ex præparatione desumuntur; ex præparatione verò optima sunt, [d] quæ suffocata dicuntur; quæ sic parari debent; oua franguntur; illis additur vini parum; aceti paucissimum; butyri quarta ouorum pars; suchari tantundem; salis quod satis est; deinde omnia miscentur abunde; & in duplici vase, donec probè consistant; incalescunt aquæ feruentis calore.

Olerum [e] nullum quidem boni succi est; boni tamen malique succi in medio lactuca fuerit: deinde malua: ab hac deinceps atriplex; & portulaca; & blitum; & rumex.

Non assentior Auicennæ [f] scribenti lactucam & plurimum sanguinis generare; & cumprimis calefacere humana corpora: neque Dioscoridi affirmanti [g] ex lactuca ingentem lactis prouentum fieri.

Quæ sint alimento cuique vires, & facultates optime om-

Cc nium

[a] Galen. in lib. de cibis boni & mali succi.

[b] Galen. lib. 3. de alimétorum facultatibus c. de mullo; qui est 27.

[c] Galen. lib. 1. de aliment. facult cap. 2.

[d] Galen. lib. 3. de alimentorú facultatibus c. 22. & Christophorus à Vega libr. 2. de arte medendi c. 10.

[e] Galen. in lib. de cibis boni, & mali succi cap. 8.

[f] Lib. 1. fen 2. doctr. 2. c. 15

[g] Libr. 2 cap. 125.

nium explicauit Galenus tum in libris de alimentorum facultatibus; tum in eo, qui eſt de ſuccorum bonitate, & vitio.

Non omnino probatum eſt alimentum quod ex contuſo gignitur;[a] quod declarant ſolutæ, & bilioſæ illius fęces.

a Gardanus in libr. de erroribus Medicorũ.

Conſultius eſt decoctis, quàm deſtillatis aquis vti.

Aqua modice hauſta in bilioſo ventriculo [b] bileſcit; copioſe & affatim bibita bilis feruorem [c] reprimit; quod plerique non intelligentes, auſi ſunt ſcribere pugnantia Galenum & contradictoria ſcripſiſſe.

b Hippocra & Galen. libr. 3 de ratio. victus in acutis.
c Galen. lib. 9. Methodi c. 5.

Aqua non ita facile refrigerat, ac ſitim tollit ſola; ſicut cum rei alicui penetrationem facienti [d] immiſta eſt, v. g. oxymeliti, aut modico vino; quod colligo ex Galeno comment. 3. in libr. de ratione victus in acutis; hinc alibi ab eodem Galeno [e] ſcribitur poſcam abunde refrigerare; & ſitim efficaciſsime tollere.

d Idem Gale. libr. 1. ſimplic. cap. 29.
e Lib. 1. de ſimplic. medic. fac. cap. 30.

Non aſſentior doctiſsimis quibuſdam [f] noſtræ ætatis Medicis, à quibus ſcribitur aquam laudabilem, aliquantiſper ferueſactam, & frigido aeri expoſitam, longe frigidiorem euadere; neque illis fauere Romanorum decoctam puto.

f Inter hos eſt Iousbertus lib. 1. med. practicę cap. 2.

Galenus ſæpiſsime meminit Melchæ; Chondri; & Halicę; quid vero hæc ſint, pauciſsimi intelligunt.

Conſtantinus Cęſar lib. 18. de Agricultura docet Melcam non aliud eſſe, quàm lac repoſitum, & reconditum in fictile nouum, ferue nti aceto prius perfuſum, atque imbutum. proindeque antiquus Galeni interpres Melcham rectiſsime eſt interpretatus iuncatam.

Chondrus & Halica non ſunt ex tritici genere; ſed res ſunt planè factitiæ;[g] atque inter ſe non parum [h] differunt; tametſi vtraque fiat ex Zea.

g Plinius libr. 18.
h Paul. libr. 1. c. 78. & libr. 3. c. 19. 39. & 42.

Halica gypſo, & arena veluti Chondrus non repurgabatur, ſed creta candorem, perfectionemque ſuam aſſequebatur. Tragus chondri ſimilitudinem, ac figuram gerebat;[i] quæ & ipſa erat factitia res.

i Dioſcor. Galenus in lib. de alimentorũ facultat.

Bibendo, [k] quàm comedendo & facilius decipimur; & grauius delinquimus.

k Hippocra. in Aphoriſmo 11. lib. 2.

Concoctione non bene perfecta ciborum [l] corruptelæ fiunt;

l Galen. lib. 3. de ſymptoma. cauſ. cap. 1.

fiunt; quas cruditates vocant; quarum altera acida est; nidori similem qualitatem habet altera.

Aciditas [a] quidem semper ex frigore fit; nidori autem similis qualitas numquam non fit ex calore quidquid Tralliaнus [b] contrà scripserit. a Galen ibidem. b Lib.7. c.14

Ructus acidus, qui non antea apparebat, ideo bonum in longis lænitatibus intestinorum, sicut Hippocrates [c] pronunciauit; quia significat, Galeno interprete, calorem iam aggredi concoctionem. c Hippo lib.6. Aphorismo 1.

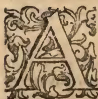
Quamquam cruditas inde semper fiat, quòd calor naturalis ventriculi minor est, quàm alimento perfecte commutando sufficiat; aut quòd frigidi succi in ventriculo redundent: esse tamen potest vt res valde calida in ventriculo non frigido [d] acescat, quia sit coctu difficilis; quem acorem constat vsu similium rerum, aut etiam calidiorum; (modo & ipsæ sint ad concoquendum difficiles) auctum iri: frigidiorum autem rerum vsu, coctuque facilium curatum iri: id videre est ex vinis generosis; quæ acescunt in ventriculis non bene calidis. d Vallesi.lib 6. controuersiarũ cap 8.

Constat item posse fieri, vt in ventriculo, quem vehemens frigus habet; cibus non acescat; sed omnino impermutatus maneat: qui tamen calore nonnihil, sed non satis aucto acescet.

Prioris concoctionis ex imminutione vitium sequenti concoctione potest ad vnguem emendari malo alimento in bonum commutato: at numquam fiet, [e] quin primę coctionis quodcumque vitium secundam concoctionem maiori excrementorum secernendorum onere fatiget. e Galen. lib.4. de tuenda valetudine cap. vlt.

Quoniam vero illud minime verum est, nisi in ijs hominibus qui facultatem concoquentem hepatis multo robustiorem habent, ea concoquente facultate, quę in ventriculo est; ideo vniuerse Galenus pronunciauit in quarto de tuenda valetud.cap.vltimo, quę in ventre male sunt confecta non posse ea concoctione, quæ peragitur in venis recte coqui; vt neque quæ secunda concoctione sunt confecta male, possunt in tertia concoctione perfecte coqui.

De abundantia & lassitudinibus. Cap. V.

BVNDANTIA duplex eſt, vna qualitatis; in qua nuda qualitas citra humorem excedit; altera quantitatis eſt; cibi ſcilicet aut humorum: cibi abundãtia ſatietas dicitur; quæ duplex eſt, [a] vna ad vaſa; cum ſcilicet tanta ciborum copia aſſumitur; vt hinc diſtendi ventriculum contingat: altera ad virtutem, vbi plus cibi ingeritur, quàm Natura, aut facultas corpus noſtrum gubernans ſuperare poſsit.

a Galen. lib. 2. Aphoriſ. comment. 17.

Abundantia quantitatis, quæ fit omnibus humoribus ſimul auctis plethora, & plenitudo abſolute [b] appellatur: at eà, quæ fit ſolo ſanguine non vitioſo exuberante plethora ſyncera; & plethora ſanguinea [c] vocatur.

b Gale lib. 13. Methodi c. 4.

c Galen lib. de plenitudine capit. 17.

Deceptus eſt igitur quidam, credẽs nullam plenitudinem Galeno proprie fieri, & dici, niſi ex omnibus humoribus æque, aut iuxta proportionem redundantibus quaſi cum vnus redundat ſanguis; cacochymia ſit ſiue plenitudine.

Abundantia humorum ipſa quoque duplex eſt; altera ad vaſa; cum ſcilicet vaſa humorum copia diſtenduntur: ad virtutem altera; cum naturali facultate humorum onere preſſa [d] vitalis, & animalis facultas in illius paſsionem trahuntur: conaturque vitalis facultas inutile pondus motu aliquo excutere; viſque animalis illud cum triſtitia ſentire incipit.

d Galen. lib 1. de differen. febrium cap. 3.

Conſenſus vero hic & conſpiratio facultatum inde ortum habet: quòd arteriæ venis; venæ arterijs; & vtriſque nerui mirabili quadam, [e] & diuina ratione committuntur.

e Gale. lib. 16. de vſu partium cap. 12.

Nullus trium humorum abſolute redundare poteſt in uenis ſolus [f] vſque ad ſenſum grauitatis, aut diſtenſionis; affectus enim, in quibus illi ſoli redundant cacochymiæ ſunt; in quibus neque grauitatis, neque tenſionis eſt ſenſus vllus; tamen quicumque illorum plus alijs poteſt redundare ſupra proportionem vſque ad grauitatem aut tenſionem: appellaturque redundantia huiuſmodi [g] plethora vel pituitoſa,

f Valleſius lib. 7. controuerſiarum cap. 2.

g Colligitur ex Gale in lib. de plenitudine c. 11 lib 13. Meth. cap. 4. & lib. de compoſit med. sec. loc. cap. 3.

vel

velbilioſa; vel melancholica; quæ cacochymiæ nonnihil ſemper permixtum habet.

Cacochymiam voco [a] impuri ſucci redundantiam ſeu ad vaſa, ſeu ad virtutem illa ſit, ſeu ad neutrum.

Vitiatur ſuccus vel comparata aliqua à vitioſis humoribus mala qualitate; vel putris factus.

Sanguine vitioſo ſcatet corpus cum ob alias cauſas;[b] tum quòd excrementa, & inutiles humores, quorum permiſtione ſanguis inficitur vel copioſiſsime gignuntur; vel tametſi modico prouentu fiunt; non tamen ſatis à puro ſanguine excernuntur; aut vitio membri in quod pertrahi, reponique ſeparatim à reliquo ſanguine deberent; aut vitio viarum, per quas rerum inutilium excretioni tranſitus eſt interclusus.

Tot humorum cum ſanguine permiſtionis modi ſunt, quot humores; poteſt enim [c] ſanguis aut bilioſus, aut pituitoſus, aut melancholicus, aut ſeroſus fieri; ac tum cacochymia eſt exquiſita cum aliquis vitioſorum humorum redundat ſolus.

Naturalis melancholiæ in toto ſanguine redundantia numquam fit ex intemperie aliqua hepatis, [d] aut venarum; ſed vel ex prauo victu; vel ex vitio lienis; vel ex viarum obſtructione.

Cum ex omnibus humoribus ſanguis [e] vnus à moderato calore gignatur; humores autem reliqui aut ab immoderato calore; aut ab alijs cauſis: ridendus merito eſt Auicenna, qui naturalem melancholiam à temperato calore fieri ſcripſerit; quæ tamen non caloris in maſſa ſanguinaria vllo vitio fit: ſed ex materiæ inæqualitate, hoc eſt ex varia partium ſanguinariæ maſſæ diſpoſitione.

Non ciborum modo, & humorum ſed, aliarum quoque rerum in humano corpore abundantia quædam, & multitudo eſt; carnis ſcilicet; [f] pinguedinis; fæcum; & excrementorum.

Pinguedinis, & carnis abundantiam quãdam ad virtutem eſſe inde perſpicuum eſt; quòd aliqui tàm ſunt obæſi, vt ſentienti facultati carneæ, & pingues partes oneri exiſtant.

Neceſſe

[a] Galen lib. 3 de ſanita. tuenda cap. 9. lib. 4 Methodi cap. 4. & lib. 13. Meth. cap. 6.

[b] Galen. lib. 3. de temperamento cap. 1. & lib. 3. de ſymptom. cauſ. cap. 2.

[c] Galen. 11 Methodi c. 6.

[d] Auicenna libro primo fen prima.

[e] Galen. lib. 2. de facultatibus naturalibus.

[f] Galen. in lib de tumoribus præter naturam cap. 1.

Necesse est ex quacumque concoctione aliquod excrementum [a] prouenire.

a Galen. lib. 1. de tuenda valetudine.

Stercora non gignuntur in ventriculo, vt sensisse videtur Auicenna; [b] sed in intestinis gracilibus, & naturæ, & propriorum accidentium formam primum induunt; sicut Aristoteles, [c] & Galenus [d] censuerunt.

b Lib. 3. fen 16. tractatu 1. c. 1.

c Lib. 4. Meteor. cap. 3.

d Libr. 3 de facultat. naturalibus cap. 7.

Non igitur absolute pronunciandum, stercora primæ concoctionis excrementum esse.

Menstrua muliebria secundæ concoctionis excrementa sunt; quæ quantitate peccant; ac præterea qualitate; non illa quidem occulta, veneficaque, vt Fernelius putat, sed manifesta; calore scilicet, & acrimonia.

Quòd si menstrua vltra statutum tempus cohibeantur haud dubium est cunctatione illa malignitatem quandam, & venenatam qualitatem [e] induere; quæ morborum plurimorum causa esse solet.

e Galen. lib. 2. ad Glauc. lib. 6. de locis affectis & libr aduersus Erasistratum capit. 5.

Prægnantis menstrua alio quodam modo se habent: quoniam sanguine constant etherogeneo, hoc est partim excrementitio; partim apto ad alendum fœtum; & partim idoneo vt in lactis naturam conuertatur eo tempore, quo fœtus formari desijt; sicut egregie notauit Auicenna.

Menstruorum causa est necessitas conformandi ex eo fœtum; & frigidius ac humidius mulierum temperamentum; virique proinde menstruis carent.

Sanguis menstruus tametsi mensibus singulis per vterum excernitur: singulis tamen diebus fit; & quotidie illius pars aliqua minima à reliquo sanguine separatur, in vteroque colligitur: quotidiana menstrua cruditate sola à reliquo sanguine differunt; & quantitate [f] tantum peccant; at menstrua, quæ excernuntur mota calorem præter naturam, & acrimoniam contraxerunt.

f Galen. lib. 3. de causis symptomatum c. 2.

Excrementa omnia vere abundant; cum vltra consuetum naturæ tempus in proprijs vasis, & receptaculis continentur.

Lassitudo tum à causa [g] manifesta; tum etiam sponte [h] fit; ac sponte facta lassitudo humorum præsertim abundantiæ est soboles.

g Galen lib. 3. de sanita. tuenda.

h Galen. lib. . de sanita. tuenda,

Tàm

Tàm igitur laſsitudinem, quàm abundantiam intra ſanitatis terminos poſſe conſiſtere declarant illa diuiniſsimi Hippocratis [a] verba; Sponte factæ laſsitudines futuros morbos prænunciant.

[a] Lib. 2. Aphorismo 5.

Triplex eſſe [b] poteſt laſsitudo à quacumque cauſa ea fit; vlceroſa; cum tenſione; & phlegmonodes.

[b] Galen libr. 3. de ſanita. tuenda cap. 5.

Vlceroſa laſsitudo eſt, in qua per totum corpus mordacitatis quidam ſenſus percipitur.

Laſsitudo phlegmonodes appellatur, in qua muſculi tument; & perinde habent, ac ſi inflammati eſſent.

Laſsitudo cum tenſione eſt; in qua tenſionis fibrarum ſenſus quidam fit.

Et ſi quidem ſponte fiant laſsitudines; laſsitudo cum tenſione ex multo ſucco; vlceroſa ex prauo ſucco; phlegmonodes ex multo & prauo ſucco progignitur.

Non tamen phlegmonodes ex reliquis duabus laſsitudinibus compoſita eſt; ſed ipſa per ſe priuatam, & diuerſam ab illis naturam habet; quoniam tametſi tenſionis, & vlceris ſenſum habet, vt illæ; tumore tamen muſculorum; & interdum oſsium [c] dolore, quem Græci oſtocopum vocant; ſi præſertim ex morbo cauſa accedat; ab illis diſtinguitur.

[c] Galen. lib. 2. de ſymptomat. cauſis cap. 5.

Tres illæ laſsitudines varie complicatæ quatuor laſsitudinis compoſitæ [d] formas faciunt; quæ ſunt; vlceroſa cum tenſione; vlceroſa phlegmonodes; phlegmonodes cum tenſione; vlceroſa, & phlegmonodes cum tenſione.

[d] Galen. in capit. citato libri tertij de ſanitate tuenda.

De vacuatione vniuerſe. *Cap. VI.*

VACVATIONES differunt inter ſe vel efficiente cauſa; vel materia, quæ vacuatur; vel loco vnde ea euacuatur; vel vijs per quas euacuatur; vel ſenſuum perceptione; vel coniunctim his modis, aut omnibus, aut plurimis.

Primo modo quatuor fiunt euacuandi ſpecies naturalis; ſymptomatica; critica; & artificioſa. Secundo modo differunt inter ſe bilis; pituitæ; ſucci melancholici; ſanguinis;

nis; seminis; serosi liquoris; lumbricorum; lapidum; sputi; menstruorum; vrinæ; vaporum; flatuum & aliorum id genus rerum euacuationes: Tertio modo differunt vniuersalis, & particularis vacuatio; ac particulares ipsæ vacuationes inter se; pro varietate partium, quæ per euacuationem expurgantur. Quarto modo differunt vomitus; sudor; mictio; deiectio; ructus; excitatio sternutamentorum; sanguinis profluuium; euacuatio per nares & palatum; & id genus aliæ. Quinto modo differunt inter se hæ vacuationes sensiles & insensiles; manifestaque & occulta: quæ vacuationes Sexto modo differant ex ijs ipsis differentijs perspicuum est; quæ hactenus fuerunt recensitæ.

Cum [a] talia deijciuntur, qualia debent; modicæ; per prouisam Naturæ regionem; post concoctionis signa; & solius Naturæ vi naturalis est euacuatio.

Differt symptomatica vacuatio à critica; quoniam in illa [b] benignus atque salutaris humor pariter cum pernicioso promiscue, nullo delectu, nullis legibus, & sola morbi irritatione prorumpit.

[a] Hippocra. & Galen. passim; colligitur maxime ex Hippoc. libr. 1. Aphoris. & Gal. libr. 1. de decretis Hipp. & Plat. cap. 6.

[b] Fernel. lib. 2. Methodi medendi cap. 2.

Naturalis euacuatio corpus quasi sarcina leuat; idque robustius, & ad functiones aptius reddit: Contrà si subsistant quæ naturali vacuatione excernenda erant; aut parcius; aut non qualia, & quando expedit excernantur; morborum causa fiunt.

Naturales, & ad vitam necessariæ vacuationes sunt alui [c] deiectio; vrinæ è renibus, & è vesica [d] profusio; sudor; [e] vniuersi corporis exhalatio; bilis flauæ è suo folliculo; & atræ è liene in ventrem effusio.

Aliæ sunt vacuationes, quæ non simpliciter quidem; sed vel in tempore; vel ex consuetudine necessariæ sunt; vt hæmorrhoidum, mensiumque eruptio; mucus è naribus & palato; sputum è pectore; lac è mammis; & semen è spermaticis vasis.

Quæ naturalis est euacuatio non item cuiuis est vel absolute, vel certo tempore necessaria: quòd expulsio quæ ex ventriculo per œsophagum fit; naturalis [f] est homini: cum tamen non pauci homines sint, qui numquam vomunt.

[c] Galen. lib. 5. Methodi c. 11. lib. 3. de sympt. causis cap. ..

[d] Galen. lib. de sectis ad eos qui introducuntur cap 9.

[e] Galen. libr. 1. Aphorism. c omment 1 s. & libr. de differen. symptomatum cap. vltimo.

[f] Galen. lib. de sectis ad eos, q introdu. ũtur capit 9.

Cum

Cum has vacuationes naturales appellaui; non id volui dicere eas ſemper naturæ conuenientes eſſe:quid enim prohibet aut critice,aut ſymptomatice;aut artificioſe illas fieri?

Sanguinis fluxus è naribus vacuatio eſt haud dubie præter naturam;& toto genere [a] ſymptomatica.

Vniuerſalis vacuatio eſt; quæ cōmuniter ab vniuerſo corpore materiam ſubtrahit;quales ſunt ſudor;inſenſilis perſpiratio; ſanguinis profuſio; vomitio,& alui ſubductio.

a Gal. in lib de lectis cap. ci tato & paſsim alibi.

Particularis euacuatio partem duntaxat aliquam excrementorum onere preſſam leuat; quo in genere ſunt cerebri per palatum,& nares expurgatio;excreatio,quæ pulmonum & pectoris vitia extuſsit; arenularum, aut puris è renibus emictio; ſanguinis ab vtero,aut hæmorrhoidibus profuſio; alui motio per clyſterem,vel balanū; & eruptio per cutem.

Inſenſilem euacuationem appello exempli gratia euaporationem per cutem; occulta euacuatio illa eſt,per quam febris putridam materiam in halitum digerit,& euacuat.

Qui recte vult vacuare,obſernet qui humores ſint vacuandi; per quas vias vacuandi ſint; tempus commodum vacuationi;quantitatem vacuandorum; & num viæ paratæ ſint,ac apertæ.

Cocta, [b] non cruda mouere oportet.

b Hipp. lib 1. aphoriſmo 22.

Quæ de thorace excreando reijciūtur;tunc excernuntur commodiſsime,cum ſunt mediocris conſiſtentiæ; proinde fit vt eclegmata ſpatum promouentia nunc attenuare, nunc craſsitiem inducere pro materiæ ratione debeant.

Hoc excepto ad præparandum ſuccos, quo recte cedat euacuatio;numquam [c] craſsitudinem inducentibus eſt vtendum; quidquid Auicenna ſecus dixerit.

Succi tenues aut vomitu;aut ſudore;aut mictu;craſsi ſucci deiectione melius vacuantur: ſanguis ſciſſa vena; bilis & pituita ſumpto pharmaco excernuntur commodius.

c Hipp. & Gal. lib 1. aphoriſmorum aphoriſmo 22.& lib. 2.aphoriſmo 9.

Non eſt humor trahendus [d] verſus membrum, quod læſionem aliquam patitur: neque vlceratæ partes,aut vtcumque aliter affectæ vel agitandæ;vel diuellendæ;vel modo vllo per purgationem vellicandæ ſunt.

d Gal paſsim;

Proinde exulceratis inteſtinis temerarium fuerit per hęc

ipſa euacuare;aut exulcerata veſica dare diuretica; aut dolentes capite,vel tabidos ad vomitum cogere.

Inteſtina;caua iecoris pars;& lien deiectione:ventriculus vomitu; gibba pars, iecoris, renes,vreteres, & veſica mictu; caput per nares & palatum;thorax & pulmo excreatione debent [a] expurgari.

[a] Gal.lib.7.methodi cap.vltimo.

Non eſt vtendum particularibus euacuationibus niſi vniuerſali quapiam vacuatione prægreſſa;ſi quidem aut corpus totum prauorum ſuccorum copia laboret; aut ea redundantia,quæ in parte aliqua eſt,modum longe excedat.

Omnium euacuationum eſt maxime vniuerſalis ea, quæ per ventrem fit.

Renes; veſica; & iecinoris gibba ſi multo & vitioſo ſucco ſunt referta per deiectiones commodius [b] multo,quàm per vrinæ meatus expurgantur.

[b] Gal.lib.7.methodi cap.vltimo.

Vnica pars eſt, [c] quæ cum afficitur prohibet deiectionem per aluum in principio excitari; ſi cum ea totum corpus afficiatur: atque eadem ipſa pars, cum ſola laborat, illam euacuationem rectitudinis ergo expoſcit ſola; puta venter aut ſuperior,aut inferior, ſi per os eſt ingerendum pharmacum: ſi per ſedem ſolus inferior; cuius rei ea cauſa eſt; quòd ea vacuatio,quæ primo fit;cum totum corpus ſcatet prauis ſuccis,eſt reuulſio: quam conſtat fieri debere quàm longiſsime ab affecta parte.

[c] Valleſius lib. 1. cõtrouerſiarum cap 9.

Plurimum,atque repente vacuare periculoſum eſt; & naturæ inimicum;maximeque ſi id inſuetum eſt.

Cum diſpoſitio quædam ſecundum naturam ſit conſuetudo;imperite [d] credunt aliqui,ſi ſemel,bisve,ac multo magis ſi ter, vel pluries aut purgatio, aut miſsio ſanguinis, aut alia euacuatio ex certis interuallis facta fuerit; oportere, vt per ſimilia ſequentium temporum interualla conſuetudinis cauſa euacuationes eædem repetantur; non conſiderantes vacuationem expoſci non à quacumque diſpoſitione, ſed ab ea, quæ naturæ non bene congruit: à quo genere longe abeſt conſuetudo.

[d] Valleſius lib. 8.controuerſiarum cap.3.

De vacuatione speciatim. Cap. VII.

ENVS moderate, à somnoque,[a] & ante laborem agi debet; non autem à cibo, & ante somnum.

Moderatus est concubitus, quem neque languor corporis, neque dolor sequitur.

Venus cum interdiu exercetur; lassitudines facit. Immodice vacuatum multus somnus [b] exiccat.

Somni ieiunum extenuant; & refrigerant; [c] humidum, quod inest, vacuantes; si verò plus calefaciant; carnem liquefaciunt; corpusque diffundendo dissoluunt; ac imbecillum reddunt.

Somnus etiam post matutinas deambulationes factus omnium maxime siccat; [d] idem efficit somnus à balneo adhibitus.

Vtilis plenis præsertim, & biliosis omnibus existit vomitus; si parum concoxerunt.

Difficulter vomentes ad vomitionem non sunt [e] cogendi; sed per inferiora potius purgandi.

Difficiles, atque adeò inepti ad vomendum sunt mediocriter crassi, ac pingues; angustumque thoracem habentes: facile autem vomunt; qui tenues, gracilesve sunt; & amplum obtinent thoracem.

Sudor calore elicitur vel sicco, vel humido: siccum calorem excitant laconicum; igniti, & feruentes lapilli; arenæ calidæ; tot, & similia: calorem humidum mouent fomentum calorificum; & aqua calida vel in vtre; vel in vesica; vel in vasculo aut æneo, aut testaceo adhibita.

Inedia corpus peruium patensque reddit; [f] obstructiones expedit; alui fœces; vrinas; cerebri omniumque partium excrementa mouet; & excludit.

Inedia corpore vitiosis humoribus perfuso cruditates concoquit; & emendat: tenues humores ac inutiles exhaurit; habituve dissipat; crassos vero cuique parti tenacius inhærentes proritat, atque mouet.

a Gal. lib. 1. de tuenda valetudine.

b Hipp. lib. 6. epid. par. 5. aphoris. 31

c Hipp. lib. 1. de victus ratione in acutis.

d Gale lib. 14. methodi & lib. 6. de sanitate tuenda.

e Hippo. lib 4. aphorismo 6.

f Femel. lib 1. pathologiæ capit. 14.

Per inediam humorum omnium vires se produnt; vt biliosis bilis efferuescit; & quasi ferocitate exultat; oris amarorem, iracundiam, & similia infligens. Melancholicis proprius humor mœrorem; metum; vigilias; oris aciditates; & huiusmodi alia incutit. Pituitosis destillatio è capite in subiectas partes illabitur; & pituita in uentriculum influens, multis hominem malis lacessit.

Qui igitur impuro admodum sunt corpore ægreferunt inediam; & tamen dum connituntur humoris impetum frequenti alimento sedare; non se, sed suam ipsi perniciem alunt; quòd si constanter inediam perferant; qui impetus concitati primum fuerant; ijdem compescentur mox, atque domabuntur.

De motu & quiete. Cap. VIII.

a Arist li. 1. meteoror. cap. 3. & sect 5. problem. q. 11. Hipp. lib. 6. epidem. par. 5. & Plato in Timæo.

AVGESCIT insitus calor [a] corpore exercitando; fitque spiritus ad mouendum incitatior; quas duas primarias motus commoditates hæc præterea bona consequuntur: instrumentorum, quibus motus fit durities & robur; fœlicior nutritio; validior depulsio recrementorum, & pleraque item alia.

Calorem generat in humano corpore exercitatio motu ipso per se; distributione calentium spirituum, & humorum per totum corpus; ac ventilatione; qua spiritus, & sanguis calens magis inflammantur.

Motus naturalis neque defatigat; neque illum quies & remissio laboris necessario excipit; at voluntario & libero motui laboris, & requietis alternus vsus necessario succedere debet ob defatigationem.

b Colligitur ex Hip. lib. 6. epid. par. 4. aphorismo vltimo.

Ad exercitationem optimum tempus est, [b] quum hesternus cibus fuerit confectus duplici concoctione; ea, quæ in ventre, & ea, quæ in vasis agitur; cibandique tempus iam denuò institerit.

Non item adeunda exercitatio nisi expulsis antea excrementis;

mentis;quæ vel in vesica,vel in inferiore aluo continentur.

Corpus tantisper est exercendum, dum intumescit; & color illi floridus apparet: & motus prompte; æquabiliter, & concinne fit; sudorque cum calido vapore mixtus cernitur.

Quinque erant exercitationes præcipuæ ab antiquioribus in palæstris publicis fieri solitæ [a] lucta; pugillatus; cursus; saltus; & discus: & ludiones qui his quinque artibus certabant,quinquertiones appellati.

Pancratium exercitatio erat [b] ex lucta, & pugillatu mista.

Exercitationes erant minus celebres, & minus præcipuæ pitysma; saltationes variæ pyrrhica; cordax; siccinis, seu satyrica;emmelia; & chironomia, seu gesticulatrix; achrochirismus; sciamachia; hoplomachia; corycomachia,sphæromachia; & alindesis.

Præter palæstricas exercitationes, infinitæ aliæ ab antiquis excogitabantur; quibus corporis robur comparabant validius; vel has aut illas corporis partes magis exercebant; inter quas erant disputatio;vociferatio;& gestatio,cuius species sunt vectatio, & equitatio.

Exercitatio paruæ pilæ omnium aliarum exercitationum commodissima existit; [c] & minime est periculosa.

Balneæ; vnctiones; & frictiones tres ob causas ad motum referuntur: prima est quoniam aut motus quidam sunt; aut non sine motu fiunt: secunda causa est; quia ad motum præparationes quædam sunt; & sunt quoque appendices motus: nam Galenus balneorum dulcium aquarum vsum commendat ad vocis organa: & habebant antiqui tum præparatoriam vnctionem & frictionem vt modice calefaciendo tenues corporis meatus recluderent ante initam exercitationem; excrementa inter cutanea magis fluxilia redderent; & solidas partes olei vnguine emollirent: tum etiam aliam quę exercitationem subsequebatur; quod perspicuum est ex apotherapia; atque ex balnearum cellulis sudorificis, in quas athletæ peractis in palæstra exercitiorum ludis demittebantur; vt de eorum corporibus oleo

a Iousbertus in lib. de gymnasijs cap. 6.

b Nicephoras Gregoras côm. in libellum Synesij de insomnijs.

c Gal. in libello de hoc ipso Ludo.

oleo illitis ceroma vna cum sudore, & cœno concretum stri gilibus destringeretur. Tertia causa est commoditatum ex motu,& ex his perceptarum similitudo; vt enim motus non tantum euacuat insensiliter,sed etiam colorat; firmat; ventilat; & decenter firmat humana corpora ne nimium sint aut gracilia,aut corpulenta; ita vnctiones,frictiones,& balneæ præter insensilem euacuationem alia quoque præstant humanis corporibus commoda;dum aut incidunt;aut colliquant; aut humectant; aut emolliunt; aut mentem exhilarant; aut corpus mundant; aut similia faciunt.

[a] Gal. lib.2. de tuenda valetudine cap.3.& 4.

Sex sunt [a] frictionis species,dura quæ corpus cogit; mollis,quæ laxat; & media, quæ mediocriter afficit: atque tres hæ frictionis formæ secundum qualitatem sumuntur: quibus accedunt secundum quantitatem tres aliæ,magna, mediocris, & parua.

[b] Christophorus à Vega lib. 2. de arte medendi cap.2.

Hippocrates non meminit frictionum paruę,& mediæ, sicut aliarum quatuor; quoniam [b] illas solum frictiones recensere illi animus fuit, quæ extremas in homine mutationes efficiunt.

Ex frictionibus qualitatis secundum tres quantitatis frictiones vna qualibet diuisa nouem fiunt frictionum genera, quæ explicat Gal.c.4.lib.2. de tuenda valetudine.

Balneum vel naturale est, vel artificiale; illud in salsum; aluminosum;sulphureum;bituminosum;æreum; ferreum; cupreum;aureum; & mixtum diuiditur.

Arte quæsitum balneum triplex est,aqueum; aereum humidum;& aereum siccum,quod alio nomine laconicum,seu hypocaustum appellatur.

Balneum dulcis aquæ liquat plus succos, quàm incidat: frictio autem contra plus attenuat,quàm liquet;hinc balnea fluxiones facit;crudorumq; distributionem;frictio nō item.

[c] Colligitur ex Galeno lib. 8. methodi cap.3.

Cum humectatione est opus; balneis: cum apertione obstructarum partium;frictionibus homines vtantur magis.

[d] Galen. lib.de sanguinis missione cap. 6. & lib.12.methodi cap.3.

Frictio sicut magis balneo attenuat; ita minus illo trahit ad externa.

Illis igitur,qui multam crudorum copiam collegere; frictio non est [d] incommoda.

Omni-

Omnibus, qui opere, & violentiori motu corpus fatigant; præſto laſsitudines adſunt; niſi apotheraſtia deuitentur.

Eſt autem apotheraſtia exercitationis poſtrema pars; in qua motus adhibentur quantitate mediocres; qualitate vero tardiores; corpore ſcilicet tarde agitato, & citra [a] valentiorem nixum; ſubinde frequenti quiete interpoſita; qua vtique fricare hominem oportet pluribus contrectantibus; quo nec pars vlla refrigeſcat; & ocyſsime excrementa digerantur; quibus accedant corporis leuior, & interpellatus circumductus; mollis frictio cum pluſcula olei pinguitudine adminiſtrata, quæ corpora humectet; diſtentaque relaxet; faſciarum circumiectio; frigidæ lotio, & ſimilia; de quibus plura Galenus.

a Gal. lib. 3. de ſanitate tuenda cap. 2.

Immodicus motus ſpiritus, viriumque ſubſtantiam exhaurit: [b] muſculorum, neruorum, & vinculorum robur diſſoluit; membranas interdum diuellit; viſcera concutit; tenues venas plerunque diſrumpit; ſanguinem venis detrudit; corruptoſque humores, qui ignobili loco concluſi, & quaſi conſopiti tenebantur, irritat, & quaſi in furorem agit.

b Fernel. lib. 1. pathologiæ capit. 16.

Non omnibus eadem conueniens exercitatio: [c] ſed alia pueros; alia iuuenes; alia ſenes; alia ruſticos; alia literatos; alia athletas decet.

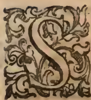
c Gal. lib. 2. de ſanitate tuenda

Exercitationis diuturnior intermiſsio, qualem habet deſidioſa vita; inertem calorem; ſpiritus ignauos; hominesque ad omnes functiones pigros facit; corpus vniuerſum degrauat; molleſque, languidum, & infirmum reddit; vnde cruditates; obſtructiones; & excrementorum prouentus.

Cur ſcriptum eſt à Galeno lib. de artic. lib. de fracturis; & 6. epidem. otio extenuari humana corpora; cum ab eodem ſcriptum ſit comm. 1. tertij epidemiorum, otio noſtra corpora repleri? Reſpondeo illud de immodico; hoc de moderato otio eſſe accipiendum.

De

De somno & vigilia. Cap. IX.

OMNVS cessatio est naturalis sensuum externorum; quæ diffinitio non repugnat Aristotelis doctrinæ; qui [a] in sensuum vacuatione somnum consistere negauit, eo ductus argumento, quòd qui deficiunt animo; & quibus venæ iugulares constrictæ fuerint; sine somno sensuum impotes fiant.

a In lib. de somno & vigilia.

Somni causa triplex est [b] animalis facultatis defatigatio, motus caloris, spiritusque, & humorum ab extimis ad intima; ac cerebrum suauibus vaporibus ex alimento leuiter obstructum.

b Colligitur ex Galen. lib. 1. de symptomatum causis cap. 8.

Somni tempore [c] magna fit spiriruum animalium generatio pro ijs, qui vigilia exhausti fuerant; concoctiones vberius, & fęlicius exercentur; ac membrorum sensuumque defatigatio tollitur.

c Gal. comm. 5. in 6. epidem.

Somno hominibus occupatis [d] vitalis facultas plus solito expurgandis fuliginibus, & attemperando calori attenta est.

d Galen. lib. 11. methodi cap. 3.

Somnus & cordis & cerebri affectio est; diuersa tamen ratione.

Merito Aristoteles à Galeno reprehenditur; quòd somnum crediderit affectionem esse cordis tanquam organi principi facultate præditi sentiendi, & mouendi.

Per somnum corpora non omnino [e] priuantur sensu, & motu; sed parcius tantum, quàm per vigiliam à cerebro influentem facultatem recipiunt: secus enim si esset; nec quisquam plagis excitari posset; nec respirarent; neque vllos voluntarios motus animantia in somnis ederent.

e Gal. lib. 2. de motu musculorum.

Motuum à facultate animali libere profectorum non recordamur experrecti; quòd leuissima illorum in nobis superfit imaginatio.

Somno conuenientissimum tempus est [f] nocturnum à cœna.

f Colligitur ex Hippocr. lib. 2. prog 11.

Somnus diurnus homini est [g] nocentissimus; nisi lassitudinis

g Colligitur ex codē loco Hip.

dinis ſenſus adſit; aut niſi præcedenti nocte nihil aut parum admodum quis dormiuerit.

Somnus immodicus efficit, [a] vt excrementa diutius quã oporteret in corpore detineantur; ac præterea ſpiritus obſcurat; ſenſus omnes & mentis vires torpore debilitat; calorem obtundit; functiones naturales infringit; crudos; pituitoſosque humores, & omnis generis ſuperuacanea exaggerat: corpus immodice refrigerat; & humectat: deſtillationum, frigidorumq;, & diuturnorum morborum eſt author.

Tantiſper durare ſomnus debet, dum alimenta perfecte concocta fuerint; quod ex vrina modice rufa, & mediocriter pallente dignoſci poterit.

Non itaque omnium eſt eadem ſomni quantitas: magna tamen ex parte ſeptem, aut octo horarum ſpacio finitur.

Hyberno tempore, paluſtribus locis, tenebris, & hauſto vino ſomnus facilius obrepit.

In ſomni ratione obſeruanda eſt [b] decubitus forma, vt nimirum initio in dextrum latus; deinde [c] in ſiniſtrum fiat: quo cibus prompte in ventriculum deſcendat; ac tandem à iecinore illi incumbente concoctio eius adiuuetur.

Supinus decubitus eſt ſumme noxius; quoniam cum in eo defluxus ſuperuacuorum ad poſteriora corporis fiat; non poteſt iuſta per nares, & palatum eorundem expulſio fieri; grauiſsimorumque morborum apoplexiæ; reſolutionis neruorum; & ſimilium cauſa exiſtit.

Quæ per ſomnum accidunt, [d] necnon ipſa inſomnia à Medico expendenda ſunt.

Somnium fit, [e] cum viſa ante, ſiue audita, ſiue ſenſibus alijs percepta intimis in ſenſibus primum inſedêre; dein in memoriæ theſauro ſeſe induêre; poſtremoque nocturnis appulſibus varie reddunt ſeſe.

Infantibus multarum rerum ſatagentibus, temulentis, atque helluonibus confuſa ſomnia referuntur.

Nimius torpor ſpirituum, & hebetudo, aut eorundem nimia lubricitas, vel tenuitas cauſa eſt aliquibus, vt nunquam ſomnient: quod de Cleone Daulienſe, & de Thraſymede Hereenſe Plutarchus refert.

a Hip. lib. 2. aphoriſmo 3.

b Hippo. lib. 1. præſagiorũ c. 5.

c Auic. lib. 1. fen 3. doctr. 2. cap. 9.

d Hippo. lib. de inſomnijs in principio.

e Pleraque ex his quæ ſequuntur ſumpta ſunt ex Scaligero in commen. in lib. Hip. de inſomn.

Quæ per somnia conijci possunt, si quis nota habeat; magnum ad omnia sanè Medicinæ opera momentum ea conferre intelliget.

Cum naturalia somnia aut ab animæ affectionibus, vt cura, metu, odio, lætitia; aut ex corporis affectibus, puta ebrietate, inedia, biliosa constitutione; aut ab euentis veluti paupertate, exilio, diuitijs fiant; sab insomnijs, quorum corporis affectus causa est; præsentem, & futuram vel valetudinem, vel ægritudinem præcipue dignoscimus.

Diurnas actiones si in noctem transmittat cogitatio; id hominibonum est; [a] sanitatem enim significat.

a Hipp. in eodem lib.

Vigilia dicitur, per quam vis in cerebro residens externas omnes, quas potest toto corpore functiones edit.

Statim à prandio vigilandum; [b] nonnihilque deambulandum; & animi laxamenta aliqua adhibenda.

b Aetius lib. 9. cap. 39.

Vehemens vigilia [c] tum cibi, tum potionis cruditatem efficit; spiritus exhaurit; corpus, præsertimque cerebrum siccat; sensus obtundit; mentem perturbat; bilem inflammat; phrenitidis, continuarum febrium, acutorumq; morborum est procreatrix; & natiuum calorem, primigeniumque humidum dissipat.

c Femel. in libro citato.

De animi perturbationibus. Cap. X.

TANTA est affectuum vis miras in humano corpore motiones excitandi; vt illorum quilibet (ira [d] excepta) vehementer auctus ad interitum deducere solus hominem possit.

d Gal. lib. 2. de symptom. caus. cap. 5.

Ira quanquam non interimit; ita tamen lędit, vt [e] animi syncopem, & deliquiū faciat.

e Galen. lib. 12. methodi cap. 5.

Hinc & Græci, & Latini authores eadē appellatione morbum corporis, & affectum animi nominarunt; sicut diuersis locis à Cicerone scriptum est. [f]

f In tertia Tusculana.

Non tamen humanæ saluti sic infensi sunt affectus, vt ex rationis præscripto ad mediocritatem quandam reuocati conseruandæ valetudini [g] non plurimum conducant.

g Galen. lib. 2. de tuenda sanitate cap. 9.

Affectus

Affectus est motio facultatis appetentis ad iocunditatem, vel tristitiam ex consensu, vel repugnantia inter facultatem, appetentem, & obiectum.

Non voluntati, neque vlli rationis participi facultati; sed appetenti virtuti, quæ rationis expers est, affectus omnes inhærescunt; quod Galenus [a] cum Arist. censuit.

Errauit proinde Iulius Cæsar Scaliger, vir alioqui summa eruditione, ingenij acutie; & compta oratione laudatissimus cum exercit. 307. contra Gardanum scripsit affectum esse priorem appetitu.

Affectuum prima genera sunt [b] voluptas; ægritudo; libido; & metus; quia duo sunt opinata bona; & duo opinata mala præsens & futurum.

Hallucinatus est proinde idem Scaliger existimans ex opinione boni, aut mali præteriti affectum aliquem progigni.

Ægritudini subiecta est [c] inuidentia, æmulatio, obtrectatio, misericordia, angor, luctus, mœror, ærumna, dolor, lamentatio, sollicitudo, molestia, afflictatio, desperatio, & similia.

Sub metum collocantur pigritia, pudor, terror, timor, pauor, exanimatio, conturbatio, formido, tristitia, verecundia, perculsio, consternatio, horror, trepidatio, agonia, dubitatio, ephialtes, stupor, ecstasis, ex timore canities, admiratio, & id genus reliqua.

Species sunt voluptatis maleuolentia, lætans malo alieno delectatio, iactatio, gaudium, exultatio, & similia.

Ad libidinem referuntur amor, ira, excādescentia, odium, inimicitia, discordia, indigentia, desiderium, optatio, & cętera eiusmodi.

Accipio autem hoc loco voluptatem & dolorem quatenus motiones quædam sunt; quæ opinionem de boni, & mali præsentis possessione (nihil etiam agente extimo sensu) consequuntur; non autem quatenus extimorum sensuum, & pręsertim tactus functiones vel conuenientes, actuque iucundas, & gratas; vel dissentaneas, molestasque, & iniucundas significant.

Amor est appetitus vnionis.

[a] Gal. lib. 4 de decretis Hipp. & Platonis.

[b] Cicero in partitionibus oratorijs.

[c] Cicero in 4 Tusculana.

Odium eſt appetitus amouendi rem aliquam; ex animi elatione profectus.

Gaudium eſt voluptas faciens effuſis ſpiritibus animum ſeſe efferentem.

Deſiderium eſt inclinatio ad habenda bona, quibus caremus; aut ad excutienda mala, quibus premimur.

Ira eſt feruor ſanguinis in corde: proindeque Galenus contra Ariſtotelis opinionem recte ſcripſit [a] vltionis appetitum non ſpectare per ſe, & primo ad iræ eſſentiam; cum is etiam in odio reperiri poſsit.

a Lib. 2. de tuenda valetudine cap. 9.

Excandeſcentia attrahit & cor, & pulmonem in ſeipſa; & in caput calidum & humidum; ſicut à magno Hippocrate ſcriptum fuit. [b]

b Lib. 6. epid. comm. 5.

Et tamen ſicut verecundantibus motu repentino ſanguinis, & ſpirituum ab externis ad interna; ita feruore ſanguinis, iratis, & excandeſcentibus calor augeſcit.

Addo etiam æque ira, vt amore, verecundia, & ſimilibus calorem in extima diffundi; ſpiritibus exeuntibus; quaſi ſuppetias laturis inſtrumentis ad iniuriæ depulſionem; muſculis ſcilicet ad ictum inferendum in fortibus; linguæ in imbellibus.

Differt autem non parum iniuriæ depulſio ab vltione & vindicta.

Triſtitia eſt depreſsio animi ex re non conuenienti.

Timor, & triſtitia calorem & ſpiritus intrò reuocant, nec tamen interiores partes calfaciunt; quòd ante recurſum illum frigefecerint eas cum toto corpore immodice.

Gaudium, quando illi admiratio ex re aliqua noua coniuncta eſt; riſus [c] comitatur; qui eſt vibratio quædam libere facta ſepti tranſuerſi, ac muſculorum thoracis, & oris celerem ſpirituum ſubſilientium effuſionem conſequens.

c Fracast. lib. de ſympathia capit. 20.

Titillationem quoque riſus excipit; quòd titillatu partes laxiores, ad quas muſculorum capita ſunt, ex tactu voluptatem ſentiant; delinitis veluti carneis partibus: quæ voluptas cum repentina eſt, [d] gaudium ad cor transfundit cum obiectu ipſius nouitatis.

d Valleſ. lib. 5. controuerſiarū cap 9

e Lib. 3. de partibus animaliū cap. 10.

Non aſſentior diuino Ariſtoteli ſcribenti [f] calfactu ſepti tranſ-

transuersi risum ex titillatu fieri, calore per motum titillationis excitato,& in septum transfuso.

Ex contemptu aut indignatione risum oboriri non inficior;hinc enim dicti irrisores; quod inde fit, quia cum contemptus sit ira quædam adumbrata; in ea spiritus in septum transuersum effundantur.

Vt gaudium risus, ita dolorem, & tristitiam fletus consequitur; qui constrictio est quædam cordis, & musculorum thoracis,ac faciei,oculorumque maxime.

Compresśis oculorum musculis lachryma exprimitur; quam recte Aristoteles [a] sudorem quendam esse pronunciauit.

[a] Sectio.5.problemate 35.

Pueri & mulierculæ facilius ingemunt; tum quia affecti bus animi facilius tanguntur; tum quia temperamenti sunt humidioris.

Calfactu tamen, & motu vehementiori, atque adeo risu immodico exprimuntur sæpisśime præter omnem fletum lachrymæ.

In eiulatu vox interpellatim editur propter spirituum intus coactorum, atque ebullientium concursum, & quasi conflictationem.

Risus Democriti, & fletus Heracliti tametsi ex sapienti contemplatione occasionem habebant; negari tamen haud potest, quin leuioris cuiusdam desipientiæ symptomata fuerint.

Ex moderatis affectibus nullus æque vt gaudium, valetudini [b] conducens est; quod spiritus reddit alacriores, natiuum calorem suscitat; sanguinem humoresque attenuat.

Tristitia nemini frugifera est, nisi illi, [c] qui gaudio effusiore sit dissolutus.

Ira caloris vitalis debilitati remedium [d] est; eademque somniculosis,& inertibus magnopere conducit.

Timor prodest temerarijs,& furibundis; at agonia omnibus aduersisśima est.

Profusum gaudium ac insolens calorem interdum adeò vehementer à corde in extima corporis effundit;vt illud caloris beneficio omnino destitutum [e] corruat.

[b] Colligitur ex Hippo.lib.6.de mor.vulg. commen.5. tex.9.

[c] Fernel lib.1. pathologiæ capit.18

[d] Gal.comm 5. in 6.epidem.commen.9.

[e] Galen.lib.12. met.cap.5. Gellius lib. 3. cap. 15. Plin.lib. 7. cap. 51. Valer. [illegible]

Ira

a Gal. lib. 6. de sanitate tuenda.

Ira si immodica sit, corpus inflammat ita, vt [a] illud vel in ephemeram, vel in synochum, vel in putridam febrem, vel in alios morbos agat.

b Gal. lib. 2. de symptom. causis cap. 5.

c Sect. 4. probleemate 8.

Timore calor cordis primum imminuitur; dein [b] obruitur, & strangulatur.

Fallitur Aristoteles [c] solutam aluum, aut vrinam profusam in timore, sanguinis in aluum compulsi indicium esse existimans.

d In lib. de dignoscendis atque curandis animi morbis.

Dolor ita nos torquet, & rationem subijcit vt totum vitæ spacium cum molestia transigere faciat; cuius rei præcipua causa (vt sapienter [d] Galenus monet) ipse sibi est insatiabilis, & inexplebilis hominis animus.

e Gal. id innuit lib. 4. de caus. pulsuum cap. 4.

Tristitia corpus totum, cor vero maxime [e] exsiccat; & refrigerat: innatum calorem offundit; vigilias inducit; concoctionem labefactat; succumque melancholicum exaggerat.

f Lib. 1 de sanitate tuenda c. 1.

Verè igitur gloriari Galenus [f] potuit se non paucos quotannis persanauisse solis animi motibus ad debitum modum reuocatis.

FINIS.

